

MELANIA-GABRIELA CIOT

CRIZA GLOBALIZĂRII SAU CRIZA SISTEMULUI INTERNAȚIONAL?

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

**CRIZA GLOBALIZĂRII
SAU
CRIZA SISTEMULUI INTERNAȚIONAL?**

•

**Coordonator
MELANIA-GABRIELA CIOT**

CRIZA GLOBALIZĂRII
SAU
CRIZA SISTEMULUI INTERNAȚIONAL?

Coordonator
Melania-Gabriela Ciot

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2023

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Vasile Pușcaș,

Membru Corespondent al Academiei Române

Dr. Attila Varga, cercetător științific II

Responsabilitatea pentru conținutul capitolelor aparține autorilor acestora.

ISBN 978-606-37-1864-9

© 2023 Coordonatoarea volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul coordonatoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

**Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană**

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Cuprins

Cuvânt înainte.....	7
----------------------------	----------

Secțiunea I.

UE – ACTOR GLOBAL ÎNTR-O LUME ÎN SCHIMBARE.....	11
--	-----------

Uniunea Europeană - un punct de trimitere pentru fortificarea și cultivarea relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și România.....	13
<i>Drd. Aliona ROZOVEL</i>	

Criza umanitară din 2015 care a afectat Europa. Un punct de cotitură pentru Serbia în cadrul Uniunii Europene.....	33
<i>Drd. Ștefăniță PUIU</i>	

Rolul Uniunii Europene în Reglementarea Inteligenței Artificiale și Metaversului în Contextul Crizei Globalizării	47
<i>Drd. Oana BAHNEAN</i>	

Intrarea S.U.A. în Afganistan și Irak, momente importante în prezentul Europei și al Uniunii Europene.....	65
<i>Drd. Dănuț-Andrei SOPON</i>	

Îmbătrânirea demografică într-o lume globalizată.....	79
<i>Drd. Monica-Eliza MOTORGA</i>	

Digitalizarea Educației în Era Globalizării	99
<i>Drd. Marcela TANAȘCIUC</i>	

Modul în care Uniunea Europeană abordează amenințările cibernetice.....	111
<i>Drd. Claudia-Aleksandra GABRIAN</i>	

Situația politico-economică și de securitate din Republica Moldova în contextul unui an de război la frontiere	127
<i>Drd. Mircea-Ioan MATEI</i>	

România și aderarea la spațiul Schengen.

Analiza abordării naționale în lumina evenimentelor recente145

Drd. Liviu-Vasile ȘERBAN

Secțiunea II.

GLOBALIZAREA – ISTORIE ȘI ACTUALITATE.....167

Rolul guvernării private indirecte în revenirea spectaculoasă
a rebelilor M23 în extremitatea estică a Republicii Democrate Congo ..169

Drd. Andreea Bianca URS

Epoca Globalizării și Naționalismul189

Ioana Mădălina MIRON

Secțiunea III.

GLOBALIZARE ȘI INTERDEPENDENȚE

ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE.....205

Internaționalizarea protestelor din Hong Kong 2019-2020:
între sprijin global și luptă individuală207

Carmen Ștefania DUȚĂ

Cluj-Napoca, de la Capitală Europeană Culturală la Smart City
Rebranding: intenție sau necesitate?.....229

Prof. Dr. Cosmin IRIMIEȘ, Conf. Dr. Laura Maria IRIMIEȘ,

Drd. Oana RAȚIU

Globalizarea – o „arhitectură ostilă”?!.....247

Ion MARIȘ

Japonia în Era Globalizării: Navigând prin Provocările unui Sistem
Internațional în Criză259

Claudiu-Bogdan ALDEA

Economia globală și regândirea globalizării. De la globalizare
la slowbalizare: Își pierde globalizarea farmecul?279

Anis BENABED

Index.....297

Cuvânt înainte

Crizele Sistemului Internațional se referă la provocările diverse determinate de interdependențele globale și regionale dintre națiuni, economii și societăți. Natura și contextul crizelor actuale pot diferi în funcție de perioada la care ne referim și circumstanțe lor, însă putem identifica câteva: (a) *disfuncționalitățile economice*, în sensul în care globalizarea a adus schimbări economice semnificative, inclusiv integrarea piețelor, creșterea comerțului și fluxul de capital peste granițe. Cu toate acestea, crizele economice, cum ar fi recesiunile financiare sau fluctuațiile valutare, pot avea consecințe de amploare, afectând mai multe țări simultan. Criza financiară globală din 2008-2009 este un exemplu de astfel de criză care a avut originea în Statele Unite, dar a avut repercusiuni la nivel mondial; (b) *inegalitățile și marginalizarea*, în sensul în care globalizarea a condus atât la oportunități, cât și la provocări în ceea ce privește dezvoltarea economică. Cu toate acestea, a contribuit și la inegalitatea veniturilor în interiorul și între țări. Unii susțin că globalizarea a adus beneficii unor grupuri, accentuând sărăcia și marginalizarea în multe regiuni. Disparitățile pot duce la tulburări sociale, instabilitate politică și pierderea încrederii în Sistemul Internațional; (c) *creșterea populismului și a naționalismului* – aceste mișcări contestă adesea principiile globalizării și pledează pentru politici mai protecționiste. Schimbările politice asociate pot tensiona cooperarea internațională și instituțiile multilaterale, conducând la o criză a capacității Sistemului Internațional de a aborda în mod eficient provocările globale; (d) *progresul rapid al tehnologiei*, în special în domeniul digital, a facilitat globalizarea, dar a ridicat și îngrijorări cu privire la confidențialitate, securitatea cibernetică și impactul asupra ocupării forței de muncă. Automatizarea tot mai mare a locurilor de muncă și deplasarea lucrătorilor în anumite industrii pot crea

instabilitate socială și economică, provocând structurile și sistemele tradiționale ale ordinii internaționale și (e) *schimbările climatice*, pentru că globalizarea a accelerat consumul de resurse, emisiile de carbon și degradarea mediului. Acestea și crizele ecologice generate au implicații de amploare pentru Sistemul Internațional și reclamă acțiuni colective și cooperare globală, iar orice eșec în abordare poate submina stabilitatea și sustenabilitatea ordinii globale.

Cu toate aceste provocări și dificultăți, evoluțiile pozitive precum îmbunătățirea standardelor de viață, progresele tehnologice și schimburile culturale aduse de globalizare, au efecte asupra reconfigurării Sistemului Internațional. Narațiunea crizei subliniază nevoia de adaptare, reformă și colaborare pentru a aborda elementele negative și a asigura un sistem global mai incluziv și mai durabil. Preocupările comunităților epistemice, în special a celor din domeniul relațiilor internaționale sunt evidente prin subiectele abordate în dezbateri, prin cele investigate în articolele și cărțile de specialitate. Tânăra generație, aflată în formare academică este tot mai prezentă în arena dezbaterilor internaționale și naționale de profil, fiind preocupată de subiectele care vor creiona configurația Sistemului Internațional, precum dezvoltarea tehnologică, schimbările climatice, noile dimensiuni ale securității internaționale, politicile europene, extinderea Uniunii Europene, etc.

Volumul de față cuprinde cele mai bune lucrări prezentate în cadrul Conferinței Naționale a Doctoranzilor, aflată la a cincea ediție și devenită o tradiție a Școlii Doctorale de Relații Internaționale și Studii Europene a Universității Babeș-Bolyai. Spre deosebire de anii precedenți, ediția din acest an a conferinței a reunit participanți din mai multe domenii și școli doctorale, nu doar cel al relațiilor internaționale și studiilor europene, ci și drept, afaceri economice internaționale, științe politice, științe ale comunicării, studii de securitate, sociologie, sau științe ale educației. Îmbucurător este și faptul că doctoranzii aparțin celor mai prestigioase universități din România, precum Academia de Studii Economice din București, Universitatea din București, Școala Națională de Studii Politice și Administrative București, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, Universitatea de Vest din Timișoara,

Universitatea Babeș-Bolyai, precum și universități din străinătate, ca Arizona State University (Statele Unite ale Americii), Université de Genève (Elveția), Université Libre de Bruxelles (Belgia) și Universitatea de Stat din Moldova (Republica Moldova). Așadar, de la an la an, comunitatea epistemică a domeniului relațiilor internaționale se consolidează și începe să devină un furnizor important de studii și cercetări de calitate.

Sper ca și acest volum să ne inspire să navigăm în mările tumultuoase ale crizei globalizării și să găsim curajul de a modela un viitor mai drept, mai durabil și mai prosper pentru noi toți!

Prof. univ. dr. abil. Melania-Gabriela Ciot

Cluj-Napoca, 18.07.2023

Secțiunea I.

UE – ACTOR GLOBAL ÎNTR-O LUME ÎN SCHIMBARE

Uniunea Europeană - un punct de trimitere pentru fortificarea și cultivarea relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și România

DRD. ALIONA ROZOVEL

*Școala Doctorală de Drept
Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca*

The present article masters two analytical benchmarks derived from its title, which, unifying with each other, illustrate more clearly the bilateral relations between the Republic of Moldova and Romania, with the EU as the reference point and the key and trigger of these collaborations. Our goal is to identify the events and instruments (Agreements, Treaties, Conventions), which come to widen the normative framework of both states that served as support for the evolution of these relations over time, the maintenance of which involves a process of cultivating mutual trust, finding a catalyst of the degree of advancement of the European construction, especially in the conditions of globalization and the aspirations of the Republic of Moldova to integrate into the EU. On this road, he had a reliable companion and a credible strategic partner among the full members of the EU-Romania, which in turn can ensure a zone of stability and security on the eastern border, i.e. a safer regional space for the whole of Europe, in addition, a stable and predictable neighbor.

Whereas, the Republic of Moldova, a small country with limited natural resources, being exhausted by the crisis situations it has been facing in the last period, sees as an opportunity its incorporation into the political and economic structure of Romania, aiming at reducing crises, increasing the economy of market, trade, attracting investments, circulation of goods, improvement of living standards, etc. At the same time, each would benefit from a rich exchange of experience in order to achieve common general objectives, especially since they are homogeneous from the point of view of unity of language, mentality, culture and traditions. These would be the

possible positive results of the relations maintained by the states indicated above, the perspective of which in time is unpredictable, but at the present moment we can say with certainty that both states are involved in a natural and open collaboration, there is a "closer" of the elites from Chisinau opposite the central authorities in Romania.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană, Republica Moldova, România, relații bilaterale, eurointegrarea.

Introducere

Pe fundalul crizei politice, economice, a lipsei strategiei naționale eficiente, etc., ca rezultat al prăbușirii regimului sovietic și proclamării independenței RM, acum 32 de ani s-au întreprins eforturi considerabile în vederea eurointegrării, care este un proces lung și complicat de ajustare a tuturor domeniilor la principiile, valorile și standardele UE,¹ mai ales acum când RM a primit statutul de țară candidată pentru aderarea la UE la 23 iunie în vara anului 2022.² Președintele Republicii Moldova, Maia Sandu, a exprimat dorința ca țara să fie primită în UE până la începutul anului 2030.³ Negocierile de aderare a RM la UE trebuie să înceapă în acest an, prin vocea președintei Parlamentului European Roberta Metsola în cadrul Summitului Comunității Europene⁴ de la Bulboacă, Anenii Noi (RM), unde pe 1 iunie, au fost găzduiți 50 de oficiali ai Uniunii Europene și Guvernelor din Europa (...),

¹ Furdui Nina, *Criteriile de aderare la Uniunea Europeană*, disponibil la: [https://www.academia.edu/31783051/CRITERIILE_DE_ADERARE_LA_UNIUNEA_EUROPEAN%C4%82], accesat la data de 16.05.2023.

² *** *Zi istorică: Republica Moldova a devenit candidată pentru aderare la UE*, 2022, disponibil la: [<https://www.mold-street.com/?go=news&n=14270>], accesat la data de 16.05.2023.

³ Stolojan Teodor, *Poate adera Republica Moldova la Uniunea Europeană până la finele acestui deceniu?*, 2022, disponibil la: [<https://www.bursa.ro/poate-adera-republica-moldova-la-uniunea-europeana-pana-la-finele-acestui-deceniu-43237847>], accesat la data de 17.05.2023.

⁴ *** Summitul CPE. Președinta Parlamentului European, *Negocierile de aderare a Republicii Moldova la UE trebuie să înceapă în acest an*, 2023, disponibil la: [<https://radiochisinau.md/summitul-cpe-presedinta-parlamentului-european-negocierile-de-aderare-a-republicii-moldova-la-ue-trebuie-sa-inceapa-in-acest-an---181208.html>], accesat la data de 17.05.2023.

un moment simbolic care reprezintă o recunoștință internațională pentru țara noastră.⁵

Este cazul să amintim că cel mai mare avocat al parcursului european al țării noastre a fost și rămâne România, care începând cu anul 2007, își asumă un rol proactiv în cadrul Politicii Europene de vecinătate în noua sa calitate de stat membru a UE aflată la intersecția unor sisteme politice diferite și având frontiere cu state în care diferențele de dezvoltare sunt semnificative,⁶ angajându-se, în acest sens, de a acorda sprijin atât statelor membre a UE (Bulgaria, Ungaria) cât și statelor nemembre a UE (Ucraina, Republica Moldova, Serbia). Ca urmare, România dezvoltă relații bilaterale cu RM pe două coordonate majore: 1). Afirmarea caracterului special al acestei relații conferit de comunitatea de limbă, istorie, cultură, tradiții; 2). Dimensiunea europeană a cooperării bilaterale având la bază obiectivul strategic al integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană.⁷

Cele expuse mai sus ne permit a evidenția actualitatea și importanța subiectului pus în dezbatere. Gradul de studiere a acestuia în mediul științific este unul modest (multe surse doar online, prezentări generale sau abordări informative). Din aceste considerente mi-am luat drept obiectiv ca prin suportul metodologic (analitic, istoric, explicativ) să evidențiez premisele și evoluția acestor relații în timp, precum și să explic evenimentele, care le-au încurajat sau stagnat dezvoltarea.

I. Evoluția cronologică a relațiilor bilaterale dintre România și Republica Moldova în intervalul anilor 1991 – până în prezent

Deoarece cadrul unui articol nu ne permite să analizăm mai amănunțit acest subiect, fiind unul foarte complex, am încercat să creionez

⁵ *** *Summitul Comunității Politice Europene va avea loc pe 1 iunie la Bulboacă, Anenii Noi*, 2023, disponibil la: [<https://www.moldpres.md/news/2023/04/27/23003323>], accesat la data de 18.05.2023.

⁶ Săraru Cătălin-Silviu, *Considerații asupra acordurilor de cooperare transfrontalieră dintre Unitățile administrative-Teritoriale Limitrofe zonelor de frontieră ale României și structurile similare din statele vecine*, p. 88, disponibil la: [http://revcurentjur.ro/old/arhiva/attachments_201102/recjurid112_8FR.pdf], accesat la data de 18.05.2023.

⁷ *** *Republica Moldova-Relații bilaterale*, 2021, disponibil la: [<http://www.mae.ro/bilateral-relations/1677>], accesat la data de 19.05.2023.

cele importante evenimente trecute și prezente pentru a aduce o viziune mai clară a întregii colaborări în ansamblu, devizându-le pe perioade mai mici, după cum urmează: **I-a perioadă** corespunde anilor (1990-1991), prin redescoperirea fraților de peste Prut, precum și prin stabilirea primelor contacte între reprezentanții României, tocmai eliberată de sub regimul totalitar comunist și cei ai Basarabiei,⁸ o provincie românească transformată cu forța în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească,⁹ una dintre cele 15 republici ale Uniunii Sovietice care a existat din 1940 până în 1991, ca la 27 august să-și declare independența, devenind „Republica Moldova”.¹⁰

De la București independența Moldovei era considerată o formă de emancipare a Moscovei și un prim pas spre reunificarea cu România,¹¹ care a rămas „tânguită” după ce Rusia Sovietică a anexat Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța în baza Pactului secret Ribbentrop-Molotov,¹² anulând în acest fel efectele unirii dintre Basarabia și România din 1918. Așadar, pe 3 septembrie 1991, printr-o declarație a Parlamentului, România a fost primul stat care a recunoscut oficial independența Republicii Moldova,¹³ ca mai apoi primele convorbiri dintre președintele României Ion

⁸ Cimpoeșu Dorin, „Scurtă istorie critică a relațiilor bilaterale dintre România și Republica Moldova (1991-2016)”, în *Plural*, vol. 4, nr. 2, 2016, p. 157, disponibil la: [https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/156_167_Scurta%20istorie%20critica%20a%20relatiilor%20bilaterale%20dintre%20Romania%20si%20Republica%20Moldova%20%281991-2016%29.pdf], accesat la data de 19.05.2023

⁹ *** *Povestea Basarabiei*, disponibil la: [www.digi24.ro/magazine/timp-liber/basarabia-vazuta-de-un-copil-563363], accesat la data de 20.05.2023.

¹⁰ Ciorbă Veaceslav, *Biserica ortodoxă din Basarabia și Transnistria, (1940-2010)*, Chișinău, Ed. Pontos, 2011, p. 6.

¹¹ Cebotari Svetlana, Căldare, Gheorghe, *Politica externă a republicii Moldova*, Chișinău, Ed. CEPUSM, 2018, pp. 65-76, disponibil la: [<https://frispa.usm.md/wp-content/uploads/22.-Cebotari-Svetlana.pdf>], accesat la data de 21.05.2023.

¹² *** *Basarabia, Bucovina de nord și ținutul Herța, sub ocupația sovietică*, 2022, disponibil la: [<https://www.unitischimbam.ro/basarabia-bucovina-de-nord-si-tinutul-herta-sub-ocupatia-sovietica/>], accesat la data de 21.05.2023.

¹³ *** *România a fost prima țară care a recunoscut independența Republicii Moldova*, 2016, disponibil la: [<https://www.ziuaconstanta.ro/divertisment/stiati-ca/romania-a-fost-prima-tara-care-a-recunoscut-independent-republicii-moldova-605721.html>], accesat la data de 22.05.2023

Iliescu și președintele Republicii Moldova Mircea Snegur să aibă loc la 24 ianuarie 1992 la Ungheni.¹⁴

În același an se inițiază negocierile cu referire la semnarea tratatului de bună vecinătate, care până în prezent nu s-a încheiat cu reușită, fiindcă oficialii de la Chișinău s-au declarat deranjați de expresia „două state românești” [specificată în tratat], dar pe de altă parte românii au afirmat că: „Noi considerăm moldovenii ca parte a României și a culturii noastre comune” și „a avea un tratat de bază ni se pare un gest inutil”.¹⁵

A II-a perioadă corespunde anilor (1992-1993). Această perioadă începe cu stabilirea relațiilor diplomatice la nivel de ambasadă la data de 27 august 1991. Ambasada României a fost prima reprezentanță diplomatică deschisă de un stat în capitala Republicii Moldova la Chișinău în data de 20 ianuarie 1992, [dar deschiderea ambasadei Moldovei la București a avut loc în data de 24 ianuarie 1992].

Primul ambasador al României a fost acreditat la Chișinău în luna iunie 1993 iar primul ambasador al Republicii Moldova la București a fost acreditat în luna ianuarie 1992.¹⁶ În prezent ambasadorul Republicii Moldova la București este Excelența sa, Chirilă Victor, iar ambasadorul României la Chișinău este Excelența sa, Cristian Leon Țurcanu. Drept urmare, au fost create și comitete „interministeriale” (ianuarie 1992-românesc); (iulie 1993-moldovenesc), care aveau menirea de a impregna un caracter pragmatic raporturilor bilaterale, precum și de a realiza obiectivul strategic a integrării economice și cultural-spirituale dintre cele două state.¹⁷ Vizavi de aceste împrejurări a fost dat

¹⁴ *** *Relații bilaterale între România și Republica Moldova*, 2020, disponibil la: [https://agerpres.ro/documentare/2020/12/29/relatii-bilaterale-intre-romania-si-republica-moldova—634712], accesat la data de 22.05.2023.

¹⁵ *** *Semnarea unui Tratat de bază cu Republica Moldova - un gest inutil*, 2022, disponibil la: [https://adevarul.ro/stiri-interne/societate/semnarea-unui-tratat-de-baza-cu-republica-moldova-887619.html], accesat la data de 23.05.2023

¹⁶ *** *Relații bilaterale*, 2021, disponibil la: [https://www.mae.ro/bilateral-relations/1677], accesat la data de 23.05.2023

¹⁷ Cimpoeșu, D., *op. cit.*, p. 158.

semnării și primului Acord comun de promovare și protejare a investițiilor din 1992 (București), care a intrat în vigoare abia în 1997.¹⁸

A III-a perioadă corespunde anilor (1994-1996), o perioadă de răcire a relațiilor bilaterale dintre RO și RM, unde coaliția agrariano-socialistă, obținând victorie în alegeri și având drept scop principal (...) „curățirea” tuturor structurilor centrale și locale de elementele mișcării de renaștere națională (...), a instaurat la 27 februarie 1994 un regim cu caracter autoritar, antinațional.¹⁹ În consecință, în 1994 România este scoasă din formatul de negociere privind soluționarea conflictului transnistrean, [care] era privită de agrarieni ca un concurent în regiune și ca o țară care se amestecă în treburile interne. (...) Această relație tensionată a existat până în anul 1998 când agrarienii au pierdut puterea. Așadar, România a devenit din nou un partener de colaborare politică, legislativă, economică și culturală.²⁰ Efectele acestui regim s-au răsfârșit până în zilele noastre, luând în vedere că la 29 iunie, 1994, în Constituția Republicii Moldova a fost introdusă sintagma „limba moldovenească”, care doar în anul 2023 a fost înlocuită cu „limba română” în toată legislația țării și a fost recunoscută ca limbă oficială de stat în baza unei decizii luate de către Parlamentul RM prin Legea nr. 56 din 16 martie, 2023.²¹

Neluând în calcul distanțarea dintre state, demn de menționat în această perioadă este încheierea Acordului de comerț liber între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României,²² semnat la București în data de

¹⁸ Cicu Ciprian, *Relații economice dintre România și Republica Moldova: investiții, schimburi comerciale și alte lucruri bine de știut*, Ed. Policy Memo, p. 224, disponibil la: [http://www.crpe.ro/wp-content/uploads/2013/04/PM-no-24_Relatiile-economice-dintre-Romania-si-Republica-Moldova.pdf], accesat la data de 24.05.2023.

¹⁹ Gârneț Ilie, *Alegeri parlamentare în Republica Moldova*, 1994, disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/106-108_12.pdf, accesat la data de 24.05.2023

²⁰ Isachi Angela, *Relațiile moldo-române: de la începuturi pînă în prezent*, disponibil la: [<https://isachiangela.wordpress.com/2012/02/18/relatiile-moldo-romane-de-la-inceputuri-pina-in-prezent/>], accesat la data de 24.05.2023

²¹ Legea nr. 52 din 16.03.2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale. Publicat în *Monitorul Oficial* nr. 97-99, art. 150 din 24.03.2023.

²² Acord de comerț liber între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României, 3 anexe, semnat la București la 15.02.1994. Document de ratificare – Legea de ratificare nr. 221-XIII din 22.09.1994, publicat în ediția „Tratate Internaționale”, V.20, p.212. În vigoare din 17.11.19.

15.02.1994, care a rămas în vigoare până în prezent, jucând un rol important pentru ambele state prin extinderea comerțului liber. Din dorința de a perfecționa colaborarea RM și România în domeniul juridic, în materie civilă și penală a fost semnat Tratatul între Republica Moldova și România din 06.07.1996.²³ La fel, a fost semnată și Convenția pentru evitarea dublei impuneri și prevenirii evaziunii fiscale.²⁴

A IV-a perioadă corespunde anilor (1997-2000). În această perioadă se observă o îmbunătățire a relațiilor și ca o notă importantă vine crearea trilateralei „România-Republica Moldova-Ucraina”, lansarea proiectelor Euroregiunilor „Prutul Superior” și „Dunărea de Jos”, precum și completarea cadrului juridic al relațiilor bilaterale, care la nivelul anului 1997 cuprinde peste 30 de acorduri guvernamentale semnate.²⁵ Lista completă a instrumentelor juridice de colaborare bilaterală dintre Republica Moldova și România le putem accesa pe următoarea sursă online.²⁶

A V-a perioadă corespunde anilor (2001-2009). România, începând cu (februarie 2000), urmează să adere la UE și a fost impusă de aceasta la o nouă implementare a standardelor la frontiere în relații cu Republica Moldova. (...) Obligatorietatea folosirii pașapoartelor începe cu 1 iulie 2000, precum și stabilirea regimului de vize introdus obligatoriu la 1 iulie 2004 pentru toate statele ex-sovietice. Republica Moldova, beneficiind la sfârșitul anului 2005 de un regim mai favorabil, a obținut vize cu intrări și ieșiri multiple,²⁷ ca la data de 28 aprilie 2014 cetățenii RM, posesori ai pașaportului

²³ Tratat între Republica Moldova și România privind asistența în materie juridică și penală din 06.07.96, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.1018-XIII din 03.12.96. Publicat în ediție oficială „Tratate internaționale”, 1999, V.20, p.364. Semnat la Chișinău la 6 iulie 1996, în vigoare din 22 martie 1998.

²⁴ Convenția între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României pentru editarea dublei impuneri și prevenirii evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit și pe capital, semnat la Chișinău la 21.02.1995, ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 60 din 16 iunie, 1995.

²⁵ Cimpoeșu, D., *op. cit.*, pp. 159-160.

²⁶ *** *Relații bilaterale*, 2021, disponibil la: [<https://www.mae.ro/bilateral-relations/1677>], accesat la data de 25.05.2023

²⁷ Pop Andrian, *et. al.*, „România și Republica Moldova - între politica europeană de vecinătate și perspectiva extinderii Uniunii Europene”, în Studii de impact III, Institutul

biometric să primească dreptul de a călători în Spațiul Schengen fără vize în urma amendamentelor la Regulamentul nr. 539/2001.²⁸ La cinci ani de la intrarea în vigoare a regimului liberalizat de vize, peste două milioane de cetățeni moldoveni au călătorit în Spațiul Schengen, iar numărul total al trecerilor frontierei de stat a fost de peste șase milioane.²⁹

O altă notă importantă este acordarea cetățeniei române. Potrivit ultimilor date din anul 2022 un milion de cetățeni din Republica Moldova a obținut deja cetățenie română, iar încă 100 de mii de persoane sunt în proces de așteptare.³⁰ Până la finele acestei perioade s-a simțit o destabilizare a relațiilor dintre România și Republica Moldova. Momentul cel mai incandescent al relațiilor bilaterale dintre cele două state s-a consumat cu prilejul protestelor tineretului din Chișinău (6-8 aprilie 2009).³¹ Fostul președinte moldovean, Vladimir Voronin, acuză România de participare la organizarea protestelor pe care le-a calificat drept tentativă de uzurpare a puterii în stat.³² Republica Moldova a declarat atunci pe ambasadorul României la Chișinău persona non grata - o procedura diplomatică aplicată doar când două state intră în război. Ambasadorul propus ulterior de

European din România, p. 37, disponibil la: [http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais3_studiu_5_ro.pdf], accesat la data de 26.05.2023.

²⁸ *** *UE și-a dat acordul pentru liberalizarea vizelor pentru cetățenii moldoveni*, 2014, disponibil la: [<https://www.9am.ro/stiri/International/255998/ue-si-a-dat-acordul-pentru-liberalizarea-vizelor-pentru-cetatenii-moldoveni.html>], accesat la data de 26.05.2023.

²⁹ *** *Sinteză analitică privind evoluția politicii externe a Republicii Moldova în perioada 2009-2019*, 2019, p. 15, disponibil la: [<http://www.ape.md/wp-content/uploads/2019/12/Sinteza-privind-evolutia-politicii-externe-a-Republicii-Moldova-2009-2019.pdf>], accesat la data de 27.05.2023.

³⁰ Grecu, Răzvan, *Aproape 40% dintre moldoveni sunt deja români! Câți cetățeni de peste Prut sunt acum în așteptarea cetățeniei*, 2022, disponibil la: [<https://www.infofinanciar.ro/aproape-40-dintre-moldoveni-sunt-deja-romani-cati-cetateni-de-pest-prut-sunt-acum-in-asteptarea-cetateniei.html>], accesat la data de 27.05.2023.

³¹ Pintescu, Florin, *Relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și România în perioada 2000-2010. Considerații geo-economice și geo-strategice*, disponibil la: [https://usv.ro/fisiere_utilizator/file/Doctorat/2017/abilitare/pintescu/lucrari_relevante/8.Pintescu%20Florin.%20Relatiile%20bilaterale%20dintre%20RM%20si%20Romania.pdf], accesat la data de 28.05.2023.

³² Isachi, Angela, *Relațiile moldo-române: de la începuturi până în prezent*, disponibil la: [<https://isachiangela.wordpress.com/2012/02/18/relatiile-moldo-romane-de-la-inceputuri-pina-in-prezent/>], 2012, accesat la data de 01.06.2023.

România a fost de asemenea respins.³³ În același timp pentru cetățenii români a fost introdus regimul de vize, care pe parcurs a fost anulat de către Mihai Ghimpu (președintele interimar al Republicii Moldova), printr-un decret publicat în Monitorul Oficial la data de 18 septembrie 2009,³⁴ contribuind la normalizarea relațiilor dintre state. Geneza protestelor din 2009 rămâne un mister, iar implicarea României în organizarea acestora nu a fost dovedită până în prezent.

Perioada a VI-a corespunde anilor (2009-până în prezent). Odată cu venirea la putere a forțelor pro-europene, începând cu anul 2009 a fost posibilă intensificarea relațiilor dintre ambele state pe dimensiunile: politică, economică și culturală. Autoritățile de la Chișinău au sesizat că România le este sprijinul spre integrarea în UE. Pe această cale, a fost dat semnării Planului de Acțiuni³⁵ în cadrul primei ședințe comune a celor două cabinete de miniștri dintre ambele state [...], pentru a pune în aplicare Declarația Comună³⁶ privind instituirea unui parteneriat strategic între România și Republica Moldova, pentru integrarea europeană a Republicii Moldova semnată la București la 27 aprilie, 2010 și reconfirmată prin angajamentele asumate de RM în baza Acordului de Asociere încheiat în anul 2014,³⁷

³³ Fati, Sabina, *Președintele României speră că rezultatul alegerilor anticipate va duce la deblocarea raporturilor bilaterale*, 2009, disponibil la: [<https://moldova.europalibera.org/a/1747983.html>], accesat la data de 01.06.2023.

³⁴ *** *Relațiile dintre Republica Moldova și România*, disponibil la: [https://ro.wikipedia.org/wiki/Rela%C8%9Biile_dintre_Republica_Moldova_%C8%99i_Rom%C3%A2nia], accesat la data de 01.06.2023.

³⁵ Planul de acțiuni între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova pentru aplicarea Declarației Comune privind instituirea unui parteneriat strategic între România și Republica Moldova pentru integrarea europeană a Republicii Moldova, semnată la București la 27 aprilie 2010, disponibil la: <http://www.mae.ro/tratate-bilaterales>, accesat la data de 02.06.2023.

³⁶ Declarația Comună privind Instaurarea unui Parteneriat Strategic între România și Republica Moldova pentru Integrare Europeană a Republicii Moldova, disponibil la: [<https://mfa.gov.md/img/docs/0001739.pdf>], accesat la data de 02.06.2023.

³⁷ Bejan Sorin, Vițu Valeria, *A fost semnată Declarația comună a Parlamentelor din România și Republica Moldova*, 2022, disponibil la: [<https://www.rfi.ro/politica-146532-fost-semnata-declaratia-comuna-parlamentelor-din-romania-si-republica-moldova>], accesat la data de 03.06.2023.

ratificat prin Legea Republicii Moldova nr. 112 din 2014.³⁸ Rezultatele pozitive a implementării parteneriatului strategic bilateral de integrare europeană de la data semnării sale acum 13 ani sunt: finanțarea renovării a peste 1100 de grădinițe; donația a 196 de microbuze școlare pentru instituțiile de învățământ; burse de studii; programe de pregătire pentru profesori; renovarea de edificii culturale; operaționalizarea SMURD de pe teritoriul RM; etc.³⁹

România a demonstrat prin fapte că este cel mai sincer și de încredere partener al RM, mărturii stau spre exemplu: acordarea de sprijin bugetar direct ce totalizează 10,3 milioane de euro; furnizarea energiei electrice, de lemne de foc pentru încălzire; precum și de alte forme de asistență.⁴⁰ În discuție sunt puse situațiile de criză din RM, care s-au agravat odată cu pandemia legată de Covid-19. În această direcție Guvernul României a alocat suma de 16, 5 milioane de lei pentru sprijinirea Republicii Moldova și a fost posibilă trimiterea de peste 400.000 de doze de vaccin anti-coronavirus,⁴¹ care au contribuit la asigurarea sănătății publice.

În paralel s-a acordat o atenție deosebită asigurării și sporirii securității energetice prin reducerea pierderilor în liniile electrice de interconexiune între Republica Moldova și România.⁴² În condițiile în care, în prezent, pentru schimbul de energie dintre România și Republica Moldova există o singură linie de interconexiune de 400 kV, LEA 400 kV

³⁸ Legea nr. 112 din 02.07.2014, pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. Publicat în *Monitorul Oficial* nr. 185-1999, art. 442 din 18. 07. 2014.

³⁹ *** *Vecinătatea de interes a României ca stat membru UE*, disponibil la: [<https://www.mae.ro/node/1421>], 2021, accesat la data de 04.06.2023.

⁴⁰ Teodoru Timeea, *Tot mai multe poduri între România și Republica Moldova. Dorin Recean, la București: Suportul oferit în această toamnă a fost critic, a fost determinant!*, 2023, disponibil la: [<https://www.qmagazine.ro/tot-mai-multe-poduri-intre-romania-si-republica-moldova-dorin-recean-la-bucuresti-suportul-oferit-in-aceasta-toamna-a-fost-critic-a-fost-determinant/>], accesat la data de 05.06.2023.

⁴¹ Fati Sabina, *Poate România să scoată R. Moldova din ghearele Rusiei?*, 2021, disponibil la: [<http://www.dw.com/ro/poate-romania-sa-scoat-r-moldova-din-ghearele-rusiei/a-58248166>], accesat la data de 06.06.23.

⁴² CICU, C., *op. cit.*, p.4.

Isaccea (RO) – Vulcănești (MD),⁴³ al doilea obiectiv prioritar este construcția unei linii electrice aeriene de înaltă tensiune între Vulcănești și Chișinău cu capacitatea de 400 de kilowați (...) cu o lungime de 158 de kilometri, [care trece și prin Ucraina] și urmează să fie gata cu aproximație în 3 ani și 4 luni.⁴⁴ Este un scop bine vizat pentru asigurarea securității energetice a RM, deoarece nu poți să mizezi doar pe faptul că Ucraina va reuși să reziste în fața unor eventuale agresiuni rusești⁴⁵ pentru a ține în siguranță R.M. În cea mai mare criză energetică prin care a trecut RM, (...) România a furnizat energie electrică pentru a compensa oprirea exporturilor de curent din Ucraina din cauza bombardamentelor rusești,⁴⁶ astfel din noiembrie, 2022, România asigură aproape 90% din necesarul de energie electrică al Republicii Moldova prin contractele comerciale încheiate de producătorii Nuclearelectrica și OMV Petrom cu furnizorul de stat basarabean Energocom.⁴⁷ După declarațiile ministrului român al energiei, Virgil Popescu, „România va continua să sprijine Republica Moldova prin aprovizionarea cu energie electrică.”⁴⁸ În momentul în care compania rusă „Gazprom” a redus din 1 decembrie, 2022 cu 56,5% livrările de gaze naturale

⁴³ Nicuț Mihai. *Linia electrică Suceava-Bălți, prin care rețeaua Republicii Moldova se leagă la cea românească, pe lista cu proiecte propuse de România pentru finanțare din RePower EU*, 2023, disponibil la: [https://www.economica.net/linia-electrica-suceava-balti-prin-care-reteaua-republicii-moldova-se-leaga-la-cea-romaneaca-pe-lista-cu-proiecte-propuse-de-romania-pentru-finantare-din-repower-eu_655289.html], accesat la data de 06.06.23.

⁴⁴ *** *Începe construcția liniei electrice de înaltă tensiune Vulcănești – Chișinău*, disponibil la: [<https://tvrmdova.md/economic/incepe-construcția-linii-electrice-de-inalta-tensiune-vulcanesti-chisinau>], accesat la data de 07.06.23.

⁴⁵ *** *Predicții 2022: În 2022, relațiile Republica Moldova – România vor avansa pe câteva direcții*, 2022, disponibil la: [<https://radiochisinau.md/predictii-2022-in-2022-relatiile-republica-moldova--romania-vor-avansa-pe-cateva-directii---152254.html>], accesat la data de 08.06.23.

⁴⁶ *** *Primele cantități de energie electrică din România au fost furnizate Republicii Moldova*, disponibil la: <https://moldova.europalibera.org>, accesat la data de 07.06.2023.

⁴⁷ Lupu Eduard, *România a ținut becul aprins peste Prut, după care a privatizat datoria Moldovei. Poveste veche de un sfert de secol*, 2023, disponibil la: [<https://bani.md/romania-a-tinut-becul-aprins-pest-prut-dupa-care-a-privatizat-datoria-moldovei-poveste-veche-de-un-sfert-de-secol>], accesat la data de 07.06.2023.

⁴⁸ *** *Ministru român: Vom continua să furnizăm energie Moldovei*, 2023, disponibil la: [<https://stiri.md/article/economic/ministru-roman-vom-continua-sa-furnizam-energie-moldovei>], accesat la data de 08.06.2023.

către Republica Moldova,⁴⁹ prin gazoductul Iași-Ungheni-Chișinău, România a transferat 1,5 milioane de metri cubi de gaz natural cu împrumut. Acest gaz a fost extrem de necesar, pentru că a menținut presiunea în sistem (...) și a ajutat autoritățile de la Chișinău să negocieze cu Gazprom noua formulă de gaz, care se aplică acum.⁵⁰ Cu toate că și-a demonstrat valența, acest gazoduct reprezintă o rută suplimentară de transport a gazului în RM și este necesar să fie dat în exploatare, fiind unul dintre obiectivele prevăzute în Foaia de parcurs actualizată privind domeniile prioritare de cooperare și convenită între cele două state la București, la 23 noiembrie 2021.⁵¹

II. Integrarea Republicii Moldova în UE sau unirea cu Patria-Mamă România: perspective și realități

În continuare am construit un scenariu, elucidând calea scurtă și calea lungă de integrare a RM în UE, fiind unele dintre oportunitățile politice pe care le are la moment.

Calea scurtă spre UE (unirea cu Patria-Mamă România)

Sprijinul permanent și necondiționat a României a schimbat chiar viziunea de percepție despre România la Chișinău. Ne arată și comunicatele din presă că odată cu venirea la putere a partidului pro-occidental, acesta va

⁴⁹ Jucan Sebastian, *Gazprom operează o nouă tăiere drastică a livrărilor de gaze naturale către Rep. Moldova*, 2022, disponibil la: [<https://economie.hotnews.ro/stiri-energie-25919054-gazprom-opereaza-noua-taiere-drastica-livrarilor-gaze-catre-rep-moldova.htm>], accesat la data de 08.06.2023.

⁵⁰ Ciochină Simion, *Interviu cu ambasadorul României la Chișinău, Daniel Ioniță*, 2021, disponibil la: [<https://www.dw.com/ro/ambasadorul-rom%C3%A2niei-la-chi%C8%99in%C4%83urela%C8%9Biile-dintre-rom%C3%A2nia-%C8%99i-republica-moldova-au-ajuns-pe-un-trend-al-recordurilor/a-59985005>], accesat la data de 09.06.2023.

⁵¹ Antonescu Bogdan, *Tratatul dintre România și Moldova va continua și în 2022. Ion Tăbârță: În caz de tensiuni în regiune, Moldova poate cu adevărat conta pe România*, 2022, disponibil la: [https://www.stiripesurse.ro/tratatul-dintre-romania-si-moldova-va-continua-si-in-2022-ion-tabarta-in-caz-de-tensiuni-in-regiune-moldova-poate-cu-adevarat-counta-pe-romania_2218135.html], accesat la data de 09.06.2023.

impulsiona unirea RM cu RO, (fiind un scenariu din cele mai posibile).⁵² Unirea cu România ar însemna o integrare automată a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și NATO, (...) ce ar aduce Basarabiei și avantajele sistemului de securitate oferite de NATO statelor membre.⁵³ Chiar dacă și-a înscris statutul de neutralitate în Constituție, pe teritoriul Republicii Moldova continuă să fie menținute trupe străine [în stânga Nistrului] fără acordul său oficial, (...) care pun presiune asupra cursului european.⁵⁴ Ca rezultat poate fi asigurată o zonă de stabilitate și securitate la frontiera estică a României, care este totodată, granița UE și NATO,⁵⁵ îndeosebi acum când evenimentele din lume răstoarnă tot mai mult concepția despre o lume care trăiește în pace și liniște.⁵⁶

Calea lungă de integrare a RM în UE

Pe de o parte aprofundarea relațiilor RM cu UE, având drept scop integrarea europeană încă nu este realizabilă. Aceasta ne demonstrează și faptul că făcând parte din Politica Europeană de Vecinătate și Parteneriatul Estic cu referire la statele care pe termen scurt și mediu nu au perspectivă de aderare la UE, oferindu-le doar posibilitatea de a participa la activitățile UE prin intermediul unei colaborări politice și economice.⁵⁷ În acest caz nu există

⁵² Oprea Marius, *Unirea României cu Republica Moldova a fost prevestită acum cinci ani, de americani. Atunci nu credea nimeni. Acum e posibil*, 2023, disponibil la: [https://www.mediafax.ro/editorialistii/prezentul-fara-perdea-marius-oprea-unirea-romaniei-cu-republica-moldova-a-fost-prevestita-acum-cinci-ani-de-americani-20185930], accesat la data de 09.06.2023.

⁵³ *** *Ludovic Orban: Varianta mai scurtă a integrării în Uniunea Europeană este Unirea*, disponibil la: [https://radiochisinau.md/ludovic-orban-varianta-mai-scurta-a-integrarii-in-uniunea-europeana-este-unirea---174785.html], accesat la data de 09.06.2023.

⁵⁴ Procopciuc Maria, *Predicții 2022: În 2022, relațiile Republica Moldova – România vor avansa pe câteva direcții*, 2022, disponibil la: [http://www.viitorul.org/ro/content/predic%C8%9Bii-2022-%C3%AEn-2022-rela%C8%9Biile-republica-moldova-%E2%80%93-rom%C3%A2nia-vor-avansa-pe-c%C3%A2teva-direc%C8%9Bii], accesat la data de 09.06.2023.

⁵⁵ *** *Republica Moldova -Relații bilaterale*, 2021, disponibil la: [https://www.mae.ro/bilateral-relations/1677], accesat la data de 16.06.2023.

⁵⁶ Proca Iulian, *Biserica în tratamentul spiritual al societății*. Ed. Fin Consult, 2009, nr.4, p. 69.

⁵⁷ *** *Planul de acțiuni, Uniunea Europeană-Republica Moldova*, Chișinău, Ed. Gunivas, 2006, p. 20, disponibil la: http://www.e-democracy.md/files/ghid-ue-rm-ro.pdf, accesat la data de 16.06.2023.

nici o garanție că un candidat va fi în cele din urmă acceptat în clubul european, (...) dar cum în orice criză există și câștigători,⁵⁸ luând în considerație perioada scurtă de timp dintre momentul depunerii cererii de aderare la UE- 3 martie 2022 și cel al primirii statutului de țară candidată-23 iunie 2022, există o speranță reală de integrare, mai ales că poziția geografică avantajoasă a permis Republicii Moldova de-a lungul veacului să aibă un rol semnificativ de „arie de contact” a diferitor tari, culturi și religii.⁵⁹ Ea poate deveni un mediator între vest și est în cazul integrării, acest lucru perceput de comunitatea europeană, să nu zicem și de Rusia pentru care problema basarabeană nu constituie o chestiune de interes local, specific românesc, ci de interes european dacă e să atingem adevăratul fond al problemei⁶⁰ cu care se confruntă țara noastră la momentul actual.

Concluzii

Timpul rămâne catalizatorul evenimentelor de mai departe, dar la momentul de față există o conlucrare la general și în special în cadrul euroregiunilor dintre statele expuse mai sus cu impact pozitiv asupra dezvoltării tuturor domeniilor de activitate ale vieții cotidiene: economie, educație, sănătate, cultură, turism, infrastructură, etc. Pentru Republica Moldova o perspectivă bună luând în calcul că activitatea sa economică este în scădere din motivul șocurilor războiului [criza refugiaților și criza energetică] și impactul continuu al pandemiei Covid-19⁶¹, dar și prin pierderea unui enorm potențial de populație activă. În 2020 Moldova avea

⁵⁸ Pleșca Laurențiu, *Republica Moldova obține statutul de țară candidată UE, dar cu ce merite?*, 2022, disponibil la: [<https://www.contributors.ro/republica-moldova-obtine-statutul-de-tara-candidata-ue-dar-cu-ce-merite/>], accesat la data de 10.06.2023.

⁵⁹ Gudâm Anatol, *Republica Moldova și Uniunea Europeană ca parteneri*, Chișinău, 2002, p. 17, disponibil la: [<https://www.cisrmd.org/pdf/0208%20Republica%20Moldova%20si%20Uniunea%20Europeana%20ca%20parteneri.pdf>], accesat la data de 11.06.2023.

⁶⁰ Brăteanu, Gheorghe. *Basarabia, drepturi naționale și istorice*, București, Ed. TRITONIC, 2004, p. 202.

⁶¹ *** *Banca Mondială în Moldova*, 2022, disponibil la: <https://www.worldbank.org/ro/country/moldova/overview>, accesat la data de 11.06.2023).

peste 1.150.000 de migranți internaționali dintr-o populație de puțin peste 4 milioane de locuitori, adică 28,7% din populația totală.⁶²

Deci, Republica Moldova trece printr-o criză demografică fără precedent. [În acest caz], (...) fără dublarea salariilor actuale, scăderea tarifelor pentru populații și fără crearea urgentă a noilor locuri de muncă, exodul doar se va amplifica,⁶³ de aceea Moldova trebuie să devină un document de lucru [în vederea înfăptuirii unor] acțiuni permanente și scrupuloase⁶⁴ (...) pentru a obține echilibrul necesar a realizării de reforme care să asigure parcursul european.⁶⁵ Vedem că România va dispune eforturi pentru oferirea de sprijin în favoarea depășirii situației actuale.⁶⁶ La fel și alte tari sunt de acord să ne ofere un sprijin, chiar recent în cadrul Summitului CPE, premierului Norvegiei Jonas Gahr Store, a dat un anunț cu privire la un ajutor de 50 de milioane de euro pentru Republica Moldova.⁶⁷ Într-un cuvânt toți ne vin în ajutor, dar important este ca noi, cetățenii RM, să realizăm acest fapt și să avem dorința de a avansa ca țară și de a ne situa pe un loc demn între statele lumii,⁶⁸ fiindcă orice operă colectivă cere concursul

⁶² *** FIȘĂ DE ȚARĂ PRIVIND MIGRAȚIA ȘI COMPETENȚELE..., p. 10, disponibil la: [https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-11/etf_skills_and_migration_country_fiche_moldova_2021_ro.pdf, 2021], accesat la data de 12.06.2023.

⁶³ Călugăreanu Vitalie, *Moldova a ajuns în pragul unei drame demografice*, disponibil la: [https://www.dw.com/ro/moldova-a-ajuns-%C3%AEn-pragul-unei-drame-demografice/a-60560631], accesat la data de 12.06.2023.

⁶⁴ Gudâm A., *op. cit.*, p. 52.

⁶⁵ Ciochină Simion, *Interviu cu ambasadorul României la Chișinău, Daniel Ioniță*, 2021, disponibil la: https://www.dw.com/ro/ambasadorul-rom%C3%A2niei-la-chi%C8%99in%C4%83u-rela%C8%9Biile-dintre-rom%C3%A2nia-%C8%99i-republica-moldova-au-ajuns-pe-un-trend-al-recordurilor/a-59985005, accesat la data de 14.06.2023.

⁶⁶ Pânzaru Nicolae, *INTERVIU// Ambasadorul României la Chișinău: „R. Moldova va beneficia de sprijinul nostru atât timp cât va depune eforturi pentru consolidarea vectorului european”*, 2022, disponibil la: [https://nordnews.md/interviu-ambasadorul-romaniei-la-chisinau-r-moldova-va-beneficia-de-spririnul-nostru-atat-timp-cat-va-depune-eforturi-pentru-consolidarea-vectorului-european], accesat la data de 14.06.2023.

⁶⁷ *** *Norvegia va aloca 50 de milioane de euro pentru Republica Moldova*, disponibil la: [https://www.ipn.md/ro/norvegia-va-aloca-50-de-milioane-de-euro-pentru-7965_1097315.html], 2023, accesat la data de 15.06.2023.

⁶⁸ Bivol Elena, *Administrația publică din Republica Moldova. Relații și concepții de dezvoltare*, Chișinău, Ed. Tipografia centrală, 2001, p. 1.

tuturor, ceea ce la noi nu s-a înțeles și nu s-a admis încă.⁶⁹ Primordial și binevenit ar fi un dialog continuu între centru, Găgăuzia și Transnistria, deoarece până la urmă toți ne dorim pace și stabilitate și destinul întregului popor este și trebuie să fie un comun, așa cum în mod expres este specificat în art. 10, al. (1) al Constituției Republicii Moldova.⁷⁰ Atât în varianta mai scurtă analizată mai sus, cât și în varianta mai lungă de integrare în UE, după cum zice Maia Sandu această decizie rămâne la latitudinea cetățenilor,⁷¹ validată printr-un referendum la nivel național. Cu atât mai mult că, în urma sondajului realizat de Centrul de Investigații Sociologice și Marketing „CB-Research” (24 ianuarie-5 februarie 2022), în favoarea unirii cu România au votat doar 34% de respondenți și în paralel pentru aderarea la UE 46%.⁷²

Recomandări:

- Amplificarea relațiilor economice atât pe plan regional, cât și local;
- Aprofundarea dialogului politic dintre Republica Moldova și România ca obiectiv a încurajării și îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate;
- Adoptarea unui acord politic stabilit între ambele state în domeniul securității (în cazul presiunii din exterior asupra Republicii Moldova);

⁶⁹ Negulescu Paul, *Tratat de drept administrativ român. Organizarea administrativă a României*, București, Ed. Gutenberg, 1903-1904, p. 2, disponibil la: [<https://www.scribd.com/document/398770377/Tratat-de-Drept-Administrativ-Roman-Organizarea-Administrativ-%C4%83-a-Romaniei-P-Negulescu#>], accesat la data de 16.06.2023.

⁷⁰ Constituția nr. 1 din 29-07-1994. Constituția Republicii Moldova.* Publicat în *Monitorul Oficial* nr. 78, art. 140 din 29-03-2016 cu ultimile modificări în vigoare din 24-03-2023.

⁷¹ Măciucă Andra, *Ce spune Maia Sandu despre unirea R. Moldova cu România: „Se poate întâmpla doar cu susținerea poporului”*, 2022, disponibil la: [<https://stirileprotv.ro/stiri/international/presedintele-republicii-moldova-maia-sandu-despre-cand-se-va-uni-tara-sa-cu-romania-si-despre-aderarea-la-nato-video.html>], accesat la data de 10.06.2023.

⁷² Stan Alexandru, *Peste 30% dintre moldoveni vor să își ia cetățenie română. Ce spun despre unire? Iată ce arată sondajul CBS-Research*, 2022, disponibil la: [<https://www.mediafax.ro/social/peste-30-dintre-moldoveni-vor-sa-isi-ia-cetatenia-romana-ce-spun-despre-unire-iata-ce-arata-sondajul-cbs-research-20511593>], accesat la data de 10.06.2023.

- Accelerarea colaborării bilaterale în vederea depășirii crizelor existente la moment în R.M., convenită prin semnarea Foii de parcurs România-Republica Moldova; etc.

Bibliografie

- Acord de comerț liber între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României, 3 anexe, semnat la București la 15.02.1994. Document de ratificare – Legea de ratificare nr.221-XIII din 22.09.1994, publicat în ediția „Tratate Internaționale”, V.20, p.212. În vigoare din 17.11.19.
- Antonescu, Bogdan, *Tratatul dintre România și Moldova va continua și în 2022. Ion Tăbârță: În caz de tensiuni în regiune, Moldova poate cu adevărat conta pe România*, 2022, [https://www.stiripesurse.ro/tratatul-dintre-romania-si-moldova-va-continua-si-in-2022-ion-tabarta-in-caz-de-tensiuni-in-regiune-moldova-poate-cu-adevarat-counta-pe-romania_2218135.html], accesat la data de 09.06.2023.
- Bejan, Sorin, Vițu, Valeria, *A fost semnată Declarația comună a Parlamentelor din România și Republica Moldova*, 2022, [<https://www.rfi.ro/politica-146532-fost-semnata-declaratia-comuna-parlamentelor-din-romania-si-republica-moldova>], accesat la data de 03.06.2023.
- Bivol, Elena, *Administrația publică din Republica Moldova. Relații și concepții de dezvoltare*, Chișinău, Ed. Tipografia centrală, 2001, p. 1.
- Cimpoieșu, Dorin, „Scurtă istorie critică a relațiilor bilaterale dintre România și Republica Moldova (1991-2016)”, în *Plural*, vol. 4, nr. 2, 2016, p. 157, [https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/156_167_Scurta%20istorie%20critica%20a%20relatiilor%20bilaterale%20dintre%20Romania%20si%20Republica%20Moldova%20%281991-2016%29.pdf], accesat la data de 19.05.2023.
- Cebotari, Svetlana, Căldare, Gheorghe, *Politica externă a republicii Moldova*, Chișinău, Ed. CEPUSM, 2018, pp. 65-76, [<https://frispa.usm.md/wp-content/uploads/22.-Cebotari-Svetlana.pdf>], accesat la data de 21.05.2023.
- Ciorbă, Veaceslav, *Biserica ortodoxă din Basarabia și Transnistria, (1940-2010)*, Chișinău, Ed. Pontos, 2011, p. 6.
- Cicu, Ciprian, *Relații economice dintre România și Republica Moldova: investiții, schimburi comerciale și alte lucruri bine de știut*, Ed. Policy Memo, p. 224, [http://www.crpe.ro/wp-content/uploads/2013/04/PM-no-24_Relatiile-economice-dintre-Romania-si-Republica-Moldova.pdf], accesat la data de 24.05.23.

- Ciochină, Simion, *Interviu cu ambasadorul României la Chișinău, Daniel Ioniță*, 2021, [<https://www.dw.com/ro/ambasadorul-rom%C3%A2niei-la-chi%C8%99in%C4%83u-rela%C8%9Biile-dintre-rom%C3%A2nia-%C8%99i-republica-moldova-au-ajuns-pe-un-trend-al-recordurilor/a-59985005>], accesat la data de 09.06.2023.
- Convenția între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României pentru editarea dublei impuneri și prevenirii evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit și pe capital, semnat la Chișinău la 21.02.1995, ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 60 din 16 iunie, 1995.
- Constituția nr. 1 din 29-07-1994. Constituția Republicii Moldova.* Publicat în *Monitorul Oficial* nr. 78, art. 140 din 29-03-2016 cu ultimele modificări în vigoare din 24-03-2023.
- Declarația Comună privind Instaurarea unui Parteneriat Strategic între România și Republica Moldova pentru Integrare Europeană a Republicii Moldova, [<https://mfa.gov.md/img/docs/0001739.pdf>], accesat la data de 02.06.2023.
- Fati, Sabina, *Președintele României speră că rezultatul alegerilor anticipate va duce la deblocarea raporturilor bilaterale*, 2009, [<https://moldova.europalibera.org/a/1747983.html>], accesat la data de 01.06.2023
- Fati, Sabina, *Poate România să scoată R. Moldova din ghearele Rusiei?*, 2021, [<http://www.dw.com/ro/poate-romania-sa-scoat-a-r-moldova-din-ghearele-rusiei/a-58248166>], accesat la data de 01.06.2023.
- Furdui, Nina, *Criteriile de aderare la Uniunea Europeană*, [https://www.academia.edu/31783051/CRITERIILE_DE_ADERARE_LA_UNIUNEA_EUROPEANA%C4%82], accesat la data de 16.05.2023.
- Grecu, Răzvan, *Aproape 40% dintre moldoveni sunt deja români! Câți cetățeni de peste Prut sunt acum în așteptarea cetățeniei*, 2022, [<https://www.infofinanciar.ro/aproape-40-dintre-moldoveni-sunt-deja-romani-cati-cetateni-de-pest-prut-sunt-acum-in-asteptarea-cetateniei.html>], accesat la data de 27.05.2023.
- Gârneț, Ilie, *Alegeri parlamentare în Republica Moldova*, 1994, [https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/106-108_12.pdf], accesat la data de 24.05.2023.
- Isachi, Angela, *Relațiile moldo-române: de la începuturi pînă în prezent*, [<https://isachiangela.wordpress.com/2012/02/18/relatiile-moldo-romane-de-la-inceputuri-pina-in-prezent/>], accesat la data de 24.05.2023.
- Jucan, Sebastian, *Gazprom operează o nouă tăiere drastică a livrărilor de gaze naturale către Rep. Moldova*, 2022, [<https://economie.hotnews.ro/stiri-energie-25919054-gazprom-opereaza-noua-taiere-drastica-livrarilor-gaze-catre-rep-moldova.html>], accesat la data de 08.06.2023.

- Lupu, Eduard, *România a ținut becul aprins peste Prut, după care a privatizat datoria Moldovei. Poveste veche de un sfert de secol*, 2023, [<https://bani.md/romania-a-tinut-becul-aprins-pest-prut-dupa-care-a-privatizat-datoria-moldovei-poveste-veche-de-un-sfert-de-secol>], accesat la data de 07.06.2023.
- Legea nr. 52 din 16.03.2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale. Publicat în *Monitorul Oficial* nr. 97-99, art. 150 din 24.03.2023.
- Legea nr. 112 din 02.07.2014, pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. Publicat în *Monitorul Oficial* nr. 185-1999, art. 442 din 18. 07. 2014.
- Măciucă, Andra, *Ce spune Maia Sandu despre unirea R. Moldova cu România: „Se poate întâmpla doar cu susținerea poporului”*, [<https://stirileprotv.ro/stiri/international/presedintele-republicii-moldova-maia-sandu-despre-cand-se-va-uni-tara-sa-cu-romania-si-despre-aderarea-la-nato-video.html>].
- Nicuț, Mihai, *Linia electrică Suceava-Bălți, prin care rețeaua Republicii Moldova se leagă la cea românească, pe lista cu proiecte propuse de România pentru finanțare din RePower EU*, 2023, [https://www.economica.net/linia-electrica-suceava-balti-prin-care-reteaua-republicii-moldova-se-leaga-la-cea-romaneaca-pe-lista-cu-proiecte-propuse-de-romania-pentru-finantare-din-repowereu_655289.html], accesat la data de 06.06.23.
- Oprea, Marius, *Unirea României cu Republica Moldova a fost prevestită acum cinci ani, de americani. Atunci nu credea nimeni. Acum e posibil*, 2023, [<https://www.mediafax.ro/editorialistii/prezentul-fara-perdea-marius-oprea-unirea-romaniei-cu-republica-moldova-a-fost-prevestita-acum-cinci-ani-de-americani-20185930>], accesat la data de 09.06.2023.
- Pop, Andrian, et. al., *„România și Republica Moldova - între politica europeană de vecinătate și perspectiva extinderii Uniunii Europene”*, în *Studii de impact III, Institutul European din România*, p. 37, [http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais3_studiu_5_ro.pdf], accesat la data de 26.05.2023.
- Pintescu, Florin, *Relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și România în perioada 2000-2010. Considerații geoeconomice și geostrategice*, [https://usv.ro/fisiere_utilizator/file/Doctorat/2017/abilitare/pintescu/lucrari_relevante/8.Pintescu%20Florin.%20Relatiile%20bilaterale%20dintre%20RM%20si%20Romania.pdf], accesat la data de 28.05.2023.
- Procopciuc, Maria, *Predicții 2022: În 2022, relațiile Republica Moldova – România vor avansa pe câteva direcții*, 2022, [<http://www.viitorul.org/ro/content/predic%C8%9Bii-2022-%C3%AEn-2022-rela%C8%9Biile-republica-moldova-%E2%80%93-rom>]

%C3%A2nia-vor-avansa-pe-c%C3%A2teva-direc%C8%9Bii], accesat la data de 09.06.2023.

Planul de acțiuni între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova pentru aplicarea Declarației Comune privind instituirea unui parteneriat strategic între România și Republica Moldova pentru integrarea europeană a Republicii Moldova, semnată la București la 27 aprilie 2010, [<http://www.mae.ro/tratate-bilaterales>], accesat la data de 02.06.2023.

Stan, Alexandru, *Peste 30% dintre moldoveni vor să își ia cetățenie română. Ce spun despre unire? Iată ce arată sondajul CBS-Research*, 2022, [<https://www.mediafax.ro/social/peste-30-dintre-moldoveni-vor-sa-isi-ia-cetatenia-romana-ce-spun-despre-unire-iata-ce-arata-sondajul-cbs-research-20511593>].

Stolojan, Teodor, *Poate adera Republica Moldova la Uniunea Europeană până la finele acestui deceniu?*, 2022, [<https://www.bursa.ro/poate-adera-republica-moldova-la-uniunea-europeana-pana-la-finele-acestui-deceniu-43237847>], accesat la data de 17.05.2023.

Săraru, Cătălin-Silviu, *Considerații asupra acordurilor de cooperare transfrontalieră dintre Unitățile administrative-Teritoriale Limitrofe zonelor de frontieră ale României și structurile similare din statele vecine*, p. 88, [http://revcurentjur.ro/old/arhiva/attachmen.ts_201102/recjurid112_8FR.pdf], accesat la data de 18.05.2023

Teodoru, Timeea, *Tot mai multe poduri între România și Republica Moldova. Dorin Recean, la București: Suportul oferit în această toamnă a fost critic, a fost determinant!*, 2023, [<https://www.qmagazine.ro/tot-mai-multe-poduri-intre-romania-si-republica-moldova-dorin-recean-la-bucuresti-suportul-oferit-in-aceasta-toamna-a-fost-critic-a-fost-determinant>], accesat la data de 05.06.2023.

Tratat între Republica Moldova și România privind asistența în materie juridică și penală din 06.07.96, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.1018-XIII din 03.12.96. Publicat în ediție oficială „Tratate internaționale”, 1999, V.20, p.364. Semnat la Chișinău la 6 iulie 1996, în vigoare din 22 martie 1998.

Criza umanitară din 2015 care a afectat Europa.

Un punct de cotitură pentru Serbia în cadrul Uniunii Europene

DRD. ȘTEFĂNIȚĂ PUIU

*Școala Doctorală de Științe Politice
Școala Națională de Studii Politice și Administrative*

The biggest humanitarian crisis of 2015 emerged as an effect of the Syrian civil war and impacted the Western Balkans region as well as the European continent. This paper's focus on Serbia stems from the fact that the country is located on the Balkan route and has become one of the largest transit countries assisting refugees seeking to reach Western Europe. The country offered assistance to those in need, which included medical care, shelter and food, but the number of migrants has been steadily increasing and the European country has struggled to cope with the effects of the large number of people in need. When consulting the specialty literature, it is important to take a close look at the fact that, prior to this crisis, Serbia was in the process of negotiating accession to the European Union, and the regional organisation viewed the country's efforts as a form of assessment as to whether it could join the European Union. In the same year, Serbia signed a historic agreement with Kosovo, marking another step towards resolving a long-standing conflict between Serbia and Kosovo. The aim of this paper is to visualise the extent of the impact that the 2015 humanitarian crisis has had on Serbia's EU accession process.

Cuvinte-cheie: *Asistență umanitară, Politici Europene, Uniunea Europeană, criză umanitară, refugiați, Serbia.*

Introducere

Serbia a avut un rol crucial în criza umanitară a anului 2015, simbolizând procesul de migrație în masă din zone de război ale Orientului Mijlociu și a Africii de Nord înspre Europa,¹ reprezentând punctul de întâlnire al rutei Balcanice, care a fost cea mai folosită cale de către refugiați în drumul acestora către Europa de Vest. Răspunsul acestei țări Balcanice față de imensa criză migratorie și umanitară a fost extraordinar, în ciuda faptului că în interiorul acestei țări existau conflicte economice și politice, alături de presiunea socială pentru a încheia aderarea la Uniunea Europeană.²

Serbia a jucat un rol esențial privind asistența în criza umanitară din 2015, datorită căreia milioane de oameni au fost forțați de împrejurări să se mute din casele lor. Evenimentele care au dus la această acțiune sunt reprezentate de către conflictele din Orientul Mijlociu și din Africa. Serbia este o țară care se situează pe ruta balcanică, devenind în acest fel o zonă de tranzit pentru un număr vast de refugiați și de migranți care căutau azil în Europa de Vest.³

Guvernul sârb, alături de societatea civilă, organizații non-guvernamentale și agenții de ajutor umanitar internaționale au cooperat pentru a le putea asigura miilor de migranți care treceau zilnic granița hrană, un loc de adăpost și asistență medicală.⁴ Principiile care au stat la baza acestei mișcări umanitare au fost imparțialitatea și neutralitatea, așa cum este consacrat în legea internațională de ajutor umanitar. Reacția Serbiei a demonstrat cât de importantă este cooperarea internațională în timpuri de

¹ Burak Şakir Şeker, Hasret Çomak, Mehlika Özlem Ultan, Yaprak Civelek, Çağla Arslan Bozkuş, *Refugee Crisis in International Policy, volume II, Refugee Policies of the EU and European Countries*, London: Transnational Press London, 2021, p. 254-261.

² Etain Tannam, *International Intervention in Ethnic Conflict. A Comparison of the European Union and the United Nations*, London: Palgrave Macmillan, 2016, p. 146.

³ Burak Şakir Şeker, Hasret Çomak, Mehlika Özlem Ultan, Yaprak Civelek, Çağla Arslan Bozkuş, *Refugee Crisis in International Policy, volume II, Refugee Policies of the EU and European Countries*, London: Transnational Press London, 2021, p. 260-264.

⁴ Burak Şakir Şeker, Hasret Çomak, Mehlika Özlem Ultan, Yaprak Civelek, Çağla Arslan Bozkuş, *Refugee Crisis in International Policy, volume II, Refugee Policies of the EU and European Countries*, London: Transnational Press London, 2021, p. 254-257.

nevoie. Criza umanitară din 2015 a arătat o necesitate a unei abordări coordonate pe scară Europeană, pe termen scurt, mediu și lung în vederea abordării cauzelor migrației de toate tipurile, inclusiv a celei de tip umanitar.

În anul 2015, finanțarea umanitară la nivel global s-a ridicat la suma de 28 de miliarde de dolari, dintre care peste jumătate au fost dirijați către crizele umanitare din Siria, Yemen, Sudanul de Sud și Republica Centrafricană.⁵

Națiuni suprasolicitate

Fenomenul complex al anului 2015 a presupus un nivel record de deplasări forțate la nivel mondial, ajungându-se la un număr de 65,3 milioane de persoane care s-au regăsit în situația de a-și părăsi locuințele din cauza violențelor localizate în țările lor, printre care se numără conflictele și persecuțiile de mai multe tipuri.⁶ Din numărul total de migranți aflați în situația descrisă mai sus în 2015, aproape 5 milioane aveau naționalitate siriană,⁷ reprezentând cea mai mare criză umanitară din lume. În același timp, cetățenii din Yemen s-au confruntat în același an cu o criză umanitară de proporții, rezultând un număr mai mare de 20 de milioane de indivizi în nevoie de asistență umanitară din cauza conflictului care a dus la prăbușirea serviciilor de bază, și implicit a economiei.⁸

Anul crizelor umanitare s-a resimțit pe tot globul, criza refugiaților sirieni s-a intensificat în Europa, rezultând un număr de aproximativ un

⁵ Global Humanitarian Assistance Report, 2016, p. 7.

⁶ UNHCR The United Nations Refugee Agency, *World Refugee Day – With 1 human in every 113 affected, forced displacement hits record high*, 2016, <https://www.unhcr.org/pk/3030-world-refugee-day-with-1-human-in-every-113-affected-forced-displacement-hits-record-high.html>, accesat la data de 22 aprilie 2023.

⁷ UNHCR The United Nations Refugee Agency, *World Refugee Day – With 1 human in every 113 affected, forced displacement hits record high*, 2016, <https://www.unhcr.org/pk/3030-world-refugee-day-with-1-human-in-every-113-affected-forced-displacement-hits-record-high.html>, accesat la data de 22 aprilie 2023.

⁸ UNHCR The United Nations Refugee Agency, *Fighting in Yemen continues to take toll on civilians, with 20 million needing urgent assistance*, 2015, <https://reliefweb.int/report/yemen/fighting-yemen-continues-take-toll-civilians-20-million-needing-urgent-assistance-un>, accesat la data de 22 aprilie 2023.

milion de refugiați sosiți numai pe cale maritimă, acest număr însumându-se la cel al refugiaților care au sosit pe cale aeriană și terestră.⁹

Datorită hărții globale, ajutorul refugiaților până să ajungă pe bătrânul continent, a fost oferit de țări în curs de dezvoltare precum Turcia, Pakistan, Liban, Iran și Etiopia. Anul 2015 a venit și cu un pachet de sprijin din partea Organizației Națiunilor Unite, care a lansat programul Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă,¹⁰ care reprezintă un set de șaptesprezece scopuri globale interconectate care contribuie la mișcarea de trecere a societății globale către un viitor prosper, construit pe o societate egalitară, care coexistă pașnic într-o lume sănătoasă. Aspectele precum reducerea sărăciei,¹¹ a inegalităților,¹² accesul la educație¹³ și asistența medicală,¹⁴ alături de promovarea dezvoltării durabile¹⁵ sunt doar unele din pachetul de obiective interconectate care duc spre un viitor prosper. Problema pentru anul 2015 este că punerea în practică a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă necesită timp, timp pe care mulți oameni nu îl au și timp pe care problemele în cauză nu îl au, generând o serie de efecte care vor avea loc în mod ireversibil.

⁹ IOM United Nations Migration, *Irregular Migrant, Refugee Arrivals in Europe Top One Million in 2015*: IOM, 2015, <https://www.iom.int/news/irregular-migrant-refugee-arrivals-europe-top-one-million-2015-iom>, accesat la data de 22 aprilie 2023.

¹⁰ United Nations Development Programme, *What are the Sustainable Development Goals?*, 2023, <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>, accesat la data de 23 aprilie 2023.

¹¹ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goal number 1, 2023, <https://sdgs.un.org/goals/goal1>, accesat la data de 23 aprilie 2023.

¹² United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goal number 10, 2023, <https://sdgs.un.org/goals/goal10>, accesat la data de 23 aprilie 2023.

¹³ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goal number 4, 2023, <https://sdgs.un.org/goals/goal4>, accesat la data de 23 aprilie 2023.

¹⁴ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goal number 3, 2023 <https://sdgs.un.org/goals/goal3>, accesat la data de 23 aprilie 2023.

¹⁵ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goal number 15, 2023, <https://sdgs.un.org/goals/goal15>, accesat la data de 23 aprilie 2023.

Ruta balcanică

Ruta balcanică se referă la o cale migratorie de acces utilizată de către migranții din Orientul Mijlociu, Africa de Nord și Asia în căutare de azil politic. Denumirea acestei rute reiese din poziționarea geografică a țărilor din care este compus traseul, și anume Serbia, Bosnia, Kosovo, Croația și Bosnia și Herțegovina care au ca aspect comun faptul că se regăsesc în Balcani.¹⁶ Aceștia își încep traseul în Turcia, ca apoi să tranziteze înspre Grecia. Apoi, ruta migratorie traversează Balcanii de Vest prin Albania, Bosnia și Herțegovina, Kosovo, Muntenegru, Macedonia de Nord și Serbia. „Traseul” se încheie în momentul în care indivizii ajung în țări precum Austria, Germania și Suedia.¹⁷ Statutul migrator al persoanelor care ajung în Uniunea Europeană pe Ruta Balcanică este unul ilegal. Numărul major de situații care se încadrează în acest tipar a fost detectat și cererile de azil au fost înregistrate cu succes.

Conceptul rutei balcanice a apărut în anul 2015 ca un efect al acțiunii Ungariei de a construi un gard pentru a demarca frontiera cu Serbia. Acest blocaj i-a forțat pe refugiați să găsească alte rute pentru a duce la bun sfârșit procesul migrator. Prin acțiunile sale, Ungaria a îngreunat procesul migrator, dar și sarcina umanitară pentru țări precum Serbia, Croația și Bosnia și Herțegovina.¹⁸ Partenerii regionali au încheiat câte un acord cu Uniunea Europeană în vederea stabilizării situației create, dar și pentru a stabili concret cadrul general al relațiilor cu Uniunea Europeană în acest context.

După anul 2015, aceasta ruta migratorie a fost închisă datorită unei serii de modificări ale statutului frontierelor statelor europene, însă după doar patru ani, în 2019, aceasta a început să se reactiveze, existând activitate

¹⁶ Dallal Stevens, Maria O'Sullivan, *States, the Law and Access to Refugee Protection, Fortresses and Fairness*, London: Bloomsbury Publishing, 2017, p. 138.

¹⁷ Dallal Stevens, Maria O'Sullivan, *States, the Law and Access to Refugee Protection, Fortresses and Fairness*, London: Bloomsbury Publishing, 2017, p. 166.

¹⁸ Dallal Stevens, Maria O'Sullivan, *States, the Law and Access to Refugee Protection, Fortresses and Fairness*, London: Bloomsbury Publishing, 2017, p. 48-60.

migratorie cu o intensitate crescătoare.¹⁹ În decembrie 2022 Comisia Europeană a generat un plan de acțiune al Uniunii Europene în Balcanii de Vest.

Măsurile vizează consolidarea parteneriatului statelor aflate în Balcanii de Vest cu Uniunea Europeană pe mai multe fronturi, inclusiv cel al migrației, ținând cont de statutul acestor state dat fiind că perspectiva de viitor prevede aderarea acestora la Uniunea Europeană, fapt susținut de eforturile de aliniere la standardele organizației multi-statale.²⁰

Ruta Balcanică reprezintă o temă dificilă și o problemă semnificativă atât pentru statele Europene, dar și la nivel global datorită faptului că politicile de migrație și de control de frontieră încep să devină învechite pentru provocările zilei de azi. Uniunea Europeană a creat un instrument pentru a oferi suport și asistență denumit IPA. Prin acest instrument, Uniunea Europeană susține reformele de politică de extindere, oferind suport tehnic și financiar. În anul 2021-2022, Uniunea Europeană a acordat sprijin constant în legătura cu acțiunile migrației din regiune, oferind fonduri în valoare de 201,7 milioane de euro.²¹

Un alt instrument pentru reglementarea valurilor migrației este Frontex, prin care se efectuează operațiuni comune cu actorii statali aflați în Balcanii de Vest. A fost semnată o serie de acorduri între Uniunea Europeană și Albania, Muntenegru și Serbia, urmând să intre în vigoare și acordul semnat cu Macedonia de Nord.²² În 2023, Uniunea Europeană renegociază

¹⁹ Sheetal Sharma, Shruti Singh, *Conference Proceedings, International Conference on Emerging Socio-Cultural and Political Issues: India and Europe, May 24-25, 2021, Mumbai: Sankal Publication, 2021, p. 187.*

²⁰ Organisation for Economic Co-operation and Development, *OECD Development Pathways Multi-dimensional Review of the Western Balkans, From Analysis to Action*, Paris: OECD Publishing, 2022, p. 419-421.

²¹ European Commission, *Overview - Instrument for Pre-accession Assistance*, 2022, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en, accesat la data de 25 aprilie 2023.

²² FRONTEX, *EU external borders in November: Western Balkans route most active*, 2022, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-external-borders-in-november-western-balkans-route-most-active-ULSsa7>, accesat la data de 25 aprilie 2023.

acordurile Frontex cu statele menționate mai sus, dar generează acorduri noi și cu Bosnia și Herțegovina.

Tulburări politice in Serbia

Situația politică din Serbia a fost relativ instabilă de la începutul anilor 1990, însă în anii care au precedat criza umanitară, aceasta a început să se degradeze. În 2012 putem observa că la alegerile generale parlamentare progresiștii sârbi cu obținut 73 de locuri din cele 250, democrații au obținut 67, socialiștii au dobândit 44, membrii Partidului Democrat au primit 19 locuri, cei ai Partidului Liberal Democrat au obținut 17 locuri, iar cei ai Regiunilor Unite ale Serbiei au primit 11 locuri.²³ La data de 10 iunie conducerea progresiștilor, a socialiștilor și a Regiunilor Unite ale Serbiei au stabilit printr-un acord trilateral formarea unui nou guvern condus de Ivica Dacic. La 16 zile după semnarea acordului, acest guvern a depus jurământul, însă avea doar 17 guverne și 19 demnitari, reprezentând cel mai mic guvern al țării din 1990, anul în care s-a revenit la sistemul pluripartidist.²⁴

Tot în anul 2012, în septembrie, coaliția de guvernare a demis miniștrii din cauza evaluării performanței. Persoanele care reprezentau Regiunile Unite ale Serbiei deja nu mai făceau parte din guvern la doar câteva luni după ce a depus jurământul.²⁵ Categoria care conducea statul era în mare parte formată din progresiști și a adus la putere câteva persoane care nu făceau parte din acel partid, printre care Saša Radulovic, care l-a acuzat pe Aleksandar Vucic de obstrucționarea reformelor. Aleksandar Vucic a fost liderul formațiunii progresiste. La mai puțin de doi ani de la ultimele evenimente guvernamentale ale Serbiei au avut loc alegerile parlamentare

²³ Inter-Parliamentary Union, Serbia, *Narodna skupština (National Assembly)*, 2012, http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2355_12.htm, accesat la data de 26 aprilie 2023.

²⁴ DW News, *Nationalist boost*, 2012, <https://www.dw.com/en/milosevic-ally-becomes-new-serbian-pm/a-16062186>, accesat la data de 26 aprilie 2023.

²⁵ Ivana Sekularac, *Ultra-nationalist resurgence could complicate Serbia's EU path*, 2016, <https://www.reuters.com/article/us-serbia-election-ultranationalists-idUSKCN0XF0LR>, accesat la data de 26 aprilie 2023.

anticipate. În aceeași zi a lunii martie 2014 au avut loc și alegerile anticipate pentru capitala Belgrad.²⁶

O mențiune importantă este ca aceste alegeri au reprezentat a zecea consultare a populației de când s-a revenit la conducerea pluripartidistă, însă a șaptea oară când alegerile au fost convocate anticipat. În 2014 guvernul condus de Partidul Progresist și de Partidul Socialist a solicitat alegeri anticipate pentru a „analiza voința poporului” în vederea stabilirii „legitimității politice” a guvernului actual. Rezultatele au fost favorabile pentru Partidul Progresist Sârb, obținând 48% dintre voturi, reprezentând 158 de mandate, coaliția a fost completată de Partidul Socialist, care a obținut 13% dintre voturi, dobândind 44 de locuri, iar Partidul Democrat a obținut 6% din voturi, cu 19 locuri în Parlament.²⁷

Serbia anului 2015 în Uniunea Europeană

Având în vedere problemele pe plan intern, guvernul sârb a avut un ideal colectiv în continuare, și anume atingerea obiectivului strategic de a adera la Uniunea Europeană. În perioada 2014-2016 acesta a îmbunătățit modalitatea de incluziune a părților relevante pentru negocierile de aderare. Au fost luate numeroase măsuri în vederea creșterii gradului de incluziune și de cooperare interstatală, a organizațiilor non-guvernamentale și a cetățenilor, inclusiv cu Ombudsmanul.²⁸

Măsurile puse în practică au fost consolidate în continuare pentru a atinge scopul major. În ceea ce privește procedurile naționale de urgență, care includ proiectele legislative referitoare la proiectul de aderare au fost

²⁶ Ivana Sekularac, *Ultra-nationalist resurgence could complicate Serbia's EU path*, 2016, <https://www.reuters.com/article/us-serbia-election-ultranationalists-idUSKCN0XF0LR>, accesat la data de 26 aprilie 2023.

²⁷ Spyros Economides, James Ker-Lindsay, Branislav Radeljic, Eric Gordy, Milica Popovic, Dusan Spasojevic, *Serbian elections – the view from the UK*, http://eprints.lse.ac.uk/80584/1/Serbian%20elections%20%E2%80%93%20the%20view%20from%20the%20UK%20_%20LSEE%20Blog.pdf, accesat la data de 27 aprilie 2023.

²⁸ Milivoje Pantovic, *Ombudsman Jankovic Will Run for Serbian Presidency*, 2016, <https://balkaninsight.com/2016/12/26/serbian-ombudsman-will-run-for-president-12-26-2016-1/>, accesat la data de 27 aprilie 2023.

dezbătute la un nivel amplu cu părțile interesate. Ținând cont de criza umanitară cu care această țară s-a confruntat, au fost înregistrate progrese majore în diminuarea influenței partidelor politice în administrația publică, denotând în acest fel o practică imperativă pentru a putea ajunge la un ideal European. Mai mult de atât, au fost implementate numeroase reforme referitoare la statul de drept în acea perioadă, generând în timpul prezent existența unor norme de evaluare pentru procurori și judecători.²⁹ Problema în această instanță rezultă din existența unui loc în aceste politici în care influența politică existentă încă există, făcându-se numiri politice în justiție. Această problemă pune sistemul judiciar sârb într-o postură în care trebuie să se confrunte cu impedimente majore, care pun piedici în drumul către independența statului, a eficienței acestuia, dar și a responsabilizării indivizilor care aduc prejudicii.

Deși cadrul juridic de combatere a corupției și a criminalității a fost modernizat, apropiindu-se de un standard european, corupția este predominantă și latura instituțională ineficientă și nu are o perspectivă de a responsabiliza indivizii care aduc prejudicii statului bine pus la punct din punctul de vedere al protejării denunțătorilor. Acest aspect a fost o cauză a altor numeroase probleme, care au afectat sectorul de afaceri, sectorul economic, cel social, dar și pe cel politic.

O recomandare a Uniunii Europene a fost cea de a aborda și a elimina problema infracțiunii penale de abuz în serviciu dezvoltând dosare solide deoarece această infracțiune era una comună în Serbia postcomunistă. Avansarea moderată a Serbiei în respectarea drepturilor fundamentale reprezintă un alt aspect cheie în procesul de aderare la Uniunea Europeană deoarece prin respectarea drepturilor fundamentale se subînțelege și dreptul egalității de șanse al cetățenilor sârbi.³⁰ Spre exemplu, în anul 2015, a avut loc o paradă a LGBT din nou la Belgrad în mod pașnic, demonstrând faptul că

²⁹ International Commission of Jurists, *Serbia's Judges and Prosecutors: the Long Road to Independent Self-governance, A Mission Report*, Geneva: International Commission of Jurists Publishing, 2016.

³⁰ Organisation for Economic Co-operation and Development, *Competitiveness and Private Sector Development Competitiveness in South East Europe*, Paris: OECD Publishing, 2018, p. 661.

statul a urmat o serie de eforturi sistemice în vederea îmbunătățirii, promovării și protejării drepturilor omului. În acest context, amprenta a fost pusă pe persoanele vulnerabile și discriminate, inclusiv categoria de persoane LGBT și a cetățenilor sârbi de etnie romă.³¹

În continuare a fost nevoie de o serie de noi măsuri și de eforturi excesive pentru a putea genera o serie de condiții favorabile libertății de exprimare și pentru a promova transparența proprietății și a finanțării sectorului de presă și de mass-media, asigurând în acest fel o noua modalitate de a proteja drepturile omului.

Concluzii

Ținând cont de dificultățile sociale, economice și politice prin care Serbia a trecut în perioada care a înconjurat criza umanitară, putem spune că această țară a încercat să parcurgă toți pașii necesari în vederea atingerii unui scop comun, și acela de a culmina procesul lung de aderare la Uniunea Europeană. Acest scop a fost urmat de liderii sârbi, irelevant de culoarea politică a acestora, sau de celelalte interese pe care unii dintre ei le aveau. Aceste agende personale au un impact major în latura legislativă, pentru a avea un efect în latura politico-economică.

Concomitent cu situația internă complicată a Serbiei în acea perioadă, putem spune că anul 2015 a fost anul crizelor umanitare la nivel global. Acest record negativ reiese din cifrele de migranți ai acelui an care aveau nevoie de sprijin umanitar, din numărul ridicat al cererilor de azil politic, dar și din suma totală cheltuită la nivel global pentru ajutor umanitar. Problemele din Orientul Mijlociu și din Africa au avut repercusiuni în val, afectând într-o măsură mai mare sau mai mică, populația globului.

Prin generarea unei analize în care cele două contexte se suprapun, se poate observa ca rezultat că populația globală încă este relativ caritativă, oferindu-le persoanelor nevoiașе asistență medicală, umanitară, alimente, și cazare. În ceea ce privește statele Europene, Serbia trebuie văzută ca un

³¹ Bojan Bilic, *LGBT Activism and Europeanisation in the Post-Yugoslav Space, On the Rainbow Way to Europe*, London: Palgrave Macmillan, 2016, p. 143.

model de urmat, concluzionând că atât statul, cât și societatea au oferit o mână de ajutor, fiind un calapod pentru direcția în care ar trebui să ne îndreptăm ca societate europeană.

Bibliografie

Bilic, Bojan, *LGBT Activism and Europeanisation in the Post-Yugoslav Space, On the Rainbow Way to Europe*, London: Palgrave Macmillan, 2016.

DW News, *Nationalist boost*, 2012, [<https://www.dw.com/en/milosevic-ally-becomes-new-serbian-pm/a-16062186>], accesat la data de 26 aprilie 2023.

Economides, Spyros, Ker-Lindsay, James, Radeljic, Branislav, Gordy, Eric, Popovic, Milica, Spasojevic, Dusan, *Serbian elections – the view from the UK*, [http://eprints.lse.ac.uk/80584/1/Serbian%20elections%20%E2%80%93%20the%20view%20from%20the%20UK%20_%20LSEE%20Blog.pdf], accesat la data de 27 aprilie 2023.

European Commission, *Overview - Instrument for Pre-accession Assistance*, 2022, [https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en], accesat la data de 25 aprilie 2023.

FRONTEX, *EU external borders in November: Western Balkans route most active*, 2022, [<https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-external-borders-in-november-western-balkans-route-most-active-ULSsa7>], accesat la data de 25 aprilie 2023.

Global Humanitarian Assistance Report, 2016.

International Commission of Jurists, *Serbia's Judges and Prosecutors: the Long Road to Independent Self-governance, A Mission Report*, Geneva: International Commission of Jurists Publishing, 2016.

Inter-Parliamentary Union, Serbia, *Narodna skupstina (National Assembly)*, 2012, http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2355_12.htm, accesat la data de 26 aprilie 2023.

IOM United Nations Migration, *Irregular Migrant, Refugee Arrivals in Europe Top One Million in 2015: IOM*, 2015, [<https://www.iom.int/news/irregular-migrant-refugee-arrivals-europe-top-one-million-2015-iom>], accesat la data de 22 aprilie 2023.

Organisation for Economic Co-operation and Development, *Competitiveness and Private Sector Development Competitiveness in South East Europe*, Paris: OECD Publishing, 2018.

- Organisation for Economic Co-operation and Development, *OECD Development Pathways Multi-dimensional Review of the Western Balkans, From Analysis to Action*, Paris: OECD Publishing, 2022.
- Pantovic, Milivoje, *Ombudsman Jankovic Will Run for Serbian Presidency*, 2016, [<https://balkaninsight.com/2016/12/26/serbian-ombudsman-will-run-for-president-12-26-2016-1/>], accesat la data de 27 aprilie 2023.
- Şeker, Burak Şakir, Çomak, Hasret, Ultan, Mehlika Özlem, Civelek, Yaprak, Bozkuş, Çağla Arslan, *Refugee Crisis in International Policy, volume II, Refugee Policies of the EU and European Countries*, London: Transnational Press London, 2021
- Sekularac, Ivana, *Ultra-nationalist resurgence could complicate Serbia's EU path*, 2016, [<https://www.reuters.com/article/us-serbia-election-ultranationalists-idUSKCNOXF0LR>], accesat la data de 26 aprilie 2023.
- Sharma, Sheetal, Singh, Shruti, *Conference Proceedings, International Conference on Emerging Socio-Cultural and Political Issues: India and Europe, May 24-25, 2021*, Mumbai: Sankal Publication, 2021.
- Stevens, Dallal, O'Sullivan, Maria, *States, the Law and Access to Refugee Protection, Fortresses and Fairness*, London: Bloomsbury Publishing, 2017.
- Tannam, Etain, *International Intervention in Ethnic Conflict. A Comparison of the European Union and the United Nations*, London: Palgrave Macmillan, 2016.
- UNHCR The United Nations Refugee Agency, *Fighting in Yemen continues to take toll on civilians, with 20 million needing urgent assistance*, 2015, [<https://reliefweb.int/report/yemen/fighting-yemen-continues-take-toll-civilians-20-million-needing-urgent-assistance-un>], accesat la data de 22 aprilie 2023.
- UNHCR The United Nations Refugee Agency, *World Refugee Day – With 1 human in every 113 affected, forced displacement hits record high*, 2016, [<https://www.unhcr.org/pk/3030-world-refugee-day-with-1-human-in-every-113-affected-forced-displacement-hits-record-high.html>], accesat la data de 22 aprilie 2023.
- United Nations Development Programme, *What are the Sustainable Development Goals?*, 2023, [<https://www.undp.org/sustainable-development-goals>], accesat la data de 23 aprilie 2023.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goal number 1, 2023, [<https://sdgs.un.org/goals/goal1>], accesat la data de 23 aprilie 2023.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goal number 10, 2023, [<https://sdgs.un.org/goals/goal10>], accesat la data de 23 aprilie 2023.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goal number 4, 2023, [<https://sdgs.un.org/goals/goal4>], accesat la data de 23 aprilie 2023.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goal number 3, 2023 [<https://sdgs.un.org/goals/goal3>], accesat la data de 23 aprilie 2023.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goal number 15, 2023, [<https://sdgs.un.org/goals/goal15>], accesat la data de 23 aprilie 2023.

Rolul Uniunii Europene în Reglementarea Inteligenței Artificiale și Metaversului în Contextul Crizei Globalizării

DRD. OANA BAHNEAN

*Școala Doctorală de Drept
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

Artificial Intelligence (AI) and the Metaverse represent two of the main disruptive technologies that have been developed and escalated during the past few years, bringing along both benefits and disadvantages for the society. Therefore, they have created a true technological revolution that covered the entire world, changing the latter's image, by improving the quality of life (e.g. in the medical field a patient's diagnose can be determined much easier and faster using AI), yet, at the same time, they have generated new challenges, which many times turned out to be rather unpleasant, such as the violation of human rights, cybersecurity or cybercrime, due to the fact that these disruptive technologies have the potential to constitute new favourable environments for the criminal activity, thus contributing to the current global crisis. The European Union (EU) understood these matters and decided to elaborate a series of regulations regarding AI and is in the process of similar approaches for the Metaverse. Taking into consideration the fact that the law is always behind technology, the regulations conceived by the EU represent a step ahead in establishing a balance between the two domains, but also with regard to society in its entirety. Thus, the objective of this article is to highlight the role and contribution of the EU in regulating AI and the Metaverse with its well defined purpose of leading to the creation of a design for these technologies, that would contain from the very beginning all the principles and characteristics which would ensure an efficient and secure use by the EU citizens, and not only, considering that these regulations, due to the globalisation phenomenon and the international relations, have succeeded

to influence other states as well, pointing the EU as a leader and a model of best practices in tackling and regulating disruptive technologies.

Cuvinte-cheie: Inteligență Artificială, Metavers, Uniunea Europeană, tehnologii disruptive, reglementare.

Introducere

Istoria omenirii se întinde precum un vâl de mătase neprețuită de-a lungul a milioane de ani, iar fiecare unitate temporală a fost presărată de numeroase evenimente, unele remarcabile, ce au fost păstrate pentru posteritate, altele mai puțin, și au rămas doar în memoria celor ce le-au trăit, dispărând odată cu aceștia. Călătorind spre prezent, este interesant de observat repetiția anumitor evenimente (precum războaiele, epidemiile sau crizele financiare), deși aceasta nu este de dorit, dar de cele mai multe ori este dificil de evitat.

Având în vedere istoria secolului XX și perioada ulterioară de tendință spre pace și colaborare între state la nivel global, ceea ce a și favorizat fenomenul de globalizare, care a avut ca roade o evoluție exponențială a societății umane pe toate planurile sale, s-ar fi putut trage concluzia (pripită după cum se va observa) că omenirea a atins acel echilibru mult dorit și că va rămâne așa pentru multă vreme sau, cel puțin, că nu va mai putea fi luată prin surprindere. Însă, așa cum istoria însăși a dovedit-o de multe ori, variabilele sunt mult mai numeroase decât constantele, iar ultimii câțiva ani, inclusiv prezentul, sunt marcați de o multitudine de variabile (am ales doar câteva dintre cele mai stringente) care prin suprapunerea lor au reușit să determine o criză a globalizării: pandemia de Covid-19¹, criza economică²,

¹ Assaf Razin, *Globalisation and global crises*, 2021, <https://cepr.org/voxeu/columns/globalisation-and-global-crises>, accesat în 20.03.2023.

² Shekhar Aiyar și Anna Ilyina, *Charting Globalization's Turn to Slowbalization After Global Financial Crisis*, 2023, <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/02/08/charting-globalizations-turn-to-slowbalization-after-global-financial-crisis>, accesat în 20.03.2023.

războiul din Ucraina³, la care se adaugă încălzirea globală⁴ (a cărei prezență a fost recunoscută încă de secolul trecut), iar pe lângă toate acestea, consider că trebuie trecute pe listă și tehnologiile disruptive.

Articolul de față își propune o analiză a tehnologiilor disruptive, mai precis Inteligența Artificială (IA) și Metaversul. Este necesar a se menționa faptul că aceste tehnologii sunt mult mai numeroase (alte exemple de tehnologii ar fi robotica, Internetul Obiectelor, etc.) și nu se limitează doar la cele două amintite, însă mă voi concentra asupra IA și Metaversului din două motive. Primul motiv este acela că domeniul tehnologiei este foarte vast, iar discuțiile asupra lui pot fi infinite, iar al doilea, și cel mai important, este acela că pe parcursul studiilor mele de licență, master și, actualmente, doctorat, cercetarea mea urmărește aceste două tehnologii. Totodată, acest articol reprezintă puntea de trecere a cercetării mele dinspre zona de IA spre cea a Metaversului, acesta din urmă bazându-se pe mai multe tehnologii, printre care și IA.

În ceea ce privește raționamentul în baza căruia am considerat necesară adăugarea tehnologiilor disruptive pe lista problemelor care au generat sau contribuit la actualul context al crizei globalizării, acesta constă în faptul că deși tehnologia a adus în general numeroase beneficii societății umane (cum ar fi în medicină, educație, afaceri, etc. – vom trata aceste aspecte mai în detaliu în cuprinsul articolului) și sunt șanse să ne ofere chiar posibile soluții în vederea remedierii celorlalte cauze ale crizei⁵, acestea vin însoțite și de numeroase riscuri precum creșterea fenomenului de criminalitate în spațiul cibernetic, încălcarea drepturilor fundamentale, breșe de securitate, periclitarea datelor personale și a vieții private, apariția

³ Alfred Kammer, *War in Ukraine is Serious Setback to Europe's Economic Recovery*, 2022, <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/04/21/blog042222-eurreo-war-in-ukraine-is-serious-setback-to-europe-economic-recovery>, accesat în 20.03.2023.

⁴ United Nations, *Global temperatures set to break records during next 5 years: WMO*, 2023, <https://news.un.org/en/story/2023/05/1136732>, accesat în 20.03.2023.

⁵ De exemplu IA poate ajuta în combaterea încălzirii globale. A se vedea Josh Cowls *et al.*, *The AI Gambit — Leveraging Artificial Intelligence to Combat Climate Change: Opportunities, Challenges, and Recommendations*, 2021, p. 5, <https://ssrn.com/abstract=3804983>, accesat în 25.03.2023.

discriminării, dispariția unor locuri de muncă, etc. Uniunea Europeană (UE) a identificat întocmai aceste riscuri, dar totodată a recunoscut și beneficiile de care utilizatorii acestor tehnologii s-ar putea bucura, prin urmare a început să întreprindă demersuri în vederea creării unor reglementări care să impună implementarea unor principii și caracteristici care să asigure utilizarea eficientă și sigură a tehnologiilor de către cetățenii UE, dar nu numai, iar aceasta se datorează relațiilor internaționale pe care UE le are cu alte state, determinând astfel demersuri similare și în rândul acestora, ceea ce ne indică faptul că UE este un lider și un model de bune practici în ceea ce privește abordarea tehnologiilor disruptive, de altfel acesta fiind și scopul articolului, de a sublinia rolul UE în reglementarea acestor tehnologii, cu precădere IA și Metaversul. Prin urmare, acest articol este structurat pe trei capitole: primul capitol constituie o prezentare a definițiilor, istoricului și câteva exemple notabile ale IA și Metaversului; al doilea capitol implică analiza beneficiilor și riscurilor asociate cu cele două tehnologii, iar al treilea capitol evidențiază necesitatea reglementării acestor tehnologii și implicarea constantă a UE în aceste demersuri, obiectivele acestui studiu fiind de a atrage atenția, într-o manieră științifică și juridică, asupra efectelor pe care aceste tehnologii le au și implicațiile ce pot rezulta, chiar dacă, unele dintre ele se află momentan la nivel de teorie, dar nu este dificil de anticipat evoluția lor în anumite direcții favorabile sau nefavorabile; și de a contribui la eforturile de cercetare multidisciplinară în vederea creării unor punți de legătură între domeniul juridic, tehnologic și celelalte domenii care se vor intersecta cu acestea, căci, așa cum îmi place să consider, mai devreme sau mai târziu, toate drumurile duc spre drept și tehnologie.

1. Inteligența Artificială și Metaversul. Istoric, definiție și exemple

1.1. Istoricul

În pofida faptului că trăim cu impresia că IA și Metaversul sunt elemente de noutate, realitatea este alta. Primele încercări asimilate IA datează din secolul XIX, precum motorul analitic rezultat în urma eforturilor

lui Charles Babbage și Lady Ada Lovelace⁶, urmași de John vonn Neumann, unul dintre cei care au stabilit conceptul de computer⁷ sau Alan Turing și faimosul Test Turing⁸. Însă IA a luat cu adevărat naștere în 1956, datorită lui John McCarthy din cadrul Colegiului Dartmouth, iar anii ce au urmat au reprezentat o perioadă de glorie pentru IA, dezvoltându-se mai multe ramuri cum ar fi: viziunea computerizată, prelucrarea limbajului natural, robotica, machine learning sau rețelele neuronale artificiale. Anii '80 au adus cu ei „iarna IA”, deoarece interesul scăzuse, datorită lipsei altor tehnologii care să susțină dezvoltarea IA, ca mai apoi să vină într-un final primăvara începând cu anii '90⁹, urmată de roadele pe care le putem vedea în zilele noastre.

Cât despre Metavers, acesta nu este la fel de vechi precum IA, termenul apărând pentru prima dată în 1992 în romanul „Crash” al lui Neal Stephenson¹⁰, iar „strămoșul” Metaversului atât de mediatizat în prezent, poate fi considerat Second Life¹¹ sau alte jocuri ce permit crearea unei lumi virtuale și întreprinderea de activități similare celor din lumea reală¹². Așadar iarna Metaversului a fost mai scurtă decât cea a IA, dar o trăsătură comună a acestor tehnologii este că ambele au trecut printr-un proces similar

⁶ Gabriel Hallevy, *When Robots Kill: Artificial Intelligence Under Criminal Law*, Boston: Northeastern University Press, 2013, pp. 1-2, https://books.google.ro/books?id=5FvO0aeKp_AC&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, accesat în 07.04.2023.

⁷ Steven Goldberg, *Culture Clash: Law and science in America*, New York: NYU Press, 1994, p. 153, https://www.jstor.org/stable/j.ctt9qfqbm.12?seq=3#metadata_info_tab_contents, accesat în 15.04.2023.

⁸ *Ibidem*, pp. 159-160.

⁹ Peter Stone *et al.*, „Artificial Intelligence and life in 2030”, în Barbara J. Grosz *et al.* (eds.), *One hundred year study on Artificial Intelligence, Report of the 2015 study panel*, Stanford: Stanford University, 2016, pp. 50-51, https://ai100.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj18871/files/media/file/AI100Report_MT_10.pdf, accesat în 25.05.2023.

¹⁰ Yogesh K. Dwivedi *et al.*, „Metaverse beyond the hype: Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy” în *International Journal of Information Management*, Vol. 66, 2022, p. 2, <https://www.science-direct.com/science/article/pii/S0268401222000767?via%3Dihub>, accesat în 01.06.2023.

¹¹ Ronald Leenes, „Privacy Regulation in the Metaverse” în B. Whithworth și A. Moor (eds.), *Handbook of research on socio-technical design and social networking systems*, New York: Information Science Reference, 2009, pp. 124-125, https://www.academia.edu/62933358/Privacy_Regulation_in_the_Metaverse?from=cover_page, accesat în 01.06.2023.

¹² Cum ar fi, spre exemplu Minecraft, Roblox, Fortnite, etc.

de renaștere și este important de menționat că Metaversul se bazează pe IA și alte tehnologii precum: Internetul Obiectelor, realitate virtuală și realitate augmentată¹³.

1.2. Definiții

Deși, după cum se observă din subcapitolul anterior, IA nu este o noțiune nouă, aceasta încă nu are o definiție unanim acceptată¹⁴, iar aceeași afirmație se poate face și despre Metavers¹⁵. Prin urmare, cu scopul de a ilustra totuși în cuvinte ceea ce presupun cele două tehnologii, am ales două dintre definițiile uzitate de UE, amintind totodată și mențiunea făcută de aceasta¹⁶ cu privire la IA, dar care, în opinia mea este aplicabilă și Metaversului, că aceste definiții necesită suficientă claritate pentru a împlini certitudinea legală, dar în același timp trebuie să fie maleabilă pentru a ține pasul cu evoluția tehnologică:

Definiția IA - „Sistemele de Inteligență Artificială (IA) sunt sisteme software (posibil și hardware) proiectate de oameni care, având un obiectiv complex, acționează în dimensiunea fizică sau digitală percepând mediul prin achiziționarea de date, interpretarea datelor structurate sau nestructurate colectate, gândind pe baza cunoștințelor, sau procesării informațiilor obținute din date și luând decizia asupra celui mai potrivit mod de a acționa pentru a atinge obiectivul dat. Sistemele IA pot folosi reguli simbolice sau învăța un model numeric, și de asemenea, își pot adapta

¹³ Tambiama Madiaga *et al.*, European Parliamentary Research Service, Briefing, *Metaverse – Opportunities, risks and policy implications*, Strasbourg: European Parliament, 2022, p. 2, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733557/EPRS_BRI\(2022\)733557_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733557/EPRS_BRI(2022)733557_EN.pdf), accesat în 07.06.2023.

¹⁴ Ryan Calo, *Artificial Intelligence Policy: A Primer and Roadmap*, 2017, p. 4, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3015350, accesat în 07.06.2023.

¹⁵ Madiaga *et al.*, *op. cit.*, p. 2.

¹⁶ Comisia Europeană, *White Paper on Artificial Intelligence - A European approach to excellence and trust*, Bruxelles: Comisia Europeană, 2020, p. 16, https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en, accesat în 10.06.2023.

comportamentul analizând modul cum mediul este afectat de acțiunile lor anterioare.”¹⁷

Definiția Metaversului - „o lume imersivă, constantă, virtuală, în 3D, în care oamenii pot interacționa printr-un avatar pentru a se bucura de divertisment, a face achiziții și a desfășura tranzacții cu criptoactive sau pentru a lucra fără a-și părăsi locația curentă”¹⁸.

1.3. Exemple ale utilizării IA și Metaversului

IA a ajuns să fie prezentă într-o multitudine de domenii și se poate anticipa cu ușurință că în viitor, unul nu foarte îndepărtat, se va regăsi integrată într-un fel sau altul în orice domeniu. Actualmente, ea este utilizată în: industrie, armată, mediul academic¹⁹, transport, roboți casnici, sănătate, educație, comunități subdezvoltate, siguranță și securitate publică, ocuparea forței de muncă și locul de muncă, divertisment²⁰, cercetare, însă aceasta nu este o listă exhaustivă.

Pentru a contura mai clar imaginea IA, articolul prezintă în continuare câteva exemple notabile de IA pe care le-am identificat pe parcursul studierii literaturii de specialitate:

- robotul aspirator Roomba – utilizat în activitățile casnice²¹;
- IA creată de Google – ai cărei cercetători au expus rețeaua neuronală a sistemului la peste 11.000 de cărți de ficțiune în vederea îmbunătățirii interacțiunii cu utilizatorul²²;

¹⁷ Independent High-Level Expert Group on Artificial Intelligence set up by the European Commission, *A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines*, Bruxelles: Comisia Europeană, 2019, p. 6, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/definition-artificial-intelligence-main-capabilities-and-scientific-disciplines>, accesat în 12.06.2023.

¹⁸ ART Analysis and Research Team, ART Paper, *Metaverse – Virtual World, Real Challenges*, Bruxelles: Consiliul UE, 2022, p. 3, <https://www.consilium.europa.eu/media/54987/metaverse-paper-9-march-2022.pdf>, accesat în 12.06.2023.

¹⁹ Calo, *op. cit.*, p. 5.

²⁰ Stone et al., *op. cit.*, p. 18.

²¹ Woodrow Hartzog, „Unfair and Deceptive Robots”, *Maryland Law Review*, Vol. 74, 2015, p. 791, <https://digitalcommons.law.umaryland.edu/mlr/vol74/iss4/4/>, accesat în 14.06.2023.

²² Richard Lea, *Google swallows 11,000 novels to improve AI's conversation*, 2016, <https://www.theguardian.com/books/2016/sep/28/google-swallows-11000-novels-to-improve-ais-conversation>, accesat în 14.06.2023.

- Sweetie 2.0 – un proiect de cercetare care a fost creat pentru a combate turismul sexual cu minori online²³;
- SGR-A1 – este un robot de tip santinelă, utilizat în conflictele militare, creat de Samsung Techwin și care este folosit pentru a păzi zona demilitarizată dintre Coreea de Sud și Coreea de Nord)²⁴;
- ChatGPT – o unealtă de IA generativă ce poate fi folosită în educație pentru învățare personalizată, notarea automată a eseurilor, traducerea materialelor educaționale, învățare interactivă²⁵, etc. Într-o situație mai concretă, acesta a fost testat în cadrul Facultății de Drept a Universității din Minnesota pentru a răspunde la patru subiecte de examene diferite²⁶, indicând astfel că acesta ar putea fi utilizat în pregătirea studenților și îmbunătățirea performanței acestora pentru examene²⁷;
- Watson – un software de IA dezvoltat de IBM, utilizat în prezent în medicină de către instituții medicale din Coreea de Sud²⁸;
- Lisa – prezentată de către dezvoltatorul ei ca fiind „primul robot avocat imparțial” datorită capacității acesteia de a elabora contracte și a reprezenta ambele părți implicate. Cu toate acestea, scopul ei principal este de a asista juridic persoane care nu își permit sau nu își doresc un avocat, dar cu toate acestea au nevoie de consultanță²⁹.

²³ Simone van der Hof, *Sweetie 2.0*, 2016-2017, <https://www.universiteitleiden.nl/en/research/research-projects/law/sweetie-2.0>, accesat în 14.06.2023.

²⁴ Alexander Velez-Green, *The Foreign Policy Essay: The South Korean Sentry – A „Killer Robot” to Prevent War*, 2015, <https://www.lawfareblog.com/foreign-policy-essay-south-korean-sentry%E2%80%94killer-robot-prevent-war>, accesat în 14.06.2023.

²⁵ David Baidoo-Anu și Leticia Owusu Ansah, *Education in the Era of Generative Artificial Intelligence (AI): Understanding the Potential Benefits of ChatGPT in Promoting Teaching and Learning*, 2023, pp. 8-9, <https://ssrn.com/abstract=4337484>, accesat în 15.06.2023.

²⁶ Jonathan H. Choi *et al.*, „ChatGPT Goes to Law School”, în *Journal of Legal Education*, 2023, p. 2, <https://ssrn.com/abstract=4335905>, accesat în 15.06.2023.

²⁷ *Ibidem*, p. 12.

²⁸ Jason Chung și Amanda Zink, „Hey Watson, can I sue you for malpractice? Examining the liability of artificial intelligence in medicine” în *Asia-Pacific Journal of Health Law, Policy and Ethics*, 2017, pp. 1-3, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3076576, accesat în 15.06.2023.

²⁹ <https://robotlawyerlisa.com/>, accesat în 15.06.2023.

În același timp, și Metaversul va putea fi utilizat în domenii similare cu cele acoperite de IA. La momentul actual este deja folosit intensiv de platformele de jocuri și rețele sociale³⁰ și există planuri pentru alte domenii precum medicina (cum ar fi crearea unui spital virtual³¹), administrația (conducerea Seoulului lucrează la crearea unei platforme de Metavers care să ofere cetățenilor săi servicii publice administrative virtuale, fără ca aceștia să mai fie nevoiți să se deplaseze la sediul fizic al instituțiilor³²) sau pregătirea profesională (e.g. poliția olandeză utilizează o aplicație virtuală de simulare a unor situații specifice cu scopul de a se pregăti)³³.

2. Beneficiile și riscurile asociate celor două tehnologii disruptive

După cum am prezentat în secțiunea anterioară, IA și Metaversul sunt generatoare a numeroase oportunități menite spre a îmbunătăți calitatea vieții oamenilor, însă se impune o analiză a beneficiilor și riscurilor asociate acestor tehnologii.

2.1. Beneficiile IA și ale Metaversului

În ceea ce privește analiza beneficiilor, aceasta nu va fi una foarte extinsă având în vedere că nu acestea sunt cele care determină necesitatea unei reglementări și nu sunt ele cele care creează îngrijorare, ci riscurile, deși, desigur, beneficiile nu trebuie eliminate din procesul de reglementare. Acestea din urmă trebuie luate în considerare întocmai pentru a crea cadrul

³⁰ ART Analysis and Research Team, *op.cit.*, pp. 7-8.

³¹ Michael Greenwood, *How Could the Metaverse Transform Healthcare?*, 2022, <https://www.news-medical.net/health/How-Could-the-Metaverse-Transform-Healthcare.aspx>, accesat în 16.06.2023.

³² Seoul Metropolitan Government, *Seoul, First Local Gov't to Start New-Concept Public Service with „Metaverse Platform”*, 2021, <https://english.seoul.go.kr/seoul-first-local-govt-to-start-new-concept-public-service-with-metaverse-platform/>, accesat în 17.06.2023.

³³ Europol, *Policing in the metaverse: what law enforcement needs to know, an observatory report from the Europol Innovation Lab*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022, p. 23, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Policing%20in%20the%20metaverse%20-%20what%20law%20enforcement%20needs%20to%20know.pdf>, accesat în 17.06.2023.

oportun de atingere a lor. În baza exemplurilor prezentate mai sus este clar că IA și Metaversul aduc multe oportunități și beneficii în varii domenii, însă acest articol se va rezuma la cele cu un impact major, acestea fiind menționate și de către experți ai UE.

Raportat la IA, Comisia Europeană a identificat ca fiind printre cele mai relevante beneficii sustenabilitatea și combaterea schimbărilor climatice (prin utilizarea IA pentru a reduce amprenta de carbon, utilizarea mai eficientă a energiei și a resurselor naturale, împiedicarea risipei sau reducerea aglomerației în trafic), sănătatea (prevenirea bolilor, administrarea medicamentelor, monitorizarea în timp real a pacientului), educația și transformarea digitală (crearea de programe de învățare personalizate în funcție de nevoile fiecărei persoane, formarea unor specialiști care să opereze cu noile tehnologii)³⁴, la care se adaugă desigur și securitatea cibernetică (IA putând fi folosită pentru combaterea amenințărilor cibernetice)³⁵.

Cât despre Metaverse, în viziunea sa ideală, acesta este un mediu virtual ce va permite efectuarea unor game largi de activități din confortul propriei case, având un impact pozitiv asupra domeniilor sănătății, educației, industriei³⁶, îmbunătățind calitatea actului medical, productivitatea, activitățile de învățare sau comerțul electronic³⁷.

2.2. Riscurile asociate IA și Metaversului

Denumirea de „tehnologii disruptive” nu este întâmplătoare și a fost dobândită de către IA și Metavers datorită capacității lor de a schimba la un nivel atât de înalt societatea. Dar așa cum aceste tehnologii au adus beneficii

³⁴ Independent High-Level Expert Group on Artificial Intelligence set up by the European Commission, *Ethics Guidelines for Trustworthy AI*, Bruxelles: Comisia Europeană, pp. 32-33, <https://www.aepd.es/sites/default/files/2019-12/ai-ethics-guidelines.pdf>, accesat în 18.06.2023.

³⁵ ENISA, https://www.enisa.europa.eu/topics/iot-and-smart-infrastructures/artificial_intelligence, accesat în 19.06.2023.

³⁶ ART Analysis and Research Team, *op. cit.*, p. 10.

³⁷ Europol, *op. cit.*, p. 7.

și au creat oportunități, totodată implică și numeroase riscuri. Trebuie menționat că aceste riscuri sunt similare atât în privința IA, cât și a Metaversului, cu toate că unele dintre ele pot fi specifice datorită caracteristicilor fiecărei tehnologii în parte.

Printre riscurile cele mai semnificative ale IA se regăsesc: afectarea dreptății și echității, lipsa transparenței, insuficiența siguranței, periclitarea securității cibernetice, violarea vieții private și primejduirea datelor cu caracter personal³⁸.

Afectarea dreptății și echității – aceste două valori sunt în strânsă legătură cu diversitatea și nediscriminarea. Având în vedere că IA este până la urmă un produs al creierului uman, aceasta poate fi alterată de prejudecățile implementate în mod conștient sau nu ale creatorului său, ceea ce poate duce la discriminare³⁹ (spre exemplu dacă algoritmul este obișnuit să lucreze preponderent cu CV-uri ale unor persoane de sex masculin, cresc șansele ca pe viitor să îi scadă atenția acordată CV-urilor persoanelor de sex feminin)⁴⁰.

Lipsa transparenței – transparența presupune urmărire (posibilitatea de a documenta procesele și datele utilizate de IA în luarea deciziilor), explicare (implică posibilitatea de a înțelege procesele tehnice și deciziile luate de IA de către oameni, iar ea ar trebui să existe de fiecare dată când deciziile IA influențează viața) și comunicare (informarea utilizatorului că se află într-o interacțiune cu un sistem IA, că o poate refuza în situația în care aceasta are capacitatea de a-i afecta drepturile fundamentale și că sistemul poate prezenta limitări)⁴¹, iar lipsa acestei transparențe reprezintă un risc pentru părțile implicate.

³⁸ Calo, *op. cit.*, p. 3.

³⁹ *Ibidem*, pp. 9-10.

⁴⁰ Ana Beduschi, *Human Rights and The Governance of Artificial Intelligence*, Geneva: The Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2020, pp. 2-3, <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Human%20Rights%20and%20the%20Governance%20of%20Artificial%20Intelligence.pdf>, accesat în 20.06.2023.

⁴¹ Independent High-Level Expert Group on Artificial Intelligence set up by the European Commission, *op. cit.*, p. 18.

Insuficiența siguranței – fiecare sistem IA trebuie analizat pentru a se stabili nivelul de risc în așa fel încât să poată fi stabilite măsurile de siguranță ce trebuie impuse și îndeplinite⁴².

Periclitarea securității cibernetice – acesta este unul dintre cele mai importante riscuri, dacă nu chiar cel mai grav, deoarece o securitate slabă sau lipsa ei, reprezintă porțița pentru toate celelalte amenințări ce pot deriva (furturi de date, terorism, spălare de bani, etc.), iar afectat poate fi un singur individ și până la întreaga societate.

Violarea vieții private și primejduirea datelor cu caracter personal – IA și tehnologia în general au potențialul de a colecta și prelucra un volum imens de date, ceea ce prezintă un risc crescut, mai în special în lipsa măsurilor de securitate adecvate. Tocmai de aceea protecția vieții private și a datelor personale trebuie garantată pe tot parcursul vieții unui sistem IA, iar datele colectate trebuie utilizate strict în scop legal⁴³.

Metaversul prezintă riscuri similare, mai ales având în vedere că acesta are la bază IA, dar așa cum menționam anterior, există și unele specificități datorate mediului caracteristic metaversului și faptului că implicarea umană la toate nivelurile este mult mai amplă (dezvoltator, distribuitor, legislator, utilizator și terțe părți): protecția datelor rămâne în continuare la categoria de riscuri deoarece Metaversul are potențialul de a colecta un volum imens de diferite tipuri de date (inclusiv biometrice și răspunsuri fizice sau emoționale la diverșii stimuli ai Metaversului), ceea ce ar putea cauza probleme de profilaj intruziv, pierderea controlului asupra vieții personale, manipularea voturilor, supraveghere în masă; conținutul ilegal și vătămător ce s-ar putea manifesta ca hărțuire cibernetică⁴⁴ (verbală sau chiar sexuală⁴⁵), dezinformare, pornografie infantilă; securitatea cibernetică va fi extinsă asupra avatarurilor și dispozitivelor specifice Metaversului datorită riscului crescut de expunere; sănătatea – deși

⁴² *Ibidem*, p. 17.

⁴³ *Ibidem*, p. 17.

⁴⁴ Madiega *et al.*, *op. cit.*, pp. 4-6.

⁴⁵ Există deja cazuri de hărțuire sexuală în Metavers. A se vedea Adriana Diaz, *Disturbing reports of sexual assaults in the metaverse: 'It's a free show'*, 2022, <https://nypost.com/2022/05/27/women-are-being-sexually-assaulted-in-the-metaverse/>, accesat în 21.06.2023.

Metaversul poate fi folosit ca o extensie a serviciilor medicale, acesta prezintă și riscuri pentru sănătate, atât fizice (deoarece are potențialul de a scădea gradul de activitate fizică necesar unei vieți sănătoase și de a crește gradul de obezitate), dar și psihice (fiindcă poate crește riscul de izolare și depresie)⁴⁶.

3. Necesitatea reglementării și rolul Uniunii Europene

Având în vedere beneficiile și riscurile prezentate, este evident că reglementările nu pot rămâne neschimbate, iar acest aspect a fost sesizat și de UE. Beneficiile și oportunitățile ce pot fi culese de pe urma IA și Metaversului sunt într-adevăr numeroase și ar fi o reală pierdere pentru societate să nu fie puse în aplicare, dar aceasta nu se poate face fără a ne confrunta cu riscurile ce vin la pachet cu aceste tehnologii. Tocmai de aceea, pentru a putea beneficia de aspectele pozitive, trebuie creat un cadru normativ adecvat, care să fie clar și specific, astfel încât să poată fi aplicat concret și corect de către toți actorii implicați (fie că este vorba spre exemplu de departamentul juridic al unei companii care se ocupă cu dezvoltarea unui produs tehnologic, de către un judecător care interpretează și aplică legislația într-o cauză ce implică aceste tehnologii, avocatul apărării, etc.), dar în același timp să poată fi adaptat în funcție de evoluția tehnologiilor (pentru a se evita situația în care norma nu mai poate fi aplicată deoarece tehnologia în cauză o depășește și nu îndeplinește criteriile de încadrare sau alte situații ce ar putea apărea în acest context). Desigur, prin necesitatea reglementării nu ar trebui să se înțeleagă o nevoie de a crea noi legi de fiecare dată când apare o nouă tehnologie. Procesul ar trebui să înceapă cu o analiză a legislației actuale și stabilirea posibilității lor de aplicare raportat la IA și Metavers, iar concluzia este aceea că nu trebuie reformat întregul sistem normativ⁴⁷, ci doar o parte care ar trebui reformulată în așa fel încât să poată

⁴⁶ Madiega *et al.*, *op. cit.*, pp. 8-10.

⁴⁷ Spre exemplu Regulamentul general privind protecția datelor – Regulamentul (UE) 2016/679 a înlocuit Directiva 95/46/CE, fiind o variantă nouă adaptată la nevoile actuale a societății.

fi adaptată noilor tehnologii, atât cele prezente, cât și cele viitoare. Și bineînțeles, a doua etapă presupune crearea de norme acolo unde analiza anterioară a arătat că nu există un cadru legislativ care să poată acoperi anumite zone.⁴⁸ Aș adăuga și o a treia etapă, care constă într-o supraveghere constantă a realității societății și intervenția atunci când se dovedește necesar pentru a ajusta sau crea o reglementare.

UE a înțeles toate aceste aspecte și a dat startul unor demersuri în vederea creării unui cadru normativ propice pentru susținerea dezvoltării tehnologice, dar în același timp care să asigure utilizarea tehnologiilor cu reducerea riscurilor pentru cetățenii săi, iar eforturile constante ale UE pot fi observate de-a lungul ultimilor ani prin numeroasele sale inițiative de reglementare a IA și Metaversului, dintre care le voi aminti pe cele care din punctul meu de vedere sunt printre cele mai importante: „Declaration of cooperation on artificial intelligence”, „European Commission: Coordinated plan on AI” (2018); „High-Level expert group on AI: Ethics guidelines for trustworthy AI”, „High-Level Expert Group on AI: Policy and investment recommendations of AI” (2019); „European Commission: White paper on AI – A European approach to excellence and trust” (2020); „European Commission: Proposal for a regulation laying down harmonised rules on AI”, „European Commission: Proposal for a Regulation on Product Safety” (2021); „Proposal for an AI liability directive”, „General approach of the Council on AI Act”⁴⁹, „Metaverse – Virtual world, real challenges” și „Metaverse – Opportunities, risks and policy implications” (2022).

La aceste eforturi, se adaugă de asemenea și cele anterioare, cum este Regulamentul general privind protecția datelor (GDPR), care nu trebuie neglijat având în vedere că reprezintă scutul cetățenilor europeni în ceea ce privește datele lor personale. Iar rezultatele nu sunt greu de observat, având în vedere numeroasele cazuri în care companii globale precum Google au fost amendate de către autoritățile competente pentru

⁴⁸ ART Analysis and Research Team, *op. cit.*, p. 11.

⁴⁹ Comisia Europeană, *A European approach to artificial intelligence*, 2023, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-approach-artificial-intelligence>, accesat în 21.06.2023.

încălcarea Regulamentului⁵⁰, ceea ce dovedește influența UE asupra comportamentului unor persoane și companii din alte state, o consecință a globalizării și relațiilor interstatuale, care de altfel este una pozitivă, deoarece încurajează demersuri similare și în alte state, iar în final societatea nu are decât de beneficiat, mai ales că aceste tehnologii au ajuns în punctul în care depășesc granițe și urmările lor sunt mult mai dificil de depistat atunci când tranzitează jurisdicții.

Prin demersurile sale de până acum de a impune implementarea de la bun început a unui design caracterizat de principii care să asigure o utilizare eficientă și securizată a tehnologiilor, UE s-a remarcat ca un lider și un model de bune practici în abordarea tehnologiilor disruptive, iar astfel a realizat un prim pas înspre crearea unei punți de echilibru între tehnologie și domeniul legislativ, cel din urmă putând fi comparat cu un Hercule, mereu responsabil de noi munci.

Concluzii

IA și Metaversul sunt două tehnologii disruptive ce au un caracter complex și care pot oferi numeroase beneficii și oportunități, însă trebuie avute în vedere și riscurile care vin odată cu acestea. Șansele de a elimina complet și definitiv aceste riscuri sunt inexistente, însă așa cum a realizat și UE, nu putem renunța la beneficii, iar în această situație riscurile trebuie diminuate și prevenite, ceea ce nu este ușor de făcut, motiv pentru care UE a întreprins eforturi constante de-a lungul anilor, însă rezultatele nu au ezitat să apară. Luând în considerare rapiditatea evoluției tehnologiilor, aceste demersuri de reglementare vor trebui să continue, dar UE a dovedit odată cu trecerea timpului că este hotărâtă să își ducă mai departe rolul în găsirea de soluții pentru noile provocări aduse de tehnologii și să se adapteze atunci când acestea o impun.

⁵⁰ CNIL, *Cookies: GOOGLE fined 150 million euros*, 2022, <https://www.cnil.fr/en/cookies-google-fined-150-million-euros>, accesat în 21.06.2023.

Bibliografie

- Aiyar, Shekhar și Ilyina, Anna, *Charting Globalization's Turn to Slowbalization After Global Financial Crisis*, 2023, [<https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/02/08/charting-globalizations-turn-to-slowbalization-after-global-financial-crisis>], accesat în 20.03.2023.
- ART Analysis and Research Team, ART Paper, *Metaverse – Virtual World, Real Challenges*, Bruxelles: Consiliul UE, 2022, [<https://www.consilium.europa.eu/media/54987/metaverse-paper-9-march-2022.pdf>], accesat în 12.06.2023.
- Baidoo-Anu, David și Owusu Ansah, Leticia, *Education in the Era of Generative Artificial Intelligence (AI): Understanding the Potential Benefits of ChatGPT in Promoting Teaching and Learning*, 2023, [<https://ssrn.com/abstract=4337484>], accesat în 15.06.2023.
- Beduschi, Ana, *Human Rights and The Governance of Artificial Intelligence*, Geneva: The Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2020, [<https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Human%20Rights%20and%20the%20Governance%20of%20Artificial%20Intelligence.pdf>], accesat în 20.06.2023.
- Calo, Ryan, *Artificial Intelligence Policy: A Primer and Roadmap*, 2017, [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3015350], accesat în 07.06.2023.
- Choi, Jonathan H. et al., „ChatGPT Goes to Law School”, în *Journal of Legal Education*, 2023, [<https://ssrn.com/abstract=4335905>], accesat în 15.06.2023.
- Chung, Jason și Zink, Amanda, „Hey Watson, can I sue you for malpractice? Examining the liability of artificial intelligence in medicine” în *Asia-Pacific Journal of Health Law, Policy and Ethics*, 2017, [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3076576], accesat în 15.06.2023.
- CNIL, *Cookies: GOOGLE fined 150 million euros*, 2022, [<https://www.cnil.fr/en/cookies-google-fined-150-million-euros>], accesat în 21.06.2023.
- Comisia Europeană, *A European approach to artificial intelligence*, 2023, [<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-approach-artificial-intelligence>], accesat în 21.06.2023.
- Comisia Europeană, *White Paper on Artificial Intelligence - A European approach to excellence and trust*, Bruxelles: Comisia Europeană, 2020, [https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en], accesat în 10.06.2023.
- Cowls, Josh et al., *The AI Gambit – Leveraging Artificial Intelligence to Combat Climate Change: Opportunities, Challenges, and Recommendations*, 2021, [<https://ssrn.com/abstract=3804983>], accesat în 25.03.2023.

- Diaz, Adriana, *Disturbing reports of sexual assaults in the metaverse: 'It's a free show'*, 2022, [<https://nypost.com/2022/05/27/women-are-being-sexually-assaulted-in-the-metaverse/>], accesat în 21.06.2023.
- Dwivedi, Yogesh K. *et al.*, „Metaverse beyond the hype: Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy” în *International Journal of Information Management*, Vol. 66, 2022, [<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0268401222000767?via%3Dihub>], accesat în 01.06.2023.
- ENISA, [https://www.enisa.europa.eu/topics/iot-and-smart-infrastructures/artificial_intelligence], accesat în 19.06.2023.
- Europol, *Policing in the metaverse: what law enforcement needs to know, an observatory report from the Europol Innovation Lab*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022, [<https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Policing%20in%20the%20metaverse%20-%20what%20law%20enforcement%20needs%20to%20know.pdf>], accesat în 17.06.2023.
- Goldberg, Steven, *Culture Clash: Law and science in America*, New York: NYU Press, 1994, [https://www.jstor.org/stable/j.ctt9qfqbm.12?seq=3#metadata_info_tab_contents], accesat în 15.04.2023.
- Greenwood, Michael, *How Could the Metaverse Transform Healthcare?*, 2022, [<https://www.news-medical.net/health/How-Could-the-Metaverse-Transform-Healthcare.aspx>], accesat în 16.06.2023.
- Hallevy, Gabriel, *When Robots Kill: Artificial Intelligence Under Criminal Law*, Boston: Northeastern University Press, 2013, [https://books.google.ro/books?id=5FvOOaeKp_AC&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false], accesat în 07.04.2023.
- Hartzog, Woodrow, „Unfair and Deceptive Robots” în *Maryland Law Review*, Vol. 74, 2015, [<https://digitalcommons.law.umaryland.edu/mlr/vol74/iss4/4/>], accesat în 14.06.2023.
- <https://robotlawyerlisa.com/>, accesat în 15.06.2023.
- Independent High-Level Expert Group on Artificial Intelligence set up by the European Commission, *A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines*, Bruxelles: Comisia Europeană, 2019, [<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/definition-artificial-intelligence-main-capabilities-and-scientific-disciplines>], accesat în 12.06.2023.
- Independent High-Level Expert Group on Artificial Intelligence set up by the European Commission, *Ethics Guidelines for Trustworthy AI*, Bruxelles: Comisia Europeană, [<https://www.aepd.es/sites/default/files/2019-12/ai-ethics-guidelines.pdf>], accesat în 18.06.2023.

- Kammer, Alfred, *War in Ukraine is Serious Setback to Europe's Economic Recovery*, 2022, [<https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/04/21/blog042222-eureo-war-in-ukraine-is-serious-setback-to-europe-economic-recovery>], accesat în 20.03.2023.
- Lea, Richard, *Google swallows 11.000 novels to improve AI's conversation*, 2016, [<https://www.theguardian.com/books/2016/sep/28/google-swallows-11000-novels-to-improve-ais-conversation>], accesat în 14.06.2023.
- Leenes, Ronald, „Privacy Regulation in the Metaverse” în B. Whithworth și A. Moor (eds.), *Handbook of research on socio-technical design and social networking systems*, New York: Information Science Reference, 2009, [https://www.academia.edu/62933358/Privacy_Regulation_in_the_Metaverse?from=cover_page], accesat în 01.06.2023.
- Madiega, Tambiana *et al.*, European Parliamentary Research Service, Briefing, *Metaverse – Opportunities, risks and policy implications*, Strasbourg: European Parliament, 2022, [[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733557/EPRS_BRI\(2022\)733557_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733557/EPRS_BRI(2022)733557_EN.pdf)], accesat în 07.06.2023.
- Razin, Assaf, *Globalisation and global crises*, 2021, [<https://cepr.org/voxeu/columns/globalisation-and-global-crises>], accesat în 20.03.2023.
- Seoul Metropolitan Government, *Seoul, First Local Gov't to Start New-Concept Public Service with „Metaverse Platform”*, 2021, [<https://english.seoul.go.kr/seoul-first-local-govt-to-start-new-concept-public-service-with-metaverse-platform/>], accesat în 17.06.2023.
- Stone, Peter *et al.*, „Artificial Intelligence and life in 2030”, în Barbara J. Grosz *et al.* (eds.), *One hundred year study on Artificial Intelligence, Report of the 2015 study panel*, Stanford: Stanford University, 2016, [https://ai100.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj18871/files/media/file/AI100Report_MT_10.pdf], accesat în 25.05.2023.
- United Nations, *Global temperatures set to break records during next 5 years: WMO*, 2023, [<https://news.un.org/en/story/2023/05/1136732>], accesat în 20.03.2023.
- van der Hof, Simone, *Sweetie 2.0*, 2016-2017, [<https://www.universiteitleiden.nl/en/research/research-projects/law/sweetie-2.0>], accesat în 14.06.2023.
- Velez-Green, Alexander, *The Foreign Policy Essay: The South Korean Sentry – A „Killer Robot” to Prevent War*, 2015, [<https://www.lawfareblog.com/foreign-policy-essay-south-korean-sentry%E2%80%94killer-robot-prevent-war>], accesat în 14.06.2023.

Intrarea S.U.A. în Afganistan și Irak, momente importante în prezentul Europei și al Uniunii Europene

DRD. DĂNUȚ-ANDREI SOPON

*Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii Europene,
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

There were no doubts that the events from 11 September 2001 have represented a very important point in political, economic, social, but mainly military matters worldwide. As if everything was astonishing, every country, leaders all over the world, worldwide population focused their attention, efforts and every resource to these singular events in history, which threatened the security and international nr. 1 power of democracy, U.S.A. Terrorist phenomena, terrorists, danger, and fear that the events caused have been spread all over the world in seconds. Identifying the responsible, the prevention of some other events like this in the future and the fight of this phenomena has appeared on the government's agenda as major priority, and from here to U.S.A. deployments in Afghanistan and Iraq was not too much. Diplomatic decisions at that time of the most important political actors, the resources, military operations, and political influence are a witness of what we already know in present time about the development of European countries, of Europe and European Union at all levels. Alliances, partnerships, agreements that have been made in time, Russian influence, Chinese influence, North Korea influence, critical factors of U.E. have had a major influence in democracy development, society matters, security and present and future threats. The internal tensions of E.U., the lack of pro-occident majority and the absence of a strong position regarding Chinese - American issue have led to visible tensions between states and their people. Moreover, the following war between Russia and Ukraine in the European eastern flank is a proof as clear as it can be of

nuclear danger presence and of a necessity that states must approve the best and quick decisions to stop and solve these problems.

Cuvinte-cheie: S.U.A., Irak, Afganistan, U.E., decizii.

1. Afganistan și Irak – cronologie și decizii politice cu impact global

1.1. Afganistan

Înțelegerea istoriei popoarelor, a civilizației acestora, dar și istoria conflictelor la care au luat parte și consecințele suportate au reprezentat dintotdeauna o prioritate pentru diplomații puterilor lumii, astfel încât abordarea problemelor și a problematicilor existente să se realizeze fără a aduce atingere aspectelor menționate anterior. Astfel că, atât Afganistan, cât și Irak reprezintă două țări care dintotdeauna au necesitat o atenție sporită în abordarea culturii, religiei și civilizației. Având o vastă experiență în lumea războiului și faptul că au fost nevoiți să suporte foarte multe consecințe, au făcut ca puterile lumii să trateze cu maximă seriozitate abordarea acestor subiecte extrem de delicate.

Au existat câteva momente în istoria recentă care au determinat actorii politici și militari să aleagă calea războiului în detrimentul dialogului și al negocierilor.

Încă din anul 1998 când gruparea Al-Qaeda a emis „fatwa” ce „ce permitea uciderea americanilor și evreilor de pretutindeni” a fost generat un semnal puternic de alarmă la adresa civilizațiilor, care cel puțin la nivel declarativ au început să se ciocnească¹.

După evenimentele din 11 septembrie 2001, care au zguduit efectiv siguranța mondială, a început o serie de schimbări și abordări în ceea ce privește lupta împotriva acțiunilor teroriste, a talibanilor și insurgenților. Aceste evenimente l-au determinat pe președintele S.U.A. de la acea vreme, G.W. Bush, să declare în octombrie 2001 că Afganistan este „cimitir al imperiilor”. O declarație ce avea să confirme și să reamintească experiența în luptă a poporului afgan și a dificultăților cu care s-au confruntat popoarele care au luptat pe acel teritoriu.

¹ Barack Obama, *Pământul fâgăduinței*, Editura Litera, București, 2020, p. 516.

Al-Qaeda a refuzat să extrădeze membri ai organizației căutați de către guvernul american pentru a răspunde pentru atacurile teroriste, talibanii oferind protecție în acest sens. Poporul afgan fiind organizat conform trecutului etnic și sectar, în plan politic a luat decizii care în anul 2004 l-au sprijinit pe premierul Hamid Kharzai să înceapă o reorganizare politică, democratică a instituțiilor și populației, mai ales cu sprijinul tribului pashtun Popalzai.

În acest demers și-au făcut loc corupția și dezorganizarea care au subminat misiunea principală, iar vecini precum Pakistan, Rusia, China, India au profitat și au sprijinit grupurile etnice, sectare în această luptă pentru a destabiliza ordinea internă și a îndepărta conducerea politică a statului. În ciuda acestei „alianțe” neoficiale și independente a fiecărei țări, trebuie menționat faptul că India la acel moment era dușman de moarte al Pakistanului.

Ca răspuns din parte occidentului și a S.U.A. mai ales la această situație, președintele Barack Obama a lansat în anul 2009 „Strategia AfPak”, iar generalii McKernan și McChrystal au condus acest „război de necesitate” care a avut ca obiectiv reconstruirea Afganistanului, similar cu ceea ce s-a întâmplat în Germania și Japonia după cel de-al Doilea Război Mondial².

Eliminarea lui Osama bin Laden din anul 2011 a reprezentat un prim succes al luptei împotriva terorismului purtat de către lumea întreagă. Aparent fiind rezolvată această problemă de moment, care de fapt era abia la început, a apărut un concept care aducea în prim-plan o paradigmă legată de Afganistanul independent vs. Ordinea politică globală.

În acest sens, în speranța de a obține un climat sigur în Afganistan, securitate pentru cetățeni, o democrație bazată pe principii sănătoase, președintele american Donald Trump a avut o întrevedere cu talibanii în anul 2020, la Doha, acțiune cunoscută ca Acordul de la Doha, în care acesta s-a angajat să retragă trupele americane de pe teritoriul afgan până la sfârșitul lunii August 2021.³

² *Ibidem*, pp. 504-505.

³ *Ibidem*, p. 567.

Ceea ce aparent a fost un succes, s-a dovedit de fapt a avea reverberații negative în plan mondial, presa internațională scriind că S.U.A. a fost învinsă, fapt subliniat de modul în care talibanii au preluat puterea și au încercat blocarea evacuării ultimelor detașamente americane din capitala Afganistanului.

1.2. Irak

Anul 1950 a reprezentat debutul democrației americane la nivel mondial prin Declarația NSC 68 prin care se enunțau „valorile americane în slujba apărării lumii libere”.

După incidentele din 11 septembrie 2001 președinția S.U.A. prin G.W. Bush a enunțat în anul 2002 NSS prin care susțineau „anihilarea tiraniei în lumea întreagă în numele libertății ca valoare universală”. A fost un punct de cotitură în care se încerca elaborarea unui cadru normativ la nivel internațional care să permită ONU și NATO să lupte împotriva unor astfel de acțiuni, evenimente, comportamente ale unor organizații care urmăreau destabilizarea ordinii mondiale, crearea de panică, frică și haos.

În anul 2003 G.W. Bush a declarat că Iran, Irak și Coreea de Nord reprezintă „axa răului”, ceea ce nu a făcut decât să înrăutățească și să răcească relațiile diplomatice dintre aceste țări, având efecte și reverberații puternice într-o multitudine de domenii⁴. Spre deosebire de ceea ce se petrecea în Afganistan la cea vreme, în Irak povestea era cu totul alta dar de o importanță majoră și de interes pentru ordinea mondială, și anume existența arsenalului nuclear. Saddam Hussein, membru al partidului politic Baath, a fost interogat de către FBI pe această temă dar a negat existența arsenalului nuclear.

Pe de altă parte, Iran s-a oferit să ajute S.U.A. în capturarea responsabililor atacurilor de la 11 septembrie 2001, dar pe americani îi preocupa mai tare problematica rezervelor de arme de distrugere în masă pe care aceștia le-ar fi deținut la acea vreme. În această situație, guvernul și administrația S.U.A. a renunțat la politica de stabilitate în favoarea unei

⁴ *Ibidem*, p. 527.

strategii de asigurare a libertății în Orientul Mijlociu. Toate acestea au condus la concluzia că progresul libertății duce la pace.

A fost și este evident faptul că intervenția militară de orice fel a fost întotdeauna ultima variantă de dialog armat cu anumiți conducători sau guverne din lumea întreagă. Cu toate acestea, rămâne scenariul care se repetă mereu, anume faptul că oricare a fost durata unei intervenții militare într-un alt stat, la un moment dat aceasta a încetat și trupele dislocate au fost retrase.

La acest obiectiv au subscris nume mari din istoria recentă a omenirii, conducători mari de oști și administrații, care chiar și după o serie de afirmații provocatoare, au înțeles că sunt și alte variante de dialog și negociere.

G.W. Bush a declarat în anul 2007 privind existența trupelor americane în Irak: „Dacă nu ne aflăm acolo ca să câștigăm, pentru ce suntem acolo?“, iar mai apoi în anul 2008 să anunțe retragerea trupelor americane.⁵ Odată cu schimbarea administrației de la Casa Albă, Barack Obama a arătat faptul că vede o altă față a războiului, o altă cale a soluționării conflictelor, și astfel ca în anul 2009 a anunțat „strategia de retragere“, fapt ce a determinat o reacție pozitivă din partea cetățenilor americani privind această problemă în care au susținut mereu că nu sunt de acord ca poporul american să lupte într-un război care nu le aparține.

Ca reacție neoficială la adresa acestui demers, Iran, Siria și Al-Qaeda au încercat să profite și să destabilizeze populația, guvernul, chiar intervenția americană în sine, să demonstreze că aceasta a fost în zadar, un eșec în sine.

Însuși premierul Nouri al Maliki a fost reticent la demersul de retragere a trupelor americane din Irak, a cărei responsabilitate a fost a celebrului general american David Petraeus.

În cele din urmă, operațiunea a fost declarată ca fiind un succes, chiar și faptul că trupele s-au retras și obiectivele misiunii au fost atinse, reușind să redea conducerii irakiene puterea în fața talibanilor. În plus față de cele

⁵ Naumescu Valentin, *Războiul pentru supremație, SUA-CHINA și cele cinci forțe care schimbă lumea, consecințe pentru România*, Editura Polirom, București, 2022, p. 37.

ilustrate anterior, au mai existat câteva momente în istoria recentă a statelor menționate care au dus la afectarea relațiilor bilaterale S.U.A. – Rusia.

Pe scurt, amintim acțiunile trupelor Hezbollah care au atacat Tel Aviv cu rachete, fiind intermediari ai Iranului în Liban, și al trupelor Hamas în Pakistan, ceea ce l-a determinat pe Khomeini în anul 1980 să jure că va rade Israelul de pe fața pământului, context în care, în mod evident, Israel a refuzat semnarea păcii cu vecinii săi.

Mai mult, în vizitele efectuate de către președintele american Barack Obama în Iran acesta a sperat și a încercat să îmbunătățească relațiile bilaterale, dar aceste aspecte s-au transpus într-o atitudine vehementă a ayatollahului Khamenei care a declarat că „S.U.A. ar putea să înceteze să se poarte precum un huligan imperialist”.⁶

2. UE – între alianța cu SUA vs. piața de desfacere a Chinei – ce primează?

2.1. Rusia

În tratarea acestei problematici este imposibil să nu amintim de rolul pe care l-a jucat Rusia în ultimele 3 decenii, presiunea constantă pe care a exercitat-o, legăturile pe care le-a consolidat sau le-a creat, oarecum în opoziție cu ce avea să se întâmple cu proiecția S.U.A. .

Președintele Barack Obama menționează în memoriile sale faptul că în anul 2001 Vladimir Putin a luat legătura cu G.W. Bush, oferindu-se să-și pună la dispoziție serviciile în lupta împotriva unui inamic comun, terorismul. În acest sens chiar a ajutat S.U.A. să instaleze baze aeriene în Kîrgâstan și Uzbekistan campania din Afganistan și a oferit ajutor în gestionarea situației lui Saddam Hussein. Cu toate acestea, decizia președintelui G.W. Bush a fost de a invada Irakul și de a destabiliza prin asta și ceea ce avea să urmeze tot Orientul Mijlociu. Totodată, retragerea din Tratatul privind rachetele antibalistice și planurile de a instala sisteme de apărare antirachetă la granițele Rusiei au dus crearea unei surse importante de instabilitate regională, o reală și viabilă amenințare la interesele Rusiei.

⁶ Barack, Obama, *Pământul făgăduinței*, Editura Litera, București, 2020, p. 529.

Mai mult decât atât, odată cu aderarea fostelor țări semnatare ale Pactului de la Varșovia în NATO (sub administrațiile Bush și Clinton) au dus de asemenea la încălcarea sferei de influență a Rusiei.

Adiacent acestora, mai târziu, S.U.A. a sprijinit „revoluțiile colorate”⁷ din Georgia, Ucraina și Kîrgâstan, pe care le-a ajutat la „promovarea democrației”, astfel reușind indirect să transforme vecinii cândva prietenoși ai Rusiei în guverne ostile Moscovei. Nu a durat mult, iar în urma acestor coordonate, administrația Moscovei a văzut în S.U.A. un stat arogant, fără lipsă de considerație față de istoria și însemnătatea poporului rus, refuzând să-l trateze ca partener egal. La vremea respectivă, aspectelor menționate s-a adăugat și problema Iran, care a afectat considerabil relațiile bilaterale S.U.A. – Rusia.

În încercarea de a lua atitudine, fapt realizat în concret, Rusia a încercat să restabilească supremația în toate teritoriile controlate anterior de Moscova, ceea ce a și denumit „străinătatea apropiată”.⁸

Conștienți de faptul că Rusia a reprezentat întotdeauna un partener de dialog dificil, pretendent serios la stabilirea ordinii mondiale și care și-a manifestat permanent dorința de a domina militar și politic celelalte state, S.U.A. și aliații au emis ipoteza conform căreia integrarea Rusiei în sistemul internațional este sarcina cheie a ordinii internaționale.

Fundamentul poziției Rusiei față de atitudinea Occidentului s-a bazat în primul rând, doctrinar și istoric, pe faptul că, după cum a scris Alexandr Soljețan, Ucraina reprezintă „leagănul ortodoxiei ruse”⁹, iar Belarus și Kazahstan sunt centrul imperiului rus.

2.2. China

Un alt actor pe scenă internațională cel puțin la fel de important precum Rusia este reprezentat de China și în primul rând creșterea sa

⁷ Naumescu, Valentin, *Politica marilor puteri în Europa Centrală și de Est*, Editura Humanitas, București, 2019, p. 57.

⁸ Naumescu Valentin, *Războiul pentru supremație, SUA-CHINA și cele cinci forțe care schimbă lumea, consecințe pentru România*, Editura Polirom, București, 2022, p. 129.

⁹ Huntington Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Litera, București, 2019, p. 542.

economică constantă de aproximativ 10% anual și previziunile îngrijorătoare legate de acest fapt, iar în cel de-al doilea rând reprezentat de armata sa impresionantă în cazul unui conflict internațional, în relație directă cu sistemele militare de ultimă generație în continua dezvoltare și amplasare pentru a-și mări sfera de influență.

După cum relatează scriitori celebri despre istoria și civilizația poporului chinez, doctrina enunțată de către lider chinez exercită în mod imperativ moral de a nu se înclina înaintea directivelor străinilor. Chiar dacă problematica drepturilor omului din China este cunoscută de către forurile internaționale, din păcate nu există pârgșii pentru a îndrepta semnificativ acest fapt. Administrația chineză se preocupă permanent de a împiedica demersurile S.U.A. de a-i converti societatea la valorile americane, acest fapt aflându-se în contradicție cu faptul că tinerii chinezi urmează cele mai prestigioase universități americane¹⁰.

Momentul în care China a demonstrat creșterile economice constante a determinat U.E. să-și pună întrebări și să ia în considerare abordarea guvernului chinez în vederea găsirii unui acorduri de colaborare/cooperare cu beneficii pentru ambele părți. Astfel, Acordul Cuprinzător pentru Investiții U.E. – China a fost blocat temporar, discuțiile fiind reluate abia în anul 2021.

Bineînțeles că un aspect deosebit de important a fost reprezentat de către SARS COV-2, restricțiile impuse pe domenii de activitate, sancțiuni financiare etc. Poziționarea strategică a U.E. în această problematică E – V, a determinat atât S.U.A., cât și Rusia, Japonia, China îi celelalte state ale lumii să ia atitudine pentru a-și proteja interesele și aliații.¹¹

Lupta pentru resurse și mărirea sferei de influență în restabilirea ordinii mondiale s-au accelerat după retragerea trupelor americane din Afganistan, fapt ce a determinat specialiștii din domeniu să afirme că războiul din Afganistan reprezintă cea mai mare înfrângere a S.U.A. Astfel, declarațiile liderului chinez de a nu lăsa generației viitoare problema

¹⁰ Kissinger, Henry, *Ordinea mondială. Relații asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, Editura Rao, București, 2020, p. 239.

¹¹ Barack, Obama, *Pământul făgăduinței*, Editura Litera, București, 2020, p. 531.

unificării cu Taiwan au afectat relațiile S.U.A. – Rusia, reprezentând o problemă extrem de delicată pentru S.U.A. .¹²

În sprijinul acordului a venit și propunerea unui Summit U.E. – China, coroborat cu poziționarea strategică a U.E. privind confruntarea cu S.U.A. . În concret, Global Gateway al U.E. în anul 2021 a fost răspunsul la Belt and Road Initiative. Ursula von der Leyen a declarat la acel moment că „vrem să creăm legături, nu dependențe!...vrem să investim în infrastructură de bună calitate care să conecteze bunuri, oameni și servicii peste tot în lume!”.¹³ Această declarație a stat la baza afirmării propriului interes economic al U.E. și ca răspuns la acțiunile S.U.A. pe care administrația franceză acuză voalat S.U.A. că dorește de fapt să domine scenă internațională.

3. Ordinea internațională – direcții pentru Europa

Direcția propusă de către Henry Kissinger referitoare la viitorul Europei a afirmat că pentru un viitor sigur va fi nevoie de „pace, stabilitate, progres și libertate pentru omenire”¹⁴.

Mai mult decât atât, tot Henry Kissinger afirmă în una din cărțile sale că va fi nevoie să răspundem la câteva întrebări esențiale pentru a ne stabili prioritățile, obiectivele, perspectivele și ce se poate transpune în realitate din punct de vedere politic, diplomatic, militar, al dezvoltării economice ș.a. .

- ✓ „Ce încercăm să prevenim, indiferent de modalitate, și la nevoie singuri?
- ✓ Ce încercăm să realizăm, chiar dacă nu suntem susținuți de niciun efort multilateral?
- ✓ Ce încercăm să realizăm, sau să prevenim, numai dacă suntem susținuți de o alianță?

¹² Allison, Graham, *Capcana lui Tucidide, Mai pot evita Statele Unite și China războiul?*, Editura Corint, București, 2022, p. 164.

¹³ Naumescu Valentin, *Războiul pentru supremație, SUA-CHINA și cele cinci forțe care schimbă lumea, consecințe pentru România*, Editura Polirom, București, 2022, p. 125.

¹⁴ Kissinger Henry, *Ordinea mondială. Relații asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, Editura Rao, București, 2020, p. 377.

- ✓ În ce nu ar trebui să ne angajăm, chiar dacă am fi îndemnați an acest sens de un grup multilateral sau de o alianță?
- ✓ Mai presus de orice, care este natura valorilor pe care dorim să le promovăm? Ce domenii de aplicare depind, în parte, de circumstanțe?”¹⁵.

Acestea sunt chestiuni de strategie națională, un set de obiective ce trebuie stabilite într-un efort comun de îndeplinire al intereselor naționale, dar nu cu orice preț. Trebuie ținut cont de exemplele pe care ni le acordă istoria, să încercăm să nu repetăm erorile și să ne canalizăm eforturile astfel încât lecțiile învățate să fie transpuse în practică în ceva constructiv, stabil și de durată, care să rămână urmașilor noștri ca exemplu de bune practici. Organismele recent înființate, Three Seas și Bucharest9 sunt un alt motiv de stabilitate și siguranță regională, de cooperare și bune practici cu vecinii și aliații, deoarece un singur stat, o singură țară nu poate să acționeze de una singura pe scena internațională în fața unor state precum S.U.A., Rusia, China ș.a. .

Dezbaterea problematicii internaționale, dar mai ales a revendicării teritoriile sau a împărțirii acestora pe considerente inexistente sau care nu pot fi invocate, justificate este în atenția experților și specialiștilor militari, economici, de drept care încearcă permanent să găsească cele mai bune soluții raportate la realitatea de astăzi. Societatea, popoarele, statele sunt obligate să se adapteze constant la evenimentele cotidiene, la trendurile ce se propagă cu o viteză covârșitoare, iar liderii națiunilor să-și păstreze calmul, discernământul, să facă apel la conștiință atunci când iau decizii cu impact global.

Din păcate, acțiunile militare au fost cele care în momente critice au restabilit ordinea între părți, dar în prezent aceasta nu mai est o soluție deoarece consecințele în astfel de situații ar fi de neegalat, fără precedent.

Problematica armamentului nuclear și a consecințelor utilizării acestuia ar trebui să determine specialiștii în domeniu și conducătorii de state

¹⁵ *Idem*, p. 392.

să nu mai folosească această pârgă pentru constrângerea, condiționarea acțiunilor statelor, ca dovadă de supremație militară sau de altă natură.

Chiar dacă democrația este amenințată constant de către acțiunile sau inacțiunile statelor, obligativitatea ratificării unui acord obligatoriu în acest sens ar trebui să reprezinte o prioritate pentru statele democratice și nedemocratice deopotrivă.

Drepturile omului, dreptul internațional umanitar, precum și organismele internaționale specializate ar trebui să ia atitudine și să fie mai prezenți în demersurile lor.

Concluzii

Intervențiile S.U.A. în Afganistan și Irak, motivele care au determinat aceste incursiuni militare, efectele lor, relațiile bilaterale create sau deteriorate ca și consecințe au avut efecte și reverberații la nivel internațional, au pus și pun sub semnul întrebării ordinea mondială, candidații pentru detronarea S.U.A. după Al Doilea Război Mondial, precum și situarea statelor Europei față de organismele internaționale și față de problema sino-americană¹⁶.

Acțiunile Rusiei din ultimele decenii, precum și cele mai recente au confirmat declarațiile guvernului rus din ultimii ani referitoare la încălcarea sferei de influență și dezacordul absolut față de acest fapt, găsind ca vinovat acțiunile S.U.A. .

O dată în plus, necesitatea organismelor internaționale de securitate s-a confirmat, fiind necesară o unitate și un efort comun în a face față provocărilor și acțiunilor statelor care nu agreează deciziile forurilor internaționale.

U.E. a realizat faptul că nu va putea să țină sub control dorința de renaștere/dezintegrarea Rusiei care a provocat revolte post-sovietice, iar S.U.A. este prea dominantă în domeniul militar pentru a promova o

¹⁶ Naumescu Valentin, *Războiul pentru supremație, SUA-CHINA și cele cinci forțe care schimbă lumea, consecințe pentru România*, Editura Polirom, București, 2022, p. 145.

identitate politică europeană, astfel că Franța a devenit prea insistentă cu privire la autonomia politică a Europei pentru a promova coeziunea NATO.¹⁷

În ciuda disensiunilor politice și a declarațiilor președintelui Macron la adresa intereselor S.U.A., NATO și U.E. reprezintă blocuri constructive indispensabile ale unei noi și stabile ordini mondiale, NATO, fără doar și poate, reprezentând cea mai bună protecție împotriva șantajului militar din orice direcție, iar U.E. reprezintă un mecanism esențial pentru stabilitate în Europa Centrală și de Est, toate acestea fiind necesare pentru o ordine internațională pașnică.

De aici izvorăște și întrebarea: „membru în U.E., membru în NATO?”¹⁸.

Totodată, U.E. va trebui să aleagă între consolidarea relației transatlantice alături de S.U.A., Marea Britanie, Australia, Canada, Japonia, ceea ce oferă perspectiva refacerii Occidentului și a unității democratice liberale sau va alege dezvoltarea autonomiei strategice europene și neutralitate față de conflictul sino-american, ceea ce oferă beneficiile accesului la piața chineză, comoditatea neimplicării în confruntarea S.U.A. – China.

Țările din flancul estic al NATO – Polonia, România, statele baltice nu vor renunța prea curând la parteneriatele strategice cu S.U.A., acestea fiind garantul siguranței în fața Rusiei, al democrației, ai prosperității și dezvoltării relațiilor bilaterale după propriile interese raportate la organismele din care fac parte.

Menținerea și chiar consolidarea alianței transatlantice U.E. -S.U.A. și U.E. – NATO este cea mai mare prioritate în acest moment, raportat la modul cum se desfășoară acțiunile militare și politice în apropierea frontierelor țării noastre.

¹⁷ *Idem*, p. 111.

¹⁸ Naumescu Valentin, *Politica marilor puteri în Europa Centrală și de Est*, Editura Humanitas, București, 2019, p. 70.

Bibliografie

- Allison, Graham, *Capcana lui Tucidide, Mai pot evita Statele Unite și China războiul?*, București: Editura Corint, 2022.
- Barack, Obama, *Pământul făgăduinței*, București: Editura Litera, 2020.
- Kissinger, Henry, *Diplomația*, București: Editura All, 2014.
- Kissinger, Henry, *Ordinea mondială. Relații asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, București: Editura Rao, 2020.
- Huntington, Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, București: Editura Litera, 2019.
- Naumescu, Valentin, *Politica marilor puteri în Europa Centrală și de Est*, București: Editura Humanitas, 2019.
- Naumescu, Valentin, *Războiul pentru supremație, SUA-CHINA și cele cinci forțe care schimbă lumea, consecințe pentru România*, București: Editura Polirom, 2022.
- Naumescu, Valentin, *Foreign policy and diplomacy, An Introduction*, Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene, 2014.

Îmbătrânirea demografică într-o lume globalizată

DRD. MONICA-ELIZA MOTORGA

*Școala doctorală de Filosofie, Sociologie și Științe Politice
Universitatea de Vest din Timișoara*

In the context of demographic ageing, this paper explores the connection between globalization and well-being, as well as social integration of older people. The article aims to analysis the varied legislative frameworks and efforts put in place by different nations to meet the demands and issues that elderly confront. It is also examined the effectiveness of social welfare policies, the technological potential, the healthcare services, and community-based activities in promoting older well-being and social integration. Furthermore, the paper emphasizes the necessity of intergenerational policies and age-friendly settings in developing inclusive societies that allow older citizens to participate actively and socially. Moreover, it aims to provide light on the economic and political implications of demographic aging and investigates the influence of globalization on social integration, healthcare access, and the availability of resources for older people in various areas. The study also looks at the importance of international cooperation, policy coordination, and the exchange of best practices in tackling the specific issues that ageing populations confront in a globalized environment for a sustainable, modern, and inclusive society. It also examines the influence of technology on social relationships, cognitive improvement, and mental well-being, emphasizing the transformational power of technological advances in improving the overall quality of life for older people. Furthermore, the study looks at the ethical issues and problems involved with technology adoption, as well as the need of providing fair access and user-friendly design to optimize the advantages for older populations. The last section will be a critical evaluation of technology's potential to provide digital solutions to solve the physical, mental, social, and economic needs and issues experienced by elderly.

Finally, the paper attempts to give insights into the consequences for policy development, social inclusion, and general well-being by evaluating the junction between globalization and demographic ageing.

Cuvinte-cheie: îmbătrânire demografică, globalizare, politici publice, gerontehnologie.

Introducere

Această lucrare este divizată în trei părți principale, unde prima parte este introducerea în care sunt prezentate date introductive, definiții și statistici concludente pentru a stabili un cadru conceptual asupra fenomenului de îmbătrânire demografică, în cea de-a doua parte se regăsește cuprinsul ce este alcătuit din analiza implicațiilor socio-politice și economice ale îmbătrânirii demografice la nivel național și internațional, analiza efectelor globalizării pentru integrarea socială a categoriei persoanelor vârstnice, importanța cooperării internaționale, a coordonării politicilor, a schimbului de bune practici în abordarea problemelor specifice cu care se confruntă populațiile în curs de îmbătrânire, și analiza critică a influenței tehnologiei asupra relațiilor sociale, a îmbunătățirii cognitive și a bunăstării mentale, subliniind puterea de transformare a progreselor tehnologice în îmbunătățirea calității generale a vieții persoanelor vârstnice. În ultima parte a lucrării vor fi prezentate recomandări, concluziile finale și direcții viitoare de cercetare.

În ultimele decade, îmbătrânirea demografică este unul dintre cele mai pregnante fenomene cu care omenirea se confruntă. Pentru conturarea unei imagini de ansamblu, statisticile despre îmbătrânire arată că populația mondială a persoanelor cu vârsta de 60 de ani și peste era de 868 de milioane în 2014 și se estimează că va depăși 2 miliarde până în 2050, aproximativ două treimi dintre persoanele în vârstă trăiau în țările mai puțin dezvoltate, până în 2047 numărul persoanelor în vârstă va depăși numărul copiilor pentru prima dată în istorie, iar până în 2050, aproape 80% din populația

* Monica-Eliza Motorga, PhD Student,.

vârstnică a lumii se va afla în țările cu venituri mici și medii¹. Se preconizează că numărul copiilor și al populației în vârstă de muncă va scădea, în timp ce populația vârstnică va crește, acest lucru având consecințe pentru economie, politică, precum și pentru furnizarea de servicii de îngrijire pentru copii și vârstnici la nivel mondial. Speranța de viață a oamenilor a crescut considerabil datorită progresului medicinei și al tehnologiei, iar hrana, adăpostul și modernitatea au fost elementele cheie pentru o viață mai lungă și mai îndestulată, însă nu neapărat o viață sporit calitativă. Biologul genetician expert în îmbătrânire, David Sinclair afirma în cartea sa, că omenirea, ca specie, trăiește mult mai mult decât oricând, dar nu mult mai bine, chiar deloc, iar în ultimul secol oamenii au câștigat ani în plus, dar nu și calitate adăugată a vieții², acest lucru însemnând că o viață trăită bine, frumos și calitativ nu este sinonim cu o viață mai lungă. Europeanii trăiesc mai mult ca niciodată, iar profilul de vârstă al societății se schimbă treptat. Statisticile de specialitate sunt de părere că în timp ce scăderea fertilității și creșterea duratei de viață sunt principalele cauze ale îmbătrânirii populației în Uniunea Europeană, migrația externă poate influența, de asemenea, profilul de vârstă al unei populații ceea ce poate accentua nevoia statelor de a adopta metodele potrivite de a se ocupa de problematica îmbătrânirii demografice. Odată cu acest fenomen vin și numeroase provocări pentru state, deoarece este nevoie de o abordare adecvată a unor aspecte precum integrarea socială, cooperarea și relațiile intergeneraționale și furnizarea de sprijin și servicii adecvate pentru persoanele de vârstă a treia. Îmbătrânirea demografică implică faptul că proporția persoanelor de vârstă activă este în scădere, în timp ce numărul persoanelor în vârstă este în creștere, iar acest lucru va continua în următoarele decenii, pe măsură ce generația postbelică a *baby-boom*-ului se va pensiona. Aceste evoluții vor avea probabil consecințe profunde nu numai pentru indivizi, ci și pentru guverne, întreprinderi și

¹ Falkingham J., Age International, *What ageing means for society?*, 2023, disponibil la [https://www.ageinternational.org.uk/policy-research/expert-voices/what-ageing-means-for-society/], accesat la data de 04.05.2023.

² Sinclair D., *Lifespan: Why We Age--And Why We Don't Have to*, p. 14, 2019, disponibil la https://lifespanbook.com/, accesat la data de 10.05.2023.

societățile civile, afectând, printre altele, sistemele de sănătate și de asistență socială, piețele muncii, finanțele publice și drepturile de pensie³.

Un concept des întâlnit când vine vorba de îmbătrânire, este conceptul de îmbătrânire activă - *active ageing*, aceasta fiind o noțiune care încurajează persoanele să fie active, angajate și implicate la nivelul societății pe măsură ce îmbătrânesc. Îmbătrânirea activă duce la îmbunătățirea stării de sănătate, la implicare și securitate, având rezultatul final îmbunătățirea calității vieții persoanelor în vârstă prin promovarea unor stiluri de viață sănătoase, a învățării pe tot parcursul vieții – conceptul de *lifelong learning*, a incluziunii sociale și a dezvoltării unui mediu favorabil tuturor acestora. În ultimii ani, în întreaga Europă, în special în Uniunea Europeană, a apărut o abordare diferită a îmbătrânirii active, deoarece accentul tot mai mare pus pe muncă la vârste înaintate este cel care a alimentat interesul contemporan pentru îmbătrânirea activă și a făcut din aceasta o prioritate politică în Europa⁴. Conform *Planului Internațional de Acțiune de la Madrid privind îmbătrânirea populației*, încurajarea îmbătrânirii active și a învățării pe tot parcursul vieții și mai ales importanța nevoii de conștientizare în vederea promovării îmbătrânirii active este văzută ca o strategie crucială pentru îmbunătățirea bunăstării și integrării sociale a persoanelor în vârstă. Planul de la Madrid a pus accent pe sprijinirea persoanelor în vârstă pentru a fi active, productive și implicate în comunitățile lor, crearea unor medii prietenoase cu vârstnicii și asigurarea accesului universal la nivelul comunității, iar una dintre recomandările principale ale acestuia a fost accentuarea ideii de creare a spațiilor fizice și sociale accesibile, care pot

³ Eurostat, *Ageing Europe - statistics on population developments*, 2020, disponibil la [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ageing_Europe_-_statistics_on_population_developments#Older_people_E2.80.94_global_developments], accesat la data de 22.05.2023.

⁴ Walker A., Maltby T., *Active ageing: A strategic policy solution to demographic ageing in the European Union*, *International Journal of Social Welfare*, p. 2, 2012, disponibil la [<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-2397.2012.00871.x>], accesat la data de 22.05.2023.

găzdui o gamă variată de persoane în vârstă și activități special dedicate acestora⁵.

Globalizarea

Pe lângă fenomenul îmbătrânirii demografice se adaugă fenomenul globalizării. De-a lungul timpului, globalizarea a fost definită ca un fenomen de internaționalizare, globalizarea mai fiind văzută ca liberalizare, ca universalizare și ca un proces de occidentalizare⁶. Astfel înțeleasă, globalizarea se referă în mod fundamental la spațialitatea vieții sociale moderne, la interconectarea la nivel mondial (de exemplu, prin intermediul oamenilor, produselor, ideilor și fluxurilor de informații) și la organizare, în ceea ce privește semnificațiile locului și ale spațiului legate de influențele globale sporite, precum companiile și băncile transnaționale, modelele de consum globale, ideologiile globale și structurile de putere internaționale⁷. Una dintre problemele majore ale vârstnicilor, pe lângă cele de ordin financiar, a mobilității reduse și al excluziunii sociale, este sănătatea precară a acestora. Seniorii solicită din ce în ce mai mult sistemele de sănătate, existând o nevoie urgentă de servicii de sănătate adecvate, de centre de îngrijire pe termen lung și de rețele de sprijin, inclusiv îngrijire preventivă, tratamente specializate și îngrijire în perioada de sfârșit al vieții, toate acestea cu scopul de a răspunde nevoilor de sănătate specifice ale categoriei de persoane de vârstă a treia.

În ceea ce privește economia, îmbătrânirea demografică are consecințe economice și sociale, atât la nivel individual, cât și la nivel colectiv. Persoanele în vârstă se pot confrunta cu dificultăți în ceea ce

⁵ Department of Economic & Social Affairs Division for Social Policy & Development, The Madrid International Plan of Action on Ageing, p. 6-11, 2008, disponibil la [<https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/guiding-toolkit2008.pdf>], accesat la data de 18.05.2023.

⁶ Scholte, Jan. Aart., *Defining Globalisation*, p.1473, 2008, disponibil la [10.1111/j.1467-9701.2007.01019.x], accesat la 28.05.2023.

⁷ Amin Ash, *Spatialities of Globalisation*, Sage Journals, 2002, disponibil la [<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1068/a3439?journalCode=epna>], accesat la data de 29.05.2023.

privește planificarea pensionării, stabilitatea financiară și sustenabilitatea veniturilor. În plus, societățile se pot confrunta cu dificultăți în sistemul de pensii, cu lipsa forței de muncă, cu schimbări în dinamica pieței muncii și cu provocări bugetare legate de cheltuielile de sănătate și de asistență socială pentru acest grup vulnerabil de indivizi. Inegalitățile în distribuția veniturilor la nivel mondial influențează vârstnicii în diverse moduri, dat fiind faptul că diferențele de venit în cadrul națiunilor și regiunilor pot pune o serie de presiuni asupra persoanelor în vârstă, sporind riscul de sărăcie și, în același timp, perturbând rețelele sociale atunci când persoanele mai tinere intră în câmpul muncii⁸. Guvernele și factorii de decizie politică sunt nevoiți să adopte politici și programe care să răspundă nevoilor persoanelor în vârstă. Este posibil ca generațiilor mai tinere să li se ceară să ofere sprijin și îngrijire celorlalți, ceea ce ar putea duce la potențiale probleme în ceea ce privește echilibrarea responsabilităților profesionale, familiale și acțiunilor de îngrijire la nivelul întregii societăți, ducând la dezechilibre majore din punct de vedere economic și social. Schimbările demografice sunt un fenomen global, iar țările cu venituri mici și medii înregistrează schimbări semnificative în distribuția pe vârste, iar aici se încadrează și situația României. Din punct de vedere socio-economic, România trebuie să facă față unei creșteri a numărului de pensionari, unui procent mai mare de populație săracă și unei presiuni sporite asupra sistemelor de sănătate, de pensii și de protecție socială. Având în vedere cele de mai sus, elaborarea unui program de dezvoltare pe termen mediu și lung care să abordeze problematica îmbătrânirii este o necesitate absolută⁹. Acest lucru creează provocări unice în ceea ce privește alocarea resurselor, crearea strategiilor și a politicilor publice, precum și dezvoltarea infrastructurii medicale și a politicilor sociale.

⁸ Phillipson, Chris, *Globalisation and the Future of Ageing: Developing a Critical Gerontology*, Sociological Research Online, p. 4, 2003, disponibil la [<https://sci-hub.se/https://doi.org/10.5153/sro.868>], accesat la data de 10.06.2023.

⁹ Nancu, Daniela Violeta; Guran-Nicab, Liliana, *Demographic Ageing in Romania's rural area*, Human Geographies – Journal of Studies and Research in Human Geography, p. 42, 2010, disponibil la [https://www.researchgate.net/profile/Mihaela-Persu/publication/268323815_Demographic_Ageing_in_Romania's_Rural_Area/links/557a906308ae752158718982/Demographic-Ageing-in-Romanias-Rural-Area.pdf?_sg%5B0%5D=started_experiment_milestone&origin=journalDetail&_], accesat la data de 12.06.2023.

Importanța tehnologiei

Îmbătrânirea demografică are implicații majore pentru sistemele de sănătate din întreaga lume, iar pentru a răspunde nevoilor de asistență medicală ale unei populații îmbătrânite este necesară o schimbare a paradigmei de furnizare a serviciilor, o mai bună coordonare a asistenței medicale și utilizarea de noi tehnologii. Tehnologia este de altfel, instrumentul esențial prin care această integrare socială se poate realiza. De ce sunt tehnologia și racordarea vârstnicilor la universul digital atât de importante? Răspunsul fiind simplu, tehnologia joacă un rol crucial în transformarea sistemelor de asistență medicală pentru îngrijirea integrată a persoanelor în vârstă. Acestea îmbunătățesc accesul, calitatea și siguranța, reducând în același timp costurile și investiția de capital uman, permițând monitorizarea, evaluarea și planificarea îngrijirii la nivel individual și la nivel de politici¹⁰. Sistemele de sănătate pot aborda problemele unei populații îmbătrânite prin combinarea telemedicinii, a monitorizării la distanță și a platformelor digitale de sănătate pentru a îmbunătăți gradul de acces, eficiența și individualizarea tratamentului pentru fiecare cetățean vârstnic în parte. Cu toate acestea, designul tehnologiei trebuie să se potrivească nevoilor acestui grup de populație pentru a facilita adoptarea în conformitate cu modelul de acceptare individuală a tehnologiei¹¹. Unul dintre principalele obiective a unui proiect de strategie globală marca Organizația Mondială a Sănătății a fost asumarea responsabilității și conștientizarea faptului că o mare parte din investițiile în infrastructură sau în politici de promovare a îmbătrânirii în condiții bune de sănătate vor fi benefice și pentru alte segmente ale populației. De exemplu, îmbunătățirea

¹⁰ World Health Organization, *Integrated care for older people - Realigning primary health care to respond to population ageing*, p. 15, 2018, disponibil la [<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/326295/WHO-HIS-SDS-2018.44-eng.pdf>], accesat la data de 04.07.2023.

¹¹ Hanad Ahmed, Iqraa Haq, Ammar Rahman, Emma Tonner, Rami Abbass, Faraz Sharif, Shad Asinger, Magda Sbai, *Older people and technology: Time to smarten up our act*, 2021, Future HealthCare Journal, disponibil la [<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8004302/>], accesat la data de 14.07.2023.

accesului la transport, la clădiri și spații publice sau la tehnologii de asistență, de informare și de comunicare poate ajuta toate persoanele vârstnice, inclusiv pe cele cu dizabilități să se simtă incluse și să participe în societate, iar în plus, efectuarea de modificări ale locuinței sau furnizarea de tehnologii de asistență, de exemplu, pot reduce nevoia de îngrijire pe termen lung¹². Uneori se crede că persoanele în vârstă sunt fragile sau dependente, precum și că sunt o povară pentru societate. Profesioniștii din domeniul sănătății publice și societatea în ansamblul ei trebuie să abordeze acestea și alte viziuni stereotipice ale îmbătrânirii, într-un mod calitativ și sustenabil, deoarece pot duce la discriminare, pot influența elaborarea politicilor și pot limita posibilitățile persoanelor în vârstă de a îmbătrâni sănătos și calitativ¹³. Pe măsură ce numărul vârstnicilor crește, devine tot mai mare și cererea de pensii, de asistență medicală și de programe de asistență socială. Acest lucru solicită resursele guvernamentale și necesită reforme ale structurilor de finanțare și ale programelor de pensii. În plus, o populație în vârstă de muncă în scădere poate avea o influență asupra productivității și poate necesita reforme pe piața muncii pentru a susține viabilitatea economică în fața îmbătrânirii demografice. Pentru a aborda dificultățile legate de îmbătrânirea demografică, sunt necesare un angajament și o colaborare între state, la nivel mondial. Deoarece procesul de îmbătrânire este global, guvernele pot învăța din experiențele reciproce, pot face schimb de bune practici și pot pune în aplicare politici și programe coordonate. Colaborarea în domeniul cercetării, al schimbului de date și al coordonării politicilor asigură o mai bună cunoaștere a îmbătrânirii demografice și ajută la dezvoltarea unor măsuri și instrumente eficiente. Țările pot aborda implicațiile sociale, economice și de sănătate ale îmbătrânirii demografice prin colaborare internațională și soluții viabile pe termen lung.

¹² World Health Organization, *Multisectoral action for a life course approach to healthy ageing: draft global strategy and plan of action on ageing and health*, 2016, disponibil la [https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA69/A69_17-en.pdf?ua=1], accesat la data de 24.04.2023.

¹³ World Health Organization, *Ageing and health*, 2022, disponibil la [<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>], accesat la data de 05.06.2023.

Modele de bune practici

Integrarea socială a vârstnicilor poate fi văzută ca fiind principala și cea mai importantă măsură ce poate fi adoptată în vederea îmbunătății nivelului de calitate al vieții lor. Ca idee, conceptul de integrare socială este alcătuit din două dimensiuni interconectate: un sentiment de apartenență efectivă și evaluativă la comunitate și un comportament care se reflectă în implicarea activă a persoanelor în vârstă în diferite aspecte ale vieții comunitare, cum ar fi problemele de acces și legăturile lor în cadrul comunității locale¹⁴. Mai mult decât atât, politicile de asistență socială sunt esențiale pentru a garanta stabilitatea financiară și asistența populațiilor în curs de îmbătrânire. Ca răspuns la îmbătrânirea populației, guvernele din întreaga lume au stabilit cadre juridice și programe pentru a răspunde nevoilor speciale și problemelor cu care se confruntă persoanele în vârstă. Ca exemple de bune practici, se poate aminti Japonia, ce a adoptat tehnologia pentru a îmbunătăți bunăstarea persoanelor în vârstă, cum ar fi roboții însoțitori și exoscheletele. Țări precum Regatul Unit, de exemplu, au introdus programul „Credit de pensie”, care oferă persoanelor cu venituri mici sprijin financiar. Sistemele de îngrijire pe termen lung sunt esențiale pentru satisfacerea cerințelor de asistență medicală ale persoanelor în vârstă și pentru păstrarea independenței acestora. Evaluarea succesului acestor sisteme presupune investigarea accesibilității, a costurilor și a calității îngrijirii, precum și a influenței lor asupra promovării bunăstării și integrării sociale în rândul persoanelor în vârstă. Planurile de pensii sunt esențiale pentru garantarea stabilității veniturilor la pensie. Examinarea unor aspecte precum accesibilitatea, prețul și influența asupra rezultatelor în materie de sănătate și a calității generale a vieții persoanelor în vârstă contribuie la determinarea succesului acestor servicii de sănătate. Suedia, Norvegia, Danemarca, Finlanda și Islanda au integrat tehnologia, sistemele de sănătate

¹⁴ Vitman Adi, Iecovich Esther, Alfasi Nurit, *Ageism and Social Integration of Older Adults in Their Neighborhoods in Israel*, The Gerontologist Journal, p. 178, 2023, disponibil la [https://www.researchgate.net/publication/235797862_Ageism_and_Social_Integration_of_Older_Adults_in_Their_Neighborhoods_in_Israel], doi: 10.1093/geront/gnt008, accesat la data de 15.07.2023.

și politicile sociale pentru a oferi îngrijire preventivă și intervenție timpurie, iar toate aceste eforturi demonstrează utilitatea unei strategii integrate în promovarea îmbătrânirii în condiții bune de sănătate și în reducerea presiunii asupra sistemului medical și de pensii. Pe de altă parte, Singapore a pus în aplicare inițiative precum strategia *Smart Nation* pentru a îmbunătăți viața cetățenilor săi, inclusiv case inteligente și sisteme de monitorizare a îngrijirii persoanelor în vârstă, și cel mai important, promovează legăturile intergeneraționale prin intermediul programelor comunitare create. Alte exemple de modele de bune practici de la nivel internațional sunt: suplimentul de venit garantat din Canada, care este un beneficiu acordat persoanelor în vârstă cu venituri mici pentru a le suplimenta veniturile și sistemul japonez de asigurare a îngrijirii pe termen lung, care oferă servicii complete de îngrijire de-a lungul vieții persoanelor vârstnice nevoiașе. Această strategie nu numai că a îmbunătățit bunăstarea persoanelor în vârstă, dar a redus, de asemenea, presiunea asupra sistemelor de sănătate tradiționale, rezultând un model durabil din care alte țări ar putea învăța. Aici, se poate adăuga tot despre țara soarelui răsare că aceasta a creat centre de resurse umane denumite *Silver Center* ce încurajează participarea în comunitate, oportunitățile de învățare și evenimentele sociale pentru persoanele ce se află în perioada vârstei „de argint”¹⁵.

Noțiunile de „comunitate prietenoasă cu vârsta” și „societate prietenoasă cu vârsta” se bazează pe premisa că persoanele în vârstă sunt participanți activi la propria îngrijire. În întreaga lume se desfășoară diferite acțiuni sociale inovatoare pentru a susține această idee. Printre exemple se numără rețelele virtuale și non-virtuale de sprijin comunitar pentru persoanele în vârstă angajate în Statele Unite, atelierele de promovare a antreprenorialului micilor afaceri în timpul anilor de pensionare în Israel care îmbunătățesc accesul la asistență medicală și conexiunile sociale, sporind în același timp mobilitatea fizică a persoanelor în vârstă, cluburile de răs ayurvedic din India și grădinile comunitare din Harlem, New York,

¹⁵ Weiss , Robert; Bass, Scott; Heimovitz, Harley, *Japan’s silver human resource centers and participant well-being*, PubMed Journal, p. 48, 2005, disponibil la [<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15870967/>], doi: 10.1007/s10823-005-3797-4, accesat la data de 29.04.2023.

SUA reprezintă, de altfel, o metodă care promovează bunăstarea mentală și fizică în rândul membrilor de toate vârstele¹⁶. Mergând mai departe cu exemple de bune practici poate fi menționat sistemul suedez de îngrijire a vârstnicilor, care pune accentul pe îngrijirea la domiciliu și pe sprijin pentru a încuraja îmbătrânirea la locul de muncă, sistemul de asigurare a îngrijirii pe termen lung din Germania, care oferă ajutor financiar și servicii de îngrijire pe termen lung, sistemul de pensii colective din Țările de Jos, bazat pe fonduri de pensii ocupaționale, oferă pensionarilor o sursă consistentă de venit în perioada vârstei a treia, și nu un ultim exemplu precum sistemul de sănătate francez, care include o acoperire universală a sănătății, precum și tratamente medicale specializate pentru persoanele în vârstă, cum ar fi îngrijirea geriatrică adaptată și personalizată nevoilor individuale.

Qatar investește, de asemenea, sume considerabile în servicii preventive pentru persoanele în vârstă, cum ar fi: depistarea cancerului de colon, de sân și de prostată, vaccinarea împotriva pneumococului, gripei și herpesului și zona zoster, clinici ambulatorii de geriatrie în cadrul spitalelor și o unitate de îngrijire pe termen lung la Al Rumailah special destinată vârstnicilor, și mai mult decât atât, chiar un centru de îngrijire calificată și servicii de sănătate și îngrijire la domiciliu¹⁷. Măsurile adoptate de guvernul scoțian pentru îmbunătățirea calității vieții persoanelor vârstnice au fost măsuri precum introducerea de servicii gratuite de îngrijire personală și de asistență medicală pentru persoanele de peste 65 de ani cu nevoi, dezvoltarea de programe de teleasistență pentru a furniza echipamente bazate pe tehnologie pentru ca persoanele în vârstă să trăiască independent în

¹⁶ Sander, Miriam ; Oxlund, Bjarke ; Jespersen, Astrid ; Krasnik, Allan ; Morten, Erik Lykke ; Westendorp, Rudi Gerardus Johannes ; Rasmussen, Lene Juel, *The challenges of human population ageing*, Journal of Age and Ageing, p. 185–187, V. 44, Nr. 2, 2014, disponibil la [https://academic.oup.com/ageing/article/44/2/185/93994], doi: https://doi.org/10.1093/ageing/afu189, accesat la data de 28.05.2023.

¹⁷ Naja, Sarah; Makhlouf, Mohamed Mohei El Din; Chehab, Mohamad Abdul Halim, *An ageing world of the 21st century: a literature review*, p. 4367, 2017, disponibil la [https://www.researchgate.net/profile/Sarah-Naja/publication/321261985_An_ageing_world_of_the_21st_century_a_literature_review/links/5a1ee2e50f7e9b9d5e004973/An-ageing-world-of-the-21st-century-a-literature-review.pdf], doi: http://dx.doi.org/10.18203/2394-6040.ijcmph20175306, accesat la data de 29.04.2023.

propriile case, și Strategia Națională privind Demența din Scoția, care vizează asigurarea accesului la sprijin, îngrijire și tratament pentru persoanele cu demență și pentru familiile și îngrijitorii acestora. Mai mult decât atât, a fost creat *Care Information Scotland*, un serviciu telefonic și web care oferă informații despre serviciile de îngrijire pentru persoanele în vârstă din Scoția, *Concessionary Travel Scheme*, care oferă călătorii gratuite cu autobuzele locale și pentru unele servicii de transport pe distanțe lungi pentru persoanele de peste 60 de ani, și nu în ultimul rând, Scoția a înființat un forum consultativ al persoanelor în vârstă pentru a spori participarea la procesele de elaborare a politicilor relevante pentru persoanele în vârstă cu scopul integrării lor sociale¹⁸. Proiectul „Orașe prietenoase cu vârstnicii” al Organizației Mondiale a Sănătății încurajează orașele să creeze medii incluzive pentru persoanele în vârstă¹⁹. Principalele recomandări de politică ale Națiunilor Unite pentru o dezvoltare durabilă în ceea ce privește o îmbătrânire sustenabilă la nivel global se prezintă ca fiind egalitatea de gen la locul de muncă și politicile favorabile familiei ce pot stimula participarea forței de muncă și creșterea economică, eliminarea discriminării pe criterii de vârstă ce poate reduce inegalitatea, poate stimula productivitatea și poate încuraja creșterea economică, investițiile în educație, sănătate și bunăstare pot stimula productivitatea și pot menține creșterea economică, promovarea economiilor pentru pensionare și a măsurilor de securitate socială poate contribui la reducerea inegalităților, promovarea sănătății pe tot parcursul vieții și a tratamentelor preventive ce pot promova sănătatea și bunăstarea²⁰.

¹⁸ Scottish Government Social Research, *Demographic Change in Scotland*, 2010, disponibil la [<https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2010/11/demographic-change-scotland/documents/0108163-pdf/0108163-pdf/govscot%3Adocument/0108163.pdf>], accesat la data de 12.06.2023.

¹⁹ Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, *Adaptarea orașelor la fenomenul de îmbătrânire demografică provocări și bune practici*, p. 5, Decembrie, 2020, disponibil la [<https://www.mdlpa.ro/uploads/articole/attachments/5ffd9773ea20d997919485.pdf>], accesat la data de 14.07.2023.

²⁰ United Nations, *World Population Ageing*, p. 27, 2019, disponibil la [<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf>], accesat la data de 29.04.2023.

În ceea ce privește dezvoltarea digitală, progresele tehnologice au avut un impact revoluționar asupra bunăstării și calității vieții persoanelor în vârstă. Telefoanele inteligente, rețelele de socializare și platformele de comunicare video au îmbunătățit legăturile sociale, au redus singurătatea și au extins accesul la informații și la rețele de sprijin. În plus, dispozitivele portabile și tehnologiile de monitorizare a sănătății permit persoanelor în vârstă să își urmărească indicatorii de sănătate, permițând o gestionare proactivă a asistenței medicale și o bunăstare generală. Schimbările rapide de la nivel global îngreunează învățarea și adaptarea persoanelor în vârstă la societatea curentă. Internetul, tehnologia informației, utilizarea telefoanelor inteligente și, în special, rețelele de socializare joacă un rol esențial în conectarea indivizilor între generații, însă menținerea unei astfel de comunicări poate fi o presiune pentru multe persoane în vârstă. Decalajele dintre nepoți și bunici s-ar putea mări în timp din cauza progreselor tehnologice rapide, chiar și în țările sărace și cu venituri medii²¹. Așadar, o întrebare esențială este ce măsuri se pot lua pentru integrarea în mod corespunzător a vârstnicilor în rețelele sociale și în sistemele de comunicare?

Platformele de socializare permit oamenilor, implicit persoanelor în vârstă, să interacționeze cu membrii familiei, prietenii și cu toate comunitățile din întreaga lume. Acest lucru poate diminua considerabil sentimentele de izolare și singurătate în rândul persoanelor în vârstă, în special a celor care locuiesc departe de cei dragi. Utilizarea tehnologiei de asistență, cum ar fi *gadget-urile* portabile și sistemele inteligente pentru casă, pot să ofere șansa persoanelor în vârstă să își păstreze independența și autonomia. Tehnologia inteligentă pentru casă, de exemplu, cu comenzi activate prin voce, poate ajuta la activitățile zilnice, poate monitoriza problemele de sănătate și poate oferi un mediu de viață sigur, sporind bunăstarea generală și calitatea vieții persoanelor vârstnice. Oportunitățile de antrenament cognitiv bazate pe realitatea virtuală pot avea rezultate promițătoare în ceea ce privește îmbunătățirea capacității cognitive și a

²¹ Khan , Hafiz, *Population ageing in a globalized world: Risks and dilemmas?*, PubMed Journal, p. 6, 2019, disponibil la [<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30485597/>], doi: 10.1111/jep.13071, accesat la data de 02.06.2023.

memoriei la persoanele în vârstă, chiar și la cele într-un stadiu avansat de degradare cognitivă, ideea de bază fiind că aceste aplicații oferă activități fascinante și interactive de stimulare a creierului, ceea ce ar putea reduce riscul de declin cognitiv și spori bunăstarea mentală. În căminele de îngrijire asistată, roboții pot oferi companie și ajutor persoanelor în vârstă. Roboții cu capacități de conversație și sarcini de îngrijire de bază ar putea atenua sentimentul de singurătate și ar putea ajuta la activități precum reamintirea medicamentelor și treburile casnice, contribuind astfel la bunăstarea generală. Aceste lucruri pot părea de domeniul fantasticului, însă într-o lume permanent în mișcare, sub umbrela globalizării și a progresului tehnologic rapid, plus a dezvoltării inteligenței artificiale, nu înseamnă decât îngreunarea situației pentru cei care ar opune rezistență în fața viitorului deja programat.

Când vine vorba de implicații etice, punctele clasice sunt aceleași temeri și situații intrigante pentru fiecare individ uman, indiferent de vârstă, de proveniența sau de statutul lui. Aici se pot preciza câteva elemente din punct de vedere etic: asigurarea confidențialității și securității datelor cu caracter personal atunci când se utilizează tehnologia, abordarea problemei decalajului digital și oferirea unui acces echitabil la tehnologie și la formare pentru persoanele în vârstă. Deși confidențialitatea este o îngrijorare majoră, persoanele în vârstă sunt pregătite să facă compromisuri dacă beneficiile tehnologiei, cum ar fi siguranța sporită, depășesc preocupările legate de confidențialitate. Este importat de subliniat recunoașterea posibilității unei izolări sociale mai mari în rândul persoanelor în vârstă care nu sunt familiarizate cu platformele digitale, deoarece cât timp mobilitatea fizică este redusă, este nevoie ca o oportunitate tehnologică să o înlocuiască. Printre argumentele contra utilizării tehnologiei de către seniori se poate preciza nevoia de interacțiune umană, însă în timp ce dependența excesivă de tehnologie ar putea limita întâlnirile față în față, persoanele în vârstă care utilizează tehnologia în mod corespunzător se pot bucura de legături umane îmbunătățite. Aceasta îmbunătățește contactul cu cei dragi, lărgeste rețelele sociale, oferă acces la cunoștințe și resurse, ajută la monitorizarea stării de sănătate și depășește diferențele dintre generații. Cu toate acestea, există încă

controverse cu privire la faptul dacă tehnologia poate asigura siguranță și permite persoanelor în vârstă să trăiască independent. Persoanele în vârstă cu demență își exprimă rezerve cu privire la utilizarea articolelor tehnologice, cum ar fi telefoanele mobile, de teamă să nu devină posibile victime²².

Concluzii

Este important de reținut că persoanele în vârstă pot contribui la economie și la societate prin munca de îngrijire neremunerată, prin îngrijirea nepoților, prin cunoștințele și înțelepciunea vârstei, dar se confruntă frecvent cu dificultăți financiare, medicale și prejudecățile primite din partea celorlalți, ce vin odată cu vârsta. Având în vedere că, în mai multe țări, acoperirea pensiilor și nivelurile de prestații sunt slabe, multe dintre ele se bazează pe transferurile de la membrii familiei și pe veniturile obținute din muncă, unde femeile, în special, sunt mai vulnerabile la sărăcie la bătrânețe din cauza inegalităților din timpul vieții și a accesului limitat la pensii²³. Progresele tehnologice și soluțiile digitale prezintă un potențial considerabil pentru a răspunde așteptărilor și preocupărilor unei populații îmbătrânite într-o lume globalizată, iar tehnologia poate fi făcută mai accesibilă și mai ușor de utilizat prin luarea în considerare a unui design adaptat vârstei și a experienței utilizatorului.

Acest articol a examinat relația dintre îmbătrânirea demografică și globalizare, evidențiind nevoile și preocupările specifice ale persoanelor în vârstă într-o societate a progresului tehnologic. Au fost examinate cadrele juridice instituite de diferite țări pentru a aborda aceste probleme și au fost evidențiate exemple de programe favorabile vârstnicilor, concepute pentru a promova bunăstarea și integrarea lor socială. Analiza critică a ramificațiilor

²² Sundgren, Suvi; Stolt, Minna; Suhonen, Riitta, PubMed Journal, p. 11, 2019, disponibil la [<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31113266/>], doi: 10.1177/0969733019845132, accesat la data de 04.05.2023.

²³ Economic and Social Commission for Asia and for the Pacific, *Population ageing: A human success story*, disponibil la [<https://www.population-trends-asiapacific.org/population-ageing>], accesat la data de 14.07.2023.

economice și politice ale îmbătrânirii demografice într-un context global a evidențiat necesitatea colaborării și coordonării politicilor la nivel mondial.

De asemenea, au fost analizate beneficiile și dezavantajele utilizării tehnologiei pentru a răspunde cerințelor specifice ale persoanelor în vârstă. Rezultatele acestui studiu evidențiază importanța unor reforme politice și legislative proactive pentru a ajuta persoanele de vârstă a treia la nivel de stat și de comunitate. Din evaluarea eficacității programelor de asistență socială, a sistemelor de îngrijire pe termen lung, a planurilor de pensii, a serviciilor de asistență medicală și a activităților comunitare reiese clar că metodele personalizate pot spori considerabil bunăstarea și integrarea socială a persoanelor în vârstă. În plus, rezultatele eforturilor în favoarea persoanelor în vârstă arată că este benefică promovarea unor circumstanțe care încurajează îmbătrânirea independentă și activă.

Prin urmare, în cadrul celor spuse anterior, a fost subliniat cât de important este să se înțeleagă eficiența programelor de asistență socială, a sistemelor de îngrijire pe termen lung și a serviciilor de sănătate în promovarea bunăstării persoanelor în vârstă și a integrării sociale. Rezultatele celor analizate mai sus demonstrează o relație complexă între globalizare și bunăstarea persoanelor în vârstă, care cuprinde dimensiuni economice, sociale și culturale. Este necesară o evaluare critică a performanței programelor de asistență socială, a sistemelor de îngrijire pe termen lung, a planurilor de pensii, a serviciilor de sănătate și a activităților comunitare în ceea ce privește îmbunătățirea bunăstării, vieții și a integrării sociale a persoanelor vârstnice.

Într-o societate globalizată, ramificațiile economice și politice ale îmbătrânirii populației ridică întrebări cu privire la durabilitate și la egalitatea între generații. Pentru a menține viabilitatea pe termen lung a sistemelor de securitate socială și disponibilitatea resurselor pentru populația în vârstă, autoritățile sunt nevoite să abordeze creșterea costurilor cu asistența medicală și cu pensiile, schimbările de pe piața muncii și necesitatea colaborării între generații. Tehnologia devine un instrument puternic pentru a răspunde cerințelor unice ale vârstnicilor. Este esențial și recomandat să se cântărească beneficiile și dezavantajele progreselor

tehnologice, chiar dacă acestea pot îmbunătăți accesul la asistență medicală, capacitățile cognitive și interacțiunile sociale ale seniorilor. Pentru a maximiza avantajele tehnologiei pentru populațiile în vârstă, este esențial să se asigure un acces egal, un design ușor de utilizat și să se abordeze problemele etice. Îmbunătățirile tehnologice au capacitatea de a îmbunătăți interacțiunile sociale, capacitățile cognitive și bunăstarea mentală a persoanelor în vârstă, îmbunătățind astfel calitatea generală a vieții acestora. Cu toate acestea, aspectele etice și problemele legate de adoptarea tehnologiei în rândul grupurilor de persoane în vârstă trebuie abordate cu atenție pentru a asigura un acces echitabil și o proiectare ușor de utilizat. Este necesară o evaluare critică a capacității tehnologiei de a oferi soluții digitale pentru diversele cerințe ale persoanelor în vârstă, luând în considerare atât avantajele, cât și constrângerile posibile. Iar una dintre ideile importante de reținut este că persoanele în vârstă pun preț pe o conexiune umană autentică, pe care tehnologia nu o poate înlocui. Mai mult decât atât, în loc de recomandare, se poate preciza că viitoare cercetări pot studia obstacolele și potențialul de integrare socială a persoanelor în vârstă într-o lume globalizată, cu o analiză aprofundată a consecințelor și chiar o examinare în profunzime a cadrelor juridice și a activităților diferitelor națiuni, ce poate oferi o perspectivă asupra tehnicilor și metodelor utilizate pentru a gestiona dificultățile unice cu care se confruntă populația îmbătrânită în contextul globalizării.

Concluzia acestui studiu subliniază importanța unor modalități cuprinzătoare și multifacetate de a rezolva nevoile și problemele cu care se confruntă persoanele în vârstă într-un mediu globalizat. Factorii de decizie politică pot crea societăți durabile, incluzive și favorabile persoanelor în vârstă, prin înțelegerea cadrelor juridice, a eforturilor favorabile seniorilor, a ramificațiilor economice și a beneficiilor tehnologiei. Pentru a continua investigarea tacticilor de succes și a celor mai bune practici pentru a spori bunăstarea persoanelor în vârstă, a ideii de incluziune socială și calitatea generală a vieții, sunt necesare mai multe cercetări și colaborări internaționale calitative ce să răspundă la acestea.

Bibliografie

- Amin, Ash, *Spatialities of Globalisation*, Sage Journals, 2002, disponibil la [<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1068/a3439?journalCode=epna>], accesat la data de 29.05.2023.
- Department of Economic & Social Affairs Division for Social Policy & Development, The Madrid International Plan of Action on Ageing, p. 6-11, 2008, disponibil la [<https://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/guiding-toolkit2008.pdf>], accesat la data de 18.05.2023.
- Economic and Social Commission for Asia and for the Pacific, *Population ageing: A human success story*, disponibil la [<https://www.population-trends-asiapacific.org/population-ageing>], accesat la data e 14.07.2023.
- Eurostat, *Ageing Europe - statistics on population developments*, 2020, disponibil la [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ageing_Europe_-_statistics_on_population_developments#Older_people_.E2.80.94_global_developments], accesat la data de 22.05.2023.
- Falkingham J., Age International, *What ageing means for society?*, 2023, disponibil la [<https://www.ageinternational.org.uk/policy-research/expert-voices/what-ageing-means-for-society/>], accesat la data de 04.05.2023.
- Hanad, Ahmed, Iqraa Haq, Ammar Rahman, Emma Tonner, Rami Abbass, Faraz Sharif, Shad Asinger, Magda Sbai, *Older people and technology: Time to smarten up our act*, 2021, Future HealthCare Journal, Disponibil la [<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8004302/>], accesat la data de 14.07.2023.
- Khan, Hafiz, *Population ageing in a globalized world: Risks and dilemmas?*, PubMed Journal, p. 6, 2019, disponibil la [<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30485597/>], doi: 10.1111/jep.13071, accesat la data de 02.06.2023.
- Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației, *Adaptarea orașelor la fenomenul de îmbătrânire demografică provocări și bune practici*, p. 5, Decembrie, 2020, disponibil la [<https://www.mdlpa.ro/uploads/articole/attachments/5ffd9773ea20d997919485.pdf>], accesat la data de 14.07.2023.
- Naja, Sarah; Makhoulouf, Mohamed Mohei El Din; Chehab, Mohamad Abdul Halim, *An ageing world of the 21st century: a literature review*, p. 4367, 2017, disponibil la [https://www.researchgate.net/profile/Sarah-Naja/publication/321261985_An_ageing_world_of_the_21st_century_a_literature_review/links/5a1ee2e50f7e9b9d5e004973/An-ageing-world-of-the-21st-century-a-literature-review.pdf], doi: <http://dx.doi.org/10.18203/2394-6040.ijcmph20175306>, accesat la data de 29.04.2023.

- Nancu, Daniela Violeta; Guran-Nicab, Liliana, Demographic Ageing in Romania's rural area, *Human Geographies – Journal of Studies and Research in Human Geography*, p. 42, 2010, disponibil la [https://www.researchgate.net/profile/Mihaela-Persu/publication/268323815_Demographic_Ageing_in_Romania's_Rural_Area/links/557a906308ae752158718982/Demographic-Ageing-in-Romanias-Rural-Area.pdf?_sg%5B0%5D=started_experiment_milestone&origin=journalDetail&_], accesat la data de 12.06.2023.
- Phillipson, Chris, *Globalisation and the Future of Ageing: Developing a Critical Gerontology*, *Sociological Research Online*, p. 4, 2003, disponibil la [<https://sci-hub.se/https://doi.org/10.5153/sro.868>], accesat la data de 10.06.2023.
- Sander, Miriam ; Oxlund, Bjarke ; Jespersen, Astrid ; Krasnik, Allan ; Morten, Erik Lykke ; Westendorp, Rudi Gerardus Johannes ; Rasmussen, Lene Juel, *The challenges of human population ageing*, *Journal of Age and Ageing*, p. 185–187, V. 44, Nr. 2, 2014, disponibil la [<https://academic.oup.com/ageing/article/44/2/185/93994>], doi: [<https://doi.org/10.1093/ageing/afu189>], accesat la data de 28.05.2023.
- Scholte, Jan. Aart., *Defining Globalisation*, p.1473, 2008, disponibil la [10.1111/j.1467-9701.2007.01019.x], accesat la 28.05.2023.
- Scottish Government Social Research, *Demographic Change in Scotland*, 2010, disponibil la [<https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2010/11/demographic-change-scotland/documents/0108163-pdf/0108163-pdf/govscot%3Adocument/0108163.pdf>], accesat la data de 12.06.2023.
- Sinclair, D., *Lifespan: Why We Age--And Why We Don't Have to*, p. 14, 2019, disponibil la [<https://lifespanbook.com/>], accesat la data de 10.05.2023.
- Sundgren, Suvi; Stolt, Minna; Suhonen, Riitta, *PubMed Journal*, p. 11, 2019, disponibil la [<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31113266/>], doi: 10.1177/0969733019845132, accesat la data de 04.05.2023.
- United Nations, *World Population Ageing*, p. 27, 2019, disponibil la [<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf>], accesat la data de 29.04.2023.
- Vitman, Adi, Iecovich Esther, Alfasi Nurit, *Ageism and Social Integration of Older Adults in Their Neighborhoods in Israel*, *The Gerontologist Journal*, p. 178, 2023, disponibil la [https://www.researchgate.net/publication/235797862_Ageism_and_Social_Integration_of_Older_Adults_in_Their_Neighborhoods_in_Israel], doi: 10.1093/geront/gnt008, accesat la data de 15.07.2023.
- Walker A., Maltby T., *Active ageing: A strategic policy solution to demographic ageing in the European Union*, *International Journal of Social Welfare*, p. 2, 2012,

disponibil la [<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-2397.2012.00871.x>], accesat la data de 22.05.2023.

Weiss , Robert; Bass, Scott; Heimovitz, Harley, *Japan's silver human resource centers and participant well-being*, PubMed Journal, p. 48, 2005, disponibil la [<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15870967/>], doi: 10.1007/s10823-005-3797-4, accesat la data de 29.04.2023.

World Health Organization, *Ageing and health*, 2022, disponibil la [<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>], accesat la data de 05.06.2023.

World Health Organization, *Integrated care for older people - Realigning primary health care to respond to population ageing*, p. 15, 2018, disponibil la [<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/326295/WHO-HIS-SDS-2018.44-eng.pdf>], accesat la data de 04.07.2023.

World Health Organization, *Multisectoral action for a life course approach to healthy ageing: draft global strategy and plan of action on ageing and health*, 2016, disponibil la [https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA69/A69_17-en.pdf?ua=1], accesat la data de 24.04.2023.

Digitalizarea Educației în Era Globalizării

DRD. MARCELA TANAȘCIUC

*Școala Doctorală de Economie și Afaceri Internaționale
Academia de Studii Economice din București*

In the context of globalization, education remains a priority. Undoubtedly, in today's technological age, digital competences and skills are essential to give every person equal opportunities to learn and develop, to find a job and to be an engaged citizen, and digitising education and ensuring the availability of digital infrastructure and equipment has become all the more relevant since the outbreak of the COVID-19 pandemic, which changed the international order. However, on average, two out of five Europeans aged between 16 and 74 still lack these skills (Digital Economy and Society Index). Moreover, school drop-out is still a reality, with an EU average of 10%. This paper therefore aims to identify the impact of globalisation on education and to analyse the digitisation of education as a response to the challenges of today and tomorrow. The qualitative research method was used to achieve this aim. International publications, writings and articles, as well as research carried out by various authors and specialists in the field were studied through content analysis. In addition, the research was further explored by means of a case study on Romania. The results show us that virtually all forms of learning and jobs in the future will require some level of digital skills and competences, and that constant technological change requires continuous exponential training if Europe is to remain economically competitive, politically stable and prosperous. In this respect, reducing social disparities, guaranteeing access to quality, inclusive education and ensuring equality during society's digital transition are of vital importance.

Cuvinte-cheie: Globalizare, UE, Educație, Digitalizare, Competențe

Introducere

Globalizarea reprezintă, *de facto*, o componentă definitorie a realității în care trăim și care amprentează toate aspectele vieții contemporane. Generalmente vorbind, globalizarea poate fi definită ca o simbioză a ideilor și resurselor din punct de vedere politic, economic, social, tehnologic și cultural, dincolo de granițele locale, naționale și regionale, proces care a crescut în intensitate la sfârșitul secolului XX și a luat amploare la începutul secolului XXI.

Ronald Robertson a fost primul care a venit cu o definiție prin care a perceput globalizarea "ca fiind un concept care se referă atât la comprimarea lumii, cât și la intensificarea conștiinței lumii ca întreg"¹. Accentuând mai mult aspectele culturale decât cele economice sau politice ale globalizării, Robertson a identificat apariția globalizării ca parte a procesului de modernitate în Europa, în special o recunoaștere reciprocă tot mai mare între comunitățile bazate pe naționalități. Prin identificarea propriilor societăți ca fiind asemănătoare cu cele ale străinilor, oamenii au început să își măsoare indicatorii politici, sociali și culturali în funcție de o schemă mai largă, internațională, și să se inspire de la abordările transnaționale.

În viziunea lui Nelly P. Stromquist, globalizarea reprezintă un fenomen multinivelar, complexitatea căruia ne impactează în mod direct, subliniind aici trendul de convergență și divergență în practicile economice, tehnologice și culturale². În aceeași ordine de idei, autorul susține viziunea, conform căreia, sistemele educaționale din toate națiunile se schimbă, devenind mai puțin un bun public și mai mult o manifestare a unui sector economic și social, care se presupune a fi preocupat de cunoaștere.

¹ Ronald, Robertson, *Globalization Social Theory and global culture*, Sage Publisher, London, 1992, pp 10-30, [<https://www.worldcat.org/title/28634687>], accesat la data de 7 iunie 2023.

² Stromquist, Nelly. P, *Education in a globalized world: The connectivity of economic power, technology, and knowledge*, Rowman & Littlefield Publishers, London, 2002, pp. 20-77. [https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=Hi8bdyTzlkSC&oi=fnd&pg=PR7&dq=education+in+globalized+world&ots=iUqYRxMRpD&sig=R3Hpq6FspB6TnUPmOp9_5csl1J4&redir_esc=y#v=onepage&q=education%20in%20globalized%20world&f=true], accesat la data de 1 iunie 2023.

Într-adevăr, suntem martorii, încă de la începutul secolului XXI, unei convergențe globale în jurul politicilor, practicilor și valorilor educaționale³, după cum afirmă și Gabriel Perez în lucrarea sa „Nation State, Political Identities and the Transformations of Globalization”. Cu toate acestea, împrumutul și transferul educațional rămâne neîndreptățit în practică, deoarece discrepanțele educaționale, sociale și culturale rămân a fi omniprezente, în timp ce scopurile finale ale educației (de exemplu competențele matematice sau digitale versus structura morală) sunt în esență contestate. În mod evident, specificitatea este importantă pentru a înțelege globalizarea în raport cu educația, după cum menționează și Liz Jackson într-un articol de-al său⁴.

Economia UE este în continuă evoluție. Cererea de cunoștințe, abilități și aptitudini relevante se schimbă cu o viteză fulgerătoare. Pentru a face față acestor schimbări, oamenii trebuie să fie înzestrați cu un set de competențe-cheie, inclusiv alfabetizarea funcțională, abilități numerice și competențe digitale, pentru că, pe lângă educația de bază / funcțională care include scrisul, lectura, calculele, sunt necesare și limbajele inteligente de programare. Gândirea critică, creativitatea, cunoștințele *STEM* (Science, Technology, Engineering, Mathematics), *SMAC* (Social Computing, Mobility, Analytics and Cloud Computing) și cele transdisciplinare sunt eminamente necesare pentru a deveni cetățeni activi, pentru a construi locuri de muncă și cariere durabile, condiții de bază pentru creșterea economică. De aici rezultă și actualitatea acestui subiect de analiză.

³ Perez, Gabriel, „Nation State, Political Identities and the Transformations of Globalization” în *Open Journal of Social Sciences*, Vol.5 No.4, April 14, 2017, [[https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjt1aadkozje\)\)/reference/referencespapers.aspx?referenceid=2013495](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkozje))/reference/referencespapers.aspx?referenceid=2013495)], accesat la data de 15 mai 2023.

⁴ Jackson, Liz, „Globalization and education” în *Oxford Research Encyclopedia of Education*, 2016, disponibil la: [<https://oxfordre.com/education/display/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-52?jsessionid=563B738A77D01FBC930612B1B90E302D>], accesat la data de 30 mai 2023.

Conform unor studii recente⁵, peste 70 de milioane de europeni au o lectură inadecvată, abilități de scriere incomplete, o gândire matematică slab dezvoltată și competențe digitale insuficiente, toate acestea catalizând probleme precum sărăcia, șomajul sau excluderea socială. În UE sunt înregistrați 12 milioane de șomeri, iar jumătate dintre ei sunt slab calificați. Lacunele în ceea ce privește abilitățile și neconcordanțele sunt izbitoare. Mulți oameni activează la locuri de muncă care nu coincid cu talentele lor. În același timp, 40% dintre angajatorii europeni au dificultăți în a găsi colaboratori care să posede competențele necesare meseriilor viitorului. Potrivit unui studiu realizat de către OECD în peste 40 de țări⁶, accesul la educație și formare rămâne a fi un indicator de bază în evaluarea calității vieții.

Prin urmare, lucrarea de față își propune să identifice impactul globalizării asupra educației și să analizeze digitalizarea educației ca răspuns la provocările viitorului, având drept studiu de caz situația României la acest capitol, implicit problemele cu care se confruntă, disparitățile educaționale raportate și perspectivele de viitor.

Metodologie

Această cercetare se bazează pe o metodologie teoretică, care urmărește sintetizarea informațiilor disponibile cu privire la întrebările cercetării printr-o revizuire a literaturii din domeniu. Metoda de cercetare utilizată este analiza de document, care presupune cercetarea mai multor articole, a rezultatelor studiilor, sondajelor și a materialelor disponibile online. Literatura de specialitate provine în principal din cărți, reviste internaționale, publicații de afaceri, site-uri web ale instituțiilor publice la nivel local și internațional.

⁵ IMD World Competitiveness Center, *World Competitiveness Ranking Report*. IMD business school for management and leadership courses, 2022, [<https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/>], accesat la data de 1 iunie 2023.

⁶ OECD, *Better life initiative. How's life? 2020: Measuring well-being*, 2020, disponibil la: [<https://www.oecd.org/wise/how-s-life-23089679.htm>], accesat la data de 5 iunie 2023.

Mai mult, pentru a ne apropia de obiectivele enunțate în introducere, am considerat utilizarea metodei studiului de caz ca fiind oportună. Un studiu de caz face referire atât la o tehnică de analiză, cât și la o metodologie de cercetare specifică pentru explorarea unei probleme în științele sociale, ambele putând fi utilizate pentru a generaliza constatările la nivelul întregii populații. O cercetare prin studiu de caz urmărește să investigheze un individ, o comunitate, o locație, un eveniment sau un alt tip de subiect de studiu pentru a extrapola temele principale și rezultate care să ajute la o mai bună predicție a modelelor, să aducă în vizor teme importante, și/sau să ofere o înțelegere mai clară asupra unui subiect de cercetare.

Metodele utilizate pentru investigarea unui caz pot fi clasificate ca fiind cantitative, calitative sau mixte. În această lucrare, cercetarea calitativă a fost realizată cu sprijinul al diverselor articole și studii. Printre principalele avantaje ale utilizării metodei studiului de caz se numără: posibilitatea realizării unei cercetări intensive, îmbunătățirea capacității analitice și aprofundarea cunoștințelor asupra unui fenomen social. Pe lângă asta, metoda de față permite generalizarea datelor pentru a ilustra concluziile statistice și vine a fi una cuprinzătoare. Totuși, metoda studiului de caz prezintă, ca și oricare alta, și câteva dezavantaje cum ar fi: posibilitatea înregistrării unor erori, caracterul subiectiv și lipsa limitelor fixe ale investigației.

Educația în perioada pandemică

Este indubitabil faptul că pandemia de COVID-19 a accelerat digitalizarea în domeniul educației. Instituțiile de învățământ au fost nevoite să treacă la canale digitale pentru predare. Elevii, studenții și profesorii au început să folosească platforme de tip Zoom, Microsoft, Teams, Meet, Google Classroom, Discord, Skype, Webex, Schoolflix și altele, pentru a putea răspunde provocărilor educaționale⁷.

⁷ INACO, *Ghidul Meseriilor Viitorului. Vocea Copiilor. Ediția a V-a. Inițiativa pentru Competitivitate*, București, 2022, [<https://inaco.ro/wp-content/uploads/2022/09/GMV-5.pdf>], accesat la data de 25 mai 2023.

Totuși, pe lângă necesitatea adaptării la învățământul de la distanță, impusă de situația pandemică, școala online reprezintă o alternativă inovativă, convenabilă și sigură pentru educație și formare. Conform datelor Eurostat, în 2021, 27% dintre persoanele cu vârste cuprinse între 16 și 74 de ani din UE au declarat că au urmat un curs online sau au utilizat materiale de învățare online în ultimele trei luni înainte de sondaj, ceea ce reprezintă o creștere de 4 puncte procentuale (pp) față de 23 % în 2020⁸. În 2021, dintre toate statele membre ale UE, Irlanda a avut cea mai mare pondere (46%), urmată de Finlanda și Suedia care au înregistrat ambele un procentaj de 45%, urmate de Țările de Jos cu 44%.

La celălalt capăt al clasamentului se poziționează Croația (18%) și Bulgaria (12%), România situându-se la coadă cu 10 pp. Astfel, comparativ cu anul 2019, (înainte de pandemie), ponderea persoanelor care practică învățarea la distanță și utilizează materiale online a crescut în toate statele membre, cu excepția României, unde a scăzut cu 4 puncte procentuale la 10%.

Conform unui alt studiu, tinerii cu vârste cuprinse între 16 și 24 de ani au apelat mai mult la învățarea online decât media populației adulte. În 2021, 39% dintre tineri au declarat că au urmat un curs online și 49% au utilizat materiale de învățare online, comparativ cu 23% și 27% în rândul adulților cu vârste cuprinse între 25 și 34 de ani și cu 20% și 23% în rândul adulților cu vârste cuprinse între 35 și 44 de ani⁹. Cotele continuă pe o tendință descendentă pe măsură ce vârsta crește, atingând cel mai scăzut punct în rândul persoanelor în vârstă (între 65 și 74 de ani), unde 3% au urmat o calificare online și 4% au utilizat materiale disponibile pe internet.

De aici rezultă faptul că tinerii au șanse mai mari de a-și dezvolta abilitățile digitale, dar, contrar opiniei generale că tinerii de astăzi sunt o

⁸ Eurostat, *Interest in online education grows in the EU*. European Commission, 2022, [<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20220124-1>], accesat la data de 30 mai 2023.

⁹ Eurostat, *Sustainable development in the European Union Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context*, Brussel, 2022, disponibil la: [<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/14665254/KS-09-22-019-EN-N.pdf/2edccd6a-c90d-e2ed-ccda-7e3419c7c271?t=1654253664613>], accesat la data de 10 iunie 2023.

generație de „nativi digitali”, rezultatele Studiului Internațional de Alfabetizare Informatică și Informațională¹⁰ indică faptul că tinerii nu dezvoltă abilități digitale peste medie doar folosind dispozitive digitale, aceștia au nevoie de instruire continuă și practici eficiente.

Studiu de caz: Educația în România

Potrivit datelor Comisiei Europene¹¹, în 2022, în medie, 10% dintre tinerii (având vârsta cuprinsă între 18 și 24 de ani) din UE au părăsit precoce educația și instruirea, cu alte cuvinte, au terminat cel mult un învățământ secundar inferior și nu au continuat studiile sau orice fel de formare ulterioară, iar obiectivul este ca acest indicator să scadă la mai puțin de 9% până în 2030. În cazul României, peste 254.000 de tineri între 18 și 24 de ani (15%) au absolvit cel mult clasa a VIII-a în 2022, față de 15,3% în 2021 și 15,7% în 2020. În comparație, în 2018 ponderea a fost de 16,4% (268.235 tineri), iar în 2017 - de 18,1% (297.436 de tineri)¹². Anual peste 300 000 de copii părăsesc școala, iar jumătate dintre aceștia trăiesc la limita subzistenței. Mai mult, România ocupă prima poziție în clasamentul UE privind analfabetismul funcțional (42% dintre copiii de 15 ani).

Barierile identificate privind accesul la servicii de educație, în contextul post-pandemic, sunt cele de ordin economic și material. Sărăcia, problemele sociale și segregarea școlară vin a fi principalii factori ai decalajelor din educație. Astfel, printre cei mai afectați se numără copiii din familiile sărace. În multe cazuri, nivelul veniturilor nu permite prioritizarea

¹⁰ ICILS, *International Computer and Information Literacy Study 2023*. IEA, 2023, disponibil la: [https://www.iea.nl/studies/iea/icils/2023], accesat la data de 4 iunie 2023.

¹¹ European Commission, *Comparative Report. Education and Training Monitor 2022*, Brussel, 2022, disponibil la: [https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2022/downloads/comparative-report/Education-and-Training-Monitor-Comparative-Report.pdf], accesat la data de 5 iunie 2023.

¹² Comisia Europeană, *Raport de țară privind România*, Bruxelles, 2022, [https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2022-european-semester-country-report-romania_ro.pdf], accesat la data de 13 mai 2023.

achiziționării de echipamente și instrumente pentru utilizarea lor digitală, nici a abonamentului la internet.

Disparitățile educaționale la nivel regional în România joacă și ele un rol important în înțelegerea acestui subiect. Conform unui studiu realizat de către Banca Mondială¹³, sunt 4 regiuni în România în care mai mult de 30% din populație nu a folosit niciodată un computer: Sud-Muntenia (37%), Nord-Est (33%), Sud-Est (33%) și Sud-Vest Oltenia (31%). La polul opus se află Regiunea București-Ilfov, cu 10% și Regiunea Vest, cu 19% dintre cetățeni care nu au folosit niciodată dispozitive digitale (Banca Mondială, 2021). Astfel, studiul ne arată că, copiii născuți în județele sărace ar fi mai puțin competenți decât cei din zonele dezvoltate economic, astfel încât ajungem la concluzia că nivelul de educație e în strânsă legătură cu nivelul de dezvoltare și urbanizare a țării.

Totuși, nu este de ajuns să fim doar educați formal. Digitalizarea educației, automatizarea inteligentă, alfabetizarea digitală, competențele digitale și creativitatea, într-o epocă a tehnologiilor și în era globalizării digitale, reprezintă o necesitate, nu o opțiune. Drept urmare, e nevoie ca cea mai valoroasă resursă pe care o avem, resursa umană, să beneficieze de învățarea exponențială continuă și de toate implicațiile acestea, pentru ca tinerii de astăzi să devină adulții integri și funcționali de mâine.

Educați – existăm. Educați și digitalizați – avem șanse să ne adaptăm procesului de globalizare și să ne dezvoltăm într-un spațiu european și dincolo de hotarele acestuia, pornind chiar de acasă, printr-o serie de măsuri și reforme. Datorită mecanismelor de reziliență și redresare ale UE, din cadrul instrumentului NextGenerationEU, România și-a conturat planul de modernizare prin reforme, în valoare de 29,2 miliarde EUR¹⁴. Potrivit Raportului de Țară din 2022 privind România, PNRR va sprijini educația și dezvoltarea competențelor, alocând 12,4 % din bugetul total pentru astfel de

¹³ World Bank Group, *World Development Report 2021*, [<https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2021>], accesat la data de 5 iunie 2023.

¹⁴ Departamentul pentru Dezvoltare Durabilă din cadrul aparatului de lucru al Guvernului României, *Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030*, București, 2021, [<https://www.edu.ro/sites/default/files/Strategia-nationala-pentru-dezvoltarea-durabila-a-Rom%C3%A2niei-2030.pdf>], accesat la data de 20 mai 2023.

măsurii. Educației îi va reveni, în acest context, 4 miliarde de euro din PNRR, iar dintre acestea, 3,6 miliarde euro vor fi alocate pentru "România Educată"¹⁵. Până la sfârșitul implementării programului, 6.176 de școli vor primi tehnologie și resurse pentru dotarea laboratoarelor de informatică, 75.000 de săli de clasă vor fi dotate cu mobilier nou și vor apărea 50 de școli, neutre energetic. Vor fi achiziționate 2000 microbuze verzi pentru transportul elevilor și create 130 de creșe.

Mai mult, 1.175 SMART Lab-uri vor fi cumpărate pentru unitățile de învățământ gimnazial și liceal, utilizarea acestora contribuind la acumularea exponențială de cunoștințe. Elevii vor beneficia, datorită utilizării tehnologiilor 4.0, de simulări în realitatea virtuală augmentată, care îi vor ajuta la dezvoltarea competențelor privind alfabetizarea digitală și tehnologică, la stimularea creativității, memoriei, transdisciplinarității, la formarea unei gândiri critice și analitice computațională. Astfel, școala exponențială urmărește sporirea flexibilității și a capacității de adaptare la o lume în plină ascensiune tehnologică prin intermediul laboratoarelor educaționale digitale inteligente, create de INACO în 2019-2021.

Un alt proiect care vine să digitalizeze educația din România este *Strategia privind digitalizarea educației din România 2021-2027*¹⁶, care are drept scop principal ca 90% din populația României să devină alfabetizată digital, dar și corelarea educației cu meseriile viitorului. În acest mod, cadrele didactice și elevii vor avea acces gratuit la aplicații și softuri informatice, care să-i ajute în procesul de învățare și la realizarea proiectelor școlare, stimulând creativitatea și formând competențe digitale.

La nivel european, Comisia Europeană abordează aceste aspecte prin inițiativa sa politică emblematică în domeniu - *Planul de acțiune pentru*

¹⁵ Ministrul Investițiilor și Proiectelor Europene, Planul Național de Redresare și Reziliență, București, 2022, [<https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2021/06/0c2887df42dd06420c54c1b4304c5edf.pdf>], accesat la data de 6 iunie 2023.

¹⁶ Ministerul Educației și Cercetării, *Strategia privind digitalizarea educației din România*, București, 2021, disponibil la: [<https://www.edu.ro/sites/default/files/SMART.Edu%20-%20document%20consultare.pdf>], accesat la data de 3 iunie 2023.

*educație digitală (2021-2027)*¹⁷, prin intermediul căruia vine cu un set de acțiuni:

- Instrumentul SELFIE (Self-reflection on Effective Learning by Fostering the Use of Innovative Educational Technologies);
- Colaborarea cu Banca Europeană de Investiții (BEI), de exemplu prin programul InvestEU, pentru a permite statelor membre să aibă acces la finanțare pentru infrastructura digitală și fizică și pentru a sprijini dezvoltarea competențelor și a pedagogiilor inovatoare;
- Digitalizarea programelor *Erasmus+ 2021-2027* și *Corpul European de Solidaritate*;
- Fondul Social European vine să promoveze dezvoltarea competențelor digitale ca mijloc de asigurare a unor oportunități de angajare mai bune și mai echitabile pentru cetățenii europeni;
- Dezvoltarea noului program Europa Digitală (DIGITAL) care se concentrează în mod special pe stimularea competențelor digitale avansate.

Concluzii

Digitalizarea educației și impactul globalizării asupra educației rămân un obiectiv demn de explorat în cercetare și teoretizare. Oamenii nu reacționează pur și simplu la globalizare și la procesele conexe, ci interacționează în mod intenționat cu acestea, pentru a răspunde provocărilor și oportunităților apărute. Întrucât considerațiile social-economice rămân cruciale în înțelegerea globalizării și a educației, acestea rămân preocupări importante în cercetare, pentru a putea înțelege mai ușor dinamica proceselor.

Pornind de la educația formală, poziționarea în clasamentele internaționale privind educația, formarea și competențele, implicit rata

¹⁷ European Commission, Digital Education Initiatives. Digital Education Action Plan (2021-2027). European Education Area. Quality education and training for all, disponibil la: [<https://education.ec.europa.eu/it/focus-topics/digital-education/about-digital-education>], accesat la data de 1 iunie 2023.

părăsirii timpurii a școlii și rata abandonului școlar, este eminamente necesar să înțelegem că nivelul de educației este în strânsă corelare cu nivelul de dezvoltare a unei țări și să recuperăm decalajele înregistrate printr-o serie de măsuri reformiste. Însurate și asumate, aceste aspecte ne-ar permite să proiectăm și să creăm o infrastructură a învățământului care să răspundă nevoilor populației, pentru a putea oferi acces la educație de calitate, formare incluzivă și de calitate pe tot parcursul vieții, implicit dobândirea de competențe digitale, absolut necesare în era tehnologiilor în care trăim.

Bibliografie

- Comisia Europeană, *Raport de țară privind România*, Bruxelles, 2022, [https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2022-european-semester-country-report-romania_ro.pdf], accesat la data de 13 mai 2023.
- Departamentul pentru Dezvoltare Durabilă din cadrul aparatului de lucru al Guvernului României, *Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030*, București, 2021, [<https://www.edu.ro/sites/default/files/Strategia-nationala-pentru-dezvoltarea-durabila-a-Rom%C3%A2niei-2030.pdf>], accesat la data de 20 mai 2023.
- European Commission, Digital Education Initiatives. Digital Education Action Plan (2021-2027). European Education Area. Quality education and training for all, [<https://education.ec.europa.eu/it/focus-topics/digital-education/about-digital-education>], accesat la data de 1 iunie 2023.
- European Commission, *Comparative Report. Education and Training Monitor 2022*, Brussel, 2022, [<https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2022/downloads/comparative-report/Education-and-Training-Monitor-Comparative-Report.pdf>], accesat la data de 5 iunie 2023.
- Eurostat, Interest in online education grows in the EU. European Commission, 2022, [<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20220124-1>], accesat la data de 30 mai 2023.
- Eurostat, *Sustainable development in the European Union Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context*, Brussel, 2022, [<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/14665254/KS-09-22-019-EN-N.pdf/2edccd6a-c90d-e2ed-ccda-7e3419c7c271?t=1654253664613>], accesat la data de 10 iunie 2023.
- ICILS, *International Computer and Information Literacy Study 2023*. IEA, 2023, [<https://www.iea.nl/studies/iea/icils/2023>], accesat la data de 4 iunie 2023.

- IMD World Competitiveness Center, World Competitiveness Ranking. IMD business school for management and leadership courses, 2022, [https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/], accesat la data de 1 iunie 2023.
- INACO, *Ghidul Meseriilor Viitorului. Vocea Copiilor. Ediția a V-a. Inițiativa pentru Competitivitate*, București, 2022, [https://inaco.ro/wp-content/uploads/2022/09/GMV-5.pdf], accesat la data de 25 mai 2023.
- Jackson, Liz, „Globalization and education” în *Oxford Research Encyclopedia of Education*, 2016, [https://oxfordre.com/education/display/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-52;jsessionid=563B738A77D01FBC930612B1B90E302D], accesat la data de 30 mai 2023.
- Ministerul Educației și Cercetării, *Strategia privind digitalizarea educației din România*, București, 2021, [https://www.edu.ro/sites/default/files/SMART.Edu%20-%20document%20consultare.pdf], accesat la data de 3 iunie 2023.
- Ministrul Investițiilor și Proiectelor Europene, *Planul Național de Redresare și Reziliență*, București, 2022, [https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2021/06/0c2887df42dd06420c54c1b4304c5edf.pdf], accesat la data de 6 iunie 2023.
- OECD, *Better life initiative. How's life? 2020: Measuring well-being*, 2020, [https://www.oecd.org/wise/how-s-life-23089679.htm], accesat la data de 5 iunie 2023.
- Perez, Gabriel, „Nation State, Political Identities and the Transformations of Globalization” în *Open Journal of Social Sciences*, Vol.5 No.4, April 14, 2017, [https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkozje))/reference/referencespape rs.aspx?referenceid=2013495], accesat la data de 15 mai 2023.
- Ronald, Robertson, *Globalization Social Theory and global culture*, Sage Publisher, London, 1992, disponibil la: [https://www.worldcat.org/title/28634687], accesat la data de 7 iunie 2023.
- Stromquist, Nelly. P, *Education in a globalized world: The connectivity of economic power, technology, and knowledge*, Rowman & Littlefield Publishers, London, 2002, [https://books.google.ro/books?hl=ro&lr=&id=Hi8bdyTzlsC&oi=fnd&pg=PR7&dq=education+in+globalized+world&ots=iUqYRxMRpD&sig=R3Hpq6FspB6TnUPmOp9_5csl1J4&redir_esc=y#v=onepage&q=education%20in%20globali zed%20world&f=true], accesat la data de 1 iunie 2023.
- World Bank Group, *World Development Report 2021*, [https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2021], accesat la data de 5 iunie 2023.

Modul în care Uniunea Europeană abordează amenințările cibernetice

DRD. CLAUDIA-ALECSANDRA GABRIAN

*Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii de Securitate
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

In the current security context, threats from cyberspace have grown exponentially, and the European Union has adapted to these changes by establishing a high level of cyber security and initiating new proposals on resilience and response to security incidents, as well as with on how to respond to major cyber-attacks. European Union countries are targets for ransomware groups, identified in both the public and private sectors, and cybercrime groups have split over ideological differences, capitalizing on geopolitical instability for financial gain. For example, the New NIS2 Directive represents an important step towards cooperation in terms of risks and threats, as well as their better management for the most targeted sectors, such as: energy, transport, health and critical infrastructure, and the most The European Network of Cybercrisis Liaison Organizations is considering a new proposal. "EU-CyCLONE". The purpose of the paper considers how the European Union can respond to the current geopolitical challenges in cyberspace by strengthening the capacities to prevent, deter and react to cyber-attacks. The main findings of the research show that cyberspace is growing exponentially, and cyber-attacks and cybercrime are targeting entities and critical infrastructures of EU countries that have declared their support for Ukraine. The sources used in the research come from open sources, mainly oriented towards those in the Russian language. Through the quantitative research method, the research conclusions show that, statistically speaking, Europe is the most targeted region for the ransomware attack method, representing 44% of the identified cases, demonstrating that cybercrime actors have exploited geopolitical tensions.

Cuvinte-cheie: securitate cibernetică, securitate națională, atacuri cibernetice, grupări de criminalitate cibernetică.

Introducere

În spațiul cibernetic există o creștere exponențială a datelor digitale și astfel o dată cu această creștere, persoanele care sunt afiliate grupărilor de criminalitate informatică sau fac parte din grupuri de hacktiviști exploatează vulnerabilitățile sistemice sau chiar cele umane și se infiltrează în sistemele companiilor sau ale instituțiilor guvernamentale, criptează sau fură aceste date și le monetizează în spațiul virtual și obțin câștiguri financiare de pe urma acestora, pe care ulterior le utilizează pentru infrastructura proprie și în scopul planificării altor atacuri cibernetice.

La nivel internațional, măsurile de securitate trebuie să fie adaptate noilor schimbări, iar diminuarea amenințărilor de securitate cibernetică trebuie să reprezinte o componentă inclusă în strategiile de securitate ale tuturor țărilor. Guvernanța cibernetică la nivelul Uniunii Europene reprezintă un proces important și indispensabil prin care să se asigure luarea deciziilor într-un mod care să crească participarea, transparența și responsabilitatea în luarea măsurilor legate de spațiul cibernetic în rândul tuturor țărilor.

În această lucrare sunt exemplificate în primul rând terminologia specifică securității cibernetice, cu accent pe cele mai importante aspecte care sunt relevante în această lucrare: criminalitate informatică, grupări de criminalitate informatică, atacuri cibernetice etc., cât și prezentarea acelor norme și cadre legislative care să fie reprezentative în domeniul securității cibernetice din Uniunea Europeană. De asemenea, se vor identifica prin statistici, care sunt cele mai importante amenințări care provin din spațiul cibernetic, cele mai active grupări de criminalitate informatică, cât și sectoarele majore care sunt afectate de către atacatori. Metoda de cercetare folosită are în vedere metoda calitativă prin analiză de document, revizuirea

documentelor strategice și analizarea printr-un studiu de caz a celor mai relevante atacuri care afectează cele mai importante sectoare.

Scopul lucrării are în vedere identificarea modului în care UE răspunde activ acestor tipuri de amenințări cibernetice, iar un obiectiv principal al lucrării face referire la impactul pe care atacurile cibernetice pot să îl aibă asupra țărilor din UE. Motivația alegerii subiectului are legătură cu faptul că de la începutul războiului dintre Rusia-Ucraina, nu este identificată o cercetare specifică tipurilor de atacuri care să includă perspectiva europeană asupra grupărilor de criminalitate informatică, cât și modul activ de răspuns la aceste amenințări cibernetice pe care țările care fac parte din Uniunea Europeană o au. În secțiunea de metodologie va fi utilizată metoda de cercetare calitativă, prin analiza de documente, strategii și analize pentru subiectul studiat. Întrebarea de cercetare este: Care sunt măsurile adoptate de către Uniunea Europeană pentru a diminua amenințările cibernetice la adresa statelor?

Țările percep și reacționează diferit la un mediu strategic în schimbare, de aceea o lipsă de orientări strategice în ceea ce privește spațiul cibernetic ar reprezenta provocare fundamentală pe care țările nu și-ar putea-o asuma, deoarece ar pune societatea europeană în pericol și ar submina guvernanta democratică. Agresiunea militară a Rusiei împotriva Ucrainei a remodelat peisajul amenințărilor din Europa în anul 2022, chiar și până în prezent, iar conflictul a mobilizat mulți hacktiviști, criminali cibernetici și grupuri sponsorizate de stat să acționeze în interesul propriu sau în interesul susținerii unei tabere, fie ea pro-rusă, fie pro-ucraineană. Din punct de vedere statistic, potrivit Consiliului European, în iulie 2022 a avut loc cel mai mare atac înregistrat vreodată împotriva unui client european.¹

Terminologie specifică

Definiția securității cibernetice este regăsită în multe studii, cercetări și analize, astfel o definiție comprehensivă a termenului face referire la faptul

¹ European Council, *Infographic - Top cyber threats in the EU*, 2023, <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/cyber-threats-eu/>, accesat în data de 17 aprilie 2023.

că securitatea cibernetică este un mecanism din care fac parte anumite instrumente, politici, concepte de securitate, linii directoare, abordări de gestionare a riscurilor, acțiuni, bune practice și tehnologii care toate la un loc pot să protejeze mediul cibernetic și să asigure un climat unde toate datele care sunt regăsite în acest mediu, ale instituțiilor, organizațiilor și utilizatorilor să fie în protejate.²

Criminalitatea informatică reprezintă „fapta de a cauza un prejudiciu patrimonial unei persoane prin introducerea, modificarea sau ștergerea de date informatice, prin restricționarea accesului la aceste date ori prin împiedicarea în orice mod a funcționării unui sistem informatic, în scopul de a obține un beneficiu material pentru sine sau pentru altul.”³

Atacurile cibernetice reprezintă acele acțiuni care urmăresc să afecteze un sistem sau să obțină control sau acces la anumite documente de o sensibilitate variată care sunt importante și fac parte dintr-o rețea de computere. Cele mai importante atacuri cibernetice sunt: malware, atacul distribuit de refuzare a serviciilor (DDoS), phishing, ransomware etc.⁴

Atacul ransomware este definit ca un tip de atac în care actorii preiau controlul asupra datelor unei ținte, le criptează și ulterior cer o răscumpărare în schimbul returnării datelor. Ransomware-ul este în continuare una dintre principalele amenințări, cu mai multe incidente majore, iar gruparea cea mai activă în momentul actual este LockBit.

Atacul malware sau cod rău intenționat, este folosit pentru a se infiltra în software și pentru a efectua un proces neautorizat care va avea un impact negativ asupra confidențialității, integrității sau disponibilității unui sistem, spre exemplu viruși, viermi, troieni etc.

Atacul DDoS are în vedere faptul că utilizatorii unui sistem sau serviciu nu pot accesa date, servicii sau alte resurse datorită faptului că acesta a fost supraîncărcat.⁵

² Dan Craigen, Nadia Diakun-Thibault, Randy Purse, „Defining Cybersecurity”, în *Technology Innovation Management Review*, 2014, pp. 1-9..

³ Legea 161/2003, art. 48, <https://lege5.ro/gratuit/hezdgobv/infracțiuni-informactice-lege-161-2003?dp=giztimztg44da>, accesat în data de 18 aprilie 2023.

⁴ Microsoft, *Ce este un atac cibernetic?*, <https://www.microsoft.com/ro-ro/security/business/security-101/what-is-a-cyberattack>, accesat în data de 19 aprilie 2023.

⁵ ENISA, *ENISA Threat Landscape 2022*, 2022, <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022>, accesat în data de 25 aprilie 2023.

Fig. 1. Principalele amenințări cibernetice

ENISA, *ENISA Threat Landscape 2022*, 2022,
<https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022>

Cadrul normativ și organizații/instituții din domeniul securității cibernetice

Din punct de vedere al cadrului legislativ pentru domeniul securității cibernetice, sunt identificate următoarele: în primul rând, Convenția de la Budapesta privind criminalitatea cibernetică a Consiliului Europei este singurul tratat internațional care incriminează comportamentele și tipologiile comise prin intermediul sistemelor informatice. Acest instrument are la bază dispoziții de fond și procedurale pentru investigarea, executarea și judecarea infracțiunilor comise prin sisteme informatice și tehnologii informaționale.⁶

Actul european de reziliență cibernetică (CRA) implementează la nivelul produselor hardware și software anumite limitări care să fie aplicate în momentul dezvoltării acestora, cât și în scopul securizării cu elemente digitale a tuturor produselor care sunt introduse pe piață, în scopul

⁶ Cristos Velasco, „Cybercrime and Artificial Intelligence. An overview of the work of international organizations on criminal justice and the international applicable instruments”, în *Journal of the Academy of European Law*, 2022, pp.1-17.

diminuării a cât mai multor vulnerabilități. De asemenea, se aplică și la nivelul utilizatorilor componenta de securitate cibernetică atunci când utilizează un produs care conține elemente digitale.⁷

Regulamentul general european privind protecția datelor (GDPR) este foarte important încă de la implementarea lui, deoarece este un act legislativ care oferă protecție tuturor datelor cu caracter personal care sunt prelucrate în Uniunea Europeană de către companii și instituții, iar un element specific este introdus prin confidențialitatea datelor cu caracter personal, consimțământul oferit pentru a fi prelucrate aceste date, cât și dreptul de a minimiza datele sau dreptul ca aceste date să nu mai fie folosite de către cei care le-au prelucrat.

Strategia de securitate cibernetică a Uniunii Europene reprezintă actul prin care sunt delimitate și stabilite acele obiective care să mențină un climat sigur de securitate cibernetică la nivelul tuturor țărilor membre. Această strategie le oferă oportunitatea acestor țări de a-si consolida propriile lor măsuri de securitate cibernetică, cu un accent important asupra sectoarelor cele mai vizate de atacuri cibernetice din Europa, cum ar fi sănătatea, energia, infrastructura critică etc.⁸

În cadrul Busolei Strategice, în pilonul de securitate, se are în vedere spațiul cibernetic, care vizează în principal o consolidare a capacităților de a anticipa și de a oferi un răspuns amenințărilor din spațiul cibernetic, prin dezvoltarea de instrumente și mecanisme care să contracareze amenințările hibride, iar un alt element important are în vedere diplomația cibernetică, cât și instituirea unei politici de apărare cibernetice a UE, pentru a avea un nivel de pregătire și răspuns ridicat la atacurile cibernetice.⁹

Actul UE privind securitatea cibernetică este un alt document important, care consolidează Agenția UE pentru securitate cibernetică

⁷ ECRA, *The European Cyber Resilience Act (CRA)*, <https://www.european-cyber-resilience-act.com/>, accesat în data de 27 aprilie 2023.

⁸ Kaushik Sen, *List of Cybersecurity Regulations in the European Union*, 2023, <https://www.upguard.com/blog/cybersecurity-regulations-in-the-european-union>, accesat în data de 28 aprilie 2023.

⁹ Consiliul European, *O Busolă strategică pentru consolidarea securității și apărării UE în următorul deceniu*, 2022, <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>, accesat în data de 29 aprilie 2023.

(ENISA) și stabilește un cadru de certificare a securității cibernetice. Scopul principal are în vedere cooperarea operațională la nivelul UE, ajutând statele membre ale UE în gestionarea de incidente de securitate cibernetică și sprijină coordonarea UE în cazul unor atacuri și crize cibernetice transfrontaliere la scară largă. Această sarcină este repartizată rețelei CSIRT, unde membrii pot coopera și îmbunătățesc gestionarea incidentelor transfrontaliere.¹⁰ Aceste echipe CSIRT sunt instituite prin Directiva privind securitatea rețelelor și a sistemelor informatice (Directiva NIS).¹¹ Această directivă are scopul de a garanta un nivel comun ridicat de securitate cibernetică în întreaga UE.¹² Directiva a fost actualizată prin Directiva NIS2 care a intrat în vigoare în 2023, scopul acesteia fiind un nivel ridicat al digitalizării care să fie adaptat noilor amenințări din sectorul cibernetic și a evoluției acestora, să existe un nivel ridicat de securitate cibernetică, cât și înspre îmbunătățirea rezilienței și capacitatea de răspuns la incidente.¹³

În ceea ce privesc organizațiile și instituțiile cu rol în securitatea cibernetică sunt identificate următoarele: Biroul pentru Programul de Criminalitate Cibernetică al Consiliului Europei („C-PROC” sau „Oficiul”) din București, care este responsabil pentru asigurarea implementării de proiecte de consolidare a capacităților privind criminalitatea cibernetică și dovezi electronice („e-evidence”) în toate regiunile lumii. C-PROC a avut drept domeniu de activitate identificarea creșterii provocărilor criminalității cibernetice, mai ales prin atacurile de ransomware, care de la începutul războiului dintre Rusia și Ucraina au fost din ce în ce mai avansate.¹⁴

¹⁰ ENISA, *CSIRTs Network*, <https://www.enisa.europa.eu/topics/incident-response/csirts-in-europe/csirts-network>, accesat în data de 30 aprilie 2023.

¹¹ European Commission, *The EU Cybersecurity Act*, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cybersecurity-act>, accesat în data de 3 mai 2023.

¹² CCDCOE, *Developments in the European Union: NIS Directive, Data Protection Reform*, <https://ccdcoe.org/incyder-articles/developments-in-the-european-union-nis-directive-data-protection-reform-eps-response-to-u-s-surveillance-2/>, accesat în data de 4 mai 2023.

¹³ European Commission, *Directive on measures for a high common level of cybersecurity across the Union (NIS2 Directive)*, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/nis2-directive>, accesat în data de 30 aprilie 2023.

¹⁴ Council of Europe, *Council of Europe Office on Cybercrime in Bucharest, 2023*, <https://rm.coe.int/sg-inf-2023-1-c-proc-activity-report-oct2021-dec2022/1680a9bf3a>, accesat în data de 5 mai 2023.

CERT-EU, este un furnizor interinstituțional și este una dintre cele mai vechi entități în apărarea cibernetică din Europa, iar scopul principal este securitatea infrastructurii TIC, pentru a detecta și răspunde la atacurile cibernetice asupra țărilor.¹⁵

Atacuri cibernetice asupra Europei

Trend-urile identificate au în vedere apariția de noi forme de malware și ransomware din ce în ce mai avansate, iar faptul că acestea sunt în legătură directă cu războiul dintre Rusia și Ucraina, nu face altceva decât să demonstreze faptul că acest război poate să influențeze acest ecosistem de criminalitate cibernetică și poate să divizeze taberele într-o manieră în care să vizeze ținte specifice chiar dintre țările aliate Ucrainei, spre exemplu vizarea site-urilor serviciilor de informații din Estonia, Polonia, România, Bulgaria și Moldova.

Cele mai importante atacuri identificate sunt cele realizate de grupările de criminalitate cibernetică cele mai cunoscute, LockBit, CONTI, BlackCat, cât și hacktiviști, Killnet, Anonymous Sudan, prin atacuri cibernetice asupra infrastructurilor critice sau a sistemelor importante ale statului, cum ar fi cel financiar, sănătate și chiar educație. De asemenea, hackerii pro-ruși Killnet, datorită situației geopolitice au vizat printr-un atac cibernetic site-ul Parlamentului European și la începutul anului 2023, Killnet și grupurile lor de sprijin au început prima lor campanie majoră vizând Polonia. De asemenea, hackerii activiști ruși au deconectat mai multe site-uri web germane, ca răspuns la decizia Berlinului de a trimite tancuri în Ucraina, iar astfel 16 grupuri s-au alăturat campaniei Killnet împotriva Germaniei, inclusiv Anonymous Sudan. Cazul specific al Germaniei, are în vedere și faptul că într-un studiu din 2022, 72,6% dintre organizațiile germane au suferit cel puțin un atac cibernetic de succes în ultimele 12 luni, iar 74,3% dintre organizațiile germane au indicat că alte atacuri cibernetice în următoarele 12 luni sunt mai probabil să aibă loc.¹⁶

¹⁵ CERT-EU, *About us*, <https://cert.europa.eu/about-us>, accesat în data de 6 mai 2023.

¹⁶ AAG, *The Latest 2023 Cyber Crime Statistics (updated june 2023)*, 2023, <https://aag-it.com/the-latest-cyber-crime-statistics/>, accesat în data de 5 mai 2023.

Pentru Europa, potrivit unei statistici, la începutul conflictului, majoritatea atacurilor cibernetice au afectat doar Ucraina (50,4% în primul trimestru al anului 2022 față de 28,6% în trimestrul al treilea), dar țările UE au înregistrat o creștere bruscă a incidentelor legate de acest conflict în ultimele șase luni (9,8% față de 46,5% din atacurile globale). În vara anului 2022, au existat aproape la fel de multe incidente legate de conflict în țările UE cât au fost în Ucraina (85 față de 86), iar în primul trimestru al anului 2023, majoritatea incidentelor (80,9%) au avut loc în interiorul Uniunii Europene.¹⁷

O consecință a acestui război este interzicerea TOR în Rusia, iar analizând impactul pe care l-au avut aceste atacuri, se constată faptul că atât Rusia, cât și Ucraina au fost afectate de atacuri cibernetice majore, însă pentru tabăra de pro-ucraineni, aceștia au obținut mai multe date sensibile care ulterior au fost publicate pe platformele publice și au realizat atacuri cibernetice mai complexe.

Potrivit ENISA, atacurile ransomware au devenit cea mai proeminentă amenințare la adresa sectoarelor în 2022, atacurile aproape s-au dublat, crescând de la 13% în 2021 la 40% în 2022. Un sfert dintre atacuri sunt legate de grupuri hacktiviste (23%), motivația atacurilor fiind mediul geopolitic și vizează perturbarea operațională sau ghidată de motivație ideologică. Acești actori recurg la atacuri DDoS și vizează în principal aeroporturile europene, căile ferate și autoritățile de transport. Ratele acestor atacuri sunt concentrate pe regiuni specifice și sunt afectate de tensiunile geopolitice actuale.¹⁸ Analizând raportul, se identifică faptul că cele mai vizate sectoare sunt administrația publică, guvernul, furnizorii de servicii digitale, finanțe, sănătate etc.

¹⁷ ThalesGroup, *From Ukraine to the Whole of Europe: Cyber Conflict Reaches a Turning Point*, 2023, https://www.thalesgroup.com/en/worldwide/security/press_release/ukraine-whole-europecyber-conflict-reaches-turning-point, accesat în data de 6 mai 2023.

¹⁸ ENISA, *ENISA Threat Landscape 2022*, 2022, <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022>, accesat în data de 7 mai 2023.

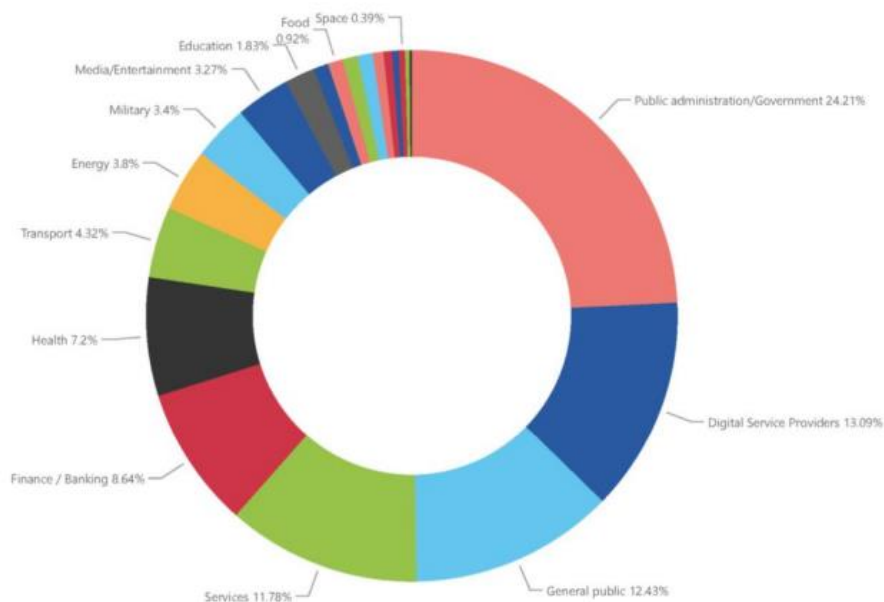

Fig. 2. Principalele sectoare vizate de atacurile cibernetice

ENISA, *ENISA Threat Landscape 2022*, 2022,
<https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022>

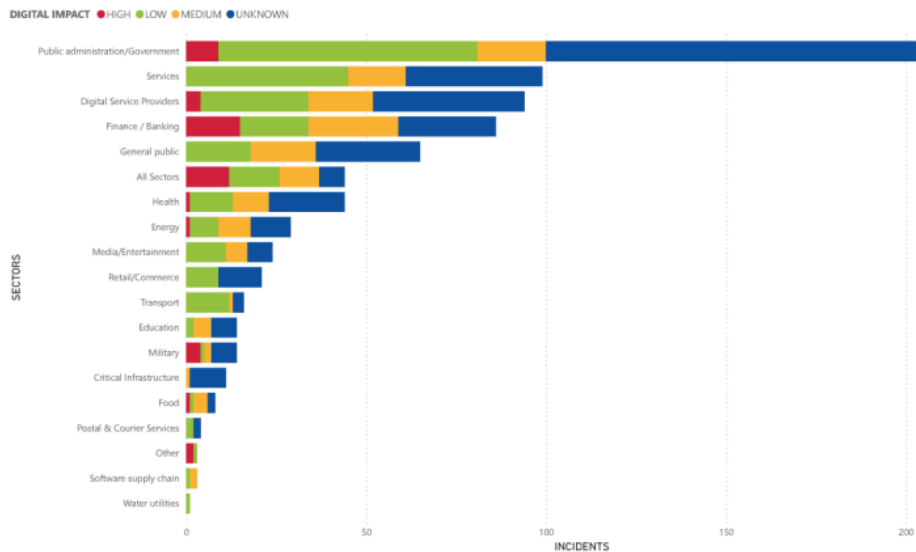

Fig. 3. Impactul digital pentru fiecare sector

ENISA, *ENISA Threat Landscape 2022*, 2022,
<https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022>

Acțiuni ale Uniunii Europene în scopul creșterii nivelului de reziliență cibernetică

La finalul anului 2022, ENISA a publicat un raport despre Cyber Europe, care reprezintă o simulare de incidente cibernetică la nivelul UE, unde au loc exerciții de gestionare a crizelor organizate de ENISA. Aceste exerciții simulează securitatea cibernetică la scară largă, prin testarea de incidente care escaladează în crize cibernetică. Scopul acestei simulări este de a oferi oportunități de analiză tehnică avansată ale acestor incidente de securitate cibernetică care au fost transmise simultan, dar și modul de observare al participanților privind modul lor de a gestiona un atac cibernetic.

Participanții la acest studiu au provenit din domeniul sănătății, guvernului, industriei și rețele informatice, în total au fost 918 participanți din toate cele 27 state membre ale UE, iar din figura de mai jos se poate observa că cei mai mulți dintre participanți provin din sectorul sănătății publice. Concluziile acestui studiu au în vedere faptul că Cyber Europe 2022 este considerat un succes, datorită faptului că toți participanții au identificat metode de îmbunătățire în ceea ce privește modul de răspuns și reacție la atacuri cibernetică. Cyber Europe 2022 a oferit o oportunitate de antrenament pentru se testa proceduri standard de operare în materie de răspuns la incidente de securitate cibernetică. Simularea a confirmat necesitatea de testare frecventă la nivel local pentru a îmbunătăți continuu reziliența în ceea ce privesc amenințările la adresa securității cibernetică a sectoarelor relevante.¹⁹

¹⁹ ENISA, *ENISA Threat Landscape 2022*, 2022, <https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022>, accesat în data de 8 mai 2023.

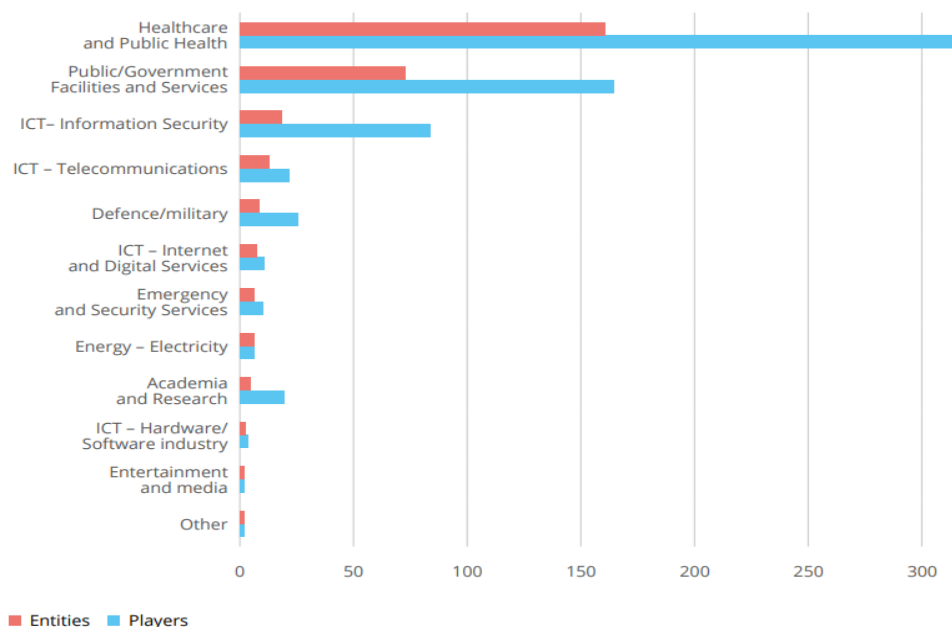

Fig. 4. Participanții din fiecare sector

ENISA, *Cyber Europe 2022*,

<https://www.enisa.europa.eu/publications/cyber-europe-2022-after-action-report>

Concluzii

Atacurile cibernetice se vor menține pe o linie ascendentă, având în vedere multitudinea de date publicate de către pro-ucraineni în urma atacurilor cibernetice majore pe care le-au realizat. Lupta între armata IT a Ucrainei și armata pro-rusă, va continua, deoarece pro-rușii vor viza în continuare țările aliate Ucrainei și vor încerca să atace sistemele acestora, cu precădere cele din Uniunea Europeană. Conflictul din Ucraina a afectat ecosistemul criminalității cibernetice, iar UE a aplicat strategii și măsuri relevante care să poată răspunde activ în fața amenințărilor cibernetice majore, cum ar fi prin ENISA sau echipele CSIRT, de asemenea, Strategia de securitate cibernetică a UE, cât și Convenția de la Budapesta, reprezintă reglementări normative care să răspundă pro activ acestor amenințări

cibernetice și oferă linii directoare cu privire la modul de gestionare a atacurilor cibernetice de către toate țările membre.

Unele grupări de criminalitate cibernetică și-au declarat loialitate guvernului rus, altele s-au împărțit din cauza diferențelor ideologice sau au rămas apolitice, optând pentru a valorifica instabilitatea geopolitică pentru câștiguri financiare, iar unele grupuri au dispărut complet. Infractorii cibernetici folosesc platforma Telegram pentru a face schimb de informații, a împărtăși sfaturi și pentru a coordona activități și pentru a oferi servicii contra cost pentru cei interesați. Atacul de tip ransomware este utilizat de către grupările de cybercrime pentru a exploata victimele, ceea ce a devenit o constantă în rândul amenințărilor cibernetice. Aceștia au vizat în special companiile din Europa, datorită datelor colectate, cât și a zonei geografice a acestora.

Atacurile cibernetice relevante pentru studiul cercetat, au fost analizate și evidențiate prin forma lor de manifestare și operare asupra Europei. Liniile directoare ar avea în vedere faptul că vor apărea noi forme de malware și ransomware sau chiar grupări mai vechi care vor fi identificate sub o altă denumire sau sub o altă colaborare pentru viitoare atacuri cibernetice sau chiar grupări noi pro-ruse. De asemenea, la nivel internațional o să se adopte noi sancțiuni cu privire la atacurile cibernetice, cât și o mai bună colaborare între statele membre pentru a crește nivelul de securitate cibernetică la nivelul Uniunii Europene.

Bibliografie

AAG, *The Latest 2023 Cyber Crime Statistics* (updated june 2023), 2023, [<https://aag-it.com/the-latest-cyber-crime-statistics/>], accesat în data de 5 mai 2023.

CCDCOE, *Developments in the European Union: NIS Directive, Data Protection Reform*, [<https://ccdcOE.org/incyber-articles/developments-in-the-european-union-nis-directive-data-protection-reform-eps-response-to-u-s-surveillance-2/>], accesat în data de 4 mai 2023.

CERT-EU, *About us*, [<https://cert.europa.eu/about-us/>], accesat în data de 6 mai 2023.

Consiliul European, *O Busolă strategică pentru consolidarea securității și apărării UE în următorul deceniu*, 2022, [<https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press->

releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/], accesat în data de 29 aprilie 2023.

Council of Europe, *Council of Europe Office on Cybercrime in Bucharest*, 2023, p. 16, [https://rm.coe.int/sg-inf-2023-1-c-proc-activity-report-oct2021-dec2022/1680a9bf3a], accesat în data de 5 mai 2023.

Craigen, Dan, Diakun-Thibault Nadia, Purse Randy, „Defining Cybersecurity”, în *Technology Innovation Management Review*, 2014, pp. 1-9.

ECRA, *The European Cyber Resilience Act (CRA)*, [https://www.european-cyber-resilience-act.com/], accesat în data de 27 aprilie 2023.

ENISA, *CSIRTs Network*, [https://www.enisa.europa.eu/topics/incident-response/csirts-in-europe/csirts-network], accesat în data de 30 aprilie 2023.

ENISA, *Cyber Europe 2022*, [https://www.enisa.europa.eu/publications/cyber-europe-2022-after-action-report], accesat în data de 25 aprilie 2023..

ENISA, *ENISA Threat Landscape 2022*, 2022, [https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2022], accesat în data de 25 aprilie 2023.

ENISA, *Understanding Cyber Threats*, [https://www.enisa.europa.eu/news/understanding-cyber-threats-in-transport], accesat în data de 25 aprilie 2023.

European Commission, *Cybersecurity Strategy*, [https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cybersecurity-policies], accesat în data de 25 aprilie 2023.

European Commission, *Directive on measures for a high common level of cybersecurity across the Union (NIS2 Directive)*, [https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/nis2-directive], accesat în data de 30 aprilie 2023.

European Commission, *The EU Cybersecurity Act*, [https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cybersecurity-act], accesat în data de 3 mai 2023.

European Council, *Infographic - Top cyber threats in the EU*, 2023, [https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/cyber-threats-eu/], accesat în data de 17 aprilie 2023.

Legea 161/2003, art. 48, [https://lege5.ro/gratuit/hezdgobv/infractiuni-informaticе-lege-161-2003?dp=giztimztg44da], accesat în data de 18 aprilie 2023.

Liebetrau, Tobias, *Cyber conflict short of war: a European strategic vacuum*, [https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662839.2022.2031991], accesat în data de 25 aprilie 2023.

Microsoft, *Ce este un atac cibernetic?*, [https://www.microsoft.com/ro-ro/security/business/security-101/what-is-a-cyberattack], accesat în data de 19 aprilie 2023.

- Savas, Serkan, *Cyber governance studies in ensuring cybersecurity: an overview of cybersecurity governance*, [<https://link.springer.com/article/10.1365/s43439-021-00045-4>].
- Sen, Kaushik, *List of Cybersecurity Regulations in the European Union*, 2023, [<https://www.upguard.com/blog/cybersecurity-regulations-in-the-european-union>], accesat în data de 28 aprilie 2023.
- ThalesGroup, *From Ukraine to the Whole of Europe: Cyber Conflict Reaches a Turning Point*, 2023, [https://www.thalesgroup.com/en/worldwide/security/press_release/ukraine-whole-europe-cyber-conflict-reaches-turning-point], accesat în data de 6 mai 2023.
- Velasco, Cristos, „Cybercrime and Artificial Intelligence. An overview of the work of international organizations on criminal justice and the international applicable instruments”, în *Journal of the Academy of European Law*, 2022, pp. 1-17.

Situația politico-economică și de securitate din Republica Moldova în contextul unui an de război la frontiere

DRD. MIRCEA-IOAN MATEI

*Scoala Doctorală de Relații Internaționale și Studii Europene
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

The purpose of the paper is to expose the real situation in the Republic of Moldova from an economic, political and security perspective, as well as the results of external influences, both European Union and of the Russian Federation. A chronological analysis of the events produced over the course of a year, starting with the military invasion of Ukraine on February 24, 2022, was carried out. The main aspects analyzed were the management of the refugee crisis since February 24, the significant political and economic instability resulting from the massive flow of refugees and the energy crisis created by the increase in fuel prices, as well as the reduction of the amount of gas to the Republic of Moldova, the protests orchestrated by the pro-Russian, the false flag attacks in the so-called Transnistrian republic, the decisions and measures implemented by the government to stabilize the economic situation and reduce the budget impact, countering media propaganda with respect for democratic values and freedom of expression, the impact of the measures of the European Union and the Russian Federation on the situation general. The analysis also includes aspects related to the territorial security of the Republic of Moldova and the regional one, including risk indicators related to possible destabilizing actions. Romania's major contributions to maintaining the economic and political stability of the Republic of Moldova, implicitly also to maintaining regional stability, were also mentioned. The results of the study provide a broad perspective on the challenges that have arisen, as well as some of the necessary measures to avoid similar situations, of course, while respecting democratic principles. The work was documented both from online sources

and official reports, as well as through physical presence at certain events. For this study, the analytical research method was chosen, namely the evaluation of facts and information related to the research that is carried out chronologically, dividing the one-year period into several significant events to determine the causes, nature and effects of the measures taken.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, destabilizare, securitate energetică, propaganda.

Situația politico-economică și de securitate din Republica Moldova în contextul unui an de război la frontiere

Studiul reprezintă o viziune personală bazată pe aspecte concrete cu scopul de a obține o imagine clară asupra situației politice, economice și de securitate din Republica Moldova în urma evenimentelor petrecute în perioada 24 februarie 2022 - 24 februarie 2023.

Odată cu invazia rusă din 24 februarie 2022 cetățenii și autoritățile din Republica Moldova au oferit un răspuns exemplar și plin de compasiune la fluxul masiv de refugiați ucraineni care fugeau din Ucraina sfâșiată de război.

Nu a fost doar un act de solidaritate, ci și un efort extraordinar în ceea ce privește personalul și resursele, ținând cont de faptul că Moldova este considerată una dintre cele mai sărace state din Europa.

Ca răspuns inițial a fost declarată starea de urgență în toată țara, iar majoritatea instituțiilor statului au adoptat programe de lucru extinse, punând presiune asupra angajaților din sistem și ținând cont că majoritatea instituțiilor nu dispun de numărul necesar de angajați în cazul unor situații deosebite. De menționat ca model de bune practici, Poliția de Frontieră a Republicii Moldova a dat un răspuns imediat și consecvent cu privire la primirea refugiaților pe teritoriul țării, securizarea frontierelor de stat, dar și prevenirea trecerilor ilegale.

După un an de război la frontiere pe teritoriul Moldovei încă se aflau legal peste 100.000 de refugiați ucraineni, dintre care 45-50% copii. Conform World Food Programme¹ două treimi din cei 740.000 de oameni care au

¹ World Food Programme – *Annual country report*, Moldova, 2022, p. 7.

traversat frontiera moldo-ucraineană de la începutul conflictului erau femei și aproape o treime erau copii.

La scurt timp după invazie și totodată ca parte din pachetul de securitate regional, dar și de securitate națională a frontierei Moldovei, Comisia Europeană a luat decizia de a desfășura o operațiune comună², începând cu martie 2022, sub coordonarea agenției Frontex pentru Frontiere și Garda de Coasta, care cuprindea la acel moment aproximativ 70 de ofițeri contractați, dar și secondați din statele membre UE. Merită menționat impactul politic major pe care l-a avut această decizie, dar și perspectiva operațională care a contribuit la securizarea frontierelor UE și gestionarea fluxului de refugiați din Ucraina. Operațiunea comună a primit un impuls pozitiv prin cooperarea la nivel înalt cu autoritățile moldovenești, totodată implementând stabilirea de noi standarde de urmat de către orice țară terță care dorește să adere la principiile UE.

Bineînțeles, cum era de așteptat, mass-media³ pro-rusă din Transnistria au emis numeroase articole menite să discrediteze decizia guvernului de a accepta operațiunea comună a ofițerilor Frontex cărora li s-a permis prin acord oficial efectuarea atribuțiilor cu arme de serviciu, menționând că „se creează un precedent pentru acceptarea altor operațiuni de acest gen, în special din România, iar aceste acțiuni ar putea atenta la integritatea regiunii transnistrene, în ciuda afirmațiilor UE care îndeamnă la evitarea escaladării conflictului și stabilitate în zonă”.

Perioada imediat următoare după invazie s-au concretizat cu numeroase vizite oficiale, atât pentru a stabili condițiile pentru pre-aderarea la Uniunea Europeană, cât și pentru a transforma țara într-un furnizor de

² Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 18.3.2022, *ACORD între Uniunea Europeană și Republica Moldova privind activitățile operative desfășurate de Agenția Europeană pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă în Republica Moldova*, 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A2022A0318%2801%29>, pp. 1-3.

³ *Novosti Pridnestrovia, На молдавской границе появятся иностранные офицеры. Есть ли в этом опасность для Приднестровья?*, 2022, [<https://novostipmr.com/ru/news/22-05-04/namoldavskoy-granice-poyavyatsya-inostrannye-oficery-est-li-v-eto-opasnost-dlya-pridnestrovya>], accesat la data de 10.05.2023.

securitate, nu doar consumator. Cu ocazia vizitelor oficiale s-au discutat și aspecte privind viitoarele fonduri de care va beneficia Republica Moldova.

De asemenea merită laudate eforturile autorităților moldovenești pentru gestionarea crizei. În concret, autoritățile Poliției de Frontieră Moldova au pus accent pe implementarea sistemului european de supraveghere a frontierelor pentru a îmbunătăți perspectiva situației la frontiere și a crește capacitatea de reacție la frontierele externe, în mod particular au fost recepționate programe de donații din partea partenerilor externi, respectiv autovehicule pentru supravegherea frontierelor, programe de inițiere și formare pentru angajații poliției de frontieră în domeniul supravegherii frontierelor cu aparate de zbor fără pilot (drone) cu rază scurtă și medie, precum și sesiuni de familiarizare cu Codul Frontierelor Schengen.

Situația economică

În ceea ce privește perspectiva economică, tendința era în creștere la începutul anului 2022, totuși, invazia rusă a anulat această oportunitate. În continuare, predicțiile⁴ au evaluat recesiunea la 3-4% și rata inflației în jur de 30%.

Cei mai importanți factori: invazia rusă și pierderea piețelor de desfacere din cauza dispariției liniilor tradiționale de aprovizionare (Rusia, Belarus, Ucraina reprezentau aproximativ 15% din totalul schimburilor economice) care afectează direct consumatorii și politicile de investiții; creșterea prețurilor produselor energetice importate, produselor alimentare și materialelor de construcție. Creșterea a ajuns la o medie de 34% în septembrie 2022, comparativ cu aceeași lună a anului precedent. Potrivit Delegației UE în Republica Moldova⁵, pentru anul 2021 Uniunea Europeană a fost principalul partener comercial, totalizând 61% din totalul exporturilor

⁴ Trading economics, *Moldova inflation rate – 2022*, [<https://tradingeconomics.com/moldova/inflation-cpi>], accesat la data de 10.05.2023.

⁵ Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova, *Exporturile Republicii Moldova, 2022*, [https://www.eeas.europa.eu/delegations/moldova/exporturile-republicii-moldova_ro?s=223], accesat la data de 7.05.2023.

în valoare de aproape două miliarde de euro, în timp ce Turcia s-a clasat pe locul al doilea cu 313 milioane de euro, iar Rusia pe locul al treilea cu 276 milioane de euro.

În ciuda recesiunii din 2022, exporturile au totalizat în jur de 3 miliarde de euro, din care 58,6% au mers în zona UE (de menționat că 67,1% din totalul exporturilor din regiunea separatistă transnistreană au fost către UE, o altă palmă pe fața propagandei proruse care demonizează Occidentul). Cea mai mare pondere de export a țărilor UE a avut-o România, care a primit 27% din totalul exporturilor.

În contrast cu politica UE, Rusia a impus o nouă creștere de prețuri la gaze⁶, de la 547, respectiv 563 de dolari pe mia de metri cubi în februarie și martie, la 1193 de dolari începând cu 1 aprilie⁷ 2022; de asemenea a mai impus o interdicție a importurilor de produse agricole în august 2022, precum și o scădere a furnizării de gaze de către Gazprom, toate aceste măsuri ca represalii împotriva guvernului pro-european care a condamnat agresiunea rusă împotriva Ucrainei. Din nou, atitudinea Rusiei în ceea ce privește importurile din Moldova ține în mare măsură de relațiile politice⁸, iar Rusia nu ezită să impună restricții produselor moldovenești, deși Moldova nu răspunde cu aceeași monedă.

În consecință, economia Moldovei a scăzut cu 11,8% față de anul precedent pe fondul războiului în curs din Ucraina.

Principala provocare cu care încă se confruntă Republica Moldova este sectorul energetic care are nevoie de îmbunătățiri majore, dar și integrare cu politica Uniunii Europene atât pentru importul de gaze, cât și de energie electrică, eliminând treptat dar sigur sursele rusești de energie. Această criză energetică a creat mediul perfect pentru tulburări politice și proteste ale partidelor de opoziție pro-ruse.

⁶ Moldova a consumat cu 12,2% mai puțin gaz în 2022, dar consumatorii au plătit de două ori mai mult (esp.md).

⁷ Moldovagaz - aducem căldura și confortul în casele dumneavoastră.

⁸ Bertelsmann Stiftung, BTI 2022, *Country Report — Moldova*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2022, p. 20, [https://bti-project.org/en/reports/country-report/MDA], accesat la data de 12.05.2023.

La începutul lunii octombrie Gazprom decide să reducă cu 30% volumul de gaze către Republica Moldova, motivând „probleme tehnice”. În perioada următoare au urmat mai multe „amenințări” cu stoparea furnizării de gaz începând de la 1 decembrie. Ca replică la aceste amenințări, România începe furnizarea de gaz la data de 3 decembrie prin conducta Iași – Ungheni – Chișinău.

Situația politică – decizii majore, riscuri de securitate și acțiuni de destabilizare

În ceea ce privește situația politică, Guvernul Republicii Moldova a condamnat invazia la scurt timp după 24 februarie 2022, totuși și-a menținut neutralitatea, ceea ce s-a demonstrat că a fost decizia corectă la acea vreme, ținând cont de influența extinsă a Rusiei.

Începutul lunii aprilie a adus o gură de aer proaspăt pentru Moldova sub formă de donații și granturi, cu ocazia „Conferinței de sprijin pentru Moldova” din 5 aprilie 2022 la Berlin⁹, coorganizată de Franța, România și Germania unde au participat 45 de delegații, atât organizații internaționale, cât și guverne ale unor țări.

Printre părțile donatoare s-au remarcat UE, SUA, Canada, Japonia, Germania, Banca Mondială și Organizația Internațională pentru Migrație (IOM). Din cele aproape 660 de milioane de euro promise, aproximativ 108 milioane vor reprezenta sume nerambursabile și aproximativ 530 de milioane linii de credit. Deciziile au reprezentat încă o dovadă de susținere și promovare a valorilor democratice, dar și o replică la creșterea prețurilor de la începutul lunii martie pentru gazele venite din Rusia.

În mod particular, Germania s-a angajat să furnizeze 71 de milioane de euro sub formă de ajutor umanitar, precum și suport în domeniile justiție, dezvoltare economică, anti-corupție, managementul și securizarea

⁹ OSCE PC.DEL/532/228, *Declarația Reprezentantului Permanent al Republicii Federale Germania, Ambasadorul Gesa Brautigam, în cadrul celei de-a 1367-a sesiuni a Consiliului Permanent al OSCE la „Conferința de sprijin pentru Moldova” din 5 aprilie 2022 la Berlin, coorganizată de Franța, România și Germania, 2022, pp. 1-2.*

frontierelor (donații sub formă de autovehicule de teren, aparate de zbor fără pilot tip dronă, precum și training-ul necesar operării acestor aparate).

Încă o dată, șantajul energetic, care a început pentru prima dată în 2006, când Gazprom întrerupsese alimentarea cu gaz pentru refuzul de a plăti dublu prețul anterior, a arătat vulnerabilitatea Moldovei în ceea ce privește securitatea energetică.

„Butoiul cu pulbere” numit Transnistria, bucata separatistă a Moldovei susținută de ruși, situată pe malul de est al râului Nistru a înregistrat posibile atacuri sub steag fals¹⁰ la 25-26 aprilie, 3 și 6 mai, dar și 5 iunie care au implicat explozii, pe care ei le-au numit acte de teroare împotriva poporului.

La prima vedere, modelul arată că exploziile au doborât două antene radio (nefuncționale), *Ministerul Securității Statului* de la Tiraspol a fost lovit de grenade auto-propulsate, dar și alte presupuse atacuri cu grenade/explozibili lansate din drone în perimetrul unui aeroport (nefuncțional).

O scurtă trecere în revistă arată că niciunul dintre atacuri nu s-a soldat cu victime umane, iar două dintre ele au avut loc dimineața devreme (orele 06:00-07:00), fără a se putea stabili atacatorii.

Încă o dată aș sublinia definiția unui atac sub steag fals: „Un atac sub steag fals este o acțiune politică sau militară efectuată cu intenția de a învinovăți un adversar pentru aceasta”. În consecință, a fost prima acțiune fizică cu scopul de a destabiliza. Același model de acțiuni a fost observat și documentat de către monitorii internaționali ai OSCE pe întreg teritoriul Ucrainei aflat sub control separatist pro-rus (regiunea Donbas), cu unicul scop de a menține populația sub amenințare constantă și de a promova ura împotriva părții adverse. Abordarea de atunci a dezvăluit ca majoritatea atacurilor au avut loc noaptea târziu și vizau monumente ale eroilor de război sau orice alte locuri nelocuite (primul atac sub steag fals datează din

¹⁰ ABC News, *Possible 'false flag' attacks in separatist Moldovan region of Transnistria raises concerns Russia plans to expand conflict*, 2022, [Possible 'false flag' attacks in separatist Moldovan region of Transnistria raises concerns Russia plans to expand conflict - ABC News], accesat la data de 15.05.2023.

1939, când Uniunea Sovietică și-a bombardat propriile trupe lângă granița cu Finlanda, evident dând vina pe Finlanda pentru atac și declanșând invazia).

Incidentele din Transnistria semănau foarte mult cu o ceartă între facțiuni, dar lucrurile nu au scăpat de sub control în zonă și există un motiv întemeiat pentru asta.

Deși economia Transnistriei e dependentă de ajutorul Federației Ruse în ceea ce privește sectorul energetic, ajutor financiar și piața de desfacere pentru produsele fabricate în zonă, în 2022 exporturile¹¹ Transnistriei către UE au totalizat 67,1% (cele mai mari piețe fiind România, Italia și Germania), rezultând clar o dependență financiară față de uniune.

De menționat că toate exporturile către uniune se bazează pe acorduri economice și licențe întocmite și emise de către Republica Moldova, în consecință o eventuală ridicare a licențelor ar dăuna masiv exporturilor și sectorului economic destul de fragil.

Omul care are de pierdut cel mai mult de pe urma ridicării licențelor de export către UE este și administratorul de facto al așa-zisei republici transnistrene, respectiv Victor Gușan¹², fost agent KGB și co-fondator al grupului „Sheriff SRL” care controlează cea mai mare parte din economia părții separatiste, adică aproape toate sectoarele economice: servicii de internet, telefonie și televiziune; import de mărfuri, produse petroliere, medicamente; industria hotelieră; industria bancară; producerea și exportul de băuturi alcoolice; asigurări, precum și tot ceea ce ține de mass-media.

Se cunoaște deja faptul că în Transnistria există o economie subterană semnificativă bazată pe producerea de bunuri contrafăcute, contrabandă și alte operațiuni menite să ocolească taxarea, iar momentul invaziei a venit la pachet cu închiderea tuturor punctelor de trecere a frontierei cu Ucraina, fapt ce a creat probleme logistice în primul rând pentru locuitorii din zona

¹¹ INFOTAG, UNIUNII EUROPENE ÎI REVIN 67% DIN EXPORTURILE ȘI 50% DIN IMPORTURILE TRANSNISTRIEI, 2023, [<http://www.infotag.md/economics-ro/304768/>], accesat la data de 15.05.2023.

¹² Rise Project Moldova, *People of interest: Victor Gușan – businessman*, 2020, [<https://profiles.rise.md/profile.php?id=200228194442&lang=eng>], accesat la data de 15.05.2023.

separatistă care trebuiau să facă un ocol ca să ajungă în Ucraina, tocmai pe la punctele de trecere situate pe teritoriul Republicii Moldova la nord și la sud de teritoriul transnistrean.

Ce este curios e faptul că toate transporturile internaționale de marfă care merg către Transnistria, nu sunt taxate vamal de către Republica Moldova. Bineînțeles, există posibilitatea ca acele mărfuri netaxate să ajungă ilegal înapoi pe teritoriul controlat de Republica Moldova.

Aceeași situație este și cu autovehiculele importate și înmatriculate în Transnistria, acestea nu plătesc taxe de import în Moldova, dar totuși circulă pe teritoriul Republicii Moldova fără să plătească taxa de drum (vinieta) conform legislației aplicabile pentru autovehiculele înmatriculate în alte țări. Există, se pare, o simbioză (parazit-gazdă) între Transnistria și Moldova, iar beneficiul major al celei din urma în schimbul facilităților economice este pacea și stabilitatea.

În mai 2022 fostul președinte pro-rus Igor Dodon a fost arestat și plasat în arest la domiciliu¹³, fiind inculpat în patru dosare penale, cu acuzațiile de trădare de țară, corupție sau îmbogățire ilegală. Este eliberat din arestul la domiciliu în noiembrie 2022, fiind plasat sub control judiciar, având interdicția de a părăsi țara (ca măsura asiguratorie i s-a ridicat pașaportul). De remarcat faptul că nu au fost replici majore împotriva acestei decizii din partea partidelor de opoziție socialiste și pro-ruse, aspect ce poate fi interpretat ca o cădere în dizgrație și pierderea susținerii politice din partea factorilor externi.

Un semnal politic clar de susținere din partea liderilor UE pentru mica republică vine la data de 23 iunie, când Moldova primește statutul de țară candidată pentru aderarea la uniune, o mare victorie a politicii pro-europene într-un timp foarte scurt, ținând cont că depunerea cererii de aderare a fost la data de 3 martie.

Deteriorarea continuă a situației politice a intrat într-o altă etapă odată cu începutul primelor proteste împotriva Guvernului pro-european

¹³ Radio Europa Libera Moldova, *Trei dosare într-un an. Cum este judecat fostul președinte Igor Dodon*, 2022, [<https://moldova.europalibera.org/a/trei-dosare-intr-un-an-cum-este-judecat-fostul-presedinte-igor-dodon/32425343.html>], accesat la data de 10.05.2023.

din Septembrie, sub coordonarea lui Ilan Șor, implicat în furtul miliardului și aflat în exil în Israel.

Totodată Ilan Șor este precursorul lui Igor Dodon (ieșit de sub „binecuvântarea rusă”). Același Șor a primit laude din partea unor politicieni¹⁴ ruși, dar și a FSB, fiind considerat un *partener de încredere pe termen lung*.

Un alt moment important care a determinat viitoare proteste și acțiuni de destabilizare a avut loc în iulie 2022, când vicepreședintele partidului Șor¹⁵ (partid al cărui lider a fost implicat în „furtul miliardului”), Marina Tauber, a fost reținută – momentul a culminat cu o serie lungă de proteste anti-europene și amenințări false cu bomba asupra unor instituții publice¹⁶ și în special asupra aeroportului internațional Chișinău¹⁸ (aflat în concesiune către apropiați ai lui Ilan Șor aproape 10 ani și revenit în gestiunea statului pe 28 martie 2023).

Primul protest¹⁹ a început pe data de 18 septembrie în Chișinău și se cerea demisia guvernului pro-occidental pe fondul crizei energetice ce a cauzat inflație și creșterea prețurilor la gaze și electricitate.

Alte proteste²⁰ au loc în luna octombrie, cu protestatari aduși cu autobuse în capitala Chișinău și plătiți cu sume cuprinse între 20 și 80 de

¹⁴ The Washington Post, *Russia's security service works to subvert Moldova's pro-Western government*, 2022, [https://www.washingtonpost.com/world/2022/10/28/russia-fsb-moldova-manipulation/], accesat la data de 16.05.2023.

¹⁵ RISE Project Moldova, *MILIARDUL DISPĂRUT: JUDECĂTORUL LUI ȘOR*, 2021, [Judecătorul lui Șor - Rise Moldova :Rise Moldova], accesat la data de 15.05.2023.

¹⁶ Radio Europa Libera Moldova, *Multiple alerte cu bombă la Chișinău, într-o singură zi*, 2022, Multiple alerte cu bombă la Chișinău, într-o singură zi (europeanlibera.org).

¹⁷ Diez.md, *Circulația troleibuzelor a fost restabilită. Alertă cu bombă la Aeroportul Internațional Chișinău*, 2022, UPDATE. Circulația troleibuzelor a fost restabilită. Alertă cu bombă la Aeroportul Internațional Chișinău - #diez

¹⁸ RISE Project Moldova, *Afaceri cu statul: Agentul FSB de la Aeroportul Chisinau, Agentul FSB de la Aeroportul Chișinău - Rise Moldova: Rise Moldova*.

¹⁹ Reuters, *Thousands take part in anti-government protest in Moldova*, 2022, [https://www.reuters.com/world/europe/thousands-take-part-anti-government-protest-moldova-2022-09-18/], accesat la data de 11.05.2023.

²⁰ DW English, *Pro-Russian group pays protesters in Moldova*, 2022, [https://www.dw.com/en/pro-russian-group-pays-protesters-in-moldova/a-63446784], accesat la data de 6.05.2023.

euro fiecare, aspect confirmat de participanții la proteste (primeau până la 80 de euro cei care protestau și rămâneau peste noapte în corturi amplasate în fața Parlamentului).

Alte proteste au fost inițiate în 6 și 13 noiembrie, 11 și 15 decembrie, având aceleași revendicări. Primul aspect de îngrijorare majoră în ceea ce privește integritatea teritorială a Republicii Moldova l-a reprezentat faptul că la 10 octombrie 2022, rachete de croazieră de producție rusească au traversat teritoriul său (spațiul aerian a fost închis temporar).

Cum era de așteptat, nicio reacție de asumare a incidentului. Pe 12 octombrie au avut loc primele întreruperi de energie în Republica Moldova pe fondul loviturilor cu rachete asupra infrastructurii energetice de pe teritoriul Ucrainei.

Pentru a înțelege amplitudinea situației trebuie menționat că începând cu luna octombrie 2022, Moldova cumpăra aproape 80% din necesarul de energie electrică²¹ din România, la prețuri preferențiale. Din păcate, singura linie de înaltă tensiune trece pe la Isaccea (ROU) – Vulcănești (MDA) – sudul Ucrainei – centrala electrică Cuciurgan (Transnistria) – Republica Moldova, din motive de infrastructură precară. Dacă se va întâmpla un „accident”, Moldova riscă să rămână fără electricitate.

Deși a fost inițiat un proiect nou de construcție a unei linii de înaltă tensiune de la Vulcănești către Chișinău în noiembrie 2021, finalizarea va avea loc abia în prima parte a anului 2024. Decizia de a cumpăra energie electrică din România a fost încă un pas către independența energetică față de Transnistria.

Pe 26 octombrie Departamentul de Stat al SUA impune sancțiuni²² împotriva unor oligarhi moldoveni (Vladimir Plahotniuc, Ilan Sor), justificând faptul că au promovat operațiuni de corupție și influențare a

²¹ Radio Europa Libera Moldova, *De ce energia de la Vest vine tot prin Est și ce riscuri implică traseul*, 2022, [<https://moldova.europalibera.org/a/de-ce-energia-de-la-vest-vine-tot-prin-est-%C8%99i-ce-riscuri-implic%C4%83-traseul/32145383.html>], accesat la data de 15.05.2023.

²² US Department of the Treasury, *Treasury Targets Corruption and the Kremlin's Malign Influence Operations in Moldova*, 2022, [<https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1049>], accesat la data de 7.05.2023.

factorilor politici pentru a face jocul Kremlinului. Decizia SUA contribuie la susținerea guvernului pro-occidental și reprezintă un pas important în lupta anticorupție din Moldova.

Un nou incident²³ prin care o rachetă cade pe teritoriul Republicii Moldova, la Naslavcea în urma altui val de atacuri cu rachete asupra Ucrainei are loc la 31 octombrie, a doua rachetă a căzut la 5 decembrie lângă Briceni, iar a treia racheta la 14 ianuarie, tot în zona Briceni.

Ca măsură de contracarare a dezinformării și destabilizării²⁴, pe 16 decembrie Comisia pentru Situații de Urgență a suspendat 6 posturi TV pentru dezinformare și propagandă pro-război (Primul în Moldova, RTR Moldova, Accent TV, NTV Moldova, TV6 și Orhei TV). Câteva dintre aceste posturi aveau legătură directă cu Ilan Șor, președintele partidului Șor, iar patru dintre ele transmiteau emisiuni în limba rusă preluate de la televiziunile ruse. Decizia a fost una istorică, deoarece a creat un precedent pentru Republica Moldova, în ciuda anumitor afirmații că afectează libertatea presei și libertatea de exprimare. Ca urmare a acestei decizii nu trebuie confundată libertatea presei cu dezinformarea și propaganda menite să discrediteze instituțiile statului, să creeze destabilizare politică și implicit destabilizare economică. Premergător acestei decizii, fenomenul de propagandă și dezinformare cu ajutorul mass-media din Republica Moldova a proliferat de mai bine de 30 de ani sub atenta coordonare a oligarhilor și politicienilor pro-ruși.

Pe fondul situației economice și tensiunilor politice, Guvernul Gavrilița demisionează la 10 februarie, lăsând locul unui nou prim ministru, în persoana lui Dorin Recean. Noul Guvern, considerat o gură de aer proaspăt, urma să continue reformele începute de predecesori și să păstreze direcția pro-europeană a țării.

²³ Wikipedia, *Lista incidentelor cu rachete căzute în Republica Moldova*, 2022, [[https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_incidentelor_cu_rachete_c%C4%83zute_%C3%AEn_Republica_Moldova_\(din_2022\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_incidentelor_cu_rachete_c%C4%83zute_%C3%AEn_Republica_Moldova_(din_2022))], accesat la data de 29.04.2023.

²⁴ Euronews, *Six TV channels suspended in Moldova amid 'misinformation' allegations*, 2022, [<https://www.euronews.com/2022/12/19/six-tv-channels-suspended-in-moldova-amid-misinformation-allegations>], accesat la data de 17.05.2023.

La data de 13 februarie Maia Sandu acuză Rusia de complot²⁵ pentru înlăturarea Guvernului pro-european prin acțiuni violente deghizate în proteste ale opoziției. Planul implica mai mulți cetățeni din Rusia, Muntenegru, Serbia și Belarus care urmau să intre în Moldova și să se infiltreze printre protestatari. Cel mai bun pretext ar fi fost meciul de fotbal Sheriff Tiraspol – Partizan Belgrad, care ar fi urmat să se joace la Chișinău pe 16 februarie. Printre fanii Partizan Belgrad ar fi urmat să se infiltreze indivizi cu rol în destabilizare.

La data de 21 februarie, președintele Vladimir Putin a revocat un decret²⁶ din 2021 care susținea parțial suveranitatea Moldovei în soluționarea viitorului regiunii transnistrene. Ordinul a fost publicat pe site-ul oficial al Kremlinului și menționează că decizia a fost luată pentru „asigurarea intereselor naționale ale Rusiei în legătură cu schimbările profunde care au loc în relațiile internaționale”, încă o dovadă contrară cu afirmațiile inițiale prin care Moldova era considerată „stat prieten”. Această decizie reprezintă, totodată, o nouă etapă în ceea ce privește influența rusă în zonă, menționând în mod direct amenințări cu eventuale acțiuni militare, ținând cont de faptul că unealta principală de a păstra controlul unui stat, respectiv corupția, nu a dat rezultatele dorite.

Concluzii

După un an de război la frontiere Moldova și-a dovedit calitatea de partener de încredere în parcursul către Uniunea Europeană, a dat dovada de solidaritate, consecvență și determinare atât în gestionarea crizei refugiaților, cât și a problemelor interne.

Odată cu invazia Rusiei în Ucraina situația Republicii Moldova era din ce în ce mai dificilă, se confrunța cu probleme economice cauzate de

²⁵ The Guardian, *Moldova president accuses Russia of plotting to oust pro-EU government*, 2023, [<https://www.theguardian.com/world/2023/feb/13/moldova-president-maia-sandu-accuses-russia-of-plotting-to-oust-pro-eu-government>], accesat la 20.05.2023

²⁶ INFOTAG.MD, „Decret al președintelui Federației Ruse” Nr. 111 - указ президента российской федерации, Moscova, 21 februarie, 2022, [<https://www.infotag.md/politics-m9/305208/>], accesat la data de 21.05.2023.

pierderea unor piețe de desfacere, creșterea prețurilor la combustibili importați din Rusia, inflația în creștere constantă. Apoi au intervenit probleme de securitate atât dinspre Transnistria în urma atacurilor simulate, cât și din interiorul țării dinspre partidele pro-ruse prin proteste aranjate și plătite cu scopul de a destabiliza situația politică și a declanșa alegeri anticipate, amenințări false cu bomba asupra instituțiilor publice, într-un final confruntându-se cu rachete lansate de Rusia care au traversat și aterizat pe teritoriul statului. Totuși, Moldova nu a fost lăsată singură, ci a fost susținută de toată lumea Occidentală și statele democratice, în special de Uniunea Europeană și România, drept urmare a reușit să treacă peste toate aceste provocări.

De menționat etapele strategiei de destabilizare, care, din fericire nu au funcționat. S-a început cu un șantaj energetic și economic, apoi amenințări indirecte prin acte de destabilizare dinspre zona separatistă transnistreană, după care acțiuni de protest, continuând cu rachete ce au traversat spațiul aerian al republicii și terminând cu desființarea decretului care susținea parțial suveranitatea Republicii Moldova. Politica Uniunii Europene și a altor state democratice prin metode soft-power au convins conducerea Republicii Moldova ca este pe drumul cel bun, iar o integrare cât mai rapidă ar aduce beneficii considerabile. Moldova și-a luat angajamentul de a continua politicile convenite în cadrul acordului de membru candidat la Uniunea Europeană.

De reținut faptul că strategia Rusiei în ceea ce privește Republica Moldova nu e cu nimic diferită față de alte state destabilizate: promovarea corupției la cel mai înalt nivel politic, numirea unor „marionete” în funcții cheie în administrația statului, finanțarea partidelor de opoziție care promovează naționalismul și ura împotriva a tot ceea ce înseamnă occident, crearea unei zone tampon prin acțiuni militare sub pretextul „protejării poporului rus”, precum și promovarea propagandei și dezinformării în mass-media și pe rețelele de socializare. Toate aceste amenințări sunt încă de actualitate și reprezintă o amenințare reală și constantă, chiar dacă ele au mai pierdut din inerție.

Bibliografie

- ABC News, *Possible 'false flag' attacks in separatist Moldovan region of Transnistria raises concerns Russia plans to expand conflict*, 2022, Possible 'false flag' attacks in separatist Moldovan region of Transnistria raises concerns Russia plans to expand conflict - ABC News, accesat la data de 15.05.2023.
- Anticorupție.MD, *Deputatul fugar Ilan Șor rămâne fără o sursă de venit. Aeroportul Internațional Chișinău revine în gestiunea statului*, 2022, <https://anticoruptie.md/ro/dosare-de-coruptie/deputatul-fugar-ilan-sor-ramane-fara-o-sursa-de-venit-aeroportul-international-chisinau-revine-in-proprietatea-statului>, accesat la data de 15.05.2023.
- BBC, *Moldova profile – Timeline*, 2022, <https://www.bbc.com/news/world-europe-17601579>, accesat la data de 10.05.2023.
- Bertelsmann Stiftung, BTI 2022, *Country Report — Moldova*, 2022, <https://bti-project.org/en/reports/country-report/MDA>, p. 20, accesat la data de 12.05.2023.
- Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova, *Exporturile Republicii Moldova*, 2022, https://www.eeas.europa.eu/delegations/moldova/exporturile-republicii-moldova_ro?s=223, accesat la data de 07.05.2023.
- Diez.md, *Circulația troleibuzelor a fost restabilită. Alertă cu bombă la Aeroportul Internațional Chișinău*, 2022, UPDATE. Circulația troleibuzelor a fost restabilită. Alertă cu bombă la Aeroportul Internațional Chișinău - #diez , accesat la 15.05.2023.
- DW English, *Donors pledge millions for Moldova to help with refugees*, 2022, <https://www.dw.com/en/germany-and-partners-pledge-659-million-to-moldova-to-assist-with-ukraine-refugees/a-61363339>, accesat la data de 06.05.2023.
- DW Română, R. *Moldova: Cel mai greu an din ultimele trei decenii*, 2023, <https://www.dw.com/ro/republica-moldova-cel-mai-greu-an-din-ultimele-trei-decenii/a-64269095>, accesat la data de 06.05.2023.
- Euronews, *Six TV channels suspended in Moldova amid 'misinformation' allegations*, 2022, <https://www.euronews.com/2022/12/19/six-tv-channels-suspended-in-moldova-amid-misinformation-allegations> , accesat la 17.05.2023.
- European Commission - Migration and Home Affairs/Policies/Schengen, borders and visa/Border crossing/Eurosur, 2023, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/border-crossing/eurosur_en, accesat la data de 03.05.2023.

Freedom House, *Freedom in the world 2023 – Moldova*, 2023, <https://freedomhouse.org/country/moldova/freedom-world/2023>, accesat la data de 12.05.2023.

FRONTEX Agency, *Frontex and Moldovan authorities practice detecting firearms*, 2022, [Frontex and Moldovan authorities practice detecting firearms \(europa.eu\)](https://europa.eu/press-room/content/EN-IP-22-1111), accesat la data de 03.05.2023.

FRONTEX Agency, *Frontex strengthens support to Moldova*, 2022, [Frontex strengthens support to Moldova \(europa.eu\)](https://europa.eu/press-room/content/EN-IP-22-1111), accesat la data de 12.05.2023.

INFOTAG, UNIUNII EUROPENE ÎI REVIN 67% DIN EXPORTURILE ȘI 50% DIN IMPORTURILE TRANSNISTRIEI, 2023, <http://www.infotag.md/economics-ro/304768/>, accesat la 15.05.2023

INFOTAG.MD, „Decret al presedintelui Federatiei Ruse” Nr. 111 - указ президента российской федерации, *Moscova*, 21 februarie, 2022, <https://www.infotag.md/politics-m9/305208/>, accesat la 21.05.2023

International Energy Agency, *Moldova 2022*, <https://www.iea.org/reports/moldova-2022/executive-summary>, accesat la data de 16.05.2023.

Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 18.3.2022, *ACORD între Uniunea Europeană și Republica Moldova privind activitățile operative desfășurate de Agenția Europeană pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă în Republica Moldova*, 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A2022A0318%2801%29>, p. 1-3

Novosti Pridnestrovia, *На молдавской границе появятся иностранные офицеры. Есть ли в этом опасность для Приднестровья?*, 2022, <https://novostipmr.com/ru/news/22-05-04/na-moldavskoy-granice-poyavyatsya-inostrannye-oficery-est-li-v>, accesat la 10.05.2023.

OSCE PC.DEL/532/228, 2022, *Declarația Reprezentantului Permanent al Republicii Federale Germania, Ambasadorul Gesa Brautigam, în cadrul celei de-a 1367-a sesiuni a Consiliului Permanent al OSCE la „Conferința de sprijin pentru Moldova” din 5 aprilie 2022 la Berlin, coorganizată de Franța, România și Germania, Viena, 7 aprilie 2022*, p. 1-2

Radio Europa Libera Moldova, *De ce energia de la Vest vine tot prin Est și ce riscuri implică traseul*, 2022, <https://moldova.europalibera.org/a/de-ce-energia-de-la-vest-vine-tot-prin-est-%C8%99i-ce-riscuri-implic%C4%83-traseul/32145383.html>, accesat la 15.05.2023

Radio Europa Libera Moldova, *Deputata partidului Șor Marina Tauber a fost pusă în arest preventiv*, 2022, <https://moldova.europalibera.org/a/deputata-partidului-%C8%99or-marina-tauber-a-fost-pus%C4%83-%C3%AEn-arest-preventiv/31956671.html>, accesat la data de 17.05.2023.

- Radio Europa Libera Moldova, *Trei dosare într-un an. Cum este judecat fostul președinte Igor Dodon*, 2022, <https://moldova.europalibera.org/a/trei-dosare-intr-un-an-cum-este-judecat-fostul-presedinte-igor-dodon/32425343.html>, accesat la 10.05.2023
- Radio Free Europe, *Ilan Shor: The Kremlin's New Man In Moldova*, 2022, *Ilan Shor: The Kremlin's New Man In Moldova* (rferl.org), accesat la data de 15.05.2023.
- Radio Free Europe, *Moldovan Government Suspends Licenses Of Six TV Stations To 'Eliminate Propaganda*, 2022, <https://www.rferl.org/a/moldova-ilan-shor-tv-stations-licenses-suspended-russia-war/32180842.html> , accesat la data de 17.05.2023.
- Radio Free Europe, *Romania Starts Sending Natural Gas To Moldova Through Pipeline*, 2022, *Romania Starts Sending Natural Gas To Moldova Through Pipeline* (rferl.org), accesat la data de 14.05.2023
- Reuters, *Putin cancels decree underpinning Moldova's sovereignty in separatist conflict*, 2023, <https://www.reuters.com/world/europe/putin-cancels-decree-underpinning-moldovas-sovereignty-separatist-conflict-2023-02-22/>, accesat la data de 15.05.2023.
- Reuters, *Russia restricts imports of agriculture products from Moldova*, 2022, <https://www.reuters.com/markets/europe/russia-restricts-imports-agriculture-products-moldova-2022-08-09/>, accesat la data de 15.05.2023.
- Reuters, *Thousands take part in anti-government protest in Moldova*, 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/thousands-take-part-anti-government-protest-moldova-2022-09-18/>, accesat la 11.05.2023
- RISE Project Moldova, *Afaceri cu statul: Agentul FSB de la Aeroportul Chisinau*, 2023, *Agentul FSB de la Aeroportul Chișinău - Rise Moldova :Rise Moldova* , accesat la 10.05.2022
- RISE Project Moldova, *MILIARDUL DISPĂRUT: JUDECĂTORUL LUI ȘOR*, 2021, *Judecătorul lui Șor - Rise Moldova :Rise Moldova*, accesat la 15.05.2023
- Rise Project Moldova, *People of interest: Victor Gușan – businessman*, 2020, <https://profiles.rise.md/profile.php?id=200228194442&lang=eng>, accesat la data de 15.05.2023.
- Romania Insider, *Romania to supply 90% of Moldova's electricity needs*, 2022, *Romania to supply Moldova 90% of its electricity | Romania Insider* (romania-insider.com), accesat la data de 16.05.2023.
- The Guardian, *Moldova president accuses Russia of plotting to oust pro-EU government* , 2023, <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/13/moldova-president>

maia-sandu-accuses-russia-of-plotting-to-oust-pro-eu-government , accesat la 20.05.2023

The Washington Post, *Russia's security service works to subvert Moldova's pro-Western government*, 2022, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/10/28/russia-fsb-moldova-manipulation/> , accesat la 16.05.2023

Trading economics, *Moldova exports by country*, 2023, <https://tradingeconomics.com/moldova/exports-by-country>, accesat la data de 15.05.2023.

Trading economics, *Moldova GDP Annual Growth Rate*, 2023, <https://tradingeconomics.com/moldova/gdp-annual-growth-rate>, accesat la data de 17.05.2023.

Trading economics, *Moldova inflation rate – 2022*, <https://tradingeconomics.com/moldova/inflation-cpi>, accesat la data de 10.05.2023.

Trading economics, *Moldova inflation rate – 2022*, <https://tradingeconomics.com/moldova/inflation-cpi>, accesat la data de 10.05.2023

United Nations Moldova, *Immediate support provided to refugees from Ukraine by UN Moldova*, 2022, Immediate support provided to refugees from Ukraine by UN Moldova | United Nations in Moldova, accesat la data de 15.05.2023.

US Department of State, *Response to Corruption and Election Interference in Moldova*, 2022, Response to Corruption and Election Interference in Moldova - United States Department of State, accesat la data de 14.05.2023.

US Department of the Treasury, *Treasury Targets Corruption and the Kremlin's Malign Influence Operations in Moldova*, 2022, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1049>, accesat la 07.05.2023

US Embassy and Consulates in the UK, *How Russia conducts false flag operations*, 2022, <https://uk.usembassy.gov/how-russia-conducts-false-flag-operations/>, accesat la data de 16.05.2023.

Wikipedia, *Lista incidentelor cu rachete căzute în Republica Moldova*, 2022, [https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_incidentelor_cu_rachete_c%C4%83zute_%C3%AEn_Republica_Moldova_\(din_2022\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_incidentelor_cu_rachete_c%C4%83zute_%C3%AEn_Republica_Moldova_(din_2022)), accesat la 29.04.2023

World Food Programme, *Annual country report, Moldova*, 2022, <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000147972/download/>, p. 7, accesat la data de 14.05.2023

România și aderarea la spațiul Schengen.

Analiza abordării naționale

în lumina evenimentelor recente

DRD. LIVIU-VASILE ȘERBAN

*Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii Europene
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

Romania's accession to the Schengen area is a national priority for the Romanian state, but the process has proven, by far, to be extremely tortuous and complicated. With the criteria fulfilled since 2011, Romania is still trying today to convince a European state, with an internal political stake, of the progress and efforts already recognized by EU institutions, agencies and experts. The present study is based on qualitative research. In this regard, the study examines the political-diplomatic reactions and actions carried out by the Romanian state, after the negative vote in the JHA Council (8th of December, 2022), by which Austria and the Netherlands, opposed the accession. Internally, the public backlash proved to be strong. What Romania is doing is not enough to convince, politically, Austria. Moreover, the political crisis in the Netherlands, marked by the recent collapse of the coalition government under the leadership of Mark Rutte, present significant challenges to the inclusion of Romania and Bulgaria in Schengen this year.

***Cuvinte-cheie:** Schengen, aderare, Consiliul JAI, Austria.*

Introducere

Aderarea României la spațiul Schengen reprezintă, în momentul de față, una dintre cele mai importante priorități ale statului român. Construirea

acestui spațiu de liberă circulație poate fi, de departe, răspunsul pentru creșterea interdependențelor între state, la modul general, și între economiile tot mai interconectate ale acestora. Conexiunile, în acest context, au adus, cu sine, și necesitatea unor relaționări mai pronunțate între state, cu accent pe abordări proactive și colective, în detrimentul celor individuale și protecționiste. Astăzi, Spațiul Schengen, pe lângă faptul că facilitează circulația, sporește, în mod activ, și interconectivitatea, pe toate palierele, dintre state. Într-o Uniune atât de interdependentă, cu o piață unică puternică și dinamică, aderarea României la spațiul Schengen va fi, de departe, în beneficiul comun al tuturor statelor membre și un câștig pentru ideea de unitate pe care s-a grefat, în esență, Uniunea.

Spațiul Schengen este incomplet fără România ca stat membru, iar România, în afara acordului, este incompletă și neintegrată. Implicațiile aderării vor fi vizibile și palpabile pentru toți cetățenii europeni. În 2007, România reușește să adere, cu succes, la Uniunea Europeană, urmând ca ulterior, în anul 2011 (în baza Declarației Comune privind aderarea Republicii Bulgaria și României la Spațiul Schengen¹), să devină membră a spațiului liber de circulație, fapt care, din nefericire, nu s-a întâmplat. România, alături de Bulgaria, și-au îndeplinit condițiile necesare pentru aplicarea acquis-ului Schengen, iar acest lucru a fost constatat, nu de puține ori, atât de către instituțiile UE, cât și de către diverși experți, în conformitate cu cea mai recentă misiune de constatare². Considerat drept „unul dintre cele mai importante și simbolice realizări ale construcției Europene”³, spațiul Schengen rămâne, din nefericire, pentru România o simplă himeră.

¹ Declarația Comună privind aderarea Republicii Bulgaria și României la Spațiul Schengen, 2007, [<http://www.schengen.mai.gov.ro/Documente/Declaratia%20Ro-Bg%20semnata%20in%20romana.pdf>], accesat la data de 15 mai 2023.

² Council of the European Union, *Raport of the voluntary based fact-finding mission to Bulgaria and Romania on the application of the Schengen acquis and its developments since 2011*, Brussels, 2022, [https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-11/Bulgaria%20and%20Romania%20fact-finding%20mission%20report_en.pdf], accesat la data de 16 mai 2023.

³ Martina Menghi, Yves Pascouau, *The Schengen Area under threat: problem or solution?*, 2015, [https://institutdelors.eu/wp-content/uploads/2020/08/synthesisschengenmenghipascouau_sept2015.pdf], accesat la data de 16 mai 2023.

Începând cu anul 2022, în spațiul public s-au perpetuat discuții cu privire la posibilitatea de a adera cât de curând posibil, deși Nicolae Ciucă a declarat, la finele anului 2021, că nu garantează că vom intra (în 2022) în spațiul de liberă circulație⁴. Bineînțeles, discuțiile și dezbaterile au debutat, în diverse medii, cu mult timp în urmă, subiectul fiind de importanță neconținută pentru cetățeni, iar pentru statul român de „interes național”. Aderarea României, din nefericire, nu s-a realizat, în ciuda insistențelor instituțiilor și a recomandărilor făcute, repetat, Consiliului.

În cadrul formațiunii JAI (Justiție și Afaceri Interne) a Consiliului UE din data de 8-9 decembrie 2022, s-a decis, în unanimitate, admiterea Croației în spațiul Schengen, dar nu și a României și Bulgariei. Fiind, în această speță, necesar votul unanim al statelor membre, România nu l-a primit pe cel al Austriei, iar Bulgaria pe cel al Austriei și, deopotrivă, pe cel al Olandei. Deși previzibil, rezultatul a produs a produs, în rândul societății românești, un sentiment profund de dezamăgire și neputință. Cred că astăzi, spațiul Schengen nu poate fi privit în România drept un instrument al propășirii celor patru libertăți fundamentale (a persoanelor, a bunurilor, a serviciilor și a capitalurilor), ci mai mult decât atât, având chiar și o componentă emoțională înfiripată adânc în societate. Pentru români, consider că aderarea reprezintă, de facto, ridicarea așa-numitelor bariere sociale și, de ce nu, culturale; a celor care despart partea estică a UE, de vest.

Metodologie

Articolul de față își propune să răspundă următoarei întrebări de cercetare: *cum a evoluat poziția României în ceea ce privește aderarea la spațiul Schengen, după votul din decembrie 2022 din Consiliul JAI?*

Pentru a răspunde acestei interogații de cercetare, metodologia pe care se va grefa întreaga lucrare va fi una calitativă. Așadar, metodele de cercetare utilizate pentru a cerceta subiectul propus și pentru a redacta

⁴ Cristian Andrei, *Premierul Ciucă: „Nu garantez că intrăm în Schengen în 2022”*, în Europa Liberă România, 2021, [<https://romania.europalibera.org/a/ciuca-nu-garantez-ca-intram-in-schengen-in-2022/31607242.html>], accesat la data de 16 mai 2023.

articolul au fost: analiza de document și analiza de discurs. Mai mult decât atât, pentru a contura întreg subiectul supus cercetării, au fost utilizate o serie de surse, atât primare, cât și secundare. Astfel, au fost consultate documente cu caracter oficial, precum strategii, rapoarte, conferințe de presă, interviuri oficiale, dar și documente cu caracter neoficial, cum ar fi studiile și articolele de specialitate (atât în format fizic, cât și în regim online).

Studiul a fost redactat în acord cu rigorile specifice științelor sociale, iar sursele au fost citate în mod corespunzător și în conformitate cu cerințele academice și legale în vigoare. Sursele din notele de subsol se regăsesc, deopotrivă, citate și în bibliografia finală.

Scurt istoric

Spațiul Schengen reprezintă o zonă, clar delimitată, în care controalele la frontierele (terestre, aeriene și maritime) interne au fost abolite, întocmai pentru a înlesni libertatea de mișcare și circulație. Din punct de vedere legal, acest spațiu se întemeiază pe Acordul Schengen, care a fost semnat în Luxemburg în anul 1985, inițial de către 5 state, ulterior fiind extins succesiv. De fapt și de drept, a dat naștere spațiului comun de liberă circulație, consolidând printre altele și unitatea, dar și solidaritatea între statele participante. Situat în afara cadrului legal al Uniunii, Acordul a fost introdus, în cele din urmă, în corpus-ul de drept al Uniunii, prin intermediul Tratatului de la Amsterdam, în 1999⁵, devenind parte integrantă a legislației comunitare.

Spațiul Schengen reprezintă, în primul rând, un construct politic, creat pentru a înlesni libera circulație. Drept dovadă, europenii fac, anual, peste 1.25 miliarde de călătorii în interiorul acestui spațiu⁶, ceea ce denotă

⁵ Michael Ray, „Schengen Agreement”, în Encyclopedia Britannica, 2023, [<https://www.britannica.com/topic/Schengen-Agreement>], accesat la data de 19 mai 2023.

⁶ European Commission, Europe without borders: The Schengen area. Migration and Home Affairs, [https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files_en?file=2020-09/schengen_brochure_dr3111126_en.pdf], accesat la data de 19 mai 2023.

succesul sistemului și, totodată, nivelul ridicat de interconectivitate între state.

România are obligația, consfințită juridic, de a adera la acest spațiu. Acest fapt reiese, explicit, din cuprinsul art. 4 al Tratatului de aderare a Republicii Bulgariei și a României (2005)⁷, care precizează că „dispozițiile acquis-ului Schengen (...), deși sunt obligatorii pentru Bulgaria și România de la data aderării, se aplică pe teritoriul fiecăruia dintre aceste state membre numai în temeiul unei decizii europene adoptate de Consiliu în acest sens, după verificarea, în conformitate cu procedurile de evaluare Schengen aplicabile în materie, a îndeplinirii pe teritoriul respectivului stat a condițiilor necesare aplicării tuturor părților în cauză din *acquis*”. Cu alte cuvinte, deși dispozițiile sunt obligatorii de drept, ele se vor aplica doar în urma unei decizii unanime a Consiliului. Țara noastră a trecut printr-o serie de evaluări, care s-au derulat pe perioade lungi de timp. Astfel, au avut loc o serie de misiuni de auto-evaluare, vizite de pre-evaluare, dar și misiuni de evaluare, ca etape ale procesului de aderare⁸. Conform documentelor oficiale⁹, misiunile și vizitele au vizat domenii precum SIS/SIRENE, Frontiere, protecția datelor, cooperare polițienească, vize, frontiere (maritime, aeriene, terestre), documentele fiind aprobate, în final, în cadrul Grupului de lucru pentru evaluarea Schengen al Consiliului UE¹⁰.

La nivel instituțional european, avizul pozitiv al Parlamentului European a fost dat la data de 8 iunie 2011, recunoscând, cu o majoritate largă (487 voturi), progresele României și Bulgariei, în urma rapoartelor întocmite. O zi mai târziu, în 9 iunie 2011, în cadrul reuniunii Consiliului JAI de la Luxembourg, au fost adoptate de către Consiliu, alături de alte aspecte,

⁷ Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 157, 21 iunie 2005.

⁸ Pentru mai multe detalii cu privire la procesul de evaluare Schengen, a se consulta site-ul: <http://www.schengen.mai.gov.ro/index07.htm>, accesat la data de 1 iunie 2023.

⁹ Ministerul Afacerilor Interne, *Auto-evaluare – misiuni de auto-evaluare/vizite de pre-evaluare*, [<http://www.schengen.mai.gov.ro/Documente/Auto.pdf>], accesat la data de 19 mai 2023.

¹⁰ Constantin Mihai Banu, *Participarea României la Spațiul Schengen. Stadiul actual*, Departamentul de studii parlamentare și politici UE, Direcția pentru Uniunea Europeană, 2021, [https://www.cdep.ro/afaceri_europene/afeur/2022/st_3312.pdf], accesat la data de 2 iunie 2023.

concluziile finalizării procesului de evaluare¹¹. Astfel, în conformitate cu dispozițiile sale, „aceste concluzii subliniază că procesul de evaluare Schengen pentru Bulgaria și România a fost finalizat” și, deși finalizat, cu criteriile îndeplinite și misiuni de auto-evaluare și evaluare realizate, în mod evident de către specialiști, totuși Consiliul „va reveni asupra problemei cât de curând posibil și nu mai târziu de septembrie 2011”. În 2011, Parlamentul României s-a pronunțat, prin intermediul unor declarații¹², considerând drept „neîntemeiate” deciziile unor state (Olanda, Finlanda, Franța, Germania) de a se împotrivi procesului de aderare. În orice caz, Consiliul JAI din 22 septembrie 2011 a decis, în final, amânarea (fără o dată certă) a aderării României și Bulgariei, determinându-l, așadar, pe Jerzy Miller, ministru polonez al afacerilor interne, să acuze o „încălcare a principiului solidarității europene”¹³. În perioada următoare, Consiliul European a fost instituția care a solicitat Consiliului să se pronunțe cât mai curând posibil, însă fără succes. Din acest moment și până în anul 2023 inclusiv, au existat mai multe rezoluții, concluzii, comunicate, rapoarte, ori chiar strategii, cu privire la această situație.

Având în vedere toate acestea, Comisia, Parlamentul, dar și Consiliul European au fost instituțiile care au salutat, categoric, eforturile României și au constatat îndeplinirea standardelor prevăzute de acquis-ul Schengen, însă o decizie în acest sens nu a fost luată, în mod formal, de către Consiliu nici până în 2023, cu excepția Croației.

Anul 2011 a reprezentat, de departe, anul în care România, alături de Bulgaria, ar fi trebuit să se alăture spațiului liber de circulație. Însă, exact cum a precizat și Piotr Maciej¹⁴, climatul politic al anului 2011 în Europa a

¹¹ Council of the European Union, Press release: 3096th Council meeting, Justice and Home Affairs, 10 June, 2011, [https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/122516.pdf], accesat la data de 1 iunie 2023.

¹² Declarația nr. 1 și Declarația nr. 3 din 21 septembrie 2011 privind aderarea României la spațiul Schengen, Monitorul Oficial nr. 679 din 23 septembrie 2011.

¹³ Sabina Fati, Problema aderării României și Bulgariei la Schengen ar putea fi de durată, [<https://moldova.europalibera.org/a/24337101.html>], accesat la data de 1 iunie 2023.

¹⁴ Kaczynski, P. M., *Polish Council Presidency 2011, Ambitions and Limitations*, SIEPS, 2011, Stockholm, Sweden: Swedish Institute for European Policy Studies, p. 57,

fost unul sumbru (cu referire la situația economică și, în mod evident, la spațiul Schengen). În ciuda acestui fapt, România și Bulgaria au beneficiat, în lumina priorităților și programelor Președinției rotative a Consiliului UE, de atenție politică. Astfel, atât Ungaria, care a deținut Președinția în primul semestru al acelui an, cât și Polonia, care a deținut-o ulterior, în al doilea semestru, au stabilit o serie de priorități și obiective, printre care și acesta, însă fără succes.

Din perspectiva celor 3 instituții europene, România și Bulgaria au fost și sunt, în continuare, pregătite să adere. Din anul 2011, România a beneficiat de un sprijin politic și instituțional consecvent din partea instituțiilor, cu excepția Consiliului, care este, de drept, dator să acționeze în baza principiilor și obiectivelor pe care însăși UE s-a întemeiat.

8 decembrie 2022 și ulterior

În mod previzibil, consensul nu a fost, din nou, posibil în Consiliu. Deși obligată să adere, România a uitat, pare total, de componenta politică a procesului. În ciuda faptului că UE s-a schimbat cu mult de atunci, statele nu au depășit, din păcate, metehnele trecutului. Decidenții ar fi trebuit, în mod categoric, să mențină constant acest subiect pe agendă, iar statul să își consolideze imaginea în plan extern. Oricum, ignorarea acestei laturi, care implică negocieri complexe, purtate între diverși actori, și pe mai multe niveluri, poate să producă o serie de efecte, însă nu cele scontate. Componenta politică a statelor se schimbă, la fel și orientările. Dacă unele state susțin astăzi, în mod tradițional, România, nu putem spune același lucru și mâine. Așa a fost și cazul Austriei, care s-a transformat, dintr-o dată, din susținător, în critic.

O schimbare de poziție, în sens pozitiv, din partea Austriei a fost, de departe, improbabilă, mai ales ținând cont de faptul că ministrul de interne al Austriei, Gerhard Karner, a venit cu un mandat precis din partea Cămarilor, de a vota împotriva. Declarațiile sale oferite presei din Austria,

[https://www.apgef.com/wp-content/uploads/2011/12/2011_3op.pdf], accesat la data de 2 iunie 2023.

în dimineața zilei de 8 decembrie 2022, au confirmat, de departe, așteptările tuturor: „Astăzi voi vota contra extinderii Schengen cu România și Bulgaria”¹⁵. Fiind un subiect sensibil politic, presa din România și-a propus, în mod evident, să îi adreseze oficialului o serie de întrebări pentru a se clarifica opoziția Austriei, însă fără succes¹⁶. Presa fusese, de departe, sfidată. O astfel de decizie, cu un impact extrem de important atât față de România și Bulgaria, cât și față de Uniune, ar fi trebuit să îl îndemne să clarifice câteva aspecte, în mod public. Pe parcursul zilei, spațiul public fusese inundat cu informații din culisele ședinței, unde se desfășurau negocierile. Câteva ore mai târziu, ministrul ceh Vít Rakušan, alături de comisarul pentru Afaceri Interne Ylva Johansson, într-o conferință de presă comună, anunțau că România și Bulgaria, deși pregătite, nu vor intra în spațiul Schengen, nefiind întrunită unanimitatea. Austria se împotrivise României și Bulgariei, iar Olanda doar acestei din urmă țări. În acel moment, România devenise spațiul deplin al reacțiilor.

Caracterizate de puternice sentimente de indignare, reacțiile au provenit din diverse medii și s-au manifestat foarte vizibil, producând un impact profund și vizând chiar acțiuni de boicotare a societăților cu capital austriac¹⁷. Inițial, Austria și-a manifestat, în mod ferm, opoziția față de aderarea celor trei țări: România, Bulgaria și Croația¹⁸, motivând că spațiul

¹⁵ Gerhard Karner, Justiție și Afaceri Interne. Arrivals (Home Affairs), Joi, 8 Decembrie 2022, 09:43, Consiliul Uniunii Europene, [https://newsroom.consilium.europa.eu/events/20221208-justice-and-home-affairs-council-december-2022/138084-arrival-and-doorstep-at-karner-20221208], accesat la data de 15 iunie 2023.

¹⁶ Burghilea Cătălina, Ce au pățit jurnaliștii români de la Bruxelles după votul care a decis că România nu intră în Schengen, în Playtech.ro, 9 decembrie 2022, https://playtech.ro/2022/ce-au-patit-jurnalistii-romani-de-la-bruxelles-dupa-votul-care-a-decis-ca-romania-nu-intra-in-schengen-foto, accesat la data de 15 iunie 2023.

¹⁷ Pentru mai multe detalii, a se vedea Kristina Reștea, *Ce impact a avut valul de reacții privind boicotarea firmelor austriece în România, după respingerea aderării țării noastre la Schengen. Grup bancar: „Operațiunile se desfășoară normal, fără limitări”, 2022*, [https://economedia.ro/ce-impact-a-avut-valul-de-reactii-privind-boicotarea-firmelor-austriece-in-romania-dupa-respingerea-aderarii-tarii-noastre-la-schengen-grup-bancar-operatiunile-se-desfasoara-normal-fara-l.html], accesat la data de 15 iunie 2023.

¹⁸ Martin Gebhart, *Schengenraum: Karner ist gegen Beitritt von Kroatien, Rumänien und Bulgarien*, [https://kurier.at/politik/inland/oesterreich-ist-gegen-schengen-erweiterung/402226260], accesat la data de 1 iunie 2023.

este nefuncțional și, drept consecință, nu se poate extinde. Cu toate acestea, optica se schimbă, între timp, la Viena, atunci când Austria acceptase includerea Croației în spațiul de liberă circulație, dar nu și a României și Bulgariei, față de care vor rămâne în continuare, și citez, „foarte critici”¹⁹. De această dată, România nu anticipase o re poziționare, mai ales că Austria, prin vocea ministrului Karner, reconfirmase sprijinul cu ocazia unei întrevederi cu omologul român la Viena, chiar la începutul anului 2022²⁰, dar și ulterior. Schimbarea bruscă de poziție, a adăugat, de departe, un element de neclaritate în privința criteriilor reale, atât liderilor politici, cât și cetățenilor de rând, și a provocat o dispută în rândul coaliției de guvernare din Austria, în sensul că liderul verzilor, (parteneri în cadrul coaliției), s-a împotrivit liniei urmate de către K. Nehammer²¹. De altfel, și Președintele Austriei, Alexander Van der Bellen, s-a poziționat, criticând veto-ul²². Gestul lor politic a fost, într-adevăr, contestat și de către Germania într-un mod aspru²³, dar și de către alți lideri europeni.

La nivel politic intern, reacțiile au fost, de departe, puternice. Declarațiile „post-vot” ale celor mai proeminenți lideri de pe scena politică românească au răsunat, unele fiind ușor rezervate, specifice Președintelui și

¹⁹ Andrei Luca, *Austria anunță că va fi „foarte critică” față de România pe tema Schengen. Viena sprijină Croația*, 2022, [https://adevarul.ro/stiri-externe/europa/austria-anunta-ca-va-fi-foarte-critica-fata-de-2222515.html], accesat la data de 1 iunie 2023.

²⁰ Ministerul Afacerilor Interne, *Întrevederea oficială a domnului Lucian BODE, ministrul afacerilor interne, cu domnul Gerhard KARNER, ministrul federal de interne al Republicii Austria*, 2022, [https://www.mai.gov.ro/intrevederea-oficiala-a-dominului-lucian-bode-ministrul-afacerilor-interne-cu-dominul-gerhard-karner-ministrul-federal-de-interne-al-republicii-austria/], accesat la data de 2 iunie 2023.

²¹ Adrian Dumitru, *Presa austriacă: Guvernul Austriei ar putea să cadă după veto-ul împotriva României. Verzii sunt furioși pe Nehammer*, 2022, [https://www.digi24.ro/stiri/externe/presa-austriaca-guvernul-austriei-ar-putea-sa-cada-dupa-veto-ul-impotriva-romaniei-verzii-sunt-furiosi-pe-nehammer-2180073], accesat la data de 2 iunie 2023.

²² Adrian Langer, *Van der Bellen erkennt Sinn hinter Veto nicht*, 2022, [https://www.meinbezirk.at/c-politik/van-der-bellen-erkennt-sinn-hinter-veto-nicht_a5762089], accesat la data de 1 iunie 2023.

²³ A se vedea, Ciprian Rangel, Sebastian Pricop, Adrian Cochino, *Austria a blocat aderarea României la Schengen. Olanda a votat și ea împotriva pentru a bloca Bulgaria. Reacții*, 2022, [https://www.libertatea.ro/stiri/corespondenta-de-la-bruxelles-cum-arata-ziua-ultimei-sanse-pentru-schengen-derularea-evenimentelor-de-la-fata-locului-pe-libertatea-4372369], accesat la data de 1 iunie 2023.

prim-ministrului, iar altele dure, specifice președinților celor două camere ale Parlamentului.

Președintele României, Klaus Iohannis, nu a avut o primă reacție rostită, ci s-a exprimat prin intermediul unei declarații scrise, apărută pe site-ul administrației prezidențiale. Motivele pentru care a ezitat să adreseze, în mod direct, ne sunt străine. În orice caz, declarația exprimă, lizibil, dezamăgirea față de lipsa consensului și utilizează sintagma „profund nedreaptă” (cu referire la lipsa consensului), care accentuează percepția resimțită și de către cetățeni. În continuare, Președintele exprimă, direct, dezacordul față de Austria care, în opinia acestuia, „a ales să ignore aceste realități și să blocheze unanimitatea europeană, în mod inexplicabil și dificil de înțeles”, numind, mai departe, atitudinea drept „regretabilă și nejustificată”. Mai mult, a transmis, în final, un mesaj de determinare și de continuare a eforturilor pentru atingerea obiectivului de aderare la spațiul Schengen, numindu-l „obiectiv strategic”. Prima apariție publică a acestuia a avut loc câteva zile mai târziu, pe data de 12 decembrie, când l-a primit la Cotroceni pe Președintele Confederației Elvețiene. Cum era de așteptat, întrebat de jurnaliști despre direcțiile și orientările în materie, Președintele s-a declarat „dezamăgit și supărat”, și a punctat că în politică „nu contează dacă ești supărat sau frustrat, sau bucuros”²⁴, accentuând nevoia de continuitate. Mai mult, folosind expresii precum „suntem aleși pentru a rezolva problemele”, „acest vot (...) nu mă face să dau înapoi”, „sunt hotărât să duc lucrurile mai departe”, Președintele se afișează rezilient, optimist, dar vizibil deranjat.

Spre deosebire de Președinte, prim-ministrul României de la acea vreme, Nicolae Ciucă, a avut o primă reacție rostită public²⁵. Puternic iritat,

²⁴ Declarațiile de presă comune susținute de Președintele României, Klaus Iohannis, cu Președintele Confederației Elvețiene, Ignazio Cassis, Declarație de presă, 12 decembrie 2022, [<https://www.presidency.ro/ro/media/declaratii-de-presa/declaratiile-de-presa-comune-sustinute-de-presedintele-romaniei-klaus-iohannis-cu-presedintele-confederatiei-elvetiene-ignazio-cassis>], accesat la data de 15 iunie 2023.

²⁵ Declarație de presă susținută de premierul Nicolae-Ionel Ciucă cu privire la decizia Consiliului JAI, Declarație de presă, 8 decembrie 2022, [<https://gov.ro/ro/stiri/declaratii-sustinute-de-premierul-nicolae-ionel-ciuca-cu-privire-la-decizia-consiliului-jai>], accesat la data de 15 iunie 2023.

alocuțiunea premierului începe îmbinând calitatea sa de prim-ministru cu cea de cetățean al României, întocmai pentru legitimitate, dar și pentru a exprima, oarecum, empatie și solidaritate cu cetățenii dezamăgiți de rezultat. Pe lângă „dezamăgirea profundă” a acestuia, premierul a punctat că „toate statele europene au fost de acord să deschidă românilor porțile Spațiului Schengen (...). Toate, cu o singură și nejustificată excepție, Austria”. De departe, utilizarea nominalizării directe, scoate în evidență perspectiva prin care responsabilitatea pentru lipsa consensului îi revine, exclusiv, Austriei. Această abordare relevă o modalitate de a transmite dezamăgirea și, oarecum, frustrarea, în cel mai direct mod cu putință. Pe aceeași linie, exprimă nivelul ridicat de reziliență – o reafirmare, de facto, a angajamentelor guvernamentale: „vom continua să protejăm frontierele noastre externe”, „România va continua să fie constructivă”, „România va relua procesul de aderare”, „decizia de astăzi (...) ne motivează să continuăm” și, finalmente, reamintește că aderarea rămâne obiectiv național strategic²⁶.

Dinspre Senat, declarațiile au avut, de departe, o tonalitate mult mai agresivă. Președintele interimar al Senatului de la acea vreme, Alina Gorghiu, s-a exprimat prin intermediul unei postări pe pagina acesteia de Facebook²⁷, utilizând, în cadrul expunerii, concepte puternice precum „poziție ostilă”, „dublu-standard flagrant”, pentru a exprima indignarea față de rezultatul votului din Consiliul JAI; acestea relevă, indubitabil, o atitudine mai vehementă și mai agresivă, în comparație cu actorii precedenți care, din punct de vedere discursiv, au fost temperați, chiar rezervați. În final, atrage atenția că Austria nu înțelege solidaritatea europeană și pune în discuție, din punct de vedere juridic, consecințele periculoase, dar și precedentul periculos deja creat în sânul Uniunii.

Mai departe, Președintele Camerei Deputaților de la acea vreme, Marcel Ciolacu, s-a exprimat public tot pe pagina acestuia. Atitudinea a fost

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Alina Gorghiu, *Înțeleg clar că avem de a face cu o poziție ostilă a Austriei față de România*, Facebook, 8 decembrie 2022, [https://www.facebook.com/alinagorghiu/posts/pfbid07rA9MkMTcTc3oNc1h5hejF2Kv9m9BQTMovT4jGFeQGBt4y9DUZSDbmRScbXP2tHml?lcale=ro_RO], accesat la data de 10 iunie 2023.

una fermă, la fel ca și în cadrul celorlalte declarații, însă mult mai agresivă, cu critici nuanțate politic, fiind acuzate atât Austria, cât și dreapta europeană pentru acest eșec, lansând și acuzații de abandonare a valorilor comune europene și de servire a intereselor Rusiei²⁸.

Indubitabil, reacțiile au venit din partea tuturor liderilor formațiunilor politice din Parlament, iar ele au exprimat, de departe, indignarea față de rezultat. De altfel, poate una dintre cele mai dure poziții diplomatice a venit din partea Ministerului Afacerilor Externe, care, la scurt timp după ședința de Consiliu, a convocat-o pe Ambasadoarea Austriei la București, pentru a-i comunica, în câteva puncte clare, protestul față de poziția Austriei, pe care au catalogat-o ca fiind „inadmisibilă, nejustificată și inamică”, cu consecințe, evident profunde, în raport cu relațiile bilaterale dintre cele două state²⁹. O zi mai târziu, MAE a anunțat public chemarea în țară a ambasadorului extraordinar și plenipotențiar al României în Republica Austria, numind decizia „gest politic” și indicând că aceasta reprezintă o „diminuare a nivelului actual al relațiilor cu acest stat”³⁰. Acest gest este, din punct de vedere diplomatic, unul important, de neignorat și, mai mult, poate determina statul în cauză „să reconsidere politicile (sau orientările) care sunt la originea conflictelor interstatuale”³¹, în cazul de față – a refuzului exprimat de către partea austriacă. În orice caz, situația diplomatică avea să se

²⁸ Marcel Ciolacu, *O majoritate covârșitoare a statelor membre ale Uniunii Europene au spus astăzi că România merită în Schengen*, Facebook, 8 decembrie 2022, [<https://www.facebook.com/CiolacuMarcel/posts/pfbid02h3RTMMgCQZjrHg6KNDkzHg3TQ6PtVkThajQ2vYUYZbpAwcqvkcXC1mCb3cz9WbRI>], accesat la data de 10 iunie 2023.

²⁹ „Atitudinea inadmisibilă a Vienei va produce consecințe inevitabile asupra relațiilor bilaterale”, Hotnews.ro, Politic, [<https://www.hotnews.ro/stiri-politic-25952724-ambasadoarea-austriei-bucuresti-convocata-mae-atitudinea-inadmisibila-vienei-produce-consecinte-inevitabile-asupra-relatiilor-bilaterale.htm>], 8 decembrie 2022, accesat la data de 10 iunie 2023.

³⁰ Ministerul Afacerilor Externe, *Chemarea în țară pentru consultări a ambasadorului României în Austria, Precizări de presă*, [<https://www.mae.ro/node/60545>], 9 decembrie 2022, accesat la data de 10 iunie 2023.

³¹ Abby LaBreck, *Dilemme Diplomatique: Examining Diplomatic Revocation as Foreign Policy Tool and Its Implications on US-French Relations*, 2022, în *Harvard International Review*, [<https://hir.harvard.edu/dilemme-diplomatique-examining-diplomatic-revocation-as-foreign-policy-tool-and-its-implications-on-us-french-relations/>], accesat la data de 10 iunie 2023.

îmbunătățească o lună mai târziu când, în urma unei conversații telefonice cu Președintele Austriei, Alexander Van der Bellen, președintele României, printr-un „gest de deschidere”, așa cum fusese menționat în comunicat³², a hotărât retrimiteră ambadorului la post în Viena.

Dincolo de aceste reacții, trebuie identificate modalitățile prin care statul a încercat, ulterior acestui moment, să acționeze. În perspectivă, sunt relevante și vizitele liderilor instituțiilor UE în România, după rezultatul din Consiliu, respectiv vizita Ursulei von der Leyen (17 decembrie 2022), a Robertei Metsola (19 decembrie 2022) și, în final, a lui Charles Michel (27 martie 2023). În declarațiile acestor lideri, se remarcă, de departe, optimismul cu privire la o posibilă aderare (în cursul anului 2023) și consensul puternic între cele trei instituții. Într-adevăr, declarațiile lor nu reprezintă surprize, căci instituțiile au fost, de mulți ani, de partea României și Bulgariei.

După rezultatul din Consiliu, este important de menționat că a existat, într-adevăr, un efort politic și o mobilizare susținută a decidenților. Dar nu este suficient. Președintele, Guvernul, dar și Parlamentul sunt implicați, direct, în acest proces. Recomandabil ar fi fost ca acest efort colectiv, care amplifică impactul acțiunilor naționale, să se fi realizat nu acum, ci într-un stadiu anterior, desfășurat în mod constant. În acest sens, eforturile diplomatice trebuiau intensificate, și nu concentrate toate într-un context care ne putea fi (sau nu) favorabil. Decidenții politici știau, de la început, că extinderea spațiului Schengen nu reprezenta o chestiune care putea tratată cu superficialitate. Tot ce n-a avut România, de fapt și de drept, a fost o direcție strategică, o diplomatie activă și un angajament constant din partea liderilor. După vot, degetele erau îndreptate către Viena, acuzată chiar de Președintele României că, „din motive electorale interne, se opune extinderii Schengen”³³.

³² Convorbirea telefonică a Președintelui României, Klaus Iohannis, cu Președintele Republicii Austria, Alexander Van der Bellen, Comunicat de presă, 19 ianuarie 2022, [<https://www.presidency.ro/ro/media/comunicate-de-presa/convorbirea-telefonica-a-presedintelui-romaniei-klaus-iohannis-cu-presedintele-republicii-austria-alexander-van-der-bellen>], accesat la data de 10 iunie 2023.

³³ Declarațiile de presă susținute de Președintele României, Klaus Iohannis, înaintea participării la reuniunea Consiliului European, Declarații de presă, 23 martie 2023,

Președintele României, în acord cu informațiile puse la dispoziție de către Administrația Prezidențială, după votul din Consiliul JAI, a abordat chestiunea aderării României la spațiul Schengen, expunând argumentele în repetate rânduri și diverse contexte. Aceste ocazii includ, printre altele, întrevederea cu ambasadorii statelor membre UE la încheierea Președinției cehe a Consiliului în decembrie 2022, participarea la reuniunile Consiliului European, precum și întâlnirile cu Președinții celor trei instituții europene (Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul European). De asemenea, Președintele României a avut întrevederi și convorbiri telefonice cu Președintele Bulgariei, Rumen Radev (la Sofia, Bulgaria), și cu Președintele Austriei, Alexander Van der Bellen (în marja Consiliului European). Aceste discuții au fost completate de întâlniri cu alți lideri europeni, precum prim-ministrul Republicii Portugheze, Marcelo Rebelo de Sousa, prim-ministrul landului Bavaria, Markus Söder, Cancelarul Germaniei Olaf Scholz și Președintele Germaniei Frank-Walter Steinmeier, premierul Poloniei Mateusz Morawiecki, ministrul de interne al Spaniei, Fernando Grande-Marlaska Gomez, precum și cu reprezentanți ai altor state membre ale Uniunii Europene și ai instituțiilor europene. Toate aceste demersuri diplomatice demonstrează, de departe, angajamentul și eforturile constante ale Președintelui de a promova, în mod activ, aderarea țării noastre la spațiul Schengen.

În același context, demersurile realizate de către Guvernul României au reprezentat, în sine, un pilon central în ceea ce privește promovarea obiectivului strategic. Așadar, prin intermediul unor abordări perseverente, s-au întreprins demersuri pentru a convinge părțile de importanța aderării, reiterându-se îndeplinirea condițiilor tehnice și a respectării acquis-ului Schengen, dar și pentru a obține o reasigurare în ceea ce privește sprijinul în cadrul acestui proces. Astfel, în perioada decembrie 2022 – iulie 2023, în acord cu informațiile de pe site-ul oficial al Guvernului României, au avut loc întrevederi ale premierului României, la nivel înalt, cu diverși lideri.

[<https://www.presidency.ro/ro/media/declaratii-de-presa/declaratiile-de-presa-sustinute-de-presedintele-romaniei-klaus-iohannis-inaintea-participarii-la-reuniunea-consiliului-european1679569980>], accesat la data de 16 iunie 2023.

Acestea au inclus întâlniri cu Președinți ai țărilor membre ale UE (Președintele Germaniei), întâlniri cu Președinți ai instituțiilor europene (Comisie, Parlament, Consiliul European), cu prim-miniștri și cancelari (Republica Bulgaria, Landul Bavaria, Polonia, Suedia, Germania), cu miniștri (Țările de Jos, Franța, Italia), cu comisari europeni (Comisarul pentru gestionarea crizelor, Comisarul pentru Piață Internă), cu președinți și vicepreședinți de Parlament (Letonia, Germania), cu ambasadorii acreditați în România (și, individual, cu cei ai Cehiei și Slovaciei). Pe lângă activitățile premierului, demersurile de aderare au inclus și întrevederi sau discuții telefonice ale miniștrilor de resort (în special Interne și Externe) cu omologi din statele membre UE, dar și ambasadori. Pentru asigurarea și, deopotrivă, reconfirmarea sprijinului, la nivelul MAE s-a încercat adoptarea unei abordări dedicate, a unei diplomații active. Așadar, în marja Consiliului Afaceri Externe, au existat mai multe discuții cu omologi din Portugalia, Spania, Suedia, Italia, Belgia, Slovenia, Cehia, Olanda și Germania³⁴. Mai departe, România a purtat discuții chiar și cu Israelul, dar și cu unele organizații evreiești³⁵, în dorința de a fi facilitată derularea negocierilor cu Austria, statul așa-zis „neclintit”.

Vizita din 26 aprilie a lui Gerhard Karner în România, a reprezentat poate cel mai relevant moment de „dezgheț diplomatic”, când autoritățile române așteptau vești pozitive, extrem de improbabile totuși. De departe, vizita a fost una de campanie, de interes în raport cu solicitările făcute Uniunii, de a interveni, cu măsuri concrete, pentru a stopa migrația ilegală. În acest sens, putem reaminti și de proiectul-pilot (în domeniul migrației)³⁶

³⁴ Radu Eremia, Maria Dinu, *România actualizează lista susținătorilor pentru aderarea la Schengen. Austria, de neclintit*, 2023, [<https://adevarul.ro/politica/romania-lista-sustinatori-aderare-schengen-austria-2236931.html>], accesat la data de 5 iunie 2023.

³⁵ Iulian Birzoi, *Israelul, lobby pentru aderarea României la Schengen*, 2023, [<https://ziare.com/spatiul-schengen/israel-lobby-aderare-romania-schengen-surse-1785024>], accesat la data de 5 iunie 2023.

³⁶ Nicolae Ciucă, *Salut lansarea proiectului-pilot care prevede implementarea de către România a mai multor instrumente din domeniul protecției granițelor externe ale Uniunii Europene (...)*, Facebook, 17 martie 2023, [https://www.facebook.com/IonelNicolaeCiuca/posts/pfbid02xatdBkYM3KQgH5roUB8ZSmQa2S7QhC2Ucp67FCvSrnsMHUGAkaUHRXtWYd9Yxr eZI?locale=ro_RO], accesat la data de 5 iunie 2023.

lansat de către Comisie, alături de România, în urma discuțiilor din cadrul Consiliului European (9 februarie 2023), pentru a tempera, cel mai probabil, îngrijorările Austriei și pentru a demonstra, încă o dată, că România este capabilă să gestioneze frontierele externe. G. Karner, deși a recunoscut, în cadrul vizitei, eforturile și direcțiile concrete ale României, a acționat politic, eclipsând scenariile unei posibile aderări: „primii pași i-am reușit, dar mai avem mult de lucru împreună”³⁷, a declarat acesta.

În momentul de față, liderii politici români comunică, însă într-un mod dezorganizat și fără a avea o strategie clar definită și transparentă. Din punct de vedere diplomatic, nu există vizite anunțate ale liderilor români în Austria, iar Președintele României pare că este depășit de situație și distant față de abordările Bulgariei. Vizita oficială a acestuia în Sofia, la trei luni după vot, a fost, în contextul evoluțiilor, întârziată, dar totuși bine venită. România trebuie să acționeze strategic, alături de Bulgaria, pentru a adera cu succes și să implice în proces negociatori profesioniști, nu politicieni avari după imagine politică.

Concluzii

În momentul de față, aderarea la spațiul Schengen a devenit, mai degrabă, un joc politic pentru mulți politicieni, unii agățându-se flagrant de acest subiect pentru capital politic și de imagine. Această tevatură, clasică politicii românești, ar trebui să înceteze, iar decidenții să se coalizeze și să conlucreze, prin intermediul unei strategii comune, alături de partenerii din Bulgaria. Chiar dacă după votul din 8 decembrie se observă, totuși, o intensificare a eforturilor, România trebuie să își îmbunătățească imaginea pe plan extern, să demonstreze credibilitate și să acționeze unitar, alături de alți actori. Pentru a răspunde interogației de cercetare, poziția României a evoluat pozitiv, în sensul că există, într-adevăr, o intensificare a eforturilor

³⁷ Ministrul austriac de Interne, despre aderarea României la Schengen: nu pot să vă ofer astăzi o dată, Agerpres, 2023, [<https://www.agerpres.ro/politica/2023/04/26/ministrul-austriac-de-interne-despre-aderarea-romaniei-al-schengen-nu-pot-sa-va-ofer-astazi-o-data--1097920>], accesat la data de 1 iunie 2023.

(cel puțin la nivel diplomatic), însă nu este suficient. România, de fapt și de drept, nu are o direcție strategică clară și trebuie să acționeze mai transparent.

Subiectul Schengen este, într-adevăr, mai vizibil și mai prezent în declarații, dar acțiunile concrete bat pasul pe loc. România, alături de Bulgaria, trebuie să comunice clar atât cu Austria, cât și cu Olanda, iar în cadrul acestor discuții să participe negociatori profesioniști, nu doar politicieni în căutare de electorat și cu un interes, mai degrabă, personal și obscur, decât colectiv. Preluarea de către Spania a Președinției Consiliului poate oferi, de departe, o oportunitate³⁸, dar hotărârea va fi luată de către Consiliu. De altfel, rezultatul va depinde, într-o mare măsură, și de ceea ce va face Bulgaria, ca răspuns la solicitările (neîntemeiate oricum) ale Olandei, stat care a rămas, între timp, și fără guvern. Criza politică din Olanda poate fi, din nefericire, un ghimpe în procesul de extindere al spațiului Schengen cu România și Bulgaria în cursul acestui an, așa cum și-au propus.

Bibliografie

„Atitudinea inadmisibilă a Vienei va produce consecințe inevitabile asupra relațiilor bilaterale”, Hotnews.ro, Politic, disponibil la: [<https://www.hotnews.ro/stiri-politic-25952724-ambasadoarea-austriei-bucuresti-convocata-mae-atitudinea-inadmisibila-vienei-produce-consecinte-inevitabile-asupra-relatiilor-bilaterale.htm>], 8 decembrie 2022, accesat la data de 10 iunie 2023.

Banu, Mihai Constantin, *Participarea României la Spațiul Schengen. Stadiul actual*, Departamentul de studii parlamentare și politici UE, Direcția pentru Uniunea Europeană, 2021, disponibil la: [https://www.cdep.ro/afaceri_europene/afeur/2022/st_3312.pdf], accesat la data de 2 iunie 2023.

Birzoi, Iulian, *Israelul, lobby pentru aderarea României la Schengen*, 2023, disponibil la: [<https://ziare.com/spatiul-schengen/israel-lobby-aderare-romania-schengen-surse-1785024>], accesat la data de 5 iunie 2023.

Burghilea, Cătălina, *Ce au pățit jurnaliștii români de la Bruxelles după votul care a decis că România nu intră în Schengen*, în Playtech.ro, 9 decembrie 2022, disponibil la:

³⁸ Programme of the Spanish presidency: for a global, autonomous, digital and green Europe with social justice, 1 iulie 2023, [<https://spanish-presidency.consilium.europa.eu/en/news/program-spanish-presidency-council-eu/>], accesat la data de 1 iulie 2023.

<https://playtech.ro/2022/ce-au-patit-jurnalistii-romani-de-la-bruxelles-dupa-votul-care-a-decis-ca-romania-nu-intra-in-schengen-foto>, accesat la data de 15 iunie 2023.

Ciolacu, Marcel, *O majoritate covârșitoare a statelor membre ale Uniunii Europene au spus astăzi că România merită în Schengen*, Facebook, 8 decembrie 2022, [<https://www.facebook.com/CiolacuMarcel/posts/pfbid02h3RTMMgCQZjrHg6KNDkzHg3TQ6PtVkThajQ2vYUYZbpAwcqovkcXC1mCb3cz9WbRI>], accesat la data de 10 iunie 2023.

Ciucă, Nicolae, *Salut lansarea proiectului-pilot care prevede implementarea de către România a mai multor instrumente din domeniul protecției granițelor externe ale Uniunii Europene (...)*, Facebook, 17 martie 2023, disponibil la: [https://www.facebook.com/IonelNicolaeCiuca/posts/pfbid02xatdBkYM3KQgH5roUB8ZSmQa2S7QhC2Ucp67FCvSrnsMHUGAkaUHRXtWYd9YxreZI?locale=ro_RO], accesat la data de 5 iunie 2023.

Comunicat de presă, Convorbirea telefonică a Președintelui României, Klaus Iohannis, cu Președintele Republicii Austria, Alexander Van der Bellen, 19 ianuarie 2022, disponibil la: [<https://www.presidency.ro/ro/media/comunicate-de-presa/convorbirea-telefonica-a-presedintelui-romaniei-klaus-iohannis-cu-presedintele-republicii-austria-alexander-van-der-bellen>], accesat la data de 10 iunie 2023.

Council of the European Union, *Raport of the voluntary based fact-finding mission to Bulgaria and Romania on the application of the Schengen acquis and its developments since 2011*, Brussels, 2022, [https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-11/Bulgaria%20and%20Romania%20fact-finding%20mission%20report_en.pdf], accesat la data de 16 mai 2023.

Council of the European Union, Press release: 3096th Council meeting, Justice and Home Affairs, 10 June, 2011, [https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/122516.pdf], accesat la data de 1 iunie 2023.

Cristian, Andrei, *Premierul Ciucă: „Nu garantez că intrăm în Schengen în 2022”*, în Europa Liberă România, 2021, disponibil la: [<https://romania.europalibera.org/a/ciuca-nu-garantez-ca-intram-in-schengen-in-2022/31607242.html>], accesat la data de 16 mai 2023.

Declarația Comună privind aderarea Republicii Bulgaria și României la Spațiul Schengen, 2007, disponibil la: [<http://www.schengen.mai.gov.ro/Documente/Declaratia%20RoBg%20semnata%20in%20romana.pdf>], accesat la data de 15 mai 2023.

Declarațiile de presă comune susținute de Președintele României, Klaus Iohannis, cu Președintele Confederației Elvețiene, Ignazio Cassis, Declarație de presă, 12

decembrie 2022, disponibil la: [<https://www.presidency.ro/ro/media/declaratii-de-presa/declaratiile-de-presa-comune-sustinute-de-presedintele-romaniei-klaus-iohannis-cu-presedintele-confederatiei-elvetiene-ignazio-cassis>], accesat la data de 15 iunie 2023.

Declarațiile de presă susținute de Președintele României, Klaus Iohannis, înaintea participării la reuniunea Consiliului European, Declarații de presă, 23 martie 2023, disponibil la: [<https://www.presidency.ro/ro/media/declaratii-de-presa/declaratiile-de-presa-sustinute-de-presedintele-romaniei-klaus-iohannis-inaintea-participarii-la-reuniunea-consiliului-european1679569980>], accesat la data de 16 iunie 2023.

Declarație de presă susținută de premierul Nicolae-Ionel Ciucă cu privire la decizia Consiliului JAI, Declarație de presă, 8 decembrie 2022, disponibil la: [<https://gov.ro/ro/stiri/declaratii-sustinute-de-premierul-nicolae-ionel-ciuca-cu-privire-la-decizia-consiliului-jai>], accesat la data de 15 iunie 2023.

Declarația nr. 1 și Declarația nr. 3 din 21 septembrie 2011 privind aderarea României la spațiul Schengen, Monitorul Oficial nr. 679 din 23 septembrie 2011.

Dumitru, Adrian, *Presa austriacă: Guvernul Austriei ar putea să cadă după veto-ul împotriva României. Verzii sunt furioși pe Nehammer*, 2022, disponibil la: [<https://www.digi24.ro/stiri/externe/presa-austriaca-guvernul-austriei-ar-putea-sa-cada-dupa-veto-ul-impotriva-romaniei-verzii-sunt-furiosi-pe-nehammer-2180073>], accesat la data de 2 iunie 2023.

Eremia, Radu, Dinu, Maria, *România actualizează lista susținătorilor pentru aderarea la Schengen. Austria, de neclintit*, 2023, disponibil la: [<https://adevarul.ro/politica/romania-lista-sustinatori-aderare-schengen-austria-2236931.html>], accesat la data de 5 iunie 2023.

European Commission, Europe without borders: The Schengen area. Migration and Home Affairs, disponibil la: [https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files_en?file=202009/schengen_brochure_dr3111126_en.pdf], accesat la data de 19 mai 2023.

Fati, Sabina, *Problema aderării României și Bulgariei la Schengen ar putea fi de durată*, disponibil la: [<https://moldova.europalibera.org/a/24337101.html>], accesat la data de 1 iunie 2023.

Gebhart, Martin, *Schengenraum: Karner ist gegen Beitritt von Kroatien, Rumänien und Bulgarien*, disponibil la: [<https://kurier.at/politik/inland/oesterreich-ist-gegen-schengen-erweiterung/402226260>], accesat la data de 1 iunie 2023.

Gorghiu, Alina, *Înțeleg clar că avem de a face cu o poziție ostilă a Austriei față de România*, Facebook, 8 decembrie 2022, disponibil la: [<https://www.facebook.com/alinagorghiu/posts/pfbid07rA9MkMTcTc3oNc1h5hejF2Kv9m9BQTMovT4jGF>]

eQGBt4y9DUZSDbmRSbXP2tHml?locale=ro_RO], accesat la data de 10 iunie 2023.

Kaczynski, P. M., *Polish Council Presidency 2011, Ambitions and Limitations*, SIEPS, 2011, Stockholm, Sweden: Swedish Institute for European Policy Studies, disponibil la: [https://www.apgef.com/wp-content/uploads/2011/12/2011_3op.pdf], accesat la data de 2 iunie 2023.

Karner, Gerhard, Justiție și Afaceri Interne. Arrivals (Home Affairs), Joi, 8 Decembrie 2022, 09:43, Consiliul Uniunii Europene, disponibil la: [https://newsroom.consilium.europa.eu/events/20221208-justice-and-home-affairs-council-december-2022/138084-arrival-and-doorstep-at-karner-20221208] accesat la data de 15 iunie 2023.

LaBreck, Abby, „Dilemme Diplomatique: Examining Diplomatic Revocation as Foreign Policy Tool and Its Implications on US-French Relations”, în *Harvard International Review*, 2022, disponibil la: [https://hir.harvard.edu/dilemme-diplomatique-examining-diplomatic-revocation-as-foreign-policy-tool-and-its-implications-on-us-french-relations/], accesat la data de 10 iunie 2023.

Langer, Adrian, *Van der Bellen erkennt Sinn hinter Veto nicht*, 2022, disponibil la: [https://www.meinbezirk.at/c-politik/van-der-bellen-erkennt-sinn-hinter-veto-nicht_a5762089], accesat la data de 1 iunie 2023.

Luca, Andrei, *Austria anunță că va fi „foarte critică” față de România pe tema Schengen. Viena sprijină Croația*, 2022, disponibil la: [https://adevarul.ro/stiri-externe/europa/austria-anunta-ca-va-fi-foarte-critica-fata-de-2222515.html], accesat la data de 1 iunie 2023.

Menghi, Martina, Pascouau, Yves, *The Schengen Area under threat: problem or solution?*, 2015, disponibil la: [https://institutdelors.eu/wpcontent/uploads/2020/08/synthesisschengenmenghipascouausept2015.pdf], accesat la data de 16 mai 2023.

Ministerul Afacerilor Interne, Auto-evaluare – misiuni de auto-evaluare/vizite de pre-evaluare, disponibil la: [http://www.schengen.mai.gov.ro/Documente/Auto.pdf], accesat la data de 19 mai 2023.

Ministerul Afacerilor Interne, Întrevederea oficială a domnului Lucian BODE, ministrul afacerilor interne, cu domnul Gerhard KARNER, ministrul federal de interne al Republicii Austria, 2022, disponibil la: [https://www.mai.gov.ro/intrevederea-oficiala-a-domnului-lucian-bode-ministrul-afacerilor-interne-cu-domnul-gerhard-karner-ministrul-federal-de-interne-al-republicii-austria/], accesat la data de 2 iunie 2023.

Ministerul Afacerilor Externe, *Chemarea în țară pentru consultări a ambasadorului României în Austria*, Precizări de presă, disponibil la: [<https://www.mae.ro/node/60545>], 9 decembrie 2022, accesat la data de 10 iunie 2023.

Ministrul austriac de Interne, despre aderarea României la Schengen: nu pot să vă ofer astăzi o dată, Agerpres, 2023, disponibil la [<https://www.agerpres.ro/politica/2023/04/26/ministrul-austriac-de-interne-despre-aderarea-romaniei-al-schengen-nu-pot-sa-va-ofer-astazi-o-data--1097920>], accesat la data de 1 iunie 2023.

Programme of the Spanish presidency: for a global, autonomous, digital and green Europe with social justice, 1 iulie 2023, disponibil la: [<https://spanish-presidency.consilium.europa.eu/en/news/program-spanish-presidency-council-eu/>], accesat la data de 1 iulie 2023.

Ray, Michael, „Schengen Agreement”, în Encyclopedia Britannica, 2023, disponibil la: [<https://www.britannica.com/topic/Schengen-Agreement>], accesat la data de 19 mai 2023.

Ranghel, Ciprian, Pricop, Sebastian, Cochino, Adrian, *Austria a blocat aderarea României la Schengen. Olanda a votat și ea împotriva pentru a bloca Bulgaria. Reacții*, 2022, disponibil la: [<https://www.libertatea.ro/stiri/corespondenta-de-la-bruxelles-cum-arata-ziua-ultimei-sanse-pentru-schengen-derularea-evenimentelor-de-la-fata-locului-pe-libertatea-4372369>], accesat la data de 1 iunie 2023.

Reștea, Kristina, *Ce impact a avut valul de reacții privind boicotarea firmelor austriece în România, după respingerea aderării țării noastre la Schengen. Grup bancar: „Operațiunile se desfășoară normal, fără limitări”*, 2022, disponibil la: [<https://economy.ro/ce-impact-a-avut-valul-de-reactii-privind-boicotarea-firmelor-austriece-in-romania-dupa-respingerea-aderarii-tarii-noastre-la-schengen-grup-bancar-operatiunile-se-desfasoara-normal-fara-l.html>], accesat la data de 15 iunie 2023.

Secțiunea II.

GLOBALIZAREA – ISTORIE ȘI ACTUALITATE

Rolul guvernării private indirecte în revenirea spectaculoasă a rebelilor M23 în extremitatea estică a Republicii Democrate Congo

DRD. ANDREEA BIANCA URS

*Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii Europene
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

Au cœur de l'Afrique, dans l'extrémité orientale de la République Démocratique du Congo, les massacres et les catastrophes humanitaires ont atteint l'apogée du chaos. Plus de vingt ans après la fin des guerres, la violence armée est en pleine ascension dans la région du Nord-Kivu, espace qui continue à enregistrer des niveaux de violence encore plus élevés que certains endroits classés comme les plus violents du monde. La militarisation ne cesse de modifier le paysage politique du pays et la permanence et l'essor des groupes armés sont devenus des phénomènes récurrents. Ainsi, on assiste à un enchevêtrement vicieux des groupes armés : lorsqu'une faction disparaît, une autre apparaît de ses ruines. Ce phénomène peut sembler inexplicable à première vue, surtout après l'amalgame des accords de paix et des implications extérieures, mais il peut être compris si on l'analyse sous le spectre du gouvernement privé indirect, concept théorisé par Achille Mbembe. Ainsi, loin du pouvoir étatique, dans un espace brisé du reste du pays, une nouvelle forme d'organisation du pouvoir, reposant sur les principaux moyens de la contrainte (force armée, moyens d'intimidation, emprisonnement, expropriation, tueries), naît dans le cadre de territoires qui ne relèvent plus d'une conception traditionnelle de l'État. Le cas du Mouvement 23 (M23) est un exemple concret de gouvernement privé indirect, cet article vise à vérifier l'applicabilité de ce concept, en décryptant le processus d'émergence de cette véritable bourgeoisie militaire de l'Est congolais, à partir du retour spectaculaire du groupe rebelle M23 comme micro-étude de cas. Près d'une décennie après

leur défaite, les rebelles du M23 sont massivement actifs dans les territoires durement affectés de la région du Nord-Kivu.

Cuvinte-cheie: conflict, grupuri rebele, Republica Democrată Congo, violență, postcolonie.

Introducere

În inima Africii, în extremitatea orientală a Republicii Democratice Congo¹, masacrele și dezastrele umanitare au atins apogeul haosului. La aproape 20 de ani de la sfârșitul marelui război african, violența armată este în creștere în regiunea Kivu de Nord, o zonă care continuă să înregistreze niveluri de violență mai ridicate decât unele locuri clasificate drept cele mai violente din lume. Militarizarea continuă să schimbe peisajul politic al țării, iar permanența și ascensiunea grupurilor armate au devenit fenomene recurente. Asistăm, astfel, la o înlănțuire vicioasă a grupurilor armate: când un grup dispare, altul apare din ruinele sale. Acest fenomen poate părea inexplicabil la prima vedere, mai ales după amalgamul de acorduri de pace și implicații externe, dar poate fi înțeles dacă îl analizăm sub spectrul guvernării private indirecte, concept teoretizat de Achille Mbembe în 1999. Astfel, departe de stat, într-un spațiu rupt de restul țării, apare o nouă formă de organizare a puterii, bazată pe principalele mijloace de constrângere (forța armată, mijloace de intimidare, închisoare, expropriere, asasinat) în cadrul unor teritorii care nu se mai încadrează într-o concepție tradițională a statului. Provincia Kivu de Nord corespunde acestei descrieri, fiind un spațiu rupt de restul țării. Pornind de la ipoteza potrivit căreia cazul M23 reprezintă un exemplu concret de guvernare privată indirectă, această lucrare are ca scop verificarea aplicabilității acestui concept, prin descifrarea procesului de apariție a acestei adevărate burghezii militare est-congoleze, folosind revenirea spectaculoasă a grupului rebel M23 ca micro-studiu de caz. La aproape un deceniu după ce au fost înfrânți, rebelii M23 activează masiv în teritoriile greu-încercate din regiunea Kivu de Nord, cu precădere

¹ De acum în text abreviat RDC.

Rutshuru. În prima secțiune vom explica particularitățile conceptului de guvernare privată indirectă pentru a-l putea aplica în a treia secțiune, cea de-a doua secțiune fiind destinată ancorării în context a rebelilor M23. Pe parcursul celor trei secțiuni vom încerca să răspundem la o întrebare simplă: de ce M23 este atât de diferit de alte grupuri armate care operează în estul RDC și de ce este un exemplu relevant de guvernare privată indirectă ?

I. Despre guvernarea privată indirectă (GPI)

Conflictul și schimbarea sunt la fel de inerente lumii sociale precum ordinea și permanența. De-a lungul timpului, o sumedenie de cercetători au încercat să ofere o definiție viabilă conflictului, însă fără a atinge cu exactitate acest țel, iar acest lucru se datorează faptului că natura conflictelor este diferită, revenindu-ne tuturor sarcina de a le diferenția și de a le gestiona, analiza în funcție de caracteristicile fiecăruia. Teoriile conflictului pot reprezenta un instrument esențial pentru studiile africane, dar numai dacă reușim să alegem înțelept acest instrument. În aceasta direcție, teoria și conceptele trebuie atent studiate, înțelese și adaptate corespunzător.

Achille Mbembe lansează în 1999 conceptul de guvernare privată indirectă (original în lb. franceză: *le gouvernement privé indirect*)² pentru a descrie o nouă realitate în anumite părți ale Africii. Guvernarea privată indirectă reprezintă un nou mod inedit de structurare a puterii a unor teritorii care nu se mai încadrează în limitele unui stat. Acest mod inedit de structurare a puterii este marcat de precaritate, violențe difuze, informalitate, taxe și renegocieri brutale între actori. Bineînțeles, „guvernare” se referă la actul de a conduce politic o țară. Noțiunea de „privat” indică înstrăinarea față de serviciul public și munca pe cont propriu. Apoi, „indirect” sugerează un proces care are loc cu modificări și ascunzișuri. Conceptul a apărut într-un context tumultuos (anii 1990 reprezintă un punct de cotitură în istoria postcolonială), „într-un context de

² Achille Mbembe, « Du gouvernement privé indirect », *Politique africaine*, N°1, Vol. 73, 1999, p. 103.

mare penurie materială, dezinstituționalizare, violență generalizată și reteritorializare”³, și în urma unei serii de întrebări simple privind ordinea socială: „cine este cine?” Cine trebuie protejat, de cine, împotriva a ce, împotriva cui și cu ce preț? Cine este egal cu cine? [...] Cine poate prelua puterea și conduce o țară, în ce împrejurări, cum, pentru cât timp și în ce condiții? Cine are dreptul la produsul ce muncă și pentru ce remunerație? Când se poate înceta să se încline în fața autorității fără a fi pedepsit? Cine trebuie să pedepsească pe cine și pentru care sunt motivele? Cine ar trebui să plătească impozitul și care este destinația ei? Cine poate contracta datorii în numele cui, pe ce ar trebui să fie cheltuite și cine să le ramburseze? Cine deține bogăția unei țări?⁴

Toate aceste întrebări sunt relative și diferă în funcție de segmentul în care sunt aplicate. Conceptul intitulat guvernare privată indirectă înseamnă: „un mod inedit de structurare socială care caracterizează acum statele africane”⁵. Adverbul acum arată că noua structură socială este mereu în schimbare. De asemenea, acest mod de guvernare este rezultatul unei renegocieri brutale a relației dintre individ și comunitate, regimuri de violență, regimuri de proprietate și ordine de impozitare. Conceptul decurge în special din „ieșirea din stat”, deoarece „întoarcerea societăților africane asupra lor însele are loc într-un context marcat de dezmembrarea progresivă a statului și, în numele câștigurilor în eficiență, prin negarea legitimitatea intervenției sale în domeniul economic”.⁶ În esență, dispariția progresivă a statului se bazează pe ideea că statul în Africa a eșuat ca structură productivă.⁷

Mai mult decât un fenomen care s-a dezvoltat treptat și a trecut neobservat, pentru frații Comaroff, guvernarea privată indirectă reprezintă: „o caricatură a liberalizării în care normele de redistribuire asociate cândva cu regimul clientelist s-au fragmentat în fața deplasării suveranității către

³ Achille Mbembe, « Du gouvernement privé indirect », *art.cit.*, p. 103.

⁴ *Ibidem.*, p. 105.

⁵ *Ibidem.*, p. 109.

⁶ *Ibidem.*, p. 109.

⁷ *Ibidem.*, p. 111.

forme de putere și acumulare mai concentrată, înrădăcinate în controlul brutal al vieții și al morții”.⁸

Ne aflăm așadar în prezența unui mod de desfășurare a forței și constrângerii care are propria sa pozitivitate⁹. Relațiile de supunere specifice vremurilor de penurie și dereglementare sunt în curs de constituire și instituționalizare. Acest tip de relație de subjugare o înlocuiește pe cea care consta anterior în transferuri de bunuri și servicii efectuate în schimb și echivalență între ele. Taxele și diversele forme de însușire a utilităților specifice vremurilor de austeritate se înscriu, pe de altă parte, într-un climat de violență în care prada, capturarea și jefuirea devin modalități de lucru pentru dobândirea și consumarea bogăției.¹⁰ Astfel, noua modalitate de guvernare este marcată de masacre, taxe, impozitare și diverse redevențe.¹¹

Pe scurt, guvernare privată indirectă înseamnă apariția, în unele regiuni, a marilor aparate armate, a organizațiilor oficiale și semi-oficiale specializate în administrarea constrângerii, a structurilor private responsabile de securitate și protecție și a unor noi instituții responsabile de administrarea violenței. Africa avansează în multe direcții și această avansare nu are loc de-a lungul unei orbite care nu este nici netedă, nici uniliniară. Original, dar prea puțin explorat pe cazuri reale, conceptul lui Achille Mbembe cere regândirea anumitor structuri africane existente și poate constitui o grilă de înțelegere pentru apariția lor.

II. Contextualizare – Revenirea spectaculoasă a rebelilor M23

În mod paradoxal, RDC este în același timp cea mai bogată dar și cea mai săracă țară din lume. Bogăția sa în resurse naturale este țintă a numeroși

⁸ Jean Comaroff et John L. Comaroff (ed.), *Law and Disorder in the Postcolony*, Chicago et Londres, The University of Chicago Press, 2006, p. 7. [original: *a caricature of liberalization in which the norms of redistribution once associated with clientalist rule have fragmented in the face of the displacement of sovereignty into more concentrated forms of power and accumulation, rooted in brute control over life and death.*]

⁹ Achille Mbembe, « Du gouvernement privé indirect », *art.cit.*, p. 105.

¹⁰ *Ibidem.*, p. 107.

¹¹ *Ibidem.* p. 106.

actori naționali și internaționali. Departe de capitala Kinshasa în plină ascensiune¹², într-un spațiu rupt de restul țării, aflat în Stare de Asediu¹³, în extremitatea orientală a RDC are loc o violență extremă: peste 50 000 de civili au fost masacrați în ultimii 15 ani în provinciile Kivu de Nord și Ituri.¹⁴ În mod oficial, RDC este într-o perioadă post-conflict, însă violența armată rămâne o preocupare zilnică pentru milioane de oameni.

Fig. 1. Harta administrativă a RDC

Sursa: <https://www.diplomatie.gouv.fr>

¹² Andreea Bianca Urs, « La ville de Kinshasa dans les romans de Jean Bofane », *Studia Philologia*, LXVII, 3, 2022, p. 341 – 354.

¹³ Andreea Bianca Urs, „National Security and fulfilled promises? A brief analysis of the State of Siege in the Democratic Republic of Congo”, *Studia Europaea*, LXVI, 2, 2021, 55-68.

¹⁴ « RDC: plus de 15 000 civils massacrés ces 15 dernières années au Nord-Kivu et en Ituri », online, *Rfi*, : [https://www.rfi.fr/fr/afrique/20220524-rdc-plus-de-15-000-civils-massacr%C3%A9s-ces-15-derni%C3%A8res-ann%C3%A9es-au-nord%E2%80%93kivu-et-en-ituri?ref=tw_i], consultat în 25 mai 2023.

Republica Democrată Congo (RDC), cunoscută anterior ca Zair, și-a câștigat independența față de Belgia în 1960. De atunci, țara s-a confruntat cu instabilitate politică, provocări economice și numeroase tensiuni etnice.¹⁵ În octombrie 1996, Laurent-Désiré Kabila, sprijinit de Ruanda și Uganda, a format Alianța Forțelor Democratice pentru Eliberarea Congo (ADFL). Aceștia au lansat o rebeliune împotriva președintelui Mobutu Sese Seko, cu scopul de a-l înlătura. ADFL, cu asistența trupelor ruandeze și ugandeze, a avansat rapid prin țară iar armata congoleză, slăbită de corupție și diviziuni interne, nu a opus rezistență. În mai 1997, ADFL a ajuns la Kinshasa, iar L.-D. Kabila s-a declarat președinte, redenumind țara Republica Democrată Congo.¹⁶ În timp ce Ruanda și Uganda l-au sprijinit inițial pe Kabila, relația lor s-a înrăutățit pe măsură ce Kabila a căutat să divorțeze de cei care l-au adus la putere cu puțin timp în urmă.¹⁷ Primul Război din Congo a pus bazele războaielor ulterioare, implicând numeroși actori interni și externi și conducând la instabilitate politică semnificativă și crize umanitare în RDC.

Al Doilea Război din Congo, cunoscut și sub numele de Marele Război African, a avut loc între 1998 și 2003. În august 1998, Ruanda și Uganda, împreună cu grupurile rebele congoleze, au lansat o rebeliune împotriva guvernului lui Kabila. Acesta este asasinat în 2001 de către garda sa de corp, iar fiul sau, legendarul Joseph Kabila i-a luat locul și a rămas timp de 18 ani în fruntea țării.¹⁸ Marele Război African a evidențiat provocările guvernării post-coloniale, rivalitățile regionale, exploatarea resurselor și dinamica complexă a grupurilor armate din RDC.

Majoritatea grupărilor armate active în prezent în estul RDC sunt consecințele a celor două războaie sângeroase evocate în liniile anterioare și a perioadei de tranziție din 2003 până la alegerile din 2006. Cu toate acestea,

¹⁵ Georges Nzongola-Ntalaja, *The Congo from Leopold to Kabila: A People's History*, Londres, Zed Book, 2002, p. 95.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Adeleke Olumide Ogunnoiki, « Armed conflict in resource-endowed African states: a case study of the Democratic Republic of Congo (DRC) », *International Journal of Advanced Academic Research | Social and Management Sciences*, No.1, Vol. 5, 2019, p. 26.

¹⁸ Andreea Bianca Urs, « Petit requiem pour la démocratie congolaise » *Studia Europaea*, LXV, 2, 2020, pp. 195-217.

o mare parte a grupurilor armate formate în timpul ambelor războaie își au rădăcinile în epoci anterioare. Înainte de 1996, se pot distinge trei perioade majore de mobilizare armată: perioada colonială, când pretențiile invadatorilor străini au provocat rezistență; rebeliunile Simba din anii 1960, în urma unui proces haotic de independență și descentralizare; și începutul turbulent al anilor 1990, când o încercare greșită de democratizare a dus la mobilizare etnică și violență.¹⁹ De atunci și până acum, fiecare grup a folosit violența în beneficiul său. Orice analiză a situației din Kivu de Nord pe întreaga RDC, nu ar fi niciodată completă fără ancorarea ei în istorie pentru a evita impasul simplificării și generalizării.²⁰ De asemenea, este necesar să notăm că de fiecare dată când facem referire la grupurile armate din estul RDC este important să ținem cont de istoricul fiecărui grup armat și mai ales de teritoriul în care acționează, aceste două elemente reprezentând punctul de plecare pentru orice analiză pentru a evita suprageneralizarea și simplificările abuzive. Având în vedere că revendicările, modalitățile de acțiune și tipologiile de rebeli sunt diferite, este imposibilă efectuarea de conexiuni bazate pe expertiză dobândită în studiul altor grupuri.

Kivu de Nord este o provincie din estul RDC, distrusă și dominată de violențe repetate. La violența armată se adaugă epidemiile (Ebola, apoi coronavirus), dezastrele umanitare, în special împotriva femeilor și copiilor și gradul ridicat de informalitate. Situată în extremitatea orientală a țării, provincia se învecinează cu patru provincii ale RDC (Ituri la nord, provinciile Tshopo și Maniema la vest și Kivu de Sud la sud). La est, provincia este delimitată de o graniță fragilă cu Uganda și Rwanda, actori care influențează constant prosperitatea teritoriului. Provincia este structurată în trei orașe (Goma, Beni și Butembo) și cinci teritorii: Beni,

¹⁹ Andreea Bianca Urs, *Dynamique des conflits au Nord-Kivu après la scission du NDC-R. Une radiographie* », în Sergiu Mișcoiu, Cristian Preda, Andreea Bianca Urs, Domnica Gorovei, *Systèmes politiques et dynamiques conflictuelles en Afrique : Quel impact de la mondialisation ?* Paris, Éditions du Cerf, 2022, p. 57-71.

²⁰ *Ibidem*.

Lubero, Masisi, Nyiragongo, Rutshuru, Walikale.²¹ Regiunea Beni este epicentrul terorii în Kivu de Nord, iar frecvența atacurilor este zilnică.²²

Potrivit raportului din februarie 2021 al Barometrului de Securitate din Kivu, în estul țării sunt prezente o sută douăzeci și două de grupuri armate, inclusiv patruzeci și cinci situate în Kivu de Nord.²³ În ciuda fragmentării, unele grupuri armate domină conflictul. Patru grupuri – Forțele Democrate Aliate (ADF), Forțele Democratice pentru Eliberarea Rwandei (FDLR), Alianța Patrioților pentru un Congo Liber și Suveran (APCLS) și Nduma Defense du Congo-Renové (NDC-R) – precum și armata națională (FARDC) sunt responsabile pentru mai mult de o treime din toate incidentele și jumătate din decesele civililor. ADF reprezintă o amenințare deosebită, responsabilă pentru mai multe crime de civili (37%) decât orice alt grup armat. Grupul ADF este actorul principal în acest conflict, fiind considerată o grupare teroristă legată de Statul Islamic de comunitatea națională și internațională.²⁴ Forțele Democrate Aliate (ADF) reprezintă un grup hibrid și dinamic, în continuă expansiune teritorială, s-au extins și în provincia vecină Ituri. Începând din 2019, ADF a acaparat absolut tot spațiul public, media, atât pe plan național cât și pe plan internațional. Amenințarea ADF a fost exploatată masiv de către Tshisekedi pentru a-și consolida relația cu Statele Unite ale Americii.²⁵ Revenirea spectaculoasă a rebelilor M23 a distras atenția de la acest grup și a schimbat focusul, dușmanul principal dispărând astfel complet din spațiul public. Vom reveni la acest aspect în

²¹ Andreea Bianca Urs, « Du conflit au terrorisme en RD Congo », *Studia Europaea*, LXV, n° 1, p. 59.

²² « RDC: Des morts et blessés signalés dans une explosion d'une bombe artisanale à l'est du pays », online, link : [<http://africa54infos.com/2021/12/25/rdc-des-morts-et-blesses-signalés-dans-une-explosion-dune-bombe-artisanale-a-lest-du-pays/?fbclid=IwAR2YJgJqtWmZqwBKfLJiS7zbXIEnQ-JgxhDa50AKPC0vW7jPPJNKT4FgFkY>], consultat în 13 iunie 2022.

²³ « Cartographie des groupes armés dans l'Est du Congo. Opportunités manquées, insécurité prolongée et prophéties auto-réalisatrices », Baromètre sécuritaire de Kivu, publicat în februarie 2021, p. 3.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Andreea Bianca Urs, Sergiu Mișcoiu, „The USA's return to the heart of Africa. Strategies, conflicts and counterfeit terrorism in the Democratic Republic of Congo” in Valentin Naumescu, Raluca Moldovan, Anda Ghilescu (eds.) *The new transatlantic relations and the perspectives of the global order*, Presa Universitară Clujeană, 2021, pp. 65-83.

cadrul următoarei secțiuni. Grupurile armate apar în moduri diverse, direct dintr-o decizie politică sau dintr-o fragmentare a altor grupuri armate, sau chiar ambele. Provenită dintr-o fostă rebeliune tutsi congoleze susținută cândva de Ruanda și Uganda, Mișcarea 23 Martie (M23) revine pe scenă mortiferă din estul RDC la aproape 10 ani de la dispariția sa oficială. Grupul M23 a fost distrus complet în noiembrie 2013, după preluarea orașului Goma de către rebeli. În prezent, M23 luptă de peste un an cu Forțele Armate ale RDC (FARDC) predominant pe teritoriul Rutshuru, în Kivu de Nord, lângă granița cu Ruanda.

Felix Tshisekedi face tot posibilul să-și îndeplinească promisiunea de campanie, dar și obiectivele sale pe termen lung. Bilanțul primilor trei ani de mandat nu este unul promițător.²⁶ O dată cu trecerea anilor, lupta pentru putere a devenit tot mai apăsătoare, astfel Tshisekedi a instaurat Starea de Asediu în provinciile Kivu de Nord și Ituri, zone în care nesiguranța a atins cote maxime. Implementată în 6 mai 2021, aceasta nu numai că nu a avut efecte, ci a diminuat și mai mult încrederea poporului în președinte.²⁷ Reacțiile președintelui nu a întârziat să apară. Felix Tshisekedi a afirmat că „M23 este o mișcare teroristă și va fi tratată ca atare”, prin urmare grupul a fost exclus din negocierile de la Nairobi.²⁸ Spre deosebire de alte grupuri rebele, M23 este cu siguranță un grup diferit, cu revendicări diferite față de alte grupuri active în teritoriile afectate. În prezent, la peste un an de la revenirea lor spectaculoasă, autoritățile congoleze continuă să refuze orice dialog cu M23 și tocmai au acuzat Rwanda că a complotat cu Salomon Kalonda Idi Della, un apropiat al oponentului Moïse Katumbi, în vederea

²⁶ A se consulta rapoartele BERCI/GEC referitoare la bilanțul lui Tshisekedi:
« L'an 2 de Tshisekedi - Année de l'émancipation ? » – Rapport sondaj iulie 2021.

« L'an 3 de Tshisekedi - La fin de l'embellie ? » - Rapport sondaj martie 2022.

²⁷ Andreea Bianca URS, „National Security and fulfilled promises ? A brief analysis of the State of Siege in the Democratic Republic of Congo”, *Studia UBB. Europaea*, LXVI, 2, 2021, 55-68.

²⁸ « RDC : enfin l'espoir d'un accord de paix avec les groupes armés ? », [<https://www.jeuneafrique.com/1343228/politique/rdc-enfin-lespoir-dun-accord-de-paix-avec-les-groupes-armes/>], consultat în 7 mai 2022.

unei lovituri de stat din RDC.²⁹ Apropierea alegerilor prezidențiale programate pentru decembrie 2023, ar putea întări și mai mult intransigența președintelui Félix Tshisekedi, care nu își poate permite în acest moment să-și dezamăgească alegătorii.

III. De ce M23 este atât de diferit de alte grupuri armate care activează în estul RDC și de ce este un exemplu relevant de guvernare privată indirectă?

În primul rând, geopolitica joacă un rol esențial. Teritoriile în cauză se află la mare distanță de capitală, fiind mult mai aproape de Ruanda și Uganda, frontierele slab definite contribuind serios la întreținerea tranzacțiilor informale. De exemplu, Rutshuru (Nord-Kivu), zona de atac a rebelilor M23, se afla de mult timp sub influența Ruandei, la fel cum în Ituri, legăturile cu Uganda sunt mai strânse decât legăturile cu RDC.³⁰ Cele două războaie din Congo, în care au fost implicate armatele mai multor țări vecine, au destabilizat profund provinciile Kivu de Nord și Kivu de Sud.³¹ De atunci, RDC a acuzat în mod repetat Ruanda că sprijină grupurile armate care operează pe teritoriul său. Cu toate acestea, sosirea lui Félix Tshisekedi la putere la începutul lui 2019 a început un demers mai blând: RDC și Ruanda au semnat mai multe acorduri de cooperare în ultimele luni, iar RDC a aderat la Comunitatea Africii de Est (EAC) la sfârșitul lunii martie 2022.³²

²⁹ GEC, « Crise du M23 : des processus régionaux impuissants à enrayer la remontée des tensions », online, [Crise du M23 : des processus régionaux impuissants à enrayer la remontée des tensions – Congo Research Group | Groupe d'étude sur le Congo], consultat în 12 iunie 2023.

³⁰ Andreea Bianca Urs, « Comprendre le conflit actuel de l'Ituri », în *Analele Universității din Oradea*, pp. 209-218.

³¹ Andreea Bianca Urs, « Petit requiem pour la démocratie congolaise » *Studia Europaea*, LXV, 2, 2020, pp. 195-217.

³² Stanis Bujakera Tshiamala, « RDC-Rwanda: fin de la lune de miel entre Félix Tshisekedi et Paul Kagame » în *Jeune Afrique*, [https://www.jeuneafrique.com/1350220/politique/rdc-rwanda-fin-de-la-lune-de-miel-entre-felix-tshisekedi-et-paul-kagame/], consultat în 28 mai 2022.

De asemenea, extremitatea orientală a RDC este percepută ca un spațiu de competiție pentru Ruanda și Uganda.³³ GEC și Ebuteli au semnalat că reapariția M23 este de legată de rivalitatea Ruanda-Uganda. În noiembrie 2021, armata ugandeza a lansat operațiunea Shujaa, care a fost asociată cu proiecte rutiere și miniere, iar Ruanda s-a simțit amenințată din punct de vedere economic și securitar, ceea ce a determinat-o să susțină M23.³⁴

Guvernul RDC afirmă oficial și frecvent că M23 este susținută de Ruanda și a luat următoarele măsuri: în data de 27 mai, RDC interzice companiei Ruanda Airlines să mai zboare pe teritoriul sau și îl convoacă de urgență pe ambasadorul Rwandei. De asemenea, cu puțin timp înainte de aceste măsuri, Ruanda a acuzat militarii congolezi că au lansat rachete pe teritoriul sau și cere să nu fie implicată într-un conflict intracongolez. Începând din 22 mai 2022, frecvența și intensitatea atacurilor M23 au crescut considerabil. Pe 15 iunie 2022, guvernul congolez anunță suspendarea acordurilor cu Ruanda și cere retragerea trupelor ruandeze de pe teritoriul său. La începutul lui 2023, rebelii M23 au ajuns la Masisi (teritoriu din provincia Kivu de Nord). În acest teritoriu, unde milițiile sunt deja omniprezente, ciocnirile între rebeli s-au înmulțit, forțând multe familii să fugă.

Rebeliunea M23 a reapărut și acum ocupă toate dezbaterile din RDC, mai ales în această perioadă preelectorală, pentru că problema securității a fost și este esența campaniei lui Felix Tshisekedi. Situația securitară actuală îl obligă pe președintele Tshisekedi să iasă din zona de confort și să-și înnoiască măsurile, să-și reinventeze capacitățile de lider, strateg și negociator. Astfel, în ultimul an am asistat în premieră la acuzații fulgerătoare, dialog cu grupuri rebele pe teren neutru, dar și la critici serioase la adresa armatei naționale. Relațiile dintre RDC și Ruanda au fost întotdeauna dificile, însă în momentul declanșării crizei diplomatice, relațiile

³³ Maureen Songne, « Crise RDC-Rwanda : quelles conséquences économiques ? L'analyse de Fitch » în *Jeune Afrique*, [<https://www.jeuneafrique.com/1356249/economie/crise-rdc-rwanda-quelles-consequences-economiques-lanalyse-de-fitch/>], consultat în 24 iunie 2022.

³⁴ Groupe d'étude sur le Congo et Ebuteli, « L'opération Shujaa de l'Ouganda en RDC. Combattre les ADF ou sécuriser les intérêts économiques ? », Raport iunie 2022, p. 5.

între cei doi lideri de stat, Felix Tshisekedi și Paul Kagame, erau într-o stare excelentă. Mai mult, întoarcerea M23 trădează limitele „diplomației prietenești” pe care Tshisekedi și-a asumat să o ducă cu regimul din Ruanda, în ciuda neîncrederii opiniei publice și a clasei politice congoleze. Simțindu-se „trădat” de Kagame, Tshisekedi s-a justificat declarând că a preferat întotdeauna „să construiască poduri” cu Ruanda prin relații pașnice decât „să construiască ziduri”.³⁵ Pentru congolezi, raportarea este mult mai simplă: Ruanda a fost mereu inamicul suprem, principalul vinovat pentru amalgamul de violențe.³⁶ Prin acuzarea Ruandei, președintele validează concret sentimentele poporului congolez față de vecinii lor.

Înlănțuirea vicioasă a grupurilor armate

M23 este un grup format în urma nerespectării acordului de pace din 23 martie 2009 dintre CNDP și guvernul RDC. Mișcarea a avut o activitate asiduă între 2012-2013. În urma succeselor militare, rebelii M23 au emis pretenții suplimentare, invocând probleme legate de drepturile omului, democrație, guvernare deficitară, fiind mereu împotriva guvernului de la Kinshasa. La data de 12 decembrie 2013, RDC și M23 semnează un acord de pace care confirmă dizolvarea mișcării M23. Începând din 2012, rolul asumat al mișcării M23 a fost corectarea guvernului. Deci, acest grup vizează în mod direct puterea actuală, de aceea și urgenta președintelui de a eradica rapid aceasta amenințare. Revenirea spectaculoasă a M23 poate însemna un atac direct la Felix Tshisekedi și la lipsa rezultatelor acțiunilor sale. Timp de peste trei ani, grupul rebel ADF a fost în centrul atenției, iar acum M23 ocupa toată atenția presei și a guvernului, devenind urgență națională.

Din punct de vedere istoric, M23 poate fi considerată moștenitoarea rebeliunilor *Rassemblement congolais pour la démocratie* (RCD) și a *Congres*

³⁵ Roger-Claude Liwanga, « RDC-Rwanda : et si la réélection de Tshisekedi dépendait du M23 ? » în *JeuneAfrique*, [<https://www.jeuneafrique.com/1354770/politique/rdc-rwanda-et-si-la-reelection-de-tshisekedi-dependait-du-m23/>], consultat în 17 iunie 2022.

³⁶ Andreea Bianca Urs, « Revivre la guerre de Kivu par le prisme littéraire de Jean Bofane », în Sergiu Mișcoiu, Simona Jișă, Modibo Diarra (eds.), *Raconter les politiques conflictuelles en Afrique*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2021, pp. 203-221.

national pour la defense du peuple (CNDP) de la care a preluat majoritatea revendicărilor, în special întoarcerea refugiaților din Uganda și în Ruanda, integrarea combatanților în armată și recunoașterea gradelor lor.³⁷ Practic, M23 este purtătorul de cuvânt a refugiaților din Ruanda și Uganda care doresc să se întoarcă și să trăiască în pace în RDC, dar și să recupereze teritoriile pierdute în urmă masacrelor, incendiilor și a evacuărilor forțate.³⁸

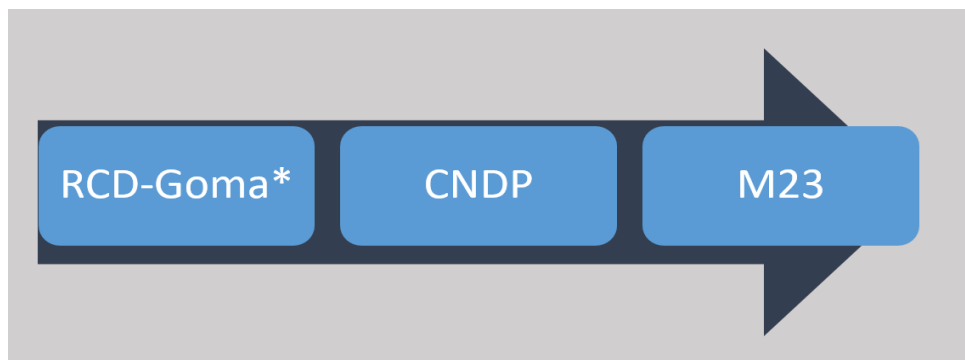

Fig. 2 - Înlănțuirea vicioasă a grupurilor armate

Revenirea spectaculoasă a rebelilor M23 este un exemplu relevant de guvernare privată indirectă tocmai pentru că scoate la iveală înlănțuirea vicioasă de grupuri armate. Acest grup a reapărut, cu propriile condiții și revendicări chiar dacă a fost înfrânt în noiembrie 2013. Practic, un nou mod de structurare socială s-a dezvoltat în teritoriile provinciei Nord-Kivu și funcționează după logică proprie. Nouă formă de structurare socială permite, (re)apariția grupurilor armate. În Nord-Kivu, interesele private domină, iar statul a pierdut controlul asupra activităților miniere. Pentru președintele congolez, în estul țării sale există un „război economic pentru bătălia resurselor”. Estul RDC este într-adevăr bogat în materii prime, iar interesele ruandeze în zonă sunt în mare parte miniere. Aurul este în special

³⁷ Jason Stearns, *From CNDP to M23 The evolution of an armed movement in eastern Congo*, Londres, Rift Valley Institute, 2012, p. 19.

³⁸ « M23 en RDC – Tshisekedi, Kagame, Museveni et Kenyatta : dans le secret du sommet de Nairobi », în *Jeune Afrique*, [https://www.jeuneafrique.com/1338367/politique/rdc-m23-dans-le-secret-du-sommet-de-nairobi/], consultat în 20 mai 2022.

căutat în partea de est a țării, căci este ușor de transportat datorită frontierelor și a posturilor de control care funcționează informal.³⁹

Din cauza tensiunii dintre cei doi vecini, autoritățile de la Kinshasa au cerut suspendarea tuturor acordurilor bilaterale încheiate între RDC și Ruanda, inclusiv a celui privind aurul. Extras pe partea congoleză, aurul ar trebui să fie rafinat pe partea ruandeză. Obiectivul a fost de a urmări mai bine aurul congolez pentru a priva grupurile armate de venituri din acest sector, afectat de fraudă și contrabandă. Ruanda, mic producător minier, este adesea acuzată în diversele rapoarte ale MONUSCO și/sau ONG-urilor, că a încurajat acest sector de contrabandă, pentru aur, dar și pentru coltan, staniu, tantal, materiale folosite la fabricarea telefoanelor mobile și a computerelor. Potrivit unui actor minier citat într-un raport Global Witness din aprilie 2022, „90% din mineralele exportate de Ruanda au fost introduse ilegal din RDC”.⁴⁰

Ce a atras atenția publicului în primul rând a fost faptul că M23 dispune de echipament logistic performant în comparație cu celelalte grupuri armate active în estul RDC. Mai mult, aceștia dispun de arsenal mai puternic decât armata și agenții MONUSCO.⁴¹ De unde provine armamentul de calitate superioară? În spațiul public circulă o teorie a complotului potrivit căreia Tshisekedi și Paul Kagame au regizat scandalul în jurul M23, pentru că Tshisekedi să câștige atenția poporului. Deși această ipoteză este practic imposibilă, un mare număr congolezi o susțin. Susținătorii acestei

³⁹ Groupe d'Etude sur le Congo, « Tout ce qui brille : la lutte pour l'or congolais », online, [<https://www.congoresearchgroup.org/fr/2023/05/15/tout-ce-qui-brille-la-lutte-pour-lor-congolais/>], consultat în 30 mai 2023.

⁴⁰ « Tensions entre Kinshasa et Kigali: les intérêts économiques du Rwanda dans l'est de la RDC » [https://www.rfi.fr/fr/afrique/20220701-tensions-entre-kinshasa-et-kigali-les-int%C3%A9r%C3%AAts-%C3%A9conomiques-du-rwanda-dans-l-est-de-la-rdc?fbclid=IwAR2kzMIK9z9Neo37KIn-V6luCnQ6V9jp09zWhOvYIH6OyyR8taAun_7NWx4&ref=fb_i], consultat în 1 iulie 2022.

⁴¹ « Le M23 est une milice rwandaise qui dispose d'un arsenal de combat supérieur à ceux de la MONUSCO et des FARDC », dénonce le représentant congolais à l'ONU, în *Actualité.cd*, [https://actualite.cd/2022/07/02/le-m23-est-une-milice-rwandaise-qui-dispose-dun-arsenal-de-combat-superieur-ceux-de-la?fbclid=IwAR3GHin1W3bQuTkNzBiBcPt82o0y3Q3YTbII1k8PGjolCHFOAp7eU_Ht7MQ], consultat în 1 iulie 2022.

teorii sunt de părere că Ruandei nu i-a convenit parteneriatul RDC-Uganda, aceasta simțindu-se dată la o parte.⁴²

Concluzii

Spațiile care nu se mai încadrează într-o concepție tradițională a statului sunt și spații de oportunitate și de inventivitate vibrantă. Faptul că statul și administrația publică lipsesc cu desăvârșire, nu înseamnă că un vid există în locul lor⁴³. Conceptul lui Achille Mbembe ajută la înțelegerea acestui fenomen de înlănțuire vicioasă a grupurilor armate în provincia Kivu de Nord, iar revenirea M23 reprezintă un exemplu concret în acest sens. Alte exemple de guvernare privată indirectă sunt : Starea de Asediu⁴⁴, guvernarea paralelă a rebelilor Nduma Defense du Congo - Renove NDC-R, etc.⁴⁵ Într-un mediu dominat de economie informală, masacre zilnice și violență armată cronică și haos exacerbat, înlănțuirea vicioasă de grupări armate este un fenomen recurent. Revenirea spectaculoasă a rebelilor M23 a fost posibilă tocmai din cauza contextului particular din provincia Kivu de Nord. Un nou mod de structurare socială s-a dezvoltat în teritoriile provinciei și funcționează după logica proprie. De aceea fiecare grup, teritoriu are propria dinamică care impune o radiografie atentă. Conceptul de guvernare privată indirectă este un instrument care ne ajută să înțelegem aceasta dinamică particulară și să nu cădem în pericolul generalizării.

Operațiunile militare sunt și trebuie să facă parte din soluție. Rebeliunile s-au încheiat adesea cu strategii care includ o opțiune militară – în 2013, rebeliunea M23 (2012-2013) s-a încheiat cu un amestec de presiune

⁴² Interviu efectuat de către autoare în lunile aprilie-mai 2022.

⁴³ Kristof Titeca, „A Historical Perspective on State Engagement in Informal Trade on the Uganda-Congo Border”, Bridenthall, R. (ed.) *The hidden history of crime, corruption and states*, New York, Berghan Books, 2013, p. 174.

⁴⁴ Andreea Bianca Urs, „National Security and fulfilled promises? A brief analysis of the State of Siege in the Democratic Republic of Congo”, *art.cit.*, p. 56.

⁴⁵ Andreea Bianca Urs, « Dynamique des conflits au Nord-Kivu après la scission du NDC-R. Une radiographie », *art.cit.*, p. 70.

militară și diplomatică. Este necesară o strategie a guvernului pe termen mediu și lung pentru a restructura armata și integra foștii rebeli.

În final, revenirea spectaculoasă a rebelilor M23 îl aduce pe Felix Tshisekedi, comandantul suprem al forțelor armate, din nou pe scena principală atât pe plan național cât și pe plan internațional. Când a venit la putere în 2019, a promis că va pune capăt abuzurilor multiplelor grupuri armate care devastează estul țării. Practic, de îndeplinirea acestei promisiuni depinde realegerea sa în decembrie 2023. Dialogul și negocierile au fost metode noi, binevenite, dar nu putem estima încă efectul acestora asupra dinamicii teritoriale. Nu a reușit să eradicaze pericolul ADF, iar conflictul M23 se suprapune cu acesta, chiar dacă amenințarea ADF nu mai există în mediul public de câteva luni. În concluzie, situația din Est a devenit treptat o chestiune de viață și de moarte pentru șeful statului congolez. Indiferent de deznodământ sau de scenariile posibile, Tshisekedi este marele câștigător sau marele pierzător.

Bibliografie

- Comaroff, Jean et Comaroff, John L (eds.), *Law and Disorder in the Postcolony*, Chicago et Londres, Éd. The University of Chicago Press, 2006.
- Conesa, Pierre, « Groupes armés non étatiques : violences privées, sécurités privées », *Revue internationale et stratégique*, vol. 49, no. 1, 2003, pp. 157-164.
- Mbembe, Achille, « Du gouvernement privé indirect », *Politique africaine*, No. 1, Vol. 73, 1999.
- Mbembe, Achille, *De la postcolonie*, Paris, Éditions du Khartala, 2000.
- Mișcoiu, Sergiu, Jișa, Simona, Diarra Modibo (eds.), *Raconter les politiques conflictuelles en Afrique*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2021, pp. 203-221.
- Mișcoiu, Sergiu; Preda, Cristian; Urs, Andreea Bianca; Gorovei, Domnica; *Systèmes politiques et dynamiques conflictuelles en Afrique : Quel impact de la mondialisation ?* Paris, Éditions du Cerf, 2022.
- Nzongola-Ntalaja, Georges, *The Congo from Leopold to Kabila: A People's History*, Londres, Zed Book, 2002.
- Stearns, Jason, *From CNDP to M23 The evolution of an armed movement in Eastern Congo*, Londres, Rift Valley Institute, 2012.

- Titeca, Kristof „A Historical Perspective on State Engagement in Informal Trade on the Uganda-Congo Border”, Bridenthal, R. (ed.) *The hidden history of crime, corruption and states*, New York, Berghan Books, 2013.
- Ogunnoiki, Adeleke Olumide « Armed conflict in resource-endowed African states: a case study of the Democratic Republic of Congo (DRC) », *International Journal of Advanced Academic Research | Social and Management Sciences*, No.1, Vol. 5, 2019.
- Urs, Andreea Bianca „National Security and fulfilled promises ? A brief analysis of the State of Siege in the Democratic Republic of Congo”, *Studia UBB. Europaea*, LXVI, 2, 2021, 55-68.
- Urs, Andreea Bianca « Petit requiem pour la démocratie congolaise » *Studia Europaea*, LXV, 2, 2020, pp. 195-217.
- Urs, Andreea Bianca « Du conflit au terrorisme en RD Congo », *Studia Europaea*, LXV, n° 1, 2020.
- Urs, Andreea Bianca ; Mișcoiu Sergiu, „The USA’s return to the heart of Africa. Strategies, conflicts and counterfeit terrorism in the Democratic Republic of Congo” în Valentin Naumescu, Raluca Moldovan, Anda Ghilescu (eds.) *The new transatlantic relations and the perspectives of the global order*, Presa Universitară Clujeană, 2021, pp. 65-83.
- Urs, Andreea Bianca, « Comprendre le conflit actuel de l’Ituri », în *Analele Universității din Oradea*, pp. 209-218.
- « Le M23 est une milice Ruandaise qui dispose d’un arsenal de combat supérieur à ceux de la MONUSCO et des FARDC », dénonce le représentant congolais à l’ONU, in *Actualité.cd*, [https://actualite.cd/2022/07/02/le-m23-est-une-milice-Ruandaise-qui-dispose-dun-arsenal-de-combat-superieur-ceux-de-la?fbclid=IwAR3GHin1W3bQuTkNzBiBcPt82o0y3Q3YTbII1k8PGjolCHFOAp7eU_Ht7MQJ], consultat în 22 mai 2022.
- « Cartographie des groupes armés dans l’Est du Congo. Opportunités manquées, insécurité prolongé et prophéties auto-réalisatrices », Baromètre sécuritaire de Kivu, Februarie 2021.
- Groupe d’Etude sur le Congo « L’an 2 de Tshisekedi - Année de l’émancipation ? » – Rapport sondaj iulie 2021.
- Groupe d’Etude sur le Congo « L’an 3 de Tshisekedi - La fin de l’embellie ? » - Rapport sondaj martie 2022.

- Groupe d'Etude sur le Congo, « Tout ce qui brille : la lutte pour l'or congolais », online, URL : <https://www.congoresearchgroup.org/fr/2023/05/15/tout-ce-qui-brille-la-lutte-pour-lor-congolais/>, consultat în 30 mai 2023.
- Groupe d'étude sur le Congo et Ebuteli, « L'opération Shujaa de l'Ouganda en RDC. Combattre les ADF ou sécuriser les intérêts économiques ? », Raport iunie 2022.
- « RDC: Des morts et blessés signalés dans une explosion d'une bombe artisanale à l'est du pays », online, [<http://africa54infos.com/2021/12/25/rdc-des-morts-et-blesses-signalés-dans-une-explosion-dune-bombe-artisanale-a-lest-du-pays/?fbclid=IwAR2YJgJqTWmZqwBKfLJiS7zbXIEnQ-JgxhDa50AKPC0vW7jPPJNKT4FgFkY>], consultat în 13 iunie 2022.
- « Tensions entre Kinshasa et Kigali: les intérêts économiques du Ruanda dans l'est de la RDC » [https://www.rfi.fr/fr/afrique/20220701-tensions-entre-kinshasa-et-kigali-les-int%C3%A9r%C3%AAts-%C3%A9conomiques-du-Ruanda-dans-l'est-de-la-rdc?fbclid=IwAR2kzMIK9z9Neo37KIn-V6luCnQ6V9jp09zWhOvYIH6OyyR8taAun_7NWx4&ref=fb_i], consultat în 1 iulie 2022.
- « M23 en RDC – Tshisekedi, Kagame, Museveni et Kenyatta : dans le secret du sommet de Nairobi », [<https://www.jeuneafrique.com/1338367/politique/rdc-m23-dans-le-secret-du-sommet-de-nairobi/>], consultat în 20 mai 2022.
- Roger-Claude Liwanga, « RDC-Ruanda : et si la réélection de Tshisekedi dépendait du M23 ? » in *JeuneAfrique*, [<https://www.jeuneafrique.com/1354770/politique/rdc-Ruanda-et-si-la-reelection-de-tshisekedi-dependait-du-m23/>], consultat în 17 iunie 2022.
- Stanis Bujakera Tshiamala, « RDC-Ruanda: fin de la lune de miel entre Félix Tshisekedi et Paul Kagame » in *JeuneAfrique*, <https://www.jeuneafrique.com/1350220/politique/rdc-Ruanda-fin-de-la-lune-de-miel-entre-felix-tshisekedi-et-paul-kagame/>, consultat în 28 mai 2022.
- « RDC: plus de 15 000 civils massacrés ces 15 dernières années au Nord-Kivu et en Ituri », online, [https://www.rfi.fr/fr/afrique/20220524-rdc-plus-de-15-000-civils-massacr%C3%A9s-ces-15-derni%C3%A8res-ann%C3%A9es-au-nord%E2%80%933kivu-et-en-ituri?ref=tw_i], consultat în 25 mai 2023.

Epoca Globalizării și Naționalismul

IOANA MĂDĂLINA MIRON

*Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii Europene
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

The present study proposes an analysis of the phenomenon of nationalism in the age of globalization. There are several definitions in the dictionary, and the Encyclopaedia Britannica underlines that nationalism implies loyalty to the nation above any attachment to individuals or social groups. The concept of globalization is used to describe a process of international integration resulting from the exchange of opinions, products, ideas, and other aspects of culture, resulting in the fact that events occurring in one part of the globe have repercussions in societies and issues in other parts of the globe. The study will address theoretical issues, for understanding the theory and historical evolution of the two concepts in question, also an overview of nationalism in the European Union and the concept by which nationalism must be explained, that of globalization, which by its essence is opposed to nation-states. Both nationalism and globalization are recently emerging notions, both being considered as products of the industrial revolution and progress. I will present a critical framework of the relationship between globalization and nationalism, starting from the hypothesis of an inherent confrontation between the two main currents that have defined, throughout history, the world and that shape social interactions at a global level even in our days. Having a case study of how nationalism asserted itself in relation to globalization through the phenomenon of skinheads. In-depth description of the ideological, socio-cultural, political, and economic motives of the skinhead movement is available in both Russia and Western European academic and media sources. In a country like Russia and not only, most skinheads are neo-Nazis who reject the idea of globalization. They represent a subculture originating in Great Britain in the period after the Second World War, they are also known as fighters for the national identity.

Cuvinte-cheie: naționalism, globalizare, stat-națiune, skinheads.

Introducere

Lucrarea de față prezintă o analiză a fenomenului de naționalism și influența pe care acesta îl are în timpurile noastre. În prima parte a lucrării, voi prezenta care este relația dintre globalizare și naționalism, plecând de la ipoteza unei confruntări inerente între două dintre principalele curente care au definit lumea și care modelează interacțiunile sociale la nivel global chiar și în zilele noastre. Astfel, lucrarea de față propune pentru început o abordare de ordin teoretic, pentru înțelegerea teoriei și evoluției istorice a principalelor două curente în cauză (naționalism și globalizare). Ulterior voi elabora un studiu de caz asupra modului în care naționalismul se afirmă în prezent, mai ales în spațiul rusesc/european, în relație cu globalizarea și integrarea tot mai largă a piețelor. Abordând cazul recrudescențelor formațiunilor politice cu caracter naționalist în interiorul Uniunii Europene și politica mișcărilor neo-naziste pe teritoriul rusesc/european, căutând să identific influența naționalismului în contemporaneitate, prin relația cu globalizarea, cât și riscurile emergent asociate acestei mișcări ideologice. Raportul globalizare-naționalism a cunoscut de-a lungul timpului ample dezbateri atât naționale cât și internaționale, de exemplu: Summit-ul Mileniului, din septembrie 2009 și mai ales, după evenimentele din septembrie a anului următor din SUA care au arătat că lumea nu este pregătită să dea răspunsurile cuvenite amenințărilor globale (terorism, rasism, etc) și să țină sub control actualele surse de instabilitate și conflicte armate. Studiul naționalismului din perspectiva proceselor de integrare și globalizare, cu toate oportunitățile pe care acestea le aduc, dar și cu numeroasele sfidări este o necesitate care a obligat mulți cercetători ai domeniului să acorde naționalismului un spațiu mai vast de investigare/cercetare. Demersul pe care îl am în vedere prezintă în primul rând o perspectivă sociologică asupra celor două curente, raportându-mă la principalele studii elaborate de sociologi prestigioși precum Anthony Giddens, Ernest Gellner, Anthony Smith și John Taylor asupra evoluției

naționalismului și a globalizării de-a lungul timpului. Subscriu astfel interpretărilor acordate de autorii menționați, sesizând atât oportunitățile, cât și riscurile emergente ale globalizării, precum și funcțiile naționalismului în societățile industriale și în lumea modernă.

Naționalismul

În acest prim capitol intenționez să operaționalizez cadrul conceptual necesar demersului pe care îl am în vedere. Apelând la demersurile unor sociologi teoreticieni ai naționalismului, precum Anthony Giddens și Ernest Gellner, voi defini acest concept complex în relație cu modernitatea timpurie și cu evoluțiile specifice epocii industriale. Ulterior elaborării unor clarificări necesare, voi utiliza lucrările lui Anthony Giddens, John Taylor, Ulrich Beck, Robert Kaplan și Zygmunt Bauman pentru a înțelege mai bine conceptul de globalizare, obiectivul meu constând în evidențierea relației dintre cele două fenomene și a influenței majore pe care acestea le au, la nivel de structură și agentitate, asupra lumii în care trăim.

Naționalismul este un sentiment foarte vechi, chiar dacă pentru mulți intelectuali de tip modern sursa lui apare doar în sec. XVIII, când Iluminismul se afirma. El este de fapt etern, deoarece apariția unei forme statale, oricât de slabă ar fi fost, aducea cu sine crearea unei identități naționale sau doar statal-politice, precum și afirmarea mai puternică a unei etnii, care din acel moment începea să își revendice un loc și un teritoriu pentru vecie.¹

Filosoful și antropologul Ernest Gellner definește naționalismul ca fiind un principiu politic ce susține că unitățile politice și naționale ar trebui să fie elemente **conruente**.² În acest sens, Gellner se referă la caracterul inerent politic al ideologiei naționaliste și teza centrală adoptată de către

¹ Marius Văcărelu, „Naționalism și globalizare în secolul XXI”, *Adevărul*, 2016, <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/nationalism-si-globalizare-in-secolul-xxi-1714018.html> accesat la 19.04.2023.

² Ernest Gellner, *„în primul rând un principiu politic ce susține că unitățile politice și naționale ar trebui să fie congruente” Națiuni și nationalism*, București: Antet, 1994, p. 28.

mișcările naționaliste specifice modernității, de a susține existența unei comunități etnice, lingvistice și culturale distincte (cu alte cuvinte, a unei națiuni) în granițele și sub autoritatea aceluiași stat. Un stat care, prin definiție, trebuie să reprezinte voința și identitatea națională în raport cu alte forme de organizare statală specifice epocii. Același autor afirmă că naționalismul este un fenomen specific modernității, îndeplinind anumite funcții sociale necesare acesteia.³ Dacă lumea pre-modernă era caracterizată prin caracterul predominant al religiei ca factor identitar, iar suveranii politici nu aveau foarte multe motive pentru a impune o formă de omogenitate culturală, Gellner afirmă faptul că aceste condiții de viață specifice modernității schimbă această stare de fapt.⁴ Pentru a-și menține autoritatea, suveranii au nevoie de un factor unificator într-o societate tot mai dezbinată de absența surselor inițiale de identitate. Revoluția industrială și schimbarea mijloacelor de producție creează o nouă necesitate sub forma tehnicalizării muncii. Viziunea lui Gellner asupra naționalismului constă într-o utilitate socială prin îndeplinirea acestor funcții de standardizare culturală, profesională și nu numai. Cetățenii statului trebuie să fie omogeni, acest lucru asigurând atât loialitate, cât și stabilitatea necesară pe plan intern. Putem rezuma teoria lui Gellner cu privire la naționalism prin legătura acestuia cu modernitatea. Naționalismul apare și se dezvoltă în cadrul modernității și nu într-o altă perioadă istorică, drept necesitate a acesteia. Gellner consideră că naționalismul este produsul statului, conștiința națională fiind elaborată în rândurile populației prin intermediul unor instrumente precum învățământul public (care contribuie la formarea unei limbi comune). Naționalismul îndeplinește funcțiile inițiale ale religiei, oferind explicații asupra realității, sensul unei identități colective și o funcție normativă, oferind o direcție finală pentru comunitate sub forma independenței naționale.

Un alt teoretician relevant al naționalismului este sociologul britanic, Anthony Smith. Acesta împărtășește perspectiva lui Gellner asupra

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

naționalismului ca produs al modernității, însă intră în dezacord cu acesta, argumentând faptul că națiunile în sine ar avea origini ce preced modernitatea. Smith consideră că statul națiune își are originea în grupurile etnice și culturale care l-au precedat, conștiința apartenenței la un grup ducând, în cele din urmă, la idealul grupului de a-și construi propriul ideal.⁵ În accepțiunea lui Smith, naționalismul reprezintă o simplă exprimare doctrinară a acestor realități și deziderate, exploatând istoria grupului sau a colectivului pentru a construi pe baza acestuia o identitate comună.

Atât Smith, cât și Gellner, împărtășesc însă accepțiunea naționalismului ca produs al modernității. Ce putem distinge însă la Smith este teoria acestuia asupra relației mutual-constitutive între naționalism și modernitate. Conform lui Smith, naționalismul este atât un produs al modernității, cât și unul dintre factorii care construiesc modernitatea. Lumea modernă se definește prin organizarea comunităților sub forma statelor naționale, prin ideea de reprezentativitate a statului în raport cu o populație emancipată sub suveranitatea lorzilor feudali.⁶ Statul național este punctul în care viața cetățenilor devine reglementată prin complicate mecanisme birocratice și instituționale care depersonalizează relațiile sociale specifice pre-modernității. Elitele folosesc naționalismul ca un instrument vital pentru construirea acestei noi realități sociale. Naționalismul are ca deviație negativă de manifestare și înțelegere xenofobia (ura față de străini) care se manifestă în diferite forme, de la sublinierea diferențelor de rasă la accentuarea separației lingvistice etc. Fără a uita rolul nociv al xenofobiei, să nu uităm că ea are la bază uneori fapte ale unui stat contra altuia, iar nu o simplă opinie despre ce crede cetățeanul un stat despre cetățeanul altui stat, iar patriotismul se transformă în xenofobie sub influența unui conflict continuu. De exemplu: sârbo-fobia și albanezo-fobia, islamo-fobia, au temei în fapte întâmplătoare în istorie, mai ales aceea recentă, fiind dificil a fi stopate: aici xenofobia a zdrobit patriotismul și naționalismul, depășindu-le esența.

⁵ Anthony D. Smith, *Naționalism și modernitate*, Chișinău: Epigraf, 2002, p. 40.

⁶ *Ibidem*.

Globalizarea

Asemeni naționalismului, globalizarea reprezintă o idee (dar și un proces) caracteristic unei perioade istorice, contemporaneitatea. Dacă secolele XVI-XX au evoluat sub narativul dominant al naționalismului, secolul XXI simte influența crescândă a globalizării. În primul rând, globalizarea este atât un produs al evoluțiilor economice, tehnologice și sociale specifice secolului XXI, cât și unul dintre factorii constitutivi ai acestuia. Globalizarea duce la o schimbare radicală a interacțiunilor din interiorul și din exteriorul societății, precum și la conturarea unui narativ diferit de cel al statului-națiune, cel al unei lumi interconectate și prin urmare interdependente, a guvernantei globale și a piețelor deschise.

Numărându-se printre cei mai proeminenți sociologi care au discutat problematica globalizării. Anthony Giddens oferă o definiție destul de largă și flexibilă a fenomenului. Pentru acesta, globalizarea reprezintă o intensificare a interacțiunii dintre societăți și indivizi la nivel global.⁷ Viziunea lui Giddens se bazează pe o analogie des folosită de acesta, și anume modul în care evenimente, personalități sau valori distante de locul în care trăim ajung să ne influențeze viața.⁸ Teoria lui Giddens este una largă, menirea acesteia fiind să surprindă toate fațetele procesului de globalizare. John Taylor găsește globalizarea ca fiind mobilitatea și interdependența crescută a piețelor financiare, bunurilor și muncii din întreaga lume, datorită îmbunătățirii tehnologiei informației și reducerii barierelor guvernamentale în realizarea de afaceri la nivel internațional. Globalizarea este un proces dinamic de liberalizare, deschidere și integrare internațională pe o serie largă de piețe, de la muncă la bunuri și de la servicii la capital și tehnologie.⁹ Mulți cercetători abordează globalizarea cu precădere prin prisma realităților economice: interconectarea globală a piețelor, bunurilor și a valorilor liberale printr-un sistem media cu audiență globală. Toate aceste fațete trebuie luate în considerare pentru a oferi o imagine de ansamblu asupra globalizării și impactului pe care acest fenomen îl are asupra lumii în care trăim.

⁷ Anthony Giddens, *Sociologie*, București: All, 2010, p. 29.

⁸ *Ibidem*, p. 30.

⁹ John B. Taylor, *The Need to Return to a Monetary Framework*, *Business Economics*, 44 (2), 63-72.

O altă dihotomie a dezbatelor privind globalizarea este cea dintre oportunitate și risc. Pentru mulți, globalizarea implică beneficia, oportunitățile unei piețe globale și posibilitatea unei legături mai strânse între oameni, dincolo de granițele naționale, ale religiilor și etniilor. Geopolitologul american, Robert Kaplan consideră faptul că globalizarea, prin diminuarea distanțelor geografice, nu face lumea un loc mai sigur, ci mai periculos.¹⁰ Statele riscă să fie atrase cu mai multă ușurință în conflicte globale sau regionale, care le pot afecta interesele economice și de securitate. La rândul său, Ulrich Beck susține faptul că globalizarea duce la răspândirea riscurilor, sub forma răspândirii în lume a unor tehnologii tot mai periculoase și faptul că efectele neintenționate nu sunt pe deplin înțelese.¹¹ Proliferarea nucleară poate reprezenta unul dintre cele mai evidente riscuri ale globalizării tehnologice și științifice.

Mergând pe o linie similară, sociologul Zygmunt Bauman contribuie la înțelegerea globalizării printr-o teorie proprie, cea a modernității lichide. Acesta vede modernitatea specifică secolului XXI ca un produs al procesului de globalizare, în care, spre deosebire de perioada precedentă globalizării, societatea suferă metamorfoze ce o fac tot mai lichidă.¹² Lichiditatea societății moderne implică o pierdere a identității și a certitudinilor caracteristice secolelor precedente. Impactul globalizării se traduce sub forma migrației internaționale, care dereglează piața muncii, a schimburilor de narative culturale, care reprezintă o amenințare pentru diferite constructe identitare, ori chiar a terorismului, ca răspuns față de aceste implicații. Individul pierde stabilitatea oferită odată cu granițele naționale, de identitatea colectivă și de certitudinile statului suveran, în favoarea unei piețe globale emergente și a tot mai multor incertitudini.

Privite în ansamblu, teoriile naționalismului și ale globalizării dezvoltate de către autorii menționați mai sus, pot ajuta la înțelegerea

¹⁰ Robert Kaplan, *Răzbunarea Geografiei: Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului*, București: Litera, 2014, p. 89.

¹¹ Ulrich Beck, *„whose unintended effects are not fully understood”, Risk Society. Towards a new modernity*, New York: Sage Publication Ltd, 2009, p. 36.

¹² Goerge Popescu, „Postmodernitatea și societatea lichidă”, în *Cuvântul Libertății*, 2015, <https://cvlpress.ro/28.09.2015/postmodernitatea-si-societatea-lichida/>, accesat la 16.04.2023.

interacțiunii dintre naționalism și globalizare în prezent. Adepții globalismului ca viziune asupra lumii consideră că naționalismul este condamnat la dispariție odată cu emergența piețelor globale, însă semnificația statului națiune și a identității colective nu pare a se pierde în lumea globalizată. Din contră, evoluțiile din ultimii ani par să confirme poziția scepticilor prin resurgența naționalismului ca o reacție la riscurile și incertitudinile globalizării. Într-o lume tot mai interconectată și nesigură, naționalismul oferă un grad crescut de siguranță omului obișnuit, sub forma identificării sale cu un grup mai larg și a protecționismului economic care îl pune asupra imigranților.

Naționalismul în Uniunea Europeană

În capitolele precedente am definit naționalismul și globalizarea prin intermediul principalelor perspective sociologice asupra acestor concepte. În acest capitol voi prezenta recrudescența naționalismului în Uniunea Europeană. Folosind analiza de discurs asupra retoricii principalilor politicieni naționaliști, cât și datele statistice, vom vedea în ce măsură naționalismul rămâne un fenomen de actualitate și dacă, într-adevăr, recrudescența acestuia are la bază necesitatea unei reacții față de riscurile specifice globalizării.

Uniunea Europeană a luat naștere ca un proiect prin definiție opus naționalismului. Din perspectiva cercetătorilor constructiviști în relațiile internaționale, realitatea celor două războaie mondiale a obligat elitele europene să dezvolte un proiect mai întâi economic și mai apoi politic care să construiască o nouă identitate comună pentru popoarele Europei.¹³ Previziunile asupra proiectului european au variat de-a lungul timpului. Principalele teorii ale construcției europene, precum funcționalismul european și socio-constructivismul, prezic o evoluție pozitivă a acestuia, fie prin creșterea interacțiunilor instituționale și a interdependenței între statele

¹³ Ernst B. Haas, *The Uniting of Europe. Political, Social, and Economic Forces 1950-1957*, Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 1969, p. 373.

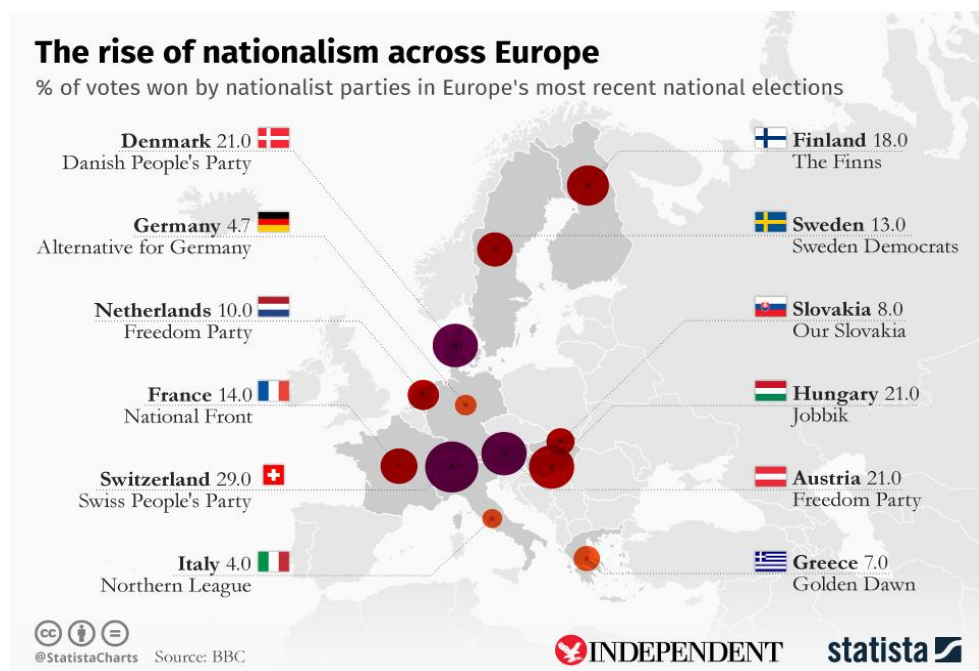
membre, fie prin dezvoltarea unei identități colective europene, a unui nou narativ dominant. Mai apropiați **reliștilor**, conflictualiștii construcției europene tratează cu scepticism perspectivele de viitor ale acestui proiect. Din punctul lor de vedere, statele vor continua să-și urmărească propriile interese egoiste, divizând astfel cadrul de cooperare intraeuropean, iar cetățenii vor continua să se identifice în primul rând cu statul națiune și nu cu Uniunea Europeană. Aceasta din urmă este și perspectiva la care subscriu în cadrul analizei mele, susținând poziția sociologului român Dan Dungaci, cu privire la caracterul Uniunii Europene drept o formă fără fond, o construcție instituțional-elitistă, dar lipsită de atașament și sprijinul mulțimilor.¹⁴

Realitățile ultimilor ani par să confirme această perspectivă teoretică. De la încheierea Războiului Rece și până-n prezent, Uniunea Europeană a început să se confrunte cu tot mai multe provocări. Criza financiară din 2008, criza din Ucraina (anexarea Crimeii de către Rusia în 2014) și criza refugiaților din Siria și Irak au lovit Europa, generând un răspuns dezbinat din partea statelor membre. Ultimul caz este cel mai elocvent, țările țintă pentru valul de refugiați susținând necesitatea împărțirii acestora în cadrul Uniunii Europene, pe baza anumitor cote, în timp ce statele suverane Ungaria și Polonia au refuzat explicit această obligație de împărțire a poverii. Mai mult referendumul pentru Brexit a dus la primul caz de ieșire din UE de către un stat membru, mulți dintre votanți motivându-și alegerea prin teama față de migrație și extinderea puterii executive a Bruxelles-ului.¹⁵ Din punct de vedere statistic, partidele naționaliste au cunoscut o ascensiune tot mai viguroasă odată cu suprapunerea acestor crize. Conform unui studiu Statista, astfel de partide au beneficiat de sprijin electoral tot mai larg în țări precum Germania, Franța și Austria. Factorul relevant este absența oricărei semnificații electorale anterioare acestor crize și a dezvoltării unui clivaj între cetățenii obișnuiți și elitele politico-economice ale UE.¹⁶

¹⁴ Dan Dungaci, *Furtună perfectă în Europa*, București: ISPRI, 2016, p. 24.

¹⁵ *Eight reasons Leave won the UK's referendum on the EU*, BBC, 2016, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36574526>, accesat la 17.04.2023.

¹⁶ Niall McCarthy, *The Rise of Nationalism Across Europe*, Statista, 2016, <https://www.statista.com/chart/4901/the-rise-of-nationalism-across-europe/>, accesat la 18.04.2023.

The rise of nationalism across Europe (statista.com)

Nu putem ignora realitățile electorale. Pe fondul crizei refugiaților, Germania a cunoscut ascensiunea AfD (Partidul Alternativa pentru Germania), care a dobândit tot mai multe locuri în parlamentele regionale și în Bundestag, având un succes de aproximativ 15% la ultimele alegeri legislative din 2016. În Franța, candidatul naționalist pentru prezidențiale, Marine Le Pen, a reușit să ajungă în turul al doilea pe fondul nemulțumirilor tot mai accentuate față de clasa politică. Aceste nemulțumiri, conform datelor statistice, erau reprezentative pentru un eșantion al clasei de jos și a populației autohtone, temându-se fie locurile de muncă, fie pentru securitatea identității naționale în contextul migrației.¹⁷ O situație similară a caracterizat alegerile prezidențiale din Austria, unde candidatul Partidului Libertății a intrat în turul al doilea al alegerilor prezidențiale.

¹⁷ Kai Arzheimer, *Electoral Sociology: Who Votes for the Extreme Right and why and when?*, <https://www.kai-arzheimer.com/paper/electoral-sociology-who-votes-for-the-extreme-right-and-why-and-when/>, accesat la 19.04.2023.

Discursul naționalist în Europa are la bază un narativ destul de evident. Primează euroscepticismul, ca argument în favoarea unei suveranități crescute a statului național în raport cu eurocrații reci și indiferenți față de nevoile omului simplu. Teama față de valorile migratorii este o altă problemă des abordată de către formațiunile naționaliste, acestea prezentându-i pe imigrați ca o amenințare la adresa locurilor de muncă ale europenilor nativi, cât mai ales la adresa identității colective. Numărul tot mai mare al minorității musulmane în Europa și gradul ridicat de natalitate sunt, în opinia naționaliștilor, un indicator pentru riscul ca într-o bună zi germanii, francezii, britanicii, italienii, etc să devină minorități în propria țară. Eșecurile economice din ultimii ani augmentează această frică colectivă, făcând din guvernanta europeană vinovatul de serviciu și din statul națiune o salvare posibilă pentru omul de rând. Nigel Farage, o figură cunoscută a mișcării naționaliste din Parlamentul European și a mișcării pentru Brexit, utilizează de multe ori aceste clișee în cadrul propriului discurs politic.¹⁸

Prin analiza discursului naționalist putem surprinde faptul că toate îngrijorările specifice acestui proces au la bază fenomene specifice globalizării. Naționalismul revine în acest context sub forma unui răspuns negativ la adresa globalizării, îndeplinind aceleași funcții descrise și explicate de autori precum Ernest Gellner sau Anthony Smith în lucrările citate anterior. Impactul naționalismului tinde să fie unul conflictual, intensificând clivajele sociale între majoritate și minoritate, între mase și elite și între diferite state membre ale Uniunii Europene. În orice caz, nu se poate vorbi despre o absență a narativului naționalist din discursul politic contemporan și cu atât mai puțin despre o dispariție a naționalismului. Din contră, naționalismul pare să reprezinte o forță emergentă în contextul diferitelor provocări politice, economice și de securitate. Conform sociologului Dan Dungaciu, creșterea mișcărilor naționaliste în Europa se datorează, cu precădere, nu unei singure crize, ci unei multitudini de crize.¹⁹

¹⁸ Matt Evans, *Analysis of UKIP's Nigel Farage's Xenophobic Rhetoric*, European Student Think Tank, 2016, <https://esthinktank.com/2016/03/14/analysis-of-ukips-nigel-farages-xenophobic-rhetoric/>, accesat la 20.04.2023.

¹⁹ Dan Dungaciu, *Furtună perfectă în Europa*, București: ISPRI, 2016, p. 25.

Această “furtună perfectă în Europa” exploatează vulnerabilitatea identitară a construcției europene, formațiunile naționaliste profitând de nemulțumirile tot mai ample ce s-au dezvoltat pe fondul crizelor multiple. Uniunea Europeană se confruntă cu provocările în sine venite dinspre o criză economică, una securitară și o alta legată de migrație și terorism. În Europa naționalismul dă naștere unor clivaje între “Ei” și “Noi”, “Sinele” și “Celălalt”, iar toate acestea ajung să definească interacțiunile politice și sociale la nivel național și comunitar. Opoziția cea mai distinctă în ambele cazuri pare să fie cea dintre masă și elită, majoritatea cetățenilor din clasa de jos și chiar clasele mijlocii considerându-se nereprezentanți de către actualele elite politice, tot mai limitate de evoluțiile specifice globalizării.²⁰

Fenomenul *Skinheads*: Naționalismul în relație cu Globalizarea

Naționalismul vine în acest context sub forma unui răspuns negativ la adresa globalizării reprezentat de acest fenomen: fenomenul *skinheads*. Acest fenomen a devenit unul dintre cele mai violente reacții ale tinerilor împotriva schimbărilor economice și culturale (creșterea migrației non-albilor) endemice unei lumi în curs de globalizare. *Skinheads* întruchipează ceea ce autorul Castellás (1997) numește identitatea teritorială predominantă în rândul noilor mișcări sociale: deodată fără apărare împotriva unui vârtej global, oamenii s-au lipit de ei înșiși: orice au și sunt a devenit identitatea lor.²¹ În prezent această subcultură are mai degrabă tendința de a deveni o mișcare internațională pro albi.

La sfârșitul anilor 1960 în Marea Britanie a apărut o subcultură a tinerilor, pe cât de stranie pe atât de enigmatică. *Skinheads* tinerii cu capete rase și-au făcut apariția pe străzi având atitudini provocatoare și de

²⁰ Joseph Stiglitz, *Mecanisme Globalizării*, București: Polirom, 2008, pp. 124-126.

²¹ Michael Flynn, „Suddenly defenseless against a global whirlwind, people stuck to themselves: whatever they had, and whatever they were, became their identity” *Globalizing the Streets. Cross-Cultural Perspectives on Youth, Social Control and Empowerment*, New York: Columbia University Press, 2008, p. 185.

intimidare. Ceea ce la început s-a dorit a fi un fel de fraternitate muncitorească a degenerat mai târziu în rasism și violență.

Primii *Skinheads* și-au făcut apariția începând din anul 1967, dar conform enciclopediilor de specialitate, în 1969 este confirmat anul afirmării acestei subculturi. La acea vreme, majoritatea tinerilor englezi *skinheads* proveneau din mediile muncitorești. Această tendință s-a menținut până în 1974. A fi *skinhead* era perceput drept un mod de viață. Pentru membrii, grupul *skinheads* însemna o a doua familie, fidelitate față de propriile valori și un cod de onoare inspirat de la marinari, care erau numiți *skinheads* în al Doilea Război Mondial. În perioada 1969-1974 nu a existat rasism și politică în subcultura *skinheads*. Tinerii care îmbrățișau mișcarea voiau doar să se distreze, să danseze, să se simtă bine la meciurile de fotbal. Tinerii din acea perioadă au rămas în istorie sub denumirea de *skinheads* tradiționali. În anul 1979, izbucnește al doilea val al mișcării. Șomajul și sărăcia care au afectat Europa, îndreaptă mișcarea spre rasism. Membrii *skinheads* ajung să fie racolați de grupuri teroriste, iar ziarele le atribuie agresiuni împotriva emigranților. Dar nu toți *skinheads* au fost sau sunt rasiști. Acesta este practic al doilea val de *skinheads*, după cel din 1969. Agresiunile contra imigranților sunt tot mai frecvente. Tot în acest an mișcarea a început ușor un proces de politizare. A început marea opoziție între *skinheads* de extrema dreaptă (Mișcarea Națională Republicană, Frontul Național, Supremația Albă, Gopniki, Naziskins, Boneheads, etc activi în Franța, Italia, Ungaria, Germania, Rusia și Serbia) și cei de extrema stângă, primii fiind seduși de scrierile naziste ale lui Adolf Hitler.

Concluzie

Scopul analizei mele a constat în explicarea interacțiunii dintre globalizare și naționalism plecând de la premisa că, în ciuda amplitudinii pe care globalizarea o are în lumea contemporană naționalismul rămâne o forță cu impact, o ideologie care se dezvoltă în opoziție cu globalizarea.

Consider că prin datele prezentate am demonstrat această ipoteză de bază, identificând totodată un impact tot mai crescut al naționalismului

odată cu încheierea Războiului Rece și parcurgerea etapei intermediare caracterizate de succesul temporar al neoliberalismului ca viziune dominantă asupra lumii. Prin lucrarea de față mi-am dorit să aduc în prim plan interacțiunea dintre naționalism și globalizare, cât și relevanța celui dintâi în lumea contemporană. Doresc să afirm faptul că naționalismul nu își pierde din relevanță, ci din contră revine în cadrul vieții sociale ca un răspuns față de riscurile și anxietățile globalizării. Teama și incertitudinea oamenilor de rând se înfățișează ca variabile dominante în procesul de recrudescență al mișcărilor naționaliste atât în Europa cât și în Statele Unite, iar motivele din spatele acestor temeri sunt adesea efecte inevitabile ale procesului de globalizare. Mai mult, răspândirea stilului *skinhead* este un produs al globalizării. În consecință, statul național erodează. Acesta nu dispare și nici nu devine inutil, așa cum se sugerează în multe comentarii, ci erodează. Granițele nu demult rigide, care limitau teritoriul unei țări, puterea statului și puterea populației devin astfel mai permeabile. În spatele dezbaterii despre eroziunea statului națiune nu se ascunde așadar, nici mai mult, nici mai puțin decât ceea ce am menționat mai sus. Această eroziune transpare într-un mod deosebit de avansat în Uniunea Europeană. Aici, statele au transferat asupra unei organizații supranaționale noi de la competențe centrale până la suveranitatea monetară. Aceste fenomene nu sunt însă noi, procesele atingând dimensiuni noi atât din punct de vedere calitativ, cât și cantitativ. Aceasta este de fapt noutatea adusă de globalizare. Globalizarea a fost și rămâne un subiect destul de controversat.

Bibliografie

- Arzheimer, Kai, *Electoral Sociology: Who Votes for the Extreme Right and why and when?*, 2016, <https://www.kai-arzheimer.com/paper/electoral-sociology-who-votes-for-the-extreme-right-and-why-and-when/> accesat la data de 19.04.2023.
- Bauman, Zygmunt, *Globalizarea și efectele ei sociale*, București: Antet, 2005.
- Beck, Ulrich, *Risk Society. Towards a new modernity*, New York: Sage Publications Ltd, 2009.

- BBC, *Eight reasons Leave won the UK's referendum on the EU*, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36574526>, accesat la data de 17.04.2023.
- Dungaciu, Dan, *Furtună perfectă în Europa*, București: ISPRI, 2006.
- Evans, Matt, *Analysis of UKIP's Nigel Farage's Xenophobic Rhetoric*, 2016, <https://esthinktank.com/2016/03/14/analysis-of-ukips-nigel-farages-xenophobic-rhetoric/>, accesat la data de 20.04.2023.
- Gellner, Ernest, *Națiuni și Naționalism*, București: Antet, 1994.
- Giddens, Anthony, *Sociologie*, București: All, 2010.
- Haas, Ernst, *The Uniting of Europe. Political, Social, and Economic Forces 1950-1957*, Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 1969.
- Kaplan, Robert, *Răzbunarea Geografiei: Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului*, București: Litera, 2014.
- McCarthy, Naill, *The Rise of Nationalism Across Europe*, 2016, <https://www.statista.com/chart/4901/the-rise-of-nationalism-across-europe/> accesat la 18.04.2023.
- Popescu, George, „Postmodernitatea și societatea lichidă”, în *Cuvântul Libertății*, 2015, <https://cvlpress.ro/28.09.2015/postmodernitatea-si-societatea-lichida/>, accesat la 16.04.2023.
- Smith, Anthony, *Naționalism și Modernitate*, Chișinău: Epigraf, 2002.
- Stiglitz, Joseph, *Mecanismele Globalizării*, București: Polirom, 2008.
- Taylor, John, “The Need to Return to a Monetary Framework” în *Business Economics*, Vol.44, nr.3, 2009, pp.92.
- Văcărelu, Marius, “Naționalism și globalizare în secolul XXI”, în *Adevărul*, 2016, <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/nationalism-si-globalizare-in-secolul-xxi-1714018.html> accesat la 19.04.2023.

Secțiunea III.

GLOBALIZARE ȘI INTERDEPENDENȚE ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Internaționalizarea protestelor din Hong Kong 2019-2020: între sprijin global și luptă individuală

CARMEN ȘTEFANIA DUȚĂ

*Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii Europene
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

The 2019-2020 protests from Hong Kong represent some of the largest pro-democracy demonstrations in the 21st century. After a century and a half of British colonialism, the transition of Hong Kong to a Special Administrative Region comes against the city's vibrant lifestyle, understanding of freedoms, and the rule of law, as well as its independent cultural identity. While the protests against China's proposed extradition bill happened during another global crisis, the Covid-19 pandemic, the reaction of the international community, whether on a national or local scale, aided the fight for freedom carried out by Hongkongers.

Cuvinte-cheie: Hong Kong, protest, internaționalizare, democrație, independență.

I. Introducere

Hong Kong-ul ultimului deceniu a demonstrat o profundă evoluție socială și politică, în cadrul căreia societatea civilă a jucat un rol crucial ca apărătoare a drepturilor și libertăților garantate de Legea Fundamentală¹ prin rezistența arătată procesului integrării în China continentală. Această rezistență s-a manifestat subtil, prin respingerea identității, politicului și obiceiurilor chinezești, dar cu atât mai vizibil prin protestele din 2019-2020,

¹ *The Basic Law*, mini-constituția Hong Kong-ului adoptată după tranziția către China din 1997.

eveniment care a catalizat fără precedent forțele pro-democratice, ancorând milioane de cetățeni de-a lungul unui an și jumătate și transformând Hong Kong-ul într-un epicentru modern al luptei democratice. Reprezentativ pentru această mișcare, protestatarii au încercat să își facă auzită vocea pe plan global și să atragă legitimitate prin angrenarea actorilor relevanți în conflict, precum Statele Unite, Uniunea Europeană și Marea Britanie. Narativa lor a fost prezentată în mass-media, proteste în afara granițelor regiunii sau chiar la audieri ale Congresului statelor susținătoare. Cum s-a ajuns însă la o ruptură atât de puternică într-o societate tradițional neconflictuală?

Scopul acestei lucrări este de a analiza factorul de internaționalizare a protestelor din Hong Kong, între 2019 și 2020, arătând fluctuația evenimentului între lupta individuală a cetățenilor și sprijinul global primit de la actorii antemenționați. Întrebarea pivotală în acest context este: Cum a fost influențat rezultatul protestelor de internaționalizarea acestora? În acest sens, problematica este analizată din perspectivă constructivistă, în special referitor la conceptul de identitate, care este fundamental pentru înțelegerea diferențierii și separării socio-politice a hongkonghezilor față de chinezii de pe continent. De asemenea, partea metodologică cuprinde preponderent date calitative, precum analiza evoluțiilor istorice și politice, a legislației hongkongheze și americane în cadrul protestelor, a declarațiilor publice făcute de liderii implicați în conflict, dar și a reprezentării acțiunilor în media și articole. În plus, sunt făcute trimiteri către date cantitative, precum survey-uri cu cetățenii implicați în proteste și alte date statistice demografice.

Primul concept relevant pentru înțelegerea conflictului este cel de identitate; în cazul etnicilor chinezi din Asia de sud-est, în manieră constructivistă, identitatea este complexă, dinamică și multifacțetată. Așadar, pornind de la ideea că rasa este un construct social², etnicii chinezi pot avea simultan mai multe identități în funcție de geografie, clasă socială, sex sau

² Dikotter, F. *The Discourse of Race in Modern China*. Hong Kong: Hong Kong University Press, 1992, p.viii.

religie³. Mai precis, în cazul hongkonghezilor identitatea lor este creată în relație cu „celălalt”, anume China continentală⁴. Hong Kong-ul înseamnă astfel element etnic chinez (majoritatea grupul Han), plus element colonial (limba engleză, model vestic social), și lingvistic (limba cantoneză), împreună cu reticență și refuzul comunismului sub forma Partidului Comunist Chinez⁵.

Din punct de vedere politic, după un secol și jumătate de colonialism britanic, Hong Kong-ul a rămas o regiune la marginea a două sisteme politico-sociale aparent incompatibile, vestul democratic și China continentală comunistă, așa cum este prevăzut în Legea Fundamentală, care introduce pentru fosta colonie conceptul de „o țară, două sisteme”. Tranziția de la statutul de colonie la cel de Regiune Specială Administrativă din 1997 a adus anxietăți cetățenilor referitoare la viitorul lor și a lăsat un vid pentru autoritate între elitele locale cu rădăcini coloniale și autoritatea centrală de la Beijing⁶. Încercările de transformare și integrare a Hong Kong-ului într-o China vizibil mai săracă și înțeleasă ca înapoiată din cauza sistemului comunist a dus la nemulțumiri în cadrul populației, care și-a văzut drepturile din ce în ce mai restricționate, iar identitatea distinctă sub atac. Următoarele două decenii, până în 2019, au fost caracterizate de creșterea influenței continentale în politică, economie și societate, prin numărul din ce în ce mai mare al imigranților chinezi, proiecte de infrastructură comună între cele două regiuni, încercarea de introducere al unui model de educație patriotică, precum și arestarea criticilor Partidului Comunist, sau descalificarea legislatorilor care au criticat Partidul⁷.

³ Wang Gunwu. „The Study of Chinese Identities in Southeast Asia”, în Jennifer Cushman și Wang Gunwu (eds.), *Changing identities of the Southeast Asian Chinese since World War II*, Hong Kong: Hong Kong University Press, 1998, pp. 10-17.

⁴ John M. Carroll, and 高馬可. „Colonialism, nationalism, and bourgeois identity in colonial Hong Kong / 殖民地時期香港的殖民地政策、民族主義和華商所扮演的角色.” *Journal of Oriental Studies*, vol. 39, no. 2, 2005, pp. 146-164.

⁵ Yew Chiew Ping și Kwong Kin-ming. „Hong Kong Identity on the Rise.”, în *Asian Survey*, vol. 54, no. 6, 2014, pp. 1088-1112.

⁶ Ngok Ma. „The Rise of ‘Anti-China’ Sentiments in Hong Kong and the 2012 Legislative Council Elections.”, în *China Review*, vol. 15, no. 1, 2015, pp. 39-66.

⁷ *Ibidem*.

Poate și mai relevant este fenomenul de „oboseala de tranziție”⁸. Hong Kong-ul nu a fost niciodată o regiune complet democratică; chiar dacă Legea Fundamentală garantează libertăți sociale precum libera exprimare, libertatea presei sau cea de întrunire, reprezentativitatea politică a suferit lacune din momentul introducerii sistemului de vot. Organul legislativ, Consiliul Legislativ, are două componente: reprezentanții circumscripțiilor geografice, precum și ai circumscripțiilor profesionale, dintre care cetățenii pot vota pentru prima categorie, a doua fiind aleasă de elitele profesionale și de afaceri. Până în 2019, ambele circumscripții au avut un număr aproximativ egal de reprezentanți; chiar dacă numărul a fluctuat de-a lungul timpului, totalul a fost de aproximativ 60 de locuri⁹. Cu toate acestea, legea menționează introducerea dreptului de vot deplin în viitor, când aceasta va fi posibilă. Această lacună legislativă, cumulată cu o multitudine de alți factori, precum intervențiile crescute ale Chinei, ignorarea identității hongkongheze și lipsa mobilității sociale au dus la nemulțumiri și frustrări în cadrul cetățenilor, care au ieșit în stradă în nenumărate rânduri pentru a-și exprima opinia și pentru a cere o societate mai justă, iar în cazuri extreme, separația de China și independența¹⁰. În acest caz, problema identității cumulată cu excepționalismul hongkonghez dat de dezvoltarea economică și liberalismul social a creat spațiul pentru curentul localist, în special după 2010¹¹. Așadar, fragmentarea părții pro-democrație s-a realizat pe criteriu generațional, unde generațiile în vârstă sunt mai moderate, iar tinerii sunt

⁸ Ngok Ma. „Civil Society and Democratization in Hong Kong Paradox and Duality”, în *Taiwan Journal of Democracy*, vol. 4, No.2, 2008, p.168.

⁹ The Legislative Council, *The Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China*, 2022, <https://www.legco.gov.hk/en/about-legco/overview-and-composition.html>, accesat la 5 mai 2023.

¹⁰ De menționat *The Candlelight Vigil*, anual, pentru comemorarea victimelor masacrului de la Tiananmen; protestele din 2003; cele anti-educație patriotică și *The Umbrella Movement* din 2014.

¹¹ Ca moment crucial pentru localism este publicarea *On the Hong Kong City-State* în 2011 de către Chin Wan.

predispuși respingerii modelului „o țară, două sisteme”, susținători ai localismului¹² și independenței¹³.

II. Internaționalizarea Conflictului din Perspectiva Societății Civile

II.1. Protestele Anti-Elab¹⁴

O altă lacună din Legea Fundamentală este reprezentată de controversatul art. 23, care permite introducerea în viitor a legislației de securitate națională, în cadrul căreia critica autorității Beijing-ului, precum și cererea independenței Hong Kong-ului, devin pedepsibile cu închisoarea pe viață:

„The Hong Kong Special Administrative Region shall enact laws on its own to prohibit any act of treason, secession, sedition, subversion against the Central People's Government, or theft of state secrets, to prohibit foreign political organizations or bodies from conducting political activities in the Region, and to prohibit political organizations or bodies of the Region from establishing ties with foreign political organizations or bodies”¹⁵ (accentuare adăugată).

Așadar, această fereastră a lăsat loc Chinei de a încerca, împreună cu guvernul hongkonghez, implementarea legii în 2003, fără succes, și în 2020, cu succes, în urma protestelor anti-ELAB. În concordanță, guvernul condus de șeful executivului Carrie Lam a introdus către debateri în primăvara anului 2019 proiectul legii de extrădare¹⁶, care permite extrădarea infractorilor către China, Taiwan și Macau, ceea ce a stârnit un val de nemulțumiri la nivel societal. Pe de o parte, Lam a omis profunda neîncredere a hongkonghezilor în sistemul judiciar chinez, iar pe de altă

¹² Sonny S. H. Lo. „Ideologies and Factionalism in Beijing-Hong Kong Relations,” în *Asian Survey*, Vol. 58, No. 3, 2018, pp. 392-415.

¹³ Samson Yuen și Chung Sanho. „Explaining Localism in Post-handover Hong Kong: An Eventful Approach,” în *China Perspectives*, vol. 3, 2018, pp. 19-29.

¹⁴ *Anti-Extradition Law Amendment Bill*, numele dat în literatură protestelor 2019-2020.

¹⁵ *The Basic Law of The Hong Kong Special Administrative Region of The People's Republic of China*, 1997, p. 9.

¹⁶ *The Fugitive Offenders Ordinance* și *The Mutual Legal Assistance in Criminal Matters Ordinance*.

parte a ignorat gradul crescut de localism și dorința de autonomie crescută, ca urmare a creării unei identități separate¹⁷. Astfel, în prima parte a anului au început protestele împotriva extrădării, iar din iunie 2019 până în vara anului 2020 Hong Kong-ul a urmărit o mobilizare de forțe la un nivel nemaîntâlnit în istoria regiunii. Din iunie până la sfârșitul anului au fost proteste cu peste un milion de cetățeni (9 iunie) sau chiar două milioane (16 iunie, 18 august) de protestatari, reprezentând un procent major din populația de șapte milioane a orașului. Trebuie menționat faptul că, deși protestele au început împotriva legii de extrădare, ele s-au transformat într-o reacție generală anti-guvern și abuzuri de autoritate, precum cele ale poliției¹⁸. În cadrul acestei tensiuni anti-autoritate, protestatarii au adus cinci cereri principale: anularea legii extrădării (singura realizată), retragerea caracterizării de revoltă pentru proteste, anularea pedepselor protestatarilor, o anchetă independentă pentru abuzurile poliției și alegeri libere.

Spre deosebire de alte proteste, precum *The Umbrella Movement* din 2014, cele anti-extrădare au concentrat întreaga societate, de la studenți la membrii ai diverselor profesii și elitelor locale. De asemenea, au adus în prim plan o nouă generație de activiști, împreună cu noi repertorii de tactici subversive de protest¹⁹. Merită menționat că aceste tactici cuprind lipsa unei autorități centrale și adoptarea strategiei „Fii apa”²⁰, care le permite protestatarilor să acopere cât mai mult spațiu, precum să se adapteze la condițiile din teritoriu, fie că implică marșuri pașnice, lanțuri umane, greve sau conflicte cu autoritățile. În plus, aceștia au folosit extensiv internetul, rețelele de media și aplicațiile criptate precum Telegram și LHKH pentru a

¹⁷ Francis Lee L. F., et al. „Hong Kong’s Summer of Uprising: From Anti-Extradition to Anti-Authoritarian Protests.” în *China Review*, vol. 19, no. 4, 2019, pp. 6-8.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 10-32.

¹⁹ Francis Lee L. F., et al., *op.cit.*, pp. 18-20.

²⁰ Tehnică adoptată din filosofia lui Bruce Lee: „Empty your mind, be formless, shapeless, like water. You put water into a cup, it becomes the cup; you put water into a bottle, it becomes the bottle; you put it into a teapot, it becomes the teapot. Water can flow, or it can crash. Be water, my friend.” Sursa: „Bruce Lee. Be as water, my friend”, *Youtube*, https://www.youtube.com/watch?v=cJMwBwFj5nQ&ab_channel=TerryLeeMcBride, accesat la 5 mai 2023.

disemina informații cu ceilalți protestatari, dar la fel de relevant, în afara granițelor Hong Kong-ului.

II.2. Internaționalizarea conflictului și societatea civilă hongkongheză

După stabilirea evenimentelor din 2019-2020, este necesar ca internaționalizarea acestora să fie înțeleasă în contextul vast al relațiilor dintre China și restul statelor. A primit conflictul recunoaștere și suport din partea comunității internaționale, la nivel statal și al cetățenilor? Sau a fost minimalizat de către arena globală, iar cererile hongkonghezilor ignorate de către autoritățile centrale? Înțelegerea situației Hong Kong-ului la nivel global este posibilă doar într-un cadru geopolitic complex, prin prisma Programului de Reintegrare Teritorială. Ce ecou poate avea apelul de ajutor al Hong Kong-ului, având în vedere relațiile tensionate dintre China și Occident? Pe măsură ce influența Chinei a crescut, accelerată de dezvoltarea sa economică, dinamica puterii dintre Est și Vest se schimbă. În plus, influența Chinei asupra Asiei de Sud-Est este resimțită prin intermediul politicilor externe și economice din ce în ce mai expansioniste. Fără îndoială, poziția sa pe scena mondială se dezvoltă concomitent cu autoritatea în rândul vecinilor săi. Pentru lumea vestică, Hong Kong-ul este un punct relevant de comerț, poziție concomitentă cu cea de regiune pe care China încearcă de decenii să o integreze, împreună cu alte teritorii disputate asupra cărora are revendicări istorice, precum Taiwan, Macau, Tibet sau Marea Chinei de Sud. Așadar, din această perspectivă geo-politică, internaționalizarea încercării de autonomie a Hong Kong-ului poate fi legitimă doar în paradigma în care actorii relevanți globali apară, de asemenea, interesele celorlalte teritorii aflate în conflict mocnit sau sub dominația Chinei. Prin încălcarea drepturilor omului și prin impunerea propriei sale stăpâniri asupra acestor teritorii, China nu doar își consolidează rolul în regiune, ci și dă dovadă de forță în fața națiunilor occidentale. În consecință, situația din Hong Kong este doar un pion într-un joc economic, politic și social de afirmare a dominației, care se concentrează în jurul

convergenței a două culturi cu înțelegeri distincte ale drepturilor omului, statul de drept și rolul individului în societate.

În ce moduri au făcut hongkonghezii relevante cererile lor pe scena politică internațională? Referitor la această temă, trebuie investigată diversitatea tacticilor și ingeniozitatea hongkonghezilor care, în ciuda faptului că au resurse semnificativ mai limitate decât guvernul chinez, au reușit să aducă recunoaștere la scară globală cauzei lor. Spre exemplu, în timpul protestelor, hongkonghezii au folosit rețelele sociale ca o modalitate de a-și propaga mesajul în străinătate, sporind sprijinul moral din partea comunității internaționale. Fundamental, aceste încercări se încadrează în efortul Hong Kong-ului de preluare a narativei politice²¹. De asemenea, acestea construiesc o forță democratică unitară, ceea ce este relevant raportat la fragmentaritatea anterioară a democrațiilor. Folosind aplicații precum Twitter, protestatarii au încercat să atragă atenție și suport în fața abuzurilor împotriva democrației, prin hashtag-uri precum „#StandWithHongKong”, care numără zeci de mii de posturi:

„#Hongkongers may not have a vote. But we will not cease to let the world know we value universal rights and freedoms just like the rest of the free world. We know we are not alone. We will never give up. We are #Hongkongers !! #StandWithHongKong”²²

Joshua Wong, un lider al mișcării de protest și membru al Demosisto, partid pro-democrat, a explicat tacticile folosite în timpul protestelor într-un articol²³ centrat în jurul ideii unei linii de front internațional. El subliniază importanța păstrării „tacticilor flexibile” atunci când se confruntă cu o astfel de disparitate în resurse, atât economice, cât și politice, între guvernul de la Beijing și protestatari. Acest lucru vine în concordanță cu tactica „fii apă” folosită în lupta cu autoritățile în timpul protestelor. Folosirea unei

²¹ Joseph Tse-Hei Lee. „International Lobbying for Hong Kong.” *Indian Journal of Asian Affairs*, vol. 33, no. 1/2, 2020, p.108.

²² Sursa: Twitter, <https://twitter.com/Davy67498091/status/1293047940706000896>, accesat la 2 aprilie 2023.

²³ Joshua Wong. „Hong Kong’s International Front Line: Risks and Opportunities.” *Journal of International Affairs*, vol. 73, no. 2, 2020, pp.261–68.

mentalități similare pe scena internațională demonstrează nu doar determinarea oamenilor care luptă pentru democrație, ci și disperarea lor. Apelul la o linie internațională de front nu este doar motivat politic, ci contează și pe reacția emoțională a observatorilor. Wong²⁴ subliniază importanța „câștigării războiului opiniei publice”, prin combaterea propagandei chineze. Mai mult, el²⁵ a definit prima linie ca „un sistem de parteneriate și alianțe cu societățile civile din întreaga lume pentru a promova cauza noastră democratică”, și se bazează în primul rând pe lumea occidentală. În cele din urmă, Wong²⁶ creează imaginea unei comunități pan-sud-asiatice care exclude China, văzând-o ca o sursă de încălcări ale drepturilor omului și susține că protestele din 2019-2020 din Hong Kong sunt o sursă de speranță și inspirație pentru alți oameni care se luptă pentru propriile lor democrații. De exemplu, cele „Cinci Cereri” au devenit o inspirație pentru protestele din Thailanda din 2020-2021, în timpul cărora protestatarii au scandat „Cele Trei Cereri”. Câteva luni mai târziu după publicarea acestui eseu, Wong a fost închis, soartă împărtășită de majoritatea liderilor protestelor.

Revenind la diversitatea tacticilor folosite, Lee²⁷ menționează „crowdfunding în comunitățile locale și diasporice, afișe cu design profesional, reclame în presa străină și audieri ale Congresului în străinătate”. În afară de a apela la simpatia publicului, protestatarii au folosit lobby-ul ca formă pentru a-și promova agenda la nivel internațional. Lee²⁸ realizează o analiză a modurilor în care lobby-ul la scară globală pentru democrația din Hong Kong în ultimul deceniu diferă de cel al generațiilor anterioare: în timp ce generațiile în vârstă au fost mai moderate, văzând „o țară, două sisteme” ca o soluție viabilă, generația tânără pune accent pe autonomia regiunii, văzând separarea de continent ca fiind necesară pentru a opri abuzurile politice. Acest lucru are implicații semnificative pentru

²⁴ *Ibidem*, p.262.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, pp. 264-265.

²⁷ Francis Lee L. F., *et al.*, *op.cit.*, p.26.

²⁸ Joseph Tse-Hei Lee, *op.cit.*, pp.108-111.

narațiunile de identitate și internaționalizare a cererilor din perioada 2019-2020, arătând că generațiile mai tinere sunt mai susceptibile să se identifice ca hongkonghezi decât chinezi²⁹. Personalități precum Samuel Chu, fondatorul Consiliului Democrației³⁰ din Hong Kong și Finn Lau, fondatorul *Stand With Hong Kong*³¹, încearcă să își folosească organizațiile pentru a influența procesul decizional al guvernelor străine, cu speranța de a obține sprijin pentru cauza lor. Mai mult, fondurile necesare pentru lobby au fost strânse prin diferite mijloace, precum donații sau crowdfunding. De exemplu, un grup de partizani, „Grassroots international lobbyists”, condus de Finn Lau, a strâns 170.000 de dolari³² în sprijinul lobby-ului, pe lângă inițierea de mitinguri și invitarea politicienilor din străinătate să discute despre situația din Hong Kong. Activitatea acestor grupuri trece dincolo de colectarea de fonduri pentru lobbying. În schimb, au asigurat transferul refugiaților spre spații sigure, precum Statele Unite, Australia, Marea Britanie, diseminarea de informații prin finanțarea diferitelor programe de cercetare în țările vestice asupra conflictului din Hong Kong, dar și promovarea culturii hongkongheze: „Showing solidarity with the pro-democracy movement in Hong Kong, Raising awareness of the situation on the ground, Advocating for democracy and freedom in Hong Kong, Promoting Hong Kong’s unique cultural identity”³³.

Mai mult de atât, lobby-ul nu a fost folosit doar de forțele pro-democratice, ci a fost una dintre metodele prin care tabăra pro-Beijing spera să obțină o influență suplimentară în afara Chinei. Începând cu *The Umbrella*

²⁹ Această narativă de identitate este susținută de survey-urile efectuate de HKPORI, precum „Ethnic Identity of being „Hongkongers”, <https://www.pori.hk/pop-poll/ethnic-identity-en/q002i.html?lang=en>, accesat la 3 mai 2023.

³⁰ Hong Kong Democracy Council, la <https://www.hkdc.us/>, accesat 20 mai 2023.

³¹ Fight for Freedom, Stand with Hong Kong, la <https://www.standwithhk.org/>, accesat 20 mai 2023.

³² Winnie Ko. ‘Hong Kong protest supporters’ international lobby to ‘burn’ China for hurting the city’, 19 iulie, 2021, *Global Voices*, <https://globalvoices.org/2020/07/19/hong-kong-protest-supporters-international-lobby-to-burn-china-for-hurting-the-city/>, accesat 16 mai 2023.

³³ Fight for Freedom, Stand with Hong Kong, 2023, la <https://www.standwithhk.org/>, accesat 20 mai 2023.

Movement până la protestele din 2019, mai multe organe formate din oficiali guvernamentali hongkonghezi și oameni de afaceri au făcut lobby în Statele Unite pentru adoptarea unei legislații favorabile sau retragerea sancțiunilor. Un astfel de exemplu este Consiliul de Dezvoltare a Comerțului din Hong Kong, care a plătit „aproape de 84 de milioane de dolari HK (10,8 milioane de dolari SUA)”³⁴ firmelor de lobby din SUA, fără succes, așa cum se demonstrează în următoarea parte a lucrării.

III. Reacția Comunității Internaționale

III.1 Reacția Globală a Statelor

Când se analizează răspunsurile comunității internaționale cu privire la protestele din Hong Kong 2019-2020, trebuie făcută o distincție cheie între reacția comunităților civice și poziția oficială a guvernului țărilor respective. Pe de o parte, răspunsurile din partea societății civice au sosit rapid. Din America de Nord până în Europa sau Australia, participanți din zeci de orașe au mărșăluit pentru susținerea cauzei Hong Kong-ului concomitent cu desfășurarea protestelor din 2019-2020. Potrivit Chan³⁵, oameni din peste patruzeci de orașe au mărșăluit în 2019 împotriva autoritarismului chinez, purtând umbrele galbene, un simbol al luptei democratice din Hong Kong, și pancarte cu mesaje de susținere a cauzei, precum „Suntem cu Hong Kong”, „Cinci cereri, nu una mai puțin” și „Luptă împotriva tiraniei”. În contrast cu aceasta, partea pro-Beijing a contracarat găzduind manifestări pro-establishment, care au dus la confruntări între cele două tabere. De exemplu, grupuri de studenți care studiau în străinătate au intrat în altercații fizice în Australia, Universitatea din Queensland, Taiwan și Regatul Unit, la

³⁴ Selina Cheng. ‘Hong Kong gov’t spent millions on failed lobbying bid to defeat Washington’s Human Rights and Democracy Act’, April 19, 2021, *Hong Kong Free Press*, <https://hongkongfp.com/2021/04/19/exclusive-hong-kong-govt-spent-millions-on-failed-lobbying-bid-to-defeat-us-human-rights-and-democracy-act/>, accesat 1 mai, 2023.

³⁵ Chan, Holmes. ‘Over 40 cities hold anti-totalitarianism rallies in solidarity with Hong Kong protest movement’, September 30, 2019, *Hong Kong Free Press*, <https://hongkongfp.com/2019/09/30/pictures-40-cities-hold-anti-totalitarianism-rallies-solidarity-hong-kong-protest-movement/>, accesat 2 iunie, 2023.

Universitatea din Sheffield. În astfel de cazuri, narațiunile despre problema Hong Kong-ului s-au transformat rapid într-o nemulțumire generală față de abuzurile Chinei împotriva drepturilor omului, cum ar fi lagărele de concentrare uigure³⁶. Este demn de menționat că o serie de proteste într-o regiune administrativă specială poate acționa ca un catalizator pentru a pune sub semnul întrebării identitatea și politica chineză în afara Chinei, în diaspora, prin internaționalizarea conflictului. Prin urmare, se poate argumenta că, evidențiind la nivel global abuzurile autoritarismului chinez, protestele din Hong Kong au ridicat problema alianței cu China, fie politică, fie ca apartenență etnică, pentru mai mulți oameni decât hongkonghezii înșiși.

Pe de alta parte, când este vorba de reacția comunității internaționale la nivel guvernamental, polarizarea reacțiilor este de așteptat. Țările au reacționat diferit la cererile de ajutor, ceea ce a rezultat în două tabere cu atitudini și abordări diferite, bazate pe relația politică și economică a țării respective cu China, gradul fiecăreia de democrație și poziția față de respectarea drepturilor omului. Deloc surprinzător, țările cu performanțe slabe de respectare a drepturilor omului, cu PIB scăzut și dependență economică față de China prin proiecte de infrastructură în cadrul *The Road and Belt Initiative*, au reacționat negativ la narativele pro-democratice ale protestatarilor. Spre exemplu, Coreea de Nord, al cărui partener comercial principal era China în timpul protestelor³⁷, a criticat destabilizarea suveranității Chinei ca urmare a conflictului: „Ne opunem categoric și respingem ingerințele externe care dăunează securității și dezvoltării sociale și economice din Hong Kong”³⁸. China și statele care o susțin s-au concentrat

³⁶ Zhou, Naaman. ‘Pro-China and pro-Hong Kong students clash at University of Queensland’, 24 iulie, 2019, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/australia-news/2019/jul/24/china-hong-kong-students-clash-university-queensland>, accesat la 4 iunie 2023.

³⁷ „North Korea’s Trading Partners”, OEC, 2020, [https://oec.world/en/profile/country/prk#:~:text=The%20most%20common%20destination%20for,and%20Luxembourg%20\(%245.09M\)](https://oec.world/en/profile/country/prk#:~:text=The%20most%20common%20destination%20for,and%20Luxembourg%20(%245.09M)), accesat 5 mai 2023.

³⁸ Cynthia Kim. ‘North Korea says it supports China’s measures on Hong Kong’, May 30, 2020, *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-northkorea-china-idUSKBN23539F>, accesat 5 mai 2023.

pe problema „intervențiilor străine” care, din perspectiva lor, au provocat protestele. Această perspectivă vine ca o încercare de a delegitima cerințele protestatarilor. În afară de Coreea de Nord, alte țări din Orientul Mijlociu s-au opus protestelor, cum ar fi Pakistan, în timp ce din Europa atât Serbia, cât și Ungaria au susținut poziția Chinei. Atitudinea Ungariei nu este o surpriză, având în vedere investițiile chineze din ultimii ani. Comentând că sancțiunile UE împotriva Chinei au fost „inutile”, Ungaria a blocat o declarație a UE în care sunt criticate acțiunile și abuzurile Chinei în cazul Hong Kong și al uigurilor³⁹. În plus, o serie de țări relevante în zona au ramas neutre cu privire la problema Hong Kong, deoarece criticarea publică a Chinei le-ar putea dăuna parteneriatelor comerciale. Un astfel de exemplu este Coreea de Sud, care, în ciuda faptului că este o democrație, este încă un colaborator economic important pentru China. Cu toate acestea, așa cum s-a afirmat deja distincția dintre guvern și popor, poporul sud-coreean nu a fost indiferent și a protestat în sprijinul revendicărilor democratice a hongkonghezilor⁴⁰. În concluzie, situarea actorilor statali antementionați a avut un impact limitat asupra situației din Hong Kong 2019-2020, pe când reacția societății civile a fost nu doar încurajatoare, ci a și adus cererile hongkonghezilor în prim-planul următorilor trei actori statali.

III.2 Reacția Statelor Unite, Regatului Unit și Uniunii Europene

Trei actori din comunitatea internațională au avut un impact semnificativ asupra luptei hongkonghezilor: Statele Unite, Marea Britanie și Uniunea Europeană. Reacția Uniunii Europene, ca organism politic cunoscut pentru susținerea drepturilor omului, vine în contextul relațiilor tensionate cu China. Deși au publicat mai multe declarații care exprimă „îngrijorare

³⁹ John Chalmers și Robin Emmott. ‘Hungary blocks EU statement criticising China over Hong Kong, diplomats say’, April 16, 2021, *Reuters*, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/hungary-blocks-eu-statement-criticising-china-over-hong-kong-diplomats-say-2021-04-16/>, accesat 2 iunie, 2023.

⁴⁰ „South Koreans support Hong Kong as they recall their own struggle for freedom”, *Hong Kong Free Press*, 2020, <https://hongkongfp.com/2020/05/03/south-koreans-support-hong-kong-as-they-recall-their-own-struggle-for-freedom/>, accesat la 3 iunie 2023.

profundă” cu privire la statutul Hong Kong-ului și la adoptarea Legii Securității Naționale, acestea au avut un impact limitat. O consecință a fost impunerea de sancțiuni privind echipamentele folosite de guvernul de la Beijing pentru represiunea protestelor și anularea tratatelor de extrădare cu China ale unor țări membre, pas urmat de alte țări occidentale precum Australia⁴¹. Relațiile diplomatice UE-China s-au deteriorat pe măsură ce încălcările drepturilor omului din China au primit mai multă atenție internațională. Conflictul din Hong Kong este doar o problemă, care, acumulată cu situația uigură, a dus la adoptarea de sancțiuni de ambele părți. De exemplu, într-un eveniment privind abuzurile din lagărele uigure, UE a stabilit măsuri restrictive asupra a patru oficiali chinezi. Pe de altă parte, China însăși a sancționat cinci membri ai Parlamentului European, ceea ce a dus la eșecul ratificării unui tratat UE-China⁴².

De altfel, dintre cei trei actori, Statele Unite au adoptat cele mai multe sancțiuni împotriva abuzului de putere al Chinei, atât economice, cât și politice, susținute de un set de legi și decrete, dintre care urmează a fi discutate patru acte legislative. Aceste măsuri nu sunt surprinzătoare, având în vedere competiția economică dintre cele două țări și abordarea izolaționistă a lui Trump în ceea ce privește China, precum și lobby-ul desfășurat de liderii din Hong Kong. Primul act emis în timpul protestelor, „Hong Kong Be Water Act”, impune sancțiuni precum restricționarea vizelor și a activelor oficialilor din Hong Kong și Beijing cu rol în suprimarea libertăților oamenilor, inclusiv șeful executivului Carrie Lam:

„Not later than 90 days after the date of the enactment of this Act, and as appropriate thereafter, the President shall exercise all powers granted by the International Emergency Economic Powers Act (50 U.S.C. 1701 et seq.) to the extent necessary to block or prohibit all transactions in property and interests in

⁴¹ Norman, Laurance & Marson, James. ‘EU Levels Sanctions Over Hong Kong Security Law, Inching Toward Tough U.S. Stance on China’, July 28, 2020, *The Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/eu-countries-sanction-china-over-hong-kong-security-law-11595957097>, accesat la 3 mai 2023.

⁴² *European Parliament*, ‘MEPs refuse any agreement with China whilst sanctions are in place’, May 20, 2021, https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2021/5/press_release/20210517IPR04123/20210517IPR04123_en.pdf, accesat la 10 mai 2023.

property of each foreign person described in subsection (b) that the President determines has attempted to undermine the autonomy, basic liberties, and human rights of the people of Hong Kong, if such property and interests in property are in the United States, come within the United States, or are or come within the possession or control of a United States person.”⁴³ (Sec. 6, accentuare adăugată).

În aceste condiții, un lider descalificat de Washington, Brussels și Londra devine ilegal pentru a conduce regiunea în afara granițelor Hong Kong-ului⁴⁴, iar Beijingul înțelege ca va fi nevoie de înlocuirea lui Carrie Lam de la conducere pentru a continua dialogul diplomatic cu vestul, ceea ce s-a și întâmplat prin alegerea lui John Lee.

Astfel, lobby-ului a dus la sancțiuni anti-China prin legislația americană, iar activiștii pro-democrație precum Joshua Wong au contribuit la adoptarea celebrului *Hong Kong Human Rights and Democracy Act* din 2019 și a proiectului de lege care interzice exportul comercial de articole de muniție în Hong Kong. Scopul celor două acte este de a evalua anual gradul în care drepturile și libertățile omului sunt respectate în Hong Kong, în vederea adoptării de sancțiuni economice împotriva Chinei, precum și interdicția de a exporta muniții sau echipamente folosite de poliția din Hong Kong în timpul protestelor. Alte măsuri au urmat în scurt timp implementării Legii Securității Naționale, sub forma *Hong Kong Autonomy Act* din 2020. În timp ce scopul său a fost de a proteja autonomia Hong Kong-ului, în practică a retras regiunii statutul său special de centru comercial internațional, cu consecințe îngrijorătoare. Deși această măsură protejează interesele americane și poate afecta China în mod indirect, totuși hongkonghezii sunt cei care suferă din cauza ei, întrucât economia suferise deja pierderi grave ca urmare a destabilizării din 2019-2020, iar actul a făcut companiile să își reconsidere șederea în Hong Kong. Mai mult, la nivel simbolic, după adoptarea Legii Securității Naționale „Statele Unite, Marea

⁴³ „Hong Kong Be Water Act”, *US Congress*, 31 octombrie, 2019, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/2758?r=2&s=1>, accesat 1 mai 2023.

⁴⁴ Joseph Tse-Hei Lee, *op.cit.*, pp. 110-111.

Britanie, Australia și Canada au emis o declarație comună în care își exprimă profunda îngrijorare cu privire la legislație”⁴⁵.

În ultimul rând, reacția Regatului Unit la conflict este esențială, având în vedere rolul său în guvernarea Hong Kong-ului înainte de 1997. Semnificativ, Marea Britanie a oferit ajutor civililor din Hong Kong sub formă de vize, deși caracterul practic al acestora este de pus sub semnul întrebării. Oferind cetățenie britanică⁴⁶ pentru 2,9 milioane de hongkonghezi și pentru persoanele aflate în întreținerea acestora, sistemul îi favorizează pe cei care își permit să plece pentru o viață liberă. După o perioadă de cinci ani, se poate solicita cetățenia britanică. Acest sistem a fost în vigoare și înainte de predare, deși în circumstanțe diferite. Se putea locui în Regatul Unit doar șase luni, iar statutul nu ar fi putut fi transmis membrilor familiei⁴⁷. Cu toate acestea, sistemul nu oferă o soluție viabilă pentru întreaga populație. În afara motivelor financiare, nu poate fi așteptat ca o populație de milioane să își părăsească casele și regiunea care le dă cadru pentru identitatea politică, culturală și socio-economică. La sfârșitul anului 2022, erau înregistrate 708,838 de pașapoarte BN(O) în circulație⁴⁸.

În sfârșit, după înțelegerea gradului în care conflictul este internaționalizat, se pot înțelege și motivele pentru care nu a fost internaționalizat. Având în vedere multitudinea de factori economici, sociali și politici care influențează dinamica de putere dintre China și țările vestice, măsura în care guvernele străine pot interveni direct este limitată. Mai mult de atât, conflictul a fost curmat în 2020 prin Legea Securității Naționale, în timpul pandemiei de Covid-19, în care focusul arenei internaționale a fost pe criza medicală și urmările acesteia, ceea ce a lăsat capacități limitate de intervenție în cazul Hong Kong-ului. După cum a fost analizat, sancțiunile

⁴⁵ Propper, Eyal. *The National People's Congress 2020: The Hong Kong National Security Law and China's Enhanced Presence*. Institute for National Security Studies, 2020, p1.

⁴⁶ Cetățenie oferită prin pașaportul *British National (Overseas)*, cunoscut ca BN(O).

⁴⁷ Gov.UK, „British National Overseas Visa”, 2023, <https://www.gov.uk/british-national-overseas-bno-visa>, accesat la 2 iunie 2023.

⁴⁸ Număr deținători pașaport BN(O), *HM Passport Office*, 2023, https://www.whatdotheyknow.com/request/932114/response/2218544/attach/3/FOICR%2073703%20Timothy%20Lam%20final%20response.pdf?cookie_passthrough=1, accesat la 4 iunie 2023.

pot afecta China doar într-o măsură limitată, iar vizele acordate hongkonghezilor pot deveni inutile luând în considerare că plecarea nu este o opțiune viabilă pentru peste întreaga populație.

Concluzie

Scopul lucrării a fost de a elucida rolul internaționalizării conflictului din Hong Kong, în cadrul protestele din 2019-2020. A fost evidențiat în primul rând aportul adus de comunitatea internațională prin sprijinul moral acordat protestatarilor, precum și prin mediatizarea încălcării drepturilor cetățenilor hongkonghezi pe rețele de media și proteste on-site. De asemenea, a fost analizat rolul arenei internaționale prin actorii statali relevanți, precum Statele Unite, Marea Britanie și Uniunea Europeană. Ajutorul oferit, fie prin interzicerea exporturilor de muniție, prin înghețarea activelor liderilor guvernamentali sau impunerea de sancțiuni economice, poate să fie doar unul limitat, în funcție de raporturile acestor actori cu o China în dezvoltare atât economică, cât și cu o diplomatie agresivă, cunoscută ca *wolf-warrior diplomacy*.

Prezentul studiu ia în considerare posibile limitări, din cauza lipsei de informații clare după 2020. După adoptarea Legii Securității Naționale în 2020, procesul de integrare a Hong Kong-ului a fost accelerat; prin urmare, colectarea informațiilor se dovedește a fi mai dificilă decât înainte. Covid-19 a afectat protestele și evenimentele ulterioare, iar punerea în aplicare a noii legislații a făcut ca schimbul de informații publice să fie mai dificil. Întrucât o parte din hongkonghezii care au criticat guvernul continental au fost închiși în 2021, se poate deduce că lumea nu va auzi vești din Hong Kong așa cum a făcut-o până în 2019. Libertatea de exprimare a fost alterată, iar sondajele efectuate începând cu 2020 trebuie să fie examinate critic, deoarece abaterea narațiunii Beijing-ului poate duce la închisoare. În cele din urmă, este de remarcat bariera lingvistică care poate acționa ca o limitare în cercetarea acestui subiect.

În sfârșit, ce alte direcții merită cercetate de acum înainte? Considerând schimbările care au avut loc începând cu 2020, este

responsabilitatea cercetărilor viitoare să documenteze transformarea și integrarea Hong Kong-ului în China, precum și implicațiile acestui proces asupra identității hongkongheze. Mai mult de atât, din perspectiva internaționalizării problemei, viitoarele cercetări se vor putea focusa pe rolul intervențiilor externe asupra situației Hong Kong-ului, pe de o parte la nivel statal, iar pe de alta parte la nivelul societăților civile locale și al diasporei în cadrul procesului de reintegrare a regiunii.

Bibliografie

- „A bill to prohibit the commercial export of covered munitions items to the Hong Kong Police Force”, 27 noiembrie 2019, *US Congress*, [<https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/2710?q=%7B%22search%22%3A%5B%22Hong+Kong%22%5D%7D&s=1&r=3>], accesat la 1 mai 2023.
- Carroll, John M., and 高馬可. „Colonialism, Nationalism, and Bourgeois Identity in Colonial Hong Kong / 殖民地時期香港的殖民地政策、民族主義和華商所扮演的角色.”, *Journal of Oriental Studies*, vol. 39, no. 2, 2005, pp. 146–164. JSTOR, [www.jstor.org/stable/23500574], accesat la 1 mai, 2023.
- Chalmers, John & Emmott, Robin. „Hungary blocks EU statement criticising China over Hong Kong, diplomats say”, 16 aprilie 2021, *Reuters*, [<https://www.reuters.com/world/asia-pacific/hungary-blocks-eu-statement-criticising-china-over-hong-kong-diplomats-say-2021-04-16/>], accesat la 2 iunie, 2023.
- Chan, Holmes. „Over 40 cities hold anti-totalitarianism rallies in solidarity with Hong Kong protest movement”, 30 septembrie 2019, *Hong Kong Free Press*, [<https://hongkongfp.com/2019/09/30/pictures-40-cities-hold-anti-totalitarianism-rallies-solidarity-hong-kong-protest-movement/>], accesat la 2 iunie, 2023.
- Cheng, Selina. „Hong Kong gov’t spent millions on failed lobbying bid to defeat Washington’s Human Rights and Democracy Act”, 19 aprilie 2021, *Hong Kong Free Press*, [<https://hongkongfp.com/2021/04/19/exclusive-hong-kong-govt-spent-millions-on-failed-lobbying-bid-to-defeat-us-human-rights-and-democracy-act/>], accesat la 1 mai, 2023.
- Dikotter, F. *The Discourse of Race in Modern China*, Hong Kong: Hong Kong University Press, 1992.

- „Ethnic Identity of being HongKongers”, *Hong Kong Public Opinion Research Institute*, [https://www.pori.hk/pop-poll/ethnic-identity-en/q002i.html?lang=en], accesat la 10 mai 2023.
- European Parliament*, ‘MEPs refuse any agreement with China whilst sanctions are in place’, May 20, 2021, [https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2021/5/press_release/20210517IPR04123/20210517IPR04123_en.pdf], accesat la 10 mai 2023.
- Gov.UK*, „British National Overseas Visa”, 2023, [https://www.gov.uk/british-national-overseas-bno-visa], accesat la 2 iunie 2023.
- Gunwu, Wang. „The Study of Chinese Identities in Southeast Asia”, în Jennifer Cushman and Wang Gunwu (eds.), *Changing Identities of the Southeast Asian Chinese since World War II*, Hong Kong: Hong Kong University Press, 1998, pp. 10-17.
- „Hong Kong Autonomy Act”, *US Congress*, 14 iulie 2020, [https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/7440?r=1&s=1], accesat la 1 mai 2023.
- „Hong Kong Be Water Act”, *US Congress*, 31 octombrie 2019, [https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/2758?r=2&s=1], accesat la 1 mai 2023.
- „Hong Kong Human Rights and Democracy Act of 2019”, *US Congress*, 27 noiembrie 2019, [https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/1838?q=%7B%22search%22%3A%5B%22Hong+Kong%22%5D%7D&s=1&r=2], accesat la 1 mai 2023.
- Kim, Cynthia. ‘North Korea says it supports China's measures on Hong Kong’, 30 mai 2020, *Reuters*, [https://www.reuters.com/article/us-northkorea-china-idUSKBN23539F], accesat la 5 mai 2023.
- Ko, Winnie. ‘Hong Kong protest supporters’ international lobby to ‘burn’ China for hurting the city’, 19 iulie 2021, *Global Voices*, [https://globalvoices.org/2020/07/19/hong-kong-protest-supporters-international-lobby-to-burn-china-for-hurting-the-city/], accesat la 16 mai 2023.
- Lee, Francis L. F., et al. „Hong Kong’s Summer of Uprising: From Anti-Extradition to Anti-Authoritarian Protests.” *China Review*, vol. 19, no. 4, 2019, pp.1-32. *JSTOR*, [https://www.jstor.org/stable/26838911], accesat la 5 mai 2023.
- Lee, Joseph Tse-Hei. „International Lobbying for Hong Kong.” *Indian Journal of Asian Affairs*, vol. 33, no. 1/2, 2020, pp. 108-11. *JSTOR*, [https://www.jstor.org/stable/27003438], accesat la 3 mai 2023.
- Lo, Sonny S. H. „Ideologies and Factionalism in Beijing-Hong Kong Relations,” în *Asian Survey*, Vol. 58, No. 3, 2018, pp. 392-415.

- Ma, Ngok. „Civil Society and Democratization in Hong Kong Paradox and Duality”, în *Taiwan Journal of Democracy*, vol. 4, No. 2, 2008, pp. 155-175, [http://www.tfd.org.tw/export/sites/tfd/files/publication/journal/dj0402/155-176.pdf], accesat la 10 mai 2023.
- Ma, Ngok. „The Rise of ‘Anti-China’ Sentiments in Hong Kong and the 2012 Legislative Council Elections.”, în *China Review*, vol. 15, no. 1, 2015, pp. 39–66. JSTOR, [www.jstor.org/stable/24291928], accesat la 3 mai 2023.
- Norman, Laurance & Marson, James. ‘EU Levels Sanctions Over Hong Kong Security Law, Inching Toward Tough U.S. Stance on China’, 28 iulie 2020, *The Wall Street Journal*, [https://www.wsj.com/articles/eu-countries-sanction-china-over-hong-kong-security-law-11595957097], accesat la 3 mai 2023.
- „North Korea’s Trading Partners”, OEC, [https://oec.world/en/profile/country/prk#:~:text=The%20most%20common%20destination%20for,and%20Luxemburg%20(%245.09M)], accesat la 5 mai 2023.
- „Număr deținători pașaport BN(O)”, *HM Passport Office*, 2023, [https://www.whatdotheyknow.com/request/932114/response/2218544/attach/3/FOICR%2073703%20Timothy%20Lam%20final%20response.pdf?cookie_passthrough=1], accesat la 4 iunie 2023.
- Ping, Yew Chiew, and Kwong Kin-ming. „Hong Kong Identity on the Rise.” *Asian Survey*, vol. 54, no. 6, 2014, pp. 1088–1112. JSTOR, [www.jstor.org/stable/10.1525/as.2014.54.6.1088], accesat la 1 aprilie 2023.
- Propper, Eyal. *The National People’s Congress 2020: The Hong Kong National Security Law and China’s Enhanced Presence*. Institute for National Security Studies, 2020, [www.jstor.org/stable/resrep25547], accesat la 1 iunie 2023.
- „South Koreans support Hong Kong as they recall their own struggle for freedom”, *Hong Kong Free Press*, 2020, [https://hongkongfp.com/2020/05/03/south-koreans-support-hong-kong-as-they-recall-their-own-struggle-for-freedom/], accesat la 3 iunie 2023.
- The Basic Law of The Hong Kong Special Administrative Region of The People’s Republic of China*, [https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/103944/126590/F-1433239456/CHN103944.pdf], accesat la 1 mai 2023.
- The Law of the People’s Republic of China on Safeguarding National Security in the Hong Kong Special Administrative Region*, [https://www.elegislation.gov.hk/fwddoc/hk/a406/eng_translation_(a406)_en.pdf], accesat la 1 mai 2023.
- „The Legislative Council”, *The Hong Kong Special Administrative Region of the People’s Republic of China*, 2022, [https://www.legco.gov.hk/en/about-legco/overview-and-composition.html], accesat la 5 mai 2023.

- Wong, Joshua. „Hong Kong’s International Front Line: Risks and Opportunities.” *Journal of International Affairs*, vol. 73, no. 2, 2020, pp.261–68. JSTOR, [https://www.jstor.org/stable/26939983], accesat la 18 mai 2023.
- Yuen, Samson și Chung, Sanho. „Explaining Localism in Post-handover Hong Kong: An Eventful Approach,” în *China Perspectives*, vol. 3, 2018, pp.19-29.
- Zhou, Naaman. „Pro-China and pro-Hong Kong students clash at University of Queensland”, 24 iulie 2019, *The Guardian*, [https://www.theguardian.com/australia-news/2019/jul/24/china-hong-kong-students-clash-university-queensland], accesat la 4 iunie 2023.

Cluj-Napoca, de la Capitală Europeană Culturală la Smart City Rebranding: intenție sau necesitate?

PROF. DR. COSMIN IRIMIEȘ

Facultatea de Științe Politice Administrative și ale Comunicării

CONF. DR. LAURA MARIA IRIMIEȘ

Facultatea de Științe Politice Administrative și ale Comunicării

DRD. OANA RAȚIU

*Școala Doctorală de Comunicare, Relații Publice și Publicitate
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

As the city underwent an important brand construction process after 2010, the brand specialists worked intensively on the construction of a unique and representative image of Cluj in accordance with the ideas of academic and cultural center. After Cluj having lost this competition to Timisoara, we could notice a major shift in the vision of Cluj as a brand, all efforts being redirected towards the idea of Cluj as the most important Smart City in the region.

Cuvinte-cheie: Cluj-Napoca, Oraș Inteligent, Capitală Europeană, branding, rebranding.

Introducere

Supranumit Inima Transilvaniei sau Orașul comoară, Cluj-Napoca este al doilea oraș din România din punctul de vedere al numărului de

locuitori și cu siguranță unul dintre principalele orașe de interes ale țării. Fiind un important centru academic, medical, cultural, economic dar și o gazdă a pieței IT, orașul se laudă cu un palmares de instituții importante pe piața competitivă a domeniilor menționate anterior. Printre cele mai importante instituții pe care Clujul le găzduiește se numără Universitatea Babeș-Bolyai, Banca Transilvania și producătorul de produse farmaceutice Terapia.

Trecut printr-o importantă construcție de brand, după anul 2010, specialiștii au lucrat intens la consolidarea unei imagini a Clujului în conformitate cu titlul de centru Universitar și Cultural, câștigând astfel în anul 2015 statutul de Capitală Europeană a Tineretului. Atenția și munca specialiștilor s-a axat în anii următori înspre a ridica orașul Cluj-Napoca la titlul de Capitală Europeană a Culturii în anul 2021. După ce Clujul pierde acest titlu în fața Timișoarei, observăm o reorientare a viziunii Clujului ca brand, spre titlul de Smart City.

În prezent, judecând după numărul de proiecte demarate cu scopul de a dezvolta un oraș inteligent, Clujul ocupă locul 3 în rândul orașelor smart din România. Printre aceste proiecte se numără internetul gratuit oferit cetățenilor, aplicația de smart parking, plata online a taxelor, autobuzele electrice cu surse de conectare la curent a dispozitivelor ce necesită o reîncărcare a bateriei dar și stațiile de încărcare a mașinilor.

Cum s-a implementat schimbarea viziunii în ceea ce privește managementul brandului și care este strategia de comunicare a brandului? Cum a fost construită strategia de comunicare, care au fost cele mai importante mesaje și cum au fost acestea percepute de către public? Cum poate contribui noul brand la dezvoltarea durabilă a orașului?

Lucrarea de față își propune să răspundă întrebărilor de mai sus și să analizeze modul în care Cluj-Napoca a schimbat centrul viziunii sale de branding, urmărind motivele dar și strategia de brand care a condus orașul de la promovarea prin intermediul calităților culturale la a fi supranumit Silicon Valley al României.

Concepte teoretice

Brandul reprezintă una dintre cele mai vaste arii ale științei comunicării. Bucurându-se de numeroase studii de specialitate, complexitatea dar și necesitatea acestui concept devine din ce în ce mai cunoscută. Cu toate acestea însă, atunci când se discută despre brand, în rândul publicului larg apare o confuzie: brandul este asociat sau confundat cu imaginea, respectiv cu logoul unei instituții, pe când în realitate, lucrurile stau diferit.

Brandul reprezintă identitatea și imaginea unei companii, produs, persoane, serviciu sau oraș și este construit prin intermediul valorilor, mesajelor și experiențelor transmise către public. Importanța brandului este recunoscută în spațiul public deoarece aduce o serie de avantaje competitive și contribuie la succesul implementării pe piață a produsului/ persoanei/ orașului.

Conform cărții *Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity* scrisă de Kevin Lane Keller, brandul este definit ca „un nume, un termen, un simbol, un design sau o combinație a acestora, care identifică produsele sau serviciile unei companii și le diferențiază de concurență”.¹

Un brand puternic și bine gestionat în timp poate aduce numeroase beneficii. Legat de ceea ce ține de importanța brandului, câteva aspecte importante sunt:

- „Loialitatea clienților: Un brand bine pus la punct are capacitatea de a genera loialitate în rândul clienților săi. Clienții fideli nu doar că revin din nou, dar devin și ambasadori ai brandului, recomandându-l și atrăgând alți clienți.
- Diferențierea de concurență: Într-un mediu de afaceri competitiv, un brand bine definit și diferențiat poate ajuta o companie să se distingă pe piață. Un astfel de brand poate oferi un avantaj competitiv și de

¹ Keller, Kevin Lane. „Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity.” Prentice Hall, 2013, p. 30.

asemenea poate îndemna clienții să aleagă produsele sau serviciile pe care le oferă în detrimentul altui brand.

- Creșterea valorii percepute: Un brand puternic contribuie la creșterea valorii percepute a produselor sau serviciilor unei companii. Clienții pot fi dispuși să plătească un preț mai mare pentru un produs sau serviciu de calitate superioară asociat unui brand de încredere și valoros.”²

Brandingul și dezvoltarea brandurilor au o istorie îndelungată, iar fiecare brand are povestea sa unică. Originea și evoluția brandului depind de contextul specific al fiecărei companii și industrii. De exemplu, unele branduri au apărut în urmă cu mai multe decenii, în timp ce altele sunt relativ noi pe piață. Fiecare brand are o serie de etape și evenimente importante care i-au influențat evoluția și succesul, astfel că la evenimentele semnificative în dezvoltarea unui brand este important să cunoaștem viziunea brandului în cauză într-o măsură foarte mare. Aceste evenimente pot include lansarea unui produs/serviciu inovator, campanii de marketing de succes, parteneriate strategice sau schimbări majore în strategia de brand.

„Brandurile se adaptează și se transformă în funcție de schimbările de pe piață, preferințele clienților și tendințele sociale. Ele pot suferi rebranding-uri, schimbări de identitate vizuală, extindere în noi segmente de piață sau inovații în produsele și serviciile oferite. Aceste schimbări reflectă adaptabilitatea brandului în fața noilor provocări și oportunități.”³

Atunci când vorbim despre identitatea de brand, misiunea, viziunea și valorile sunt elementele cheie care reprezintă un brand. „Misiunea unui brand reprezintă scopul fundamental al acestuia și motivele pentru care există în prezent. Viziunea definește direcția pe termen lung pe care brandul o urmărește și obiectivele pe care le are în viitor. Valorile brandului reprezintă principiile și credințele fundamentale pe baza cărora acesta își ghidează activitățile și ia decizii.

Identitatea de brand este formată dintr-o serie de elemente distinctive care îl reprezintă și îl diferențiază de alte branduri. Acestea pot include

² Kotler, Philip, et al. „Marketing Management.” Pearson, 2016, p.115.

³ Aaker, David A. „Building Strong Brands.” Free Press, 2010, p.207.

sloganul, logo-ul, paleta de culori, fonturile, imagistica și alte elemente de design. Aceste elemente sunt create și alese în mod strategic pentru a comunica personalitatea și valorile brandului și pentru a crea o recunoaștere vizuală puternică.

Personalitatea brandului în schimb se referă la trăsăturile și caracteristicile umane atribuite brandului. Aceasta poate fi de exemplu jovială, sofisticată, aventuroasă sau prietenoasă. Iar tonul comunicării de brand este modul în care brandul se adresează publicului său, incluzând stilul de scriere, tonul emoțional și maniera de a comunica mesajele.”⁴

Legat de aspectele de care trebuie să se țină cont atunci când se creează un brand, putem aminti:

- Identitatea și poziționarea: Un brand trebuie să aibă o identitate clară și bine definită, care să se alinieze cu valorile și personalitatea sa. De asemenea, trebuie să se poziționeze într-un mod unic și relevant în industrie, astfel încât să se diferențieze de concurență și să atragă publicul-țintă.
- Cunoașterea publicului-țintă: Este esențial să se înțeleagă în profunzime nevoile, preferințele și comportamentele publicului-țintă, deoarece acestea ajută la dezvoltarea unei strategii de brand adaptate și la crearea unor mesaje și oferte relevante pentru consumatori.
- Mesajul și promisiunea brandului: Un brand ar trebui să aibă un mesaj clar și coerent, care să transmită valorile, beneficiile și promisiunile sale către consumatori.
- Identitatea vizuală: Elementele vizuale ale brandului, cum ar fi logo-ul, culorile, fonturile și stilul de design, trebuie să fie clare și să se potrivească cu identitatea și mesajul brandului.
- Experiența clienților: Brandul trebuie să ofere o experiență bună și de calitate clienților săi, în toate interacțiunile și punctele de contact. Fie că este vorba de produse, servicii, ambalaje, site-uri web sau

⁴ Kapferer, Jean-Noël. „The New Strategic Brand Management: Advanced Insights and Strategic Thinking.” Kogan Page, 2012, p. 40.

interacțiuni cu personalul, toate acestea contribuie la construirea reputației și loialității față de brand.

- Monitorizarea și adaptarea: Un brand trebuie să fie supus unei monitorizări constante și să se adapteze la schimbările de piață, la feedbackul clienților și la evoluția tendințelor. Acest proces de îmbunătățire continuă ajută la menținerea relevanței și succesului pe termen lung al brandului.

Este important să menționăm că acestea sunt doar câteva aspecte de bază și există multe alte considerații și strategii implicate în crearea unui brand puternic și durabil.

Brandul de locație

Brandul de locație se referă la procesul de creare și promovare a unei identități distincte pentru o anumită locație geografică, cum ar fi o țară, un oraș sau o regiune. Acesta implică construirea unei imagini pozitive și diferențiate pentru locația respectivă, cu scopul de a atrage turiști, investitori și alte oportunități economice. „Brandul de locație este axat pe promovarea valorilor, tradițiilor, atracțiilor și resurselor unice ale unei locații geografice într-un mod coerent și autentic. Acesta vizează crearea unei imagini puternice și consistente care să atragă și să fidelizeze turiștii, să stimuleze investițiile și să promoveze dezvoltarea economică a zonei respective. Acest tip de brand poate include elemente precum sloganuri, logo-uri, campanii de marketing, strategii de comunicare și evenimente speciale care evidențiază caracteristicile distinctive ale locației și creează o experiență memorabilă pentru vizitatori și locuitori.”⁵

Brandul de oraș

Brandul de oraș în schimb se referă la procesul de construire și gestionare a unei identități distincte pentru un oraș, cu scopul de a atrage

⁵ Ritchie, J.R. Brent, and Geoffrey I. Crouch. „The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective.” CABI, 2003, p. 151.

investiții, turiști, locuitori și evenimente. Acesta implică promovarea valorilor, culturii, patrimoniului, infrastructurii și a altor aspecte cheie care diferențiază orașul de alte destinații. „Brandul de oraș este o abordare strategică de marketing care vizează crearea unei imagini pozitive și coerente pentru un oraș, cu scopul de a atrage o gamă diversă de public și oportunități. Acesta include aspecte precum identitatea vizuală, mesajele de comunicare, evenimentele culturale și sportive, infrastructura turistică, facilitățile comerciale și alte inițiative care contribuie la promovarea și dezvoltarea orașului. Acest tip de brand poate ajuta la creșterea vizibilității și recunoașterii orașului, la atragerea investițiilor și afacerilor, la crearea de locuri de muncă, la promovarea turismului și la consolidarea sentimentului de apartenență și mândrie pentru locuitori. Prin dezvoltarea și gestionarea unui brand de oraș puternic, orașele pot obține un avantaj competitiv într-un mediu global.”⁶

Cluj-Napoca: De la Capitală Europeană a Tineretului la Smart City

Potrivit companiei Ookla, deținătoarea speedtest.net, cel mai folosit serviciu de testare a conexiunilor la internet, România era în urmă cu câțiva ani, pe primele locuri în lume ca viteză a internetului/transferului de date. În momentul acesta, conform studiilor realizate la nivel global, România a ieșit din Top 10. În cazul internetului mobil, România este pe locul 52 mondial, în timp ce în cazul internetului fix, România înregistrează o stagnare față de ediția din 2021 a studiului, respectiv locul 11 în lume. În anul 2017, studiul Ookla plasa țara noastră pe locul 5 în lume pentru conexiunile fixe de internet, poziție pe care o avea și în 2020. Acest context oferă o premisă pentru relansarea unor zone cu potențial mare în ceea ce privește industria IT și concentrarea investițiilor în zonele respective. Din această perspectivă, transformarea Clujului în Silicon Valley de România poate reprezenta o soluție de succes pentru dezvoltarea durabilă, sustenabilă a orașului.

⁶ Hankinson, Graham. „Destination Branding: Creating the Unique Destination Proposition.” Elsevier, 2009, p. 40.

Încă din anul 2010, orașul Cluj-Napoca s-a concentrat din punct de vedere al brandului pe construcția unei reputații care avea ca obiect imaginea de centru cultural în România, ceea ce a dus la experimentarea unei expansiuni semnificative în cazul evenimentelor și proiectelor culturale.

Perioada cu pricina a transformat orașul în punct de atracție pentru turiști, la bază având o serie de expoziții, spectacole, festivaluri și alte inițiative care au ajutat la consolidarea orașului per ansamblu în ceea ce ține de aspectul cultural. Consolidarea Festivalului Internațional de Film Transilvania (TIFF) a fost unul dintre evenimentele-cheie care au pus Clujul pe poziția de oraș cultural, prezentând o selecție de filme inovatoare și arătând diversitatea acestuia, cât și modul prin care se deosebește de alte orașe ale României.

Din anul 2010 până în anul 2015, Clujul a oferit o varietate de spații artistice și culturale pentru a anima atmosfera orașului. Unul dintre acestea a fost Teatrul de Păpuși Puck, care a adus bucurie în rândul copiilor, Teatrul Național Cluj-Napoca, cât și Teatrul Maghiar de Stat. Acestea au jucat un rol important în viața culturală a orașului prezentând spectacole de înaltă calitate. De asemenea, în 2012, Cluj-Napoca a fost desemnat Capitală Europeană a Tineretului, ceea ce a contribuit la o serie de evenimente culturale și de divertisment dedicate tinerilor.

O varietate de activități au fost organizate în întregul oraș pentru a celebra tineretul și creativitatea. În anul 2011, s-a organizat Noaptea Albă a Galeriilor pentru prima dată, urmată de o a doua ediție care a avut loc în anul 2015. Noaptea Albă a Galeriilor a fost inspirată de evenimente similare din alte orașe europene, unde mai multe galerii de artă din oraș au rămas deschise până târziu în noapte, prezentând expoziții și evenimente speciale.

În orașul Cluj-Napoca, un alt eveniment cultural cunoscut este Noaptea Muzeelor. Noaptea Albă a Galeriilor se diferențiază prin faptul că se concentrează în principal pe galerii de artă și spații culturale alternative, în timp ce Noaptea Muzeelor implică în principal muzee și instituții de patrimoniu. Pe lângă toate acestea, au mai existat și alte evenimente culturale importante care au contribuit la valorizarea orașului Cluj, cum ar fi Festivalul Internațional de Teatru Interferențe, Sărbătoarea Muzicii, Zilele Clujului etc.

Toate aceste evenimente au reprezentat o mișcare spre a consolida statutul orașului ca destinație culturală de prim rang, scop care a fost împlinit în anul 2015, când orașul Cluj-Napoca a fost desemnat Capitală Europeană a Tineretului.

După această reușită din anul 2015, Cluj-Napoca a început să își consolideze poziția și să depună eforturi pentru a deveni o capitală culturală. Orașul a propus diverse proiecte și inițiative în domeniul cultural, având ca obiectiv promovarea diversității artistice și stimularea participării publicului la evenimente culturale. S-au desfășurat expoziții de artă, festivaluri, concerte și alte manifestări artistice menite să ofere o experiență culturală captivantă. Aceste eforturi au urmărit dezvoltarea și valorificarea patrimoniului cultural existent, iar Cluj-Napoca a căutat să devină un centru al culturii, încurajând interacțiunea și schimbul de idei între comunități și promovând valorile culturale și artistice ca elemente fundamentale în dezvoltarea sa.

Printre inițiativele culturale notabile implementate în Cluj-Napoca în perioada 2015-2021 se numără *Festivalul Electric Castle*, eveniment care a luat amploare, transformând orașul într-un centru al muzicii alternative și electronice, dar și Platforma de Arte Performative *Fabrica de Pensule* care a fost transformată într-un spațiu cultural multidisciplinar oferind studiouri pentru artiști și găzduind spectacole de teatru, dans, muzică și alte evenimente artistice. În acea perioadă, presa clujeană a reflectat cu interes și entuziasm asupra evoluției culturale a orașului. Articolele din presa locală subliniau în mod constant angajamentul Clujului de a deveni un oraș cultural și artistic în regiune.

Spre exemplu, într-un articol publicat de Mediafax.ro la data de 25.22.2012, este subliniată ideea că „Orașul Cluj-Napoca a fost desemnat Capitala Europeana a Tineretului in 2015, după un proces lung de susținere a orașului cu o documentație care susține investirea în tineret pentru o dezvoltare urbană sustenabilă și responsabilă.”⁷

⁷ Alexandra Vlădescu, *Cluj-Napoca este Capitala Europeană a Tineretului în 2015*, în ziarul Mediafax, 2012, București, disponibil la: [<https://www.mediafax.ro/cultura-media/cluj->

Jurnaliștii evidențiau evenimentele culturale diverse și de calitate organizate în oraș, precum festivaluri de film, expoziții de artă, concerte și spectacole de teatru. Un alt eveniment care a luat amploare și s-a făcut remarcat a fost festivalul de film TIFF, care după cum prezenta în data de 08.01.2012 publicația Ziua de Cluj, a fost o ediție mai specială: „Ediția cu numărul 11 a celui mai amplu eveniment cultural anual organizat la Cluj - Festivalul Internațional de Film Transilvania (TIFF) se va desfășura între 1 și 10 iunie 2012. Ediția din acest an va accentua latura educativă, adresată copiilor și tinerilor, urmând să fie inaugurată și o tabără de creație pentru tineri aflați la început de carieră, conform directorului festivalului, Tudor Giurgiu.”⁸.

Preluând declarațiile oficialilor locali și ale reprezentanților instituțiilor culturale, articolele subliniau intenția și eforturile susținute de a consolida identitatea culturală a Clujului și de a atrage atenția la nivel național și internațional. Prin *Noaptea Albă a Galeriilor Cluj*, un eveniment de interes, publicul clujean era invitat să parcurgă un traseu nocturn în compania artei contemporane, așa cum au specificat cei de la clujeni.com: „Centrul de Interes marchează Noaptea Albă a Galeriilor Cluj cu vernisaje, performance și ateliere deschise.”⁹. Acest eveniment a fost un succes remarcabil în Cluj-Napoca și a avut un impact semnificativ asupra dezvoltării orașului ca destinație culturală. În plus, presa clujeană evidenția succesul și recunoașterea obținute de evenimentele culturale organizate în oraș, consolidând astfel reputația Clujului ca un important centru cultural în România.

Cu toate eforturile și evenimentele culturale de amploare, Cluj-Napoca a pierdut în anul 2021 titlul de Capitală Culturală Europeană în fața orașului Timișoara. Orașul Cluj a fost marcat de acest eveniment, deoarece

napoca-este-capitala-europeana-a-tineretului-in-2015-10347965], accesat la data de 01.05.2023.

⁸ Ovidiu Cornea, *Ce festivaluri și evenimente culturale îi așteaptă pe clujeni în 2012*, în Ziua de Cluj, 2012, disponibil la: [<https://zcj.ro/cultura/ce-festivaluri-si-evenimente-culturale-ii-asteapta-pe-clujeni-in-2012--81415.html>], accesat la data de 2.05.2023.

⁹ „Noaptea Albă a Galeriilor Cluj”. Cluj cultural, 2016, disponibil la: [<https://www.clujeni.com/despre/noaptea-alba-a-galeriilor-cluj/>], accesat la data de 2.05.2023.

s-au depus eforturi considerabile pentru a obține această recunoaștere prestigioasă. Cu toate că *Noaptea Galeriilor* și alte proiecte culturale au avut un impact semnificativ asupra dezvoltării culturale a Clujului, Timișoara a reușit să impresioneze juriul și să obțină titlul mult râvnit. La acea perioadă, proiectul orașului Cluj-Napoca s-a axat pe conexiunea dintre Est și Vest, iar unul dintre sloganurile principale a fost „Cultura Conectează”, pe când Timișoara și-a structurat programul cultural sub forma unei călătorii, cu „stații- program/proiect” și trasee pe și de-a lungul canalului Bega, care conectează idei, oameni, locuri. „Proiectul municipiului Timișoara se ghidează după mesajul „Luminează orașul prin tine!”¹⁰, potrivit cluju.ro. Cu toate acestea, Cluj-Napoca nu a renunțat la ideea de a deveni un important centru cultural și continuă să găzduiască numeroase evenimente artistice și culturale.

Rebranding Cluj: Intenție sau Necesitate?

După înfrângerea din competiția pentru titlul de Capitală Culturală Europeană, Cluj-Napoca și-a reorientat strategia de dezvoltare, concentrându-se asupra conceptului de *Smart City*, care a devenit o necesitate începând cu anul 2021. Clujul a privit acest eșec ca pe o oportunitate pentru a trece printr-un proces de rebranding și de a-și reconsolida statutul, de data aceasta ca fiind un centru modern și inovator. Astfel, s-au implementat diverse proiecte în domeniul tehnologiei și infrastructurii inteligente, cum ar fi extinderea rețelei de internet wireless, dezvoltarea sistemelor de transport inteligent și utilizarea eficientă a resurselor. Prin adoptarea acestor măsuri, Cluj-Napoca a demonstrat că poate depăși obstacolele și să se adapteze la noile cerințe ale epocii, consolidându-și poziția ca un oraș modern, orientat spre viitor.

¹⁰ Adrian Loghin, *Cluj-Napoca a pierdut titlul de Capitală Europeană a Culturii în 2021 în fața municipiului Timișoara*, în Cluju.ro, 2016, disponibil la: [<https://cluju.ro/cluj-napoca-a-pierdut-titlul-de-capitala-europeana-a-culturii-in-2021-in-fata-municipiului-timisoara/>], accesat la data de 04.05.2023.

Cluj-Napoca a renăscut ca un oraș cu viziune de viitor, iar inițiativa, așa cum au specificat cei de la Transilvania Reporter a luat amploare prin prezentarea priorităților administrației locale pornind de la strategia de dezvoltare coordonată de Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării din cadrul UBB. Proiectele abordate au fost elaborate sistematic: „Direcțiile strategice abordate de Primăria Cluj-Napoca în privința atragerii de fonduri europene până acum, dar și pentru perioada 2021-2027, sunt Mobilitatea urbană sustenabilă, Cluj-Napoca hub al inovării, Clujul verde, Infrastructura educațională și de sănătate și Instrumentele de guvernanță participativă.”¹¹.

Un alt pas important în procesul de transformare a orașului Cluj-Napoca a fost implementarea unui sistem de transport inteligent, care utilizează tehnologii avansate pentru a optimiza fluxul de trafic și pentru a oferi soluții de mobilitate durabilă. S-au introdus autobuze electrice și sisteme de monitorizare a traficului, iar rezultatul a fost o reducere semnificativă a congestionării și o îmbunătățire a eficienței în transportul public. De asemenea, discutăm despre un sistem de bike sharing și trotinete, proiect care necesita pentru buna funcționalitate asigurarea din partea Primăriei Cluj-Napoca a pistelor necesare transportului prin intermediul bicicletelor și a trotinetelor. „De altfel, au fost implementate și anumite aplicații care să ajute cetățenii, iar printre acestea se numără *Tranzy* - anul 2020 - aplicația Companiei de Transport Public, *CityParking Cluj* - anul 2020, *Cluj Bike* - anul 2018”¹², potrivit unui articol semnat de HotNews.ro la data de 24.04.2021.

După implementarea proiectului inovator prin care cetățenii orașului Cluj-Napoca sunt încurajați să facă mișcare, presa clujeană a luat cu asalt

¹¹ Cristina Beligăr, *Dezbatere „Cluj Smart City”: O viață bună în Cluj, nu înseamnă doar o stradă smart*, în Transilvania Reporter, 2020, disponibil la: [<https://transilvaniareporter.ro/cluj-napoca-smart-city/dezbatere-cluj-smart-city-o-viata-buna-in-cluj-nu-inseamna-doar-o-strada-smart/>], accesat la data de 5.05.2023.

¹² Catiușa Ivanov, *Cât de smart sunt orașele smart din România: Clujul va avea în acest an primul autobuz fără șofer. Până în 2028 toată flota de transport public va fi electrică*, Hotnews.ro, 2021, disponibil la: [https://www.hotnews.ro/stiri-romania_in_europa-24758166-galerie-fotocat-smart-sunt-orasele-smart-din-romania-clujul-avea-acest-primul-autobuz-fara-sofer-pana-2028-toata-flota-transport-public-electrica.htm], accesat la data de 10.05.2023.

această informație, prezentând prin nenumărate articole acest proiect. G4MEDIA.ro la data de 1 octombrie 2020, a publicat o știre prin care a explicat tot ceea ce ține de Stația SMART din Cluj-Napoca: „Stația SMART de bus care te încurajează să faci mișcare. Primești un bilet gratuit dacă faci 20 de genuflexiuni¹³”. Această stație a fost amplasată într-un loc central al orașului fiind dotată cu senzori și tehnologie avansată, care măsoară activitatea fizică a persoanelor.

Un alt proiect semnificativ prin care Cluj-Napoca a avansat în direcția de a deveni un oraș inteligent a fost implementarea unui sistem avansat de management al deșeurilor. Orașul a introdus containere inteligente și tehnologii de monitorizare a colectării deșeurilor, utilizând senzori și dispozitive conectate. Acestea permit colectarea eficientă a deșeurilor în funcție de necesități și nivelul de umplere al containerelor. Prin intermediul acestui sistem, se reduce risipa și se optimizează procesul de colectare, contribuind astfel la o gestionare mai sustenabilă a resurselor și la reducerea impactului asupra mediului înconjurător.

„Tratând defalcăt primăriile capitalei, Cluj-Napoca devine orașul din țară cu cel mai mare număr de proiecte (63) și urcă pe prima poziție în top 10 Smart City, urmat de Iași – 56 de proiecte, București (la nivel de primărie generală) – 54.”¹⁴, afirma Transilvania Business la data de 19 iulie 2022, Cluj-Napoca devenind astfel orașul cu cel mai mare număr de proiecte inteligente din România.

În urma unui studiu publicat la data de 14 Iulie 2022 de către ActualdeCluj.ro, Clujul are cele mai multe proiecte în categoria mobility (23), urmate de smart living (13), smart governance (12), smart environment (8), smart economy (5), smart people (2). Cluj-Napoca este într-o continuă dezvoltare, orașul demonstrându-și astfel angajamentul în a promova

¹³ „Cluj: Stația SMART de bus care te încurajează să faci mișcare. Primești un bilet gratuit dacă faci 20 de genuflexiuni”, în G4media.ro, 2020, disponibil la: [<https://www.g4media.ro/cluj-statia-smart-de-bus-care-te-incurajeaza-sa-faci-miscare-primesti-un-bilet-gratuit-daca-faci-20-de-genuflexiuni.html>], accesat la data de 11.05.2023.

¹⁴ Nora Dumitrescu, *Topul național Smart City: 1. Cluj-Napoca, 2. Iași, 3. București*, în Transilvania Business, 2022, disponibil la: [<https://www.transilvaniabusiness.ro/2022/07/19/topul-national-smart-city-1-cluj-napoca-2-iasi-3-bucuresti/>], accesat la data de 12.05.2023.

dezvoltarea urbană sustenabilă: „În top 10 orașe inteligente din țară realizat în 2022, au apărut unele modificări față de 2021. Astfel, Cluj Napoca este orașul din România cu cel mai mare număr de proiecte – 63 și urcă pe prima poziție”.¹⁵

„Cluj-Napoca a obținut o victorie impresionantă în cadrul competiției Emerging Europe”¹⁶, la categoria Smart City, reușind să depășească orașe europene prestigioase precum Tallinn din Estonia, Sofia și Vilnius, potrivit unui articol publicat de către mornitorulcj.ro la data de 31.05.2021. Acest titlu este o dovadă a angajamentului și a progresului remarcabil pe care municipiul l-a înregistrat în dezvoltarea unei infrastructuri inteligente și a promovării inovației, dorind să ajungă în vârful celor mai cunoscute și importante orașe smart. Prin investiții strategice în tehnologie și inițiative inovatoare, Cluj-Napoca a devenit un exemplu demn de urmat în utilizarea tehnologiei pentru a crea un oraș modern și conectat digital. Această recunoaștere este o confirmare a faptului că Cluj-Napoca este un lider în tranziția către un viitor inteligent și sustenabil în atât în România, cât și în Europa.

Concluzii

Cu toate că termenul „brand” este adesea asociat cu produse sau companii, acest concept funcționează identic și în ceea ce privește orașele, reprezentând identitatea, valorile și imaginea acestora. Clujul a mizat pe promovarea valorilor sale autentice și investiții în dezvoltarea sa, astfel câștigându-și poziția de lider în regiune. Municipiul a atras atenția prin valorile culturale, dar și prin potențialul economic și educațional de care a

¹⁵ Kristina Reștea, *Cluj-Napoca, în topul orașelor cu proiecte de „smart city”. Analiză: „România este cu 2-3 ani în urmă față de media europeană”*, în Actual de Cluj, 2022, disponibil la: [<https://actualdecluj.ro/cluj-napoca-in-topul-oraselor-cu-proiecte-de-smart-city-analiza-romania-este-cu-2-3-ani-in-urma-fata-de-media-europeana/>], accesat la data de 5.05.2023.

¹⁶ Narcisa Bud, *Cluj-Napoca, pe locul I în Europa, la categoria „smart city”. Municipiul câștigă în fața Estoniei*, disponibil la: [<https://www.monitorulcj.ro/actualitate/90682-cluj-napoca-pe-locul-i-in-europa-la-categoria-smart-city-municipiul-castiga-in-fata-estoniei>], accesat la data de 5.05.2023.

dat dovada de-a lungul timpului. Viziunea actuală a orașului Cluj-Napoca din punct de vedere al brandului evocă inovație și tehnologie, oferind experiențe autentice și memorabile atât pentru clujeni, cât și pentru cei care se află în trecere. Acesta poate fi descris precum o marcă puternică, într-o continuă dezvoltare, care progresează și inspiră

Prin urmare, succesul și reputația orașului Cluj-Napoca în calitate de destinație turistică, dar și de centru universitar, cât și economia bine pusă la punct sunt rezultatul unei strategii eficiente de brand. De-a lungul anilor, trecând printr-un proces de rebranding, municipiul a reușit să își recreeze o identitate puternică și autentică, reflectând astfel inovație și diversitate. Cluj-Napoca a reușit să atragă atenția și interesul asupra sa prin gestionarea atentă a imaginii și prin promovare, atrăgând astfel un număr mare de turiști, iar pe de cealaltă parte, respectiv aria economică, a reușit să atragă un număr mare de investitori. Această abordare orientată către crearea unei experiențe pozitive pentru toți cei implicați demonstrează puterea unui brand de oraș bine definit, precum cel al Clujului. Fiind un oraș într-o continuă dezvoltare, Clujul își menține poziția ca și centru regional, cu o identitate de brand care îmbină cultura și tradiția cu inovația, dar și autenticitatea cu modernul.

Orașul Cluj-Napoca a făcut pași remarcabili în ceea ce privește rebranding-ul prin tehnologie și conceptul de Smart City. Prin utilizarea tehnologiei avansate și implementarea soluțiilor inovatoare, Cluj-Napoca s-a transformat într-un oraș inteligent în ultimii ani întrecând alte orașe din Europa. Inițiative precum crearea unui ecosistem favorabil start-up-urilor, facilitarea accesului la internet de mare viteză și dezvoltarea infrastructurii digitale au consolidat poziția orașului în industria IT și au atras investiții semnificative. Prin integrarea tehnologiei în diferite aspecte ale vieții urbane, Cluj-Napoca a devenit un exemplu de inovație și sustenabilitate. Rebranding-ul prin tehnologie și smart city a adus avantaje notabile pentru Cluj-Napoca. Orașul a devenit mai atractiv pentru tinerii profesioniști, antreprenorii din industria tehnologică și investitorii din domeniul inovării. De asemenea, s-au deschis noi oportunități în turism, întrucât Cluj-Napoca

devine din ce în ce mai cunoscut ca un oraș modern, prietenos cu mediul și orientat către viitor.

Prin urmare, rebranding-ul prin tehnologie și smart city a transformat Cluj-Napoca într-un oraș dinamic și inovator, care se remarcă la nivel global. Această abordare a contribuit la creșterea economică, dezvoltarea durabilă și îmbunătățirea vieții locuitorilor, consolidând astfel poziția orașului ca un brand puternic și inspirațional.

Bibliografie

„Cluj: Stația SMART de bus care te încurajează să faci mișcare. Primești un bilet gratuit dacă faci 20 de genuflexiuni”, în G4media.ro, 2020, disponibil la: [https://www.g4media.ro/cluj-statia-smart-de-bus-care-te-incurajeaza-sa-faci-miscare-primesti-un-bilet-gratuit-daca-faci-20-de-genuflexiuni.html], accesat la data de 11.05.2023.

„Noaptea Albă a Galeriilor Cluj”. Cluj cultural, 2016, disponibil la: [https://www.clujeni.com/despre/noaptea-alba-a-galeriilor-cluj/], accesat la data de 2.05.2023.

Aaker, David A. "Building Strong Brands." Free Press, 2010.

Beligăr, Cristina, *Dezbateri „Cluj Smart City”: O viață bună în Cluj, nu înseamnă doar o stradă smart*, în Transilvania Reporter, 2020, disponibil la: [https://transilvania-reporter.ro/cluj-napoca-smart-city/dezbateri-cluj-smart-city-o-viata-buna-in-cluj-nu-inseamna-doar-o-strada-smart/], accesat la data de 5.05.2023.

Bud, Narcisa, *Cluj-Napoca, pe locul I în Europa, la categoria „smart city”. Municipiul câștigă în fața Estoniei*, disponibil la: [https://www.monitorulcj.ro/actualitate/90682-cluj-napoca-pe-locul-i-in-europa-la-categoria-smart-city-municipiul-castiga-in-fata-estoniei], accesat la data de 5.05.2023.

Cornea, Ovidiu, *Ce festivaluri și evenimente culturale îi așteaptă pe clujeni în 2012*, în Ziua de Cluj, 2012, disponibil la: [https://zcj.ro/cultura/ce-festivaluri-si-evenimente-culturale-ii-asteapta-pe-clujeni-in-2012--81415.html], accesat la data de 2.05.2023.

Dumitrescu, Nora, *Topul național Smart City: 1. Cluj-Napoca, 2. Iași, 3. București*, în Transilvania Business, 2022, disponibil la: [https://www.transilvaniabusiness.ro/2022/07/19/topul-national-smart-city-1-cluj-napoca-2-iasi-3-bucuresti/], accesat la data de 12.05.2023.

Hankinson, Graham. *Destination Branding: Creating the Unique Destination Proposition*. Elsevier, 2009.

- Ivanov, Catiușa, *Cât de smart sunt orașele smart din România: Clujul va avea în acest an primul autobuz fără șofer. Până în 2028 toată flota de transport public va fi electrică*, Hotnews.ro, 2021, disponibil la: [https://www.hotnews.ro/stiri-romania_in_europa-24758166-galerie-foto-cat-smart-sunt-orasele-smart-din-romania-clujul-avea-acest-primul-autobuz-fara-sofer-pana-2028-toata-flota-transport-public-electrica.htm], accesat la data de 10.05.2023.
- Kapferer, Jean-Noël. *The New Strategic Brand Management: Advanced Insights and Strategic Thinking*. Kogan Page, 2012.
- Keller, Kevin Lane. *Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity*. Prentice Hall, 2013.
- Kotler, Philip, et al. *Marketing Management*. Pearson, 2016.
- Loghin, Adrian, *Cluj-Napoca a pierdut titlul de Capitală Europeană a Culturii în 2021 în fața municipiului Timișoara*, în Cluju.ro, 2016, disponibil la: [<https://cluju.ro/cluj-napoca-a-pierdut-titlul-de-capitala-europeana-a-culturii-in-2021-in-fata-municipiului-timisoara/>], accesat la data de 04.05.2023.
- Moor Hall, Cookham, Maidenhead, *Creating a brand strategy – Practical guide*, Berkshire, CIM, 2018.
- Reștea, Kristina, *Cluj-Napoca, în topul orașelor cu proiecte de „smart city”. Analiză: „România este cu 2-3 ani în urmă față de media europeană”*, în Actual de Cluj, 2022, disponibil la: [<https://actualdecluj.ro/cluj-napoca-in-topul-oraselor-cu-proiecte-de-smart-city-analiza-romania-este-cu-2-3-ani-in-urma-fata-de-media-europeana/>], accesat la data de 5.05.2023.
- Ritchie, J.R. Brent, and Geoffrey I. Crouch. *The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective*. CABI, 2003.
- Vlădescu, Alexandra, *Cluj-Napoca este Capitala Europeană a Tineretului în 2015*, în ziarul Mediafax, 2012, București, disponibil la: [<https://www.mediafax.ro/cultura-media/cluj-napoca-este-capitala-europeana-a-tineretului-in-2015-10347965>], accesat la data de 01.05.2023.

Globalizarea – o „arhitectură ostilă”?!

ION MARIȘ

*Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii Europene
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

Even if there is a - universal - insistently circulated message that "it's a great shame to waste a crisis", with particular reference to the financial crisis, the hard reality proves to us that the beneficiaries of all crises - globalization is also in crisis today! - there are a small number of initiates who considerably increase their fortunes and influence at the expense of the mostly poor and inadequately educated population on Earth. The 21st century, to paraphrase another cross-border message, we can assume will be "of globalization or not at all." A so-called – or desired! – Pax Universalis is not predictable taking into account the contradictions and turbulences that are constantly manifested at the world level and inter-country relations, between international bodies/organizations are not based on fair grounds. The discrepancies between the poor "world" and the world of the much too rich leaders are very harmful, the cleavage including in the "leader" societies is in total discord with the unsustainable standard of living of the majority of the population, with the lack of foresight and "meaning" for the bottom blanket. There is a large dose of "moral hazard" or - we could say - managerial hazard at the leadership level that also involves unilateral measures/actions that can disrupt the existing international system and consequently the positive philosophy of globalization can be diverted. I set out to analyze the balance and/or imbalance of "interdependencies" in international relations, starting from the flammability that manifests itself at the global level after the outbreak of the war in Ukraine with some - short and medium-term - unpredictable consequences.

Cuvinte-cheie: globalizare, arhitectură ostilă, hazard moral, criză, Pax Universalis.

Globalizarea: echilibru sau declin?

Doar cei care sunt fanatic îndotrinați sau cei care sunt prea ușor manipulabili își pot imagina că o continuare a actualului sistem globalist – pe aceleași coordonate – poate fi o soluție sustenabilă la viitorul nostru.

Globalizarea ideală presupune relații social-economice nediscriminatorii ori, cum nu ne putem încă imagina, un sistem care să abandoneze specificul mercantil în favoarea unui globalism... social.

Modelul „sincronizării” europene, la nivel regional, este tot atât de disfuncțional (a se vedea „cazul” Ungariei și Austriei) pe cât este globalismul la nivel mondial. Făcând abstracție de teoria „victimelor colaterale” evidentă în funcționarea oricărui mecanism „artificial”, leadership-ul noii ordini mondiale ar trebui să ia în considerare schimbările de atitudine la nivel... micro. Un concept fezabil ar trebui să genereze globalismul pornind de la nivel regional, micro, spre o extindere... eterogenă, fără tentative inutile de omogenizare și inoculare a unui sistem unic, din perspectiva unor teoreticieni care să tindă spre... echilibrul perfect.

Exista, până în urmă cu 4-5 ani, înainte de pandemia COVID-ului, o exuberanță globalistă care își extrăgea justificarea din progresul tehnologic excepțional și din creșterea economică optimistă la nivel mondial, (după o altă criză, criza financiar – bancară din anul 2008), manifestându-se prin previziuni/ predictibilități pur teoretice.

Parafrazând modelul economic al austriacului Joseph Schumpeter și extinzându-l – conceptual – la nivel global am putea adapta teoria „distrugerii creatoare”⁽⁴⁾ la existența lumii globaliste. Probabil modelul capitalist, adaptat sui-generis la nivel global, cu fazele prosperitate – depresiune - prosperitate (considerate inevitabile în evoluția sistemică) este considerat incorigibil și suficient de corect... politic.

Conexiunile generalizate - mai puțin sau mai evident toxice - la nivel mondial introduc elemente excesive de vulnerabilitate în secolul XXI, favorizând crize ce pot declanșa colapsul globalismului care poate fi urmat de un cataclism nimicitor și de o resetare pe principii... artificiale.

„Guvernarea celor 1%, pentru cei 1%”⁽¹⁾ contribuie la segregarea socială și respectiv la dezavuarea sistemului de către majoritatea săracă, consecința previzibilă fiind o stare continuă de tensiune și o neîncredere crescândă în sistemul globalist care emite false „pretenții” de gestionare echitabilă a resurselor disponibile.

Spre ce ne îndreptăm?

Nu există – o dovedește evoluția umanității – rețetă câștigătoare în evoluționismul socio – economic, dar există „tratamente”/ înțelegeri politice care pot favoriza stabilitatea sau dimpotrivă „greșeli/ rateuri” care pot genera dezastre pe termen lung.

Multitudinea de necunoscute – variabile care sunt insinuate în managementul globalismului mondial sunt amplificate de conflicte destabilizatoare, răbufnite din frustrările trecutului naționalist, prezente în special în cadrul grupurilor etnice discriminate economic. Actuala criză globală, amplificată evident de alte crize regionale latente, este favorizată de „echipa” liderilor școliți la instituțiile pur mercantile care i-au pregătit doar pentru acumulări abrupte, nesustenabile. Cred că greșeala majoră din anii globalismului mai puțin sau mai evident „sălbatic” o constituie focalizarea puterii într-un singur pol de comandă, neglijându-se forța liderilor „emergenți” care nu sunt considerați actori principali. Diferențele social - culturale dramatice existente între actorii principali și cei „secundari” au dus întotdeauna la conflicte ideologice mascate de conflictele pur economice.

Globalizarea forțată nu poate avea efecte unificatoare, dimpotrivă, poate amorsa animozități latente. Bătălia zilelor noastre se dă – la fel ca în decursul secolelor trecute - pentru resursele clasice dar și pentru resursele specifice noilor tehnologii sau mai evident, bătălia pentru piețele mondiale de desfacere.

Este clar că actuala structură a sistemului internațional pare – la acest moment – indezirabilă, având de fapt și justificări realiste. Au existat și părți

¹ Stiglitz Joseph E, *Marea divizare*, Ed. Publica, București, 2015, p. 309.

pozitive în mecanismul globalist dorit a se implementa în mare viteză dar au fost și multe puncte negative care au provocat discriminarea unei mari părți a țărilor conduse de lideri needucați în spiritul provocărilor actuale. Segregarea pe principii economice amplifică crizele.

Iluzia unei comenzi unice, globale, în secolul în care se încurajează discriminarea pozitivă, poate duce la izbucnirea unor conflicte nimicitoare. Nu s-a înțeles – de către conducătorii lumii – că globalizarea ar trebui să însemne de fapt o dezvoltare regională durabilă. Nu s-a înțeles că diferențele socio-culturale sunt mult prea puternice și formează o barieră „naturală” în calea unificării generalizate.

Câte de periculoase sunt actualele „jocuri” globale?

Sunt tot mai convins că nu se poate omogeniza sau accelera egalizarea lumii chiar dacă sunt în joc mii și mii de miliarde de dolari/euro și masive resurse materiale unele foarte rare. Atenuarea asperităților actuale în toate punctele cardinale (Nord – Sud și Est – Vest) se poate face doar printr-o globalizare prudentă (nu vreau să spun... sustenabilă!) care să includă o resetare nu formală ci structurală a acestui concept strategic.

Globalizarea s-a manifestat incipient din secolele trecute dar, mai pregnant, din momentul demarării revoluției industriale. „În anul 1875, bancherul baron Karl Mayer von Rothschild, observând că piețele bursiere ale lumii se prăbușiseră la unison, a făcut o remarcă simplă, dar perenă: Întreaga lume a devenit un oraș”².

În „Economia crizelor”, cuplul de autori Roubini – Mihm, introduce un concept care poate fi extrapolat la nivel global: „relație reciproc distrugătoare”.³ Globalizarea poate fi un eșec – dar cu niște consecințe toxice – prin intensificarea relațiilor reciproc distrugătoare care sunt foarte evidente în acești ultimi ani (de fapt, începând cu inocularea pandemiei în „gândirea” preventivă). Vorbim oare despre... distrugere creatoare”?

² Kindleberger Charles P., *Mania, Panics, and Crashes*, Macmillan Publisher, New York, 1978, p. 133.

³ Roubini Nouriel, Mihm Stephen, *Economia crizelor*, Ed. Publica, București, 2010.

De fapt streaming-ul financiar impus sau controlul unilateral al globalizării – fără a ține seama de fragilitatea socio-economică dar și politică a unor zone fierbinți de pe glob – au fost și sunt factori explozivii pentru lumea agitată în care trăim. „Destabilizarea” controlată poate impune implementarea unor reguli din care nu mai există posibilitatea de-a ieși pașnic. Elita global birocratică nu este atentă la fluxurile sociale din partea de „jos” a societății și a „marginii” lumii și, în perseverența ei, comite greșeli care pot fi ireparabile.

În cartea „Prețul inegalității” a laureatului Premiului Nobel pentru Economie, Joseph E. Stiglitz, se face referire la baza „inegalității”, la un fenomen care domină de fapt societatea mondială iar concluzia este că globalizarea este făcută pentru îmbogățirea bogaților și nu se focalizează absolut deloc pe sustenabilitate socială sau prosperitate pentru toți.

Mult dorita „justețe” a politicii globaliste este tot atât de perversă pe cât sunt de politically correctness investițiile în coeziunea...regională. Nu se înțelege regionalizarea decât ca și o problemă colaterală, invizibilă, neesențială, ce poate fi clasată fără a exista vinovați. De fapt globalizarea înseamnă – așa cum susține și analiza lui Joseph E. Stiglitz – extinderea inegalității.

Din păcate, globalizarea apasă pe umerii oamenilor simpli, aceștia devenind niște simpli roboți, care sunt incapabili aparent de opoziție. Cât sau care este pragul de suportabilitate al omenirii în condițiile segregării sociale sălbatice actuale este o dilemă care poate fi „dezlegată” doar printr-o „perfectă” ... criză globală sau printr-o succesiune de crize - avertisment.

În virtutea progresului tehnologic spectaculos, fulminant - și mai ales a maximizării digitalizării - util majorității, putem asista la surprize care să contribuie la blocarea globalizării.

„Am văzut totuși destule pentru a realiza că tehnologia ne poate lua înapoi ceea ce ne-a dat. Istoria umană este plină de greșeli minunate – invenții promițătoare care, din cauza slăbiciunilor inerente, a unei proaste sincronizări sau, pur și simplu, din cauza neșansei, n-au reușit să-și realizeze potențialul.”⁴

⁴ Roberts Paul, *Sfârșitul petrolului - în pragul unui dezastru*, Ed. Litera Internațional, București, 2008, p. 447.

Este globalizarea funcțională... sistemic?

Răspunsul la această întrebare este deja evident. Globalizarea a dus – din păcate – la amplificarea inegalității, a dus la numeroase conflicte în întreaga lume și mai ales a dus la generalizarea discriminărilor. Noreena Hertz a introdus termenul de „arhitectură ostilă”⁵ pe un alt palier dar care se potrivește perfect construcției generate de globalizarea „strategică” din acest secol al excluziunii. Globalizarea este un „instrument” generalizat care introduce super-tehnologia pentru o monitorizare și un control „total” (de unii perceput ca exagerat) al populațiilor lumii, cu pretenții de unificare politică dar care nu țintește în mod special confortul socio-psihic al oamenilor ci confortul socio-material al „aleșilor” lumii. În această „schemă” izolaționistă la nivel de individ, generatoare de singurătate globală, sunt câteva grupuri umane ce-și pierd sensul vieții și par condamnate la... inutilitate având, în unele zone, cadrul social perfect pentru o moarte anonimă. Amplificarea și intensificarea digitalizării globale expun ființa umană, dar și societatea în ansamblu, tuturor riscurilor rezultate din implicarea inteligenței artificiale în fiecare secundă din viața de zi cu zi. De fapt, globalizarea ne propune sau mai bine zis ne impune, probabil, o „economie a singurătății”⁶, o depersonalizare individuală dar și comunitară într-o lume care nu doar comunică aproape total virtual ci este deposedată de... suflet.

Jocul aparent egalitarist globalist, un concept pur utilitarist, nu mai produce „senzație” și nici acea stabilitate sustenabilă clamată de organizatorii și diriguitorii globalismului „științific”, dimpotrivă, factorul/principiul de incertitudine⁷ - este tot mai prezent în viața de zi cu zi.

⁵ Hertz Noreena, *Secolul singurătății*, Ed. Humanitas, București, 2021, p. 95.

⁶ Hertz Noreena, *op. cit.*, p. 246.

⁷ Hawking Stephen, Mlodinow Leonard, *O mai scurtă istorie a timpului*, Ed. Humanitas, București, 2012, p. 100.

„Principiul de incertitudine al lui Heisenberg ne spune că natura impune limite capacității noastre de a prezice viitorul folosind legea științifică.”⁸

„Portofelul” globalizării a scos din letargie mai mulți actori principali care nu se dezică de la niciun fel de arme pentru controlul exhaustiv al resurselor. Evoluția lumii, deși spectaculoasă tehnologic, introduce variabile dramatice ce pot produce explozii sociale. Pe lângă necunoscutele și sensibilitățile existente la nivel de leadership avem turbulențe la nivelul de jos al piramidei sociale a globalismului. Leadership-ul zilelor noastre este mai puțin o autoritate morală (nici nu-și dorește, probabil) și mult prea mult o autoritate rigid – tehnică, nemaleabilă.

Warren Buffet a recunoscut „competiția” inegală cu clasa săracă a societății și a afirmat: „În ultimii 20 de ani s-a purtat o luptă de clasă, iar clasa mea a câștigat”.⁹

Explozia de conflicte din mai multe părți ale lumii – din ultimii ani – ne confirmă faptul că aparținem unei piețe insensibile din punct de vedere social, programată doar pentru a face profit, pentru a introduce reglementări drastice (imorale uneori), piață care generează lupte/ cuceriri mai mult sau mai puțin „justificate”.

Din angrenajul globalist „ideal” a dispărut componenta umanistă, socială, fiind debalansată total de (in)variabila economică. A fost abandonată (la modul pragmatic) ideea de sustenabilitate reală, fiind impusă forțat o falsă dezvoltare abruptă care nu a reușit să aducă „binele general”, care adâncește conflictele latente, care trăiește din (re)activarea conflictelor care rulează pe același palier al luptei pentru resurse. Am auzit clamându-se „valorile” de bază în toate orânduirile sociale: resurse, teritoriu, influență, hegemonie etc.

Făcând o analiză a conflictelor derulate de-a lungul timpului vom constata că în zilele noastre, ale globalismului „insidios”, incidența conflictelor regionale active sau latente este la cel mai înalt nivel posibil: Afganistan, Irak, Iran, Siria, Yemen, Israel, Ucraina, Sudan, Venezuela etc

⁸ *Idem*, p. 100

⁹ Stiglitz Joseph E, *Marea divizare*, Ed. Publica, București, 2015, p. 155.

sunt focare întreținute în numele principiilor democratice care nu țin cont de aspectele regionale și nici de particularități morale.

Pericolul actual este „atomizarea societății: fiecare individ sau fiecare grup, pentru sine”¹⁰. De altfel conceptul „fiecare națiune pentru sine” în care „aspectele de cooperare și decizie interstatală sunt subsumate numai interesului pe termen scurt”¹¹ este evident extins la scară globală și aduce prejudicii morale principiilor care ar trebui implementate în secolul nostru super vitezist.

Intensificat de boom-ul tehnologic actual, globalismul „depersonalizat” trebuie resetat, reinventat, pentru a nu însemna doar... egalizarea sărăciei într-o lume multiculturală, multipolară, alienată.

Se simt în lumea actuală tendințe de radicalizare a grupurilor vulnerabile și, probabil în mod voit, aceste extremism vizibile zi de zi, sunt intenționat mediatizate și transformate în sperietori pentru masele mult prea doritoare de „divertisment”.

Pax Universalis?!...

Sucesiunea crizelor din ultimii ani dovedește că globalismul și relațiile internaționale sunt foarte instabile. Predictibilitatea, pe care o presupune(a) sistemul actual neo-capitalist este un concept – din păcate – inaplicabil *ad litteram*. Joseph E. Stiglitz ne confirmă că pe parcursul ultimelor patru decenii au avut loc – la nivelul economiilor de piață – peste 100 de crize și la nivel global a dispărut „sentimentul de fair – play”.¹²

Războiul din Ucraina a adăugat „combustibil” peste criza care oricum a devastat lumea după pandemia de Covid. Previziunile – cu amenințarea nucleară foarte plauzibilă în actualul context - sugerează o reîmpărțire a lumii și o frânare a creșterii economice din SUA, Europa până-n China și mai departe. Unda de șoc a conflictelor întreținute pe termen lung

¹⁰ Boia Lucian, *Sfârșitul Occidentului? Spre lumea de mâine*, Ed. Humanitas, București, 2013, p. 63.

¹¹ Pușcaș Vasile, *Istoria din cotidian*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, p. 205.

¹² Stiglitz Joseph E, *Marea divizare*, Ed. Publica, București, 2015, p. 310.

este o „garanție” că nu globalismul reprezintă sistemul cvasi – perfect care va echilibra social și economic lumea.

Pe deasupra, prăpastia dintre cei 1% bogați ai lumii și majoritatea „globală” săracă este un alt factor de instabilitate. Ineficiența sistemului ultra-birocratizat, atât european dar și global, ne sugerează o continuă luptă a săracilor, a clasei de „jos”, asistații sociali globali, cu... sistemul neo-liberal. Ce se întâmplă acum în Franța, protestele continue și avalanșa nemulțumirilor care a cuprins Europa produc neliniște și instabilitate cu repercusiuni globale. Contaminarea franceză se poate externaliza și globaliza rapid cu niște consecințe imprevizibile.

Vorbim din nou de „hazardul moral” care este insinuat în sistemul globalist (în politica mondială) și care este departe de orice sustenabilitate. Cei care-și doresc un pol unic decident, un pol de putere globală, greșesc evident în dorința de-a impune și nu în încercarea de-a negocia fără prejudecăți. Este necesară pentru actuala configurație globală reinventarea unei noi „axe a cooperării”¹³ eficiente, tolerante și solidare.

Ce-i de făcut?... Simplu. Remodelarea instituțiilor internaționale, renegocierea rațională a tratatelor internaționale, acceptarea multipolarismului economic, de fapt resetarea... globalismului și, consider eu, un nou trend în parcursul durabil al populației lumii. Parafrazând un bine-cunoscut slogan american „America first” aş spune că viitorul pașnic al lumii poate fi asigurat printr-un nou concept: *EDUCATION FIRST!* Și aş mai putea identifica o direcție „reformistă”, asumarea unei globalizări...personalizate, transferul democratic al decidenței spre actorii regionali.

Este necesară – probabil – crearea unei rețele de centre de putere, un networking politico-economic, care să armonizeze asperitățile, să reglementeze dezvoltarea globală în spiritul unei ideologii ecologiste focalizată pe cele două paliere: social și economic. Altfel nu se va putea vorbi despre un viitor predictibil (și nici vorbă despre un viitor sigur¹⁴).

¹³ Vasile Pușcaș, *op. cit.*, p. 118.

¹⁴ Boia Lucian, *op. cit.*, p. 92.

Sfârșitul... globalismului?

„Mai ușor cucerești cu armele întreg universal, decât să cucerești mințile locuitorilor unui singur oraș de pe Pământ.”¹⁵ Agresivitatea manifestată pe plan global pentru deținerea supremației și un control „avantajos” al sferelor de influență fac din conflictele și războaiele în desfășurare bariere impenetrabile în calea unei înțelegeri globale, a unei păci universale. Pe de altă parte, aceste zbateri ale globalismului - chiar dacă aduc victorii mai mult sau mai puțin eficiente - nu cuceresc în întregum mințile celor mulți, celor defavorizați economic și social. „Teoria” consecințelor colaterale nu satisface populațiile din zona în care sunt sacrificate resursele celor slabi și constant nemulțumiți. Nu poate fi deloc invocată „distrugerea creatoare” pentru re-reglementarea globalismului și/sau pentru reinventarea jocului cu mereu aceiași actori având de prea multe ori „simptome” idiocratice.

Analizând nuanțat globalismul și recurgând la istoria recentă putem concluziona că acest concept agreat cu entuziasm de multe voci și prezentat doar în ambalaje strălucitoare este un sistem pseudo – utopic, o ideologie a celor 1% dominați de așteptări și dorințe iraționale.

Putem accepta/ justifica inegalitatea actuală în speranța unei bunăstări (mincinoase) pe termen lung? Sunt convins că nu. Clipa, ziua de azi, viața terestră sunt mult mai importante pentru toți decât orice alte ambiții/așteptări imaginare.

Se poate vedea și simți fără eforturi că globalizarea asimetrică – practică fără reținere - nu este o soluție pe termen lung și, sigur, va produce clivaje în „fișa de parcurs” impusă majorității sărace, pe care unii și-o asumă cu nonșalanță, fără a se gândi la posibilitatea unor conflicte incontrollabile.

Este posibil ca grupul restrâns de 1 % să-și fi pregătit din timp – pentru orice eventualitate - evadarea din globalism?!...

¹⁵ Voltaire, *Tratat despre toleranță*, Ed. Herald, București, 2016, p. 139.

Bibliografie

- Boia, Lucian, *Sfârșitul Occidentului? Spre lumea de mâine*, București: Editura Humanitas, 2013.
- Hawking, Stephen, Mlodinow Leonard, *O mai scurtă istorie a timpului*, București: Editura Humanitas, 2012.
- Hertz, Noreena, *Secolul singurătății*, București: Editura Humanitas, 2021.
- Kindleberger, Charles P., *Mania, Panics, and Crashes*, New York: Macmillan, 1978.
- Pușcaș, Vasile, *Istoria din cotidian*, Cluj Napoca: Editura Școala Ardeleană, 2021.
- Roberts, Paul, *Sârșitul petrolului - în pragul unui dezastru*, București: Editura Litera Internațional, 2008.
- Roubini, Nouriel, Mihm Stephen, *Economia crizelor*, București: Editura Publica, 2010.
- Schumpeter, Joseph A., *Capitalism, Socialism, and Democracy*, Londra: Routledge, 2006.
- Smith, Adam, *Teoria sentimentelor morale*, București: Editura Publica, 2017.
- Stiglitz, Joseph E., *Globalization and Its Discontents*, Londra: Editura Penguin Group, 2017.
- Stiglitz, Joseph E., *Marea divizare*, București: Editura Publica, 2015.
- Voltaire, *Tratat despre toleranță*, București: Editura Herald, 2016.

Japonia în Era Globalizării: Navigând prin Provocările unui Sistem Internațional în Criză

CLAUDIU-BOGDAN ALDEA

*Școala Doctorală de Relații Internaționale și Studii Europene
Universitatea Babeș-Bolyai*

The paper examines Japan's response to various challenges posed by the changing international order. By adopting the theoretical framework of Neo-Idealism and Social-Constructivism, the analysis focuses on the non-material dimension of Japan's efforts to adapt to the transformations within the international system by focusing on three significant moments of crisis. Foremost, Great Power competition ushered an era of instability in the international system. The paper focuses on Japan's efforts to maintain a stable balance throughout this competition, while also promoting its own interests. Secondly, the COVID-19 pandemic has significantly deepened the complexities of the global system. Accordingly, our analysis focuses on the fragility of the liberal order and Japan's responses in addressing various deficiencies. Lastly, the conflict in Ukraine has manifested severe repercussions in Asian security, bringing forth changes in regional dynamics. By examining Japan's efforts to navigate through Great Power competition, the impact of the COVID-19 pandemic, and the effects of the conflict in Ukraine, the paper sheds light on the multifaceted strategies and normative considerations employed by Japan in addressing these global challenges.

Cuvinte-cheie: Japonia, Neo-Idealism, Socio-Constructivism, Asia, Globalizare.

Introducere

Într-o lume interconectată, Japonia a beneficiat de oportunitățile globalizării, dar s-a și confruntat cu provocările expuse de aceasta. Lucrare de față își propune să analizeze răspunsul Japoniei la trei episoade de criză: competiția Marilor Puteri, pandemia de coronavirus și războiul din Ucraina. Pentru a operaționaliza aceste fenomene, lucrarea este bazată pe un cadru teoretic Neo-Idealist și Socio-Constructivist, punând în evidență importanța elementelor non-materiale (ideaționale) în interacțiunile globale. Mai mult decât atât, lucrarea își propune să răspundă la trei întrebări de cercetare: În ce sens folosește China argumentul interdependențelor în competiția marilor puteri și care sunt reacțiile Japoniei? Cum a afectat pandemia de COVID-19 scena de relații internaționale? Care este impactul războiului din Ucraina asupra Japoniei? Pentru a răspunde în mod comprehensiv acestor întrebări, lucrarea adoptă o metodologie mixtă. Componenta calitativă se axează pe analiza de conținut (lucrări secundare, declarații politice, documente oficiale) pentru a explora considerații normative, în timp ce componenta cantitativă oferă date empirice în legătură cu diverse elemente statistice (alocări economice, grupuri sociale). Prin această metodologie, lucrarea oferă în fapt o perspectivă nuanțată a acestor fenomene.

Clarificări Conceptuale

Neo-Idealism și Socio-Constructivism: Importanța Elementelor Non-Materiale

În studiul fenomenelor din domeniul de relații internaționale, perspectiva *Realistă* a fost adesea percepută ca viziunea dominantă. Accentul predominant pus pe putere și interes (pentru supraviețuirea statală) într-un sistem anarhic definesc Realismul drept o teorie materialistă, în care rolul ideilor și al normelor (forța elementelor non-materiale) este secundar sau chiar inexistent. Această perspectivă se datorează naturii sistemului internațional: „între state, starea naturală este o stare de război. Acest lucru nu înseamnă că războiul se desfășoară constant, ci, prin faptul că fiecare stat

hotărăște singur dacă folosește sau nu forța, războiul poate izbucni în orice moment”¹. Practic, sistemul internațional dominat de anarhie „face ca politica internațională să fie în mod necesar o lume conflictuală, bazată pe o logică de tip «fiecare pentru sine»”². Cu alte cuvinte, interesele statelor pot justifica în diverse circumstanțe comportamente imorale sau amorale ale actorilor statali. În acest sens, „realistul ajunge la concluzia că diplomația este în mod necesar un câmp de luptă al oamenilor corupți care doresc să-și sporească puterea”³. Prin manifestarea acestei paradigme dominante, dezvoltarea capacităților militare ale statului (asociate cu puterea în sistemul anarhic) și apărarea cu orice preț a interesului național au reprezentat nucleul politicii internaționale. Însă, complexitatea scenei politice internaționale aduce în prim-plan nevoia unei viziuni mai ample, ce depășește o simplă dihotomie materialist-idealism.

În acest sens, cadrul teoretic al lucrării combină elemente care aparțin Neo-Idealismului cu diverse aspecte ce provin din literatura Socio-Constructivistă. Așadar, e fundamental să definim ce este și ce nu este Neo-Idealismul în cazul de față. În primul rând, Neo-Idealismul nu reprezintă o viziune conform căreia natura umană este în esență bine intenționată și, în această linie de gândire, că sistemul de relații internaționale este dominat de altruism, cooperare și înțelegere între state. De asemenea, acest sistem de gândire manifestă și anumite trăsături comune cu Realismul, iar astfel statele se pot comporta fie într-un mod rău-intenționat (ce generează conflict), fie într-un mod mai virtuos (ce promovează cooperarea⁴). Astfel, prin viziunea Neo-Idealistă, interesele statale înglobează și anumite considerente etice (pe lângă simpla dorință de putere), iar factorii non-materiali au un rol important pe scena politică. Practic, prin adoptarea acestui sistem analitic

¹ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*. Sydney: Addison-Wesley Publishing Company, 1979: p. 103 (trad. n.).

² Alexander Wendt, *Teoria Socială a Politicii Internaționale*, trad. Mihai Cristian Brașoveanu, București: Polirom, 2011, p. 37.

³ Charles W. Kegley, „Neo-Idealism: A Practical Matter,” în *Ethics & International Affairs* 2, 1988, p. 174 (trad. n.).

⁴ *Ibidem*, p. 178.

„nu înseamnă că puterea și interesul sunt lipsite de importanță, ci doar că semnificația și efectele lor depind de ideile actorilor”⁵.

În plus, cadrul teoretic al lucrării se îndreaptă de fapt și spre Socio-Constructivism, prin accentul pus pe percepție și (re)formarea identitară. Cu alte cuvinte, ne vom axa pe rolul normelor și al naturii sociale în interacțiunile din sistemul de relații internaționale. Prin această perspectivă, lucrarea merge mai departe de o viziune Neo-Idealistă, aducând în prim-plan dimensiunea normativă a relațiilor internaționale. Un concept cheie este *identitatea*. Aceasta nu reprezintă un dat natural în baza căruia se atribuie diverse valori (cum ar fi statutul de inamic sau cel de aliat ce premerge interacțiunea), ci identitatea se modifică în funcție de context. Altfel spus, prin interacțiunea de pe scena internațională, statele își adaptează rolul și imaginea în funcție de reacția altor actori. În cadrul fenomenelor globalizării, identitatea ocupă o poziție fundamentală, direct legată de percepție. În plus, „interesele presupun identități pentru că un actor nu poate ști ce dorește înainte de a ști cine este”⁶. Identitatea, conform Socio-Constructivismului, presupune diverse elemente cum ar fi norme, valori, simboluri și discursuri. În acest sens, se problematizează un alt aspect și anume relația între actori și structură. Conform tradiției Constructiviste, agenții nu reprezintă receptori pasivi a diverselor forțe structurale, ci manifestă un rol activ în aceste structuri (prin norme și atitudini) care, la rândul lor, oferă un context ce condiționează comportamentele actorilor. Așadar, lucrarea va problematiza această relație co-constitutivă între agent și structură în cadrul fenomenului de globalizare, prin axarea pe conceptul de *diplomație pro activă* ca strategie a Japoniei.

Globalizarea și Numeroasele Sale Dimensiuni

Globalizarea reprezintă un concept omniprezent în discursurile contemporane. În multiplele sale folosiri, fiecare utilizator atribuie diverse conotații, fie într-un sens pozitiv, fie într-unul negativ. Pentru a evita această

⁵ Alexander Wendt, *Teoria Socială a Politicii Internaționale*, p. 54.

⁶ *Ibidem*, p. 236.

diluare conceptuală, o să definim conceptul de globalizare printr-o serie de idei mai mult sau mai puțin recurente. În termeni simpli, globalizarea reprezintă „legăturile multidimensionale economice, sociale, culturale și politice în creștere care se dezvoltă în întreaga lume dar și conștientizarea noastră a acestora”⁷. Globalizarea afectează aproape toate aspectele vieții. Mai mult, „este atât de integrată în funcționarea societăților și economiilor moderne, încât a devenit o funcție instituționalizată a vieții contemporane”⁸. Cuvântul definitoriu este *interconectare*, care se manifestă în mai multe dimensiuni. Însă, fenomenul globalizării a fost adesea asociat în sens peiorativ cu globalismul și cu teoriile conspirației. O explicație pertinentă a acestor tendințe se regăsește în capacitatea globalizării de a genera situații de risc. Practic, prin acest fenomen a avut loc o accentuare a dinamicilor de securitate (atât securitate tradițională, în sens militar, cât și alte dimensiuni ale securității, precum cea societală, umană și de mediu) și o vulnerabilizare mai răspândită la diverse riscuri politico-sociale.

În ceea ce privește lucrarea, aceasta se va axa pe dimensiunea politică). Aceasta reprezintă dimensiunea normativă a globalizării. În principal, aceste aspecte sunt asociate cu conceptul de guvernare globală și cu o perspectivă internaționalizată a sistemului global. Cu alte cuvinte, globalizarea politică pune accentul pe multilateralism, cooperare internațională și respectarea dreptului internațional. Așa cum am menționat, această dimensiune reprezintă fundația normativă, al cărui rol este de a reglementa și de a promova globalizarea și interconectarea ideatională⁹. În concluzie, globalizarea a intensificat conectivitatea globală, ceea ce a creat și un sistem de interdependențe în care șocurile politico-sociale depășesc granițele statale. Globalizarea „indică o schimbare structurală în desfășurare a nivelului de organizare umană socială și economică”¹⁰. Practic, interconectarea acțiunilor umane depășește limitele granițelor naționale dar

⁷ Chris Barker, *The Sage Dictionary of Cultural Studies*. London: SAGE, 2004, p. 76 (trad. n).

⁸ Anthony McGrew, „Globalization and Global Politics,” în John Baylis, Steve Smith și Patricia Owens (editori), *The Globalization of World Politics*, ediția a 8-a, Oxford: Oxford University Press, 2020, p. 20 (trad. n).

⁹ *Ibidem*, p. 22.

¹⁰ *Ibidem*, p. 23.

și a politicilor domestice. În acest sens, societățile devin expuse la riscuri mai intense și mai frecvente. Pentru lucrarea noastră, o să ne axăm în mare pe trei aspecte ale acestor destabilizări: competiția Marilor Puteri, pandemia de coronavirus și Războiul din Ucraina.

Tensiuni Geopolitice și Competiția Marilor Puteri

China: Argumentele Multilateralismului și Cooperării

Intensificarea competiției Marilor Puteri poate fi interpretată ca o provocare serioasă a sistemului internațional liberal. Acest sistem dominant consolidat odată cu sfârșitul Războiului Rece și bazat pe liberul schimb, multilateralism și supremația legii a facilitat procesul de globalizare. Însă, în momentul de față, putem observa „rivalități sistemice și incompatibilități profunde în rândul unora dintre cele mai proeminente puteri globale, incompatibilități formate în baza unor valori și culturi politice divergente”¹¹.

În mare parte, această competiție se manifestă prin relația SUA-China și prin modul în care diverși alți actori semnificativi (inclusiv Japonia) se aliniază acestei competiții. Mai mult decât atât, aceste părți care se înfruntă în competiție întruchipează un sistem de norme și valori definitorii. Dacă SUA și aliații sunt definiți ca promotorii acestei ordini liberale, China și actorii non-conformiști ordinii sunt identificați drept revizionisții sistemului, care doresc să se afirme ca actori globali pe scena de relații internaționale. În plus, această competiție se manifestă în numeroase domenii, în special în ceea ce privește dimensiunea economică și cea normativă (legată de anumite aspecte de politică internațională). Așadar, „giganții lumii se confruntă unul cu celălalt și concurează pentru putere și influență prin alte mijloace decât să se ciocnească literalmente pe câmpul de luptă”¹². În acest sens, vom aborda o serie de strategii și măsuri ale Chinei care au dus la consolidarea sa ca pilon în Asia și ca Mare Putere globală, dar și reacțiile Japoniei la aceste transformări.

¹¹ Valentin Naumescu, „Introduction: Great-Power Competition, Revisionism and War: How Putin’s Invasion Reinvented the West,” în Valentin Naumescu (editor), *Great Powers’ Foreign Policy: Approaching the Global Competition and the Russian War against the West*, Leiden: Brill, 2023, pp. 5-6. (trad. n.).

¹² *Ibidem*, p. 9. (trad.n.).

Din cauza unor modificări în sistemul de relații internaționale din ultimii ani (liniile de fractură trans-Atlantice și trans-Pacifice care au generat un aer permisiv pe plan regional), China a reușit să își consolideze poziția fără impedimente serioase, revendicându-și teritorii și intrând în dispute diplomatice. Mai mult decât atât, Beijingul a reușit să își dezvolte o rețea profundă de (inter)dependențe economice, rețea ce depășește obiective și limite regionale, și chiar să manifeste comportamentul și discursul unui garant al cooperării prin diversele sale proiecte bilaterale și multilaterale. În plus, la nivel regional, China a adoptat o natură duală, care pune în contrast dimensiunea economică cu cea politică. În acest sens, Beijingul a reușit să exploateze relațiile economice cu diferiți actori regionali (fiind un centru de putere economic), în timp ce utilizează o narațiune bazată pe pretenții teritoriale și dispute. Pentru o înțelegere practică, putem observa *Figura 1*¹³.

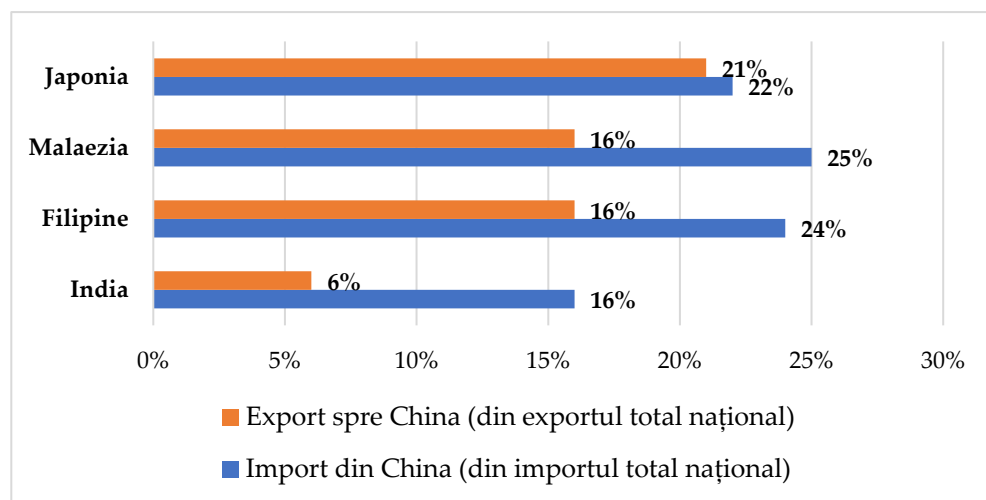

Figura 1. Relații comerciale ale unor actori regionali semnificativi cu China în 2021

(Sursa: Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/>)

¹³ Diversele statistici au fost adaptate de la: Trading Economics. [<https://tradingeconomics.com/>]. Accesat 29 Martie, 2023. În ceea ce privește metodologia, Trading Economics centralizează indicatori și date economice publicate de surse oficiale (cum ar fi ministerul de finanțe).

În acest grafic sunt detaliate relațiile comerciale ale Chinei în 2021 cu 4 actori regionali semnificativi: Japonia, India, Filipine și Malaezia. După cum putem observa, China reprezintă partenerul comercial principal în schimburile cu Japonia, Malaezia și Filipine (atât import, cât și export), și partenerul principal în ceea ce privește importurile Indiei. Însă, aceste state sunt blocate în diverse dispute teritoriale legate de pretențiile maritime chineze (Malaezia și Filipine - Marea Chinei de Sud, Japonia – Insulele Senkaku/Diaoyu, India – prezența în Oceanul Indian și ciocnirile din Munții Himalaya).

Banca Asiatică pentru Investiții în Infrastructură (AIIB – Asian Infrastructure Investment Bank) reprezintă un proiect financiar important, lansat în 2016 după propunerile Beijingului din 2013. În acest sens, există numeroase întrebări în legătură cu AIIB, iar probabil cel mai problematic aspect este identificarea acestei structuri drept o amenințare sau un mecanism de influență. Pe de-o parte, instituția este percepută drept o platformă multilaterală neoccidentală și funcțională care a dobândit legitimitate și credibilitate prin componența sa extinsă (incluzând numeroase state occidentale). Pe de altă parte, inițiativa a fost descrisă și drept „un efort de a promova reguli normative și obiceiuri alternative unei forme de guvernare globală care poate fi descrisă ca având «caracteristici chinezești»”¹⁴. Astfel, un asemenea proiect manifestă și o dimensiune politică exacerbată, încapsulând ambiții de supremație regională care au dobândit sensuri și implicații mai profunde. Fără îndoială, importanță regională a acestui proiect este primordială, pentru că majoritatea proiectelor din ultimii ani au fost implementate în Asia: între 2019 și 2022, 80% din proiecte (128 din 161) sunt implementate pe continentul asiatic¹⁵. Așadar, China și-a asumat rolul de lider al AIIB, iar angajamentele pentru instituție reprezintă și un instrument semnificativ de putere *soft* pentru livrarea de narațiuni și idei. În

¹⁴ Matteo Dian și Silvia Menegazzi, *New Regional Initiatives in China's Foreign Policy: The Incoming Pluralism of Global Governance*. Cham: Springer International Publishing, 2018, p. 52 (trad.n.).

¹⁵ „Project List - Approved Projects,” AIIB, [<https://www.aiib.org/en/projects/list/index.html?status=Approved>]. Accesat 29 Martie, 2023.

acest sens, acest proiect ar putea „indica o contestare revizionistă în creștere a sistemului de instituții actual condus de Statele Unite”¹⁶, facilitată și de lipsa de implicare și dezinteresul acordat alianțelor anterioare de către Washington, în special în epoca Trump.

Japonia: Diplomatie Proactivă și Stabilitate Regională

Principalul punct de disensiune este generat de percepțiile fundamentale diferite în ceea ce privește balanța regională de putere și mediul de securitate. În ultimul deceniu, politicile externe japoneze au fost structurate în jurul unor inițiative proactive de limitare a agresivității chineze în creștere. Încă din 2012, Abe Shinzō a declarat că „Marea Chinei de Sud pare să devină un «Lac Beijing»”¹⁷. Prin acest rol accentual în mediul regional, Japonia „urmărește mai degrabă stabilitate decât statut”, stabilitatea fiind „virtutea strategiei Japoniei”¹⁸. Acest cadru normativ de securitate se concentrează pe menținerea mediului regional de stabilitate, iar strategia proactivă servește ca un instrument de descurajare pentru atingerea acestor obiective. În plus, cadrul sensibil este complicat și mai mult de istoria de rivalitate și animozitate între cele două state (controverse istorice, dispute teritoriale, atitudini agresive). Aceste tensiuni directe au determinat Tōkyō să își consolideze sistemul de alianțe (atât la nivel regional, cât și la nivel global) pentru a dezvolta un set de instrumente pentru contracararea influenței chineze. În plus, Japonia s-a concentrat și pe dezvoltarea profilului său internațional prin asumarea unui rol mai important în mecanismele de securitate și guvernare regională. Acest lucru s-a conturat odată cu reinterpretarea Articolului 9 din Constituția Japoniei, schimbare determinată

¹⁶ „China's Intentions for the Asian Infrastructure Investment Bank,” Australian Institute of International Affairs, [<https://www.internationalaffairs.org.au/chinas-intentions-for-the-asian-infrastructure-investment-bank/>]. Accesat 29 Martie, 2023 (trad.n.).

¹⁷ Shinzō Abe, „Asia's Democratic Security Diamond,” Project Syndicate, Decembrie 27, 2012, [<https://www.project-syndicate.org/magazine/a-strategic-alliance-for-japan-and-india-by-shinzo-abe?barrier=accesspaylog>]. Accesat 14 Aprilie, 2023 (trad. n.).

¹⁸ Ryo Sahasi, „Japan's Search for Order and Stability: Navigating Chinese-Japanese-US Triangular Relations,” în *Diplomaatia - Lennart Meri Conference 2020 Special Edition*, Mai 2020, p. 10 (trad. n.).

de cadrul de securitate fragil din Asia de Est și de Sud-Est. Aceste decizii au o semnificație considerabilă, deoarece, timp de peste o jumătate de secol, autoritățile nipone au menținut un set de măsuri auto-restrictive în domeniul militar, măsuri pe care Pyle le numește cele *Nouă Deficiențe*¹⁹: fără detașarea în străinătate a *Forțelor Japoneze de Autoapărare* (*Japan Self Defence Forces - JSDF*), fără participarea la autoapărare colectivă, fără capacitate de proiectare a puterii, fără deținerea de armament nuclear, fără partajarea tehnologiei militare de autoapărare, fără exporturi de arme, fără alocarea a mai mult de 1% din PIB pentru bugetul apărării, fără utilizarea spațiului în scop militar și fără oferirea ajutorului extern (*foreign aid*) în scop militar.

Mergând mai departe, un pilon fundamental al strategiei japoneze de contracarare a influenței chineze este inițiativa *Free and Open Indo-Pacific* (FIOP). În esență, această strategie „vizează menținerea ordinii regionale existente bazată pe preponderența SUA prin reajustarea echilibrului strategic regional”²⁰. Prin această strategie, Tōkyō a pus accentul pe consolidarea instituțiilor regionale și pe promovarea eforturilor multilaterale ce generează stabilitate și prosperitate. Mai mult, acest interes regional pune în lumină o serie de principii cheie, cum ar fi statul de drept, libertatea de navigare, economia de piață și nu în ultimul rând respectul pentru drepturile omului. Așadar, menținerea securității cadrului regional este corelată cu un set de norme și principii comune care stă la baza conceptului de guvernare globală. În plus, prin FIOP, Japonia se angajează proactiv în consolidarea cooperării regionale (inclusiv cu *Asociația Națiunilor din Sud-Estul Asiei – ASEAN*) pentru a spori capacitatea colectivă de a gestiona provocări comune, dar și pentru a promova o ordine bazată pe reguli. Cu un interes accentuat pus asupra principiilor deschiderii, incluziunii și respectului față de dreptul internațional, FIOP joacă un rol crucial în modelarea dinamicilor regionale și reprezintă un element constitutiv pentru conceptul de guvernare globală. În

¹⁹ Kenneth B. Pyle, „Japan’s Return to Great Power Politics: Abe’s Restoration,” în *Asia Policy* vol. 13, no. 2, Aprilie 18, 2018, p. 75.

²⁰ Kei Koga, „Japan’s ‘Free and Open Indo-Pacific’ Strategy: Tokyo’s Tactical Hedging and the Implications for ASEAN,” în *Contemporary Southeast Asia* 41, no. 2, August 2019: p. 287 (trad. n.).

plus, FIOP scoate în evidență accentul pus pe securitate, concept ce manifestă mai multe dimensiuni: securitate militară (spre exemplu, *Quadrilateral Security Dialogue – Quad*), securitate cibernetică (spre exemplu, *ASEAN-Japan Cybersecurity Capacity Building Centre*), securitate economică (spre exemplu, inițiativa *Expanded Partnership for Quality Infrastructure - EPQI*) și securitate umană (spre exemplu, participarea Japoniei la diverse misiuni ale ONU pentru menținerea păcii).

În ceea ce privește securitatea în sensul tradițional, formatul Quad (ce reunește Japonia, India, Australia și SUA) reprezintă un forum de securitate fundamental în componența strategiei FIOP, deoarece se axează pe liberul schimb, dezvoltarea economică și cooperarea regională și globală. Mai mult, scopul său este acela „de a adânci legăturile economice, diplomatice și militare între cele patru state”²¹. Conform strategiei FIOP, și formatul Quad conectează valorile democratice, interacțiunile bazate pe norme și schimburile economice cu considerații profunde de securitate. Un exercițiu militar care reunește toți membrii Quad este Exercițiul Malabar. În 2020, acest exercițiu a fost organizat în Golful Bengal și Marea Arabiei, regiuni ce manifestă o importanță strategică semnificativă, deoarece se află în sfera de influență chineză. Așadar, acest tip de exercițiu naval, combinat cu o platformă de securitate constituie o abordare oficială, multilaterală, bazată pe norme și reguli, cu o importanță considerabilă întrucât are ca efect temperarea apetitului chinez pentru agresivitate și influență. Din acest motiv, Quad a atras critici din partea Beijingului, care a numit-o *NATO al Asiei*²². Cu toate acestea, impactul acestei inițiative rămâne limitat deoarece, Quad, „în forma sa actuală pare că nu este structurat pentru a ține sub control aventurismul chinez, dar cu siguranță are potențialul de a deveni

²¹ „What Is the Quad, and How Did It Come about?,” The Guardian, Mai 24, 2022, [<https://www.theguardian.com/world/2022/may/24/what-is-the-quad-and-how-did-it-come-about>]. Accesat Aprilie 15, 2023 (trad. n.).

²² „Quad Setting Itself up as Core of Divisive, Disruptive ‘Asian NATO,’” China Daily, Martie 6, 2023, [<https://www.chinadaily.com.cn/a/202303/06/WS6405d400a31057c47ebb2941.html>]. Accesat Aprilie 16, 2023.

unul dintre cele mai eficiente instrumente pentru a face acest lucru”²³. Mergând mai departe, în ceea ce privește securitatea economică, dezvoltarea infrastructurii reprezintă un element cheie, predominant în strategia FIOP. Spre exemplu, inițiativa EPQI reprezintă un mecanism de adresare a deficiențelor regionale (și globale) în infrastructură, iar în 2016, la lansarea acestuia, Japonia a estimat investirea a 200 de miliarde de dolari în proiecte de infrastructură²⁴. Acest mecanism dezvoltă conectivitatea și integrarea economică, dar asigură și faptul că investițiile în infrastructură respectă principiul transparenței și sunt viabile din punct de vedere financiar.

Pandemia de coronavirus și impactul normativ asupra Relațiilor Internaționale

Mergând mai departe de efectele medicale, sociale și economice semnificative produse de pandemie, lucrarea se axează pe impactul normativ (la nivelul ideilor) al acesteia. Pandemia de coronavirus a generat o serie de efecte profunde în sistemul internațional. Conform dimensiunii normative a globalizării, cooperarea între state reprezintă un element fundamental pentru menținerea ordinii liberale. Însă, pandemia de coronavirus (accentuată și de efectele politicilor pe scena internațională a guvernării Trump) a avut drept efect degradarea unui simț al îndrumării și cooperării în comunitatea internațională. În această lume lipsită de îndrumare politică, Japonia a menținut accentul pus pe un sistem guvernat de reguli.

Așa cum am menționat în capitolul teoretic, fenomenul globalizării a generat și o vulnerabilizare a sistemului în fața șocurilor și a episoadelor de criză. În acest sens, pandemia de coronavirus a creat o serie de tensiuni ce au depășit granițele statale și ale căror efecte au atins numeroase dimensiuni. În

²³ „Quad Summit 2021: Why Is China Rattled?,” The Financial Express, Martie 14, 2021, [<https://www.financialexpress.com/defence/quad-summit-2021-why-is-china-rattled/2212544/>]. Accesat Aprilie 16, 2023 (trad. n.).

²⁴ „Japan’s effort for a ‘Free and Open Indo-Pacific’”, Ministerul Afacerilor Externe a Japoniei, Martie 2021, p. 6.

ceea ce privește sistemul global, „securitizarea bolii infecțioase a dus la dezvoltarea unei noi de forme de relații internaționale, după cum se poate observa în cazul «diplomației vaccinurilor»”²⁵. Prin această reacție a statelor la acoperirea deficitului de vaccinuri, s-a creat un grad de detașare de la principiile colaborării și interconectării pe scena politică. Însă, departe de a fi perfectă, reacția Japoniei a rămas relativ consistentă cu principiul cooperării, afișând un suport extensiv pentru diverse inițiative adresate problemelor generate de pandemie. Drept exemplu, putem observa implicarea Japoniei în parteneriatul ACT-Accelerator lansat de *Organizația Mondială a Sănătății (OMS)*, pentru producerea și disponibilizarea echipamentelor, tratamentelor și vaccinurilor anti-covid. Din totalul contribuțiilor pentru acest parteneriat, Japonia ocupă locul al 3-lea (în perioada Aprilie 2020 – Martie 2023), cu un aport ce însumează 7.5% (1.8 miliarde USD din totalul de 24 miliarde USD)²⁶. Mai mult decât atât, Japonia a oferit suport constant și prin inițiativa *COVID-19 Vaccine Global Access Facility (COVAX)*, iar aceste contribuții au sporit capacitățile COVAX de a consolida sistemul sanitar în state în dezvoltare și de a asigura o distribuție echitabilă a vaccinurilor la nivel global. Din totalul de 60 de milioane de doze promise, Tōkyō a livrat aproximativ 44.3 de milioane (până în Martie 2023)²⁷, iar suportul financiar a fost de 1 miliard USD până în Decembrie 2021²⁸. Departe de a fi suficiente, aceste măsuri reprezintă totuși un sprijin semnificativ ținând cont de transformările atât interne, cât și externe ce au afectat Japonia: epoca Trump, relocarea unor linii de producție din China înspre ASEAN și instabilitatea internă. În mod specific, din Martie 2020 și până în prezent, politica internă a fost marcată de trei prim-miniștri (Abe

²⁵ Kazuto Suzuki, „International Politics and Japan During the COVID Pandemic and Beyond—Redefining Solidarity,” *Policy Brief: Japan’s Global Health Strategy in the Post COVID-19 Era*, vol. 1, August 10, 2021 (trad. n.).

²⁶ „Access to COVID-19 Tools Funding Commitment Tracker.” World Health Organization, Martie 17, 2023. [<https://www.who.int/publications/m/item/access-to-covid-19-tools-tracker>]. Accesat Aprilie 17, 2023.

²⁷ „COVID-19 Vaccine Doses Donated to COVAX.” Our World in Data, Martie 2023. [<https://ourworldindata.org/grapher/covax-donations>]. Accesat Aprilie 17, 2023.

²⁸ „Diplomatic Bluebook 2022: Japanese Diplomacy and International Situation in 2021”, Ministerul Afacerilor Externe a Japoniei, Decembrie 2021, p. 5.

Shinzō: Dec. 2012 – Sept. 2020, Suga Yoshihide: Sept. 2020 – Oct. 2021, Kishida Fumio: Dec. 2021 – în prezent). Aceste transformări marchează în fapt sfârșitul unei epoci de stabilitate politică, perioadă definită printr-o serie de schimbări fundamentale în sectorul de securitate. Mai mult, acestea indică și angajamentul Japoniei ca pilon al stabilității regionale și ca actor fundamental în procesul de guvernare globală.

Războiul din Ucraina și Japonia

Fiind un eveniment care pune sub semnul întrebării principiile de organizare a lumii liberale, războiul declanșat de Rusia a continuat să manifeste un impact semnificativ pentru scena politică asiatică. În ultimele decenii, Japonia a beneficiat în mod constant fiind membru al ordinii liberale globale. Ca o democrație liberală, Tōkyō a înregistrat progrese impresionante în special în termeni economici. În plus, în ciuda poziției sale politice diminuate pe plan internațional, Japonia a rămas mai mult sau mai puțin devotată relațiilor condiționate de reguli. În consecință, un episod de criză care afectează ordinea liberală ar avea, evident, un impact semnificativ și asupra Japoniei. În acest sens, Japonia a manifestat o aliniere fără precedent cu aliații săi din G7 (cu Occidentul).

Sprijinul public, vizibil și semnificativ pentru menținerea ordinii regionale și globale reprezintă semne clare ale diplomației proactive, în special ținând cont de pasivitatea Japoniei pe scena internațională din anii precedenți. În plus, Tōkyō a impus majoritatea restricțiilor coordonate de aliații occidentali, marcând o schimbare semnificativă în comparație cu reacția asupra anexării Crimeii de către Rusia în 2014. Mai mult decât atât, Japonia a trimis suport militar non-letal Ucrainei (cum ar fi, veste antiglonț, echipament de protecție anti-arme chimice, produse de igienă și echipament medical) și asistență umanitară și financiară. Până în Februarie 2023, Japonia a promis alocarea a 6.23 miliarde EUR în ajutor financiar, ocupând locul al 5-lea global după SUA, Uniunea Europeană, Regatul Unit și Germania²⁹. O

²⁹ Christoph Trebesch et. al., „The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how?” *Kiel Working Paper*, No. 2218, 2023.

altă măsură semnificativă și deloc tradițională este acceptarea unui număr semnificativ de refugiați ucraineni. Pentru a pune lucrurile în perspectivă, o să observăm numărul de refugiați acceptați în Japonia până la izbucnirea războiului în comparație cu cel de după izbucnire. Din 1978 și până în 2022, Japonia a acceptat 1117 refugiați din 91164 de cereri pentru statutul de refugiat (între 2018 și 2022 nu a fost acceptată nicio persoană din Ucraina)³⁰. Spre deosebire, de la declanșarea războiului până în mai 2023, 2436 de ucraineni au primit statutul de refugiat în Japonia³¹ (o creștere de aproximativ 118.09% într-un an, în comparație cu o perioadă de 44 de ani).

Mergând mai departe, războiul ruso-ucrainean aduce în prim plan certitudinea garanțiilor de securitate ale SUA. Agresiunea rusă a generat o serie de anxietăți politice cu privire la problema Taiwanului. Așa cum afirmă Nagy și Nguyen, războiul „intensifică mediul de securitate instabil cu care se confruntă Japonia, cu amenințările care vin dinspre abilitățile militare în creștere ale Chinei, cu situațiile neprevăzute din strâmtoarea Taiwan, cu programul nuclear al Coreei de Nord și cu alte pericole neconvenționale”³². Acest act de agresiune reprezintă o schimbare cu forța a status quo-ului pe care Japonia îl apără cu înverșunare: o putere încalcă suveranitatea și drepturile teritoriale ale altui stat. În acest sens, Tōkyō trebuie să își mențină alianța cu SUA, dar și să își îmbunătățească relațiile bilaterale și multilaterale cu diverși actori regionali (spre exemplu, India, ASEAN, Australia). Un lucru important de remarcat este că această tensionare a stabilității regionale are loc într-un context marcat de schimbări profunde în politica japoneză (recuperarea post-COVID, instabilitate politică, transformări în percepția publicului). În acest sens, războiul din Ucraina a avut un impact

³⁰ Informațiile au fost centralizate din „我が国における難民庇護の状況等” [Statutul refugiaților și al solicitanților de azil în Japonia], Immigration Services Agency, 2021 și „令和4年における難民認定者数等について” [Despre numărul persoanelor cu statut de refugiat în 2022], Immigration Services Agency, 2022.

³¹ „ウクライナ避難民に関する情報” [Informații privind refugiații ucraineni], Immigration Services Agency, Mai 2023.

³² Stephen R. Nagy și Hanh Nguyen, „Deterrence, Resilience, and Engagement: Tokyo’s Response to the Ukraine War and Russia-China Alignment” [version 1; peer review: 3 approved], în *Stosunki Międzynarodowe – International Relations* 3:4, 2023, p. 5 (trad. n.).

fundamental asupra politicii externe și perspectivelor de securitate ale Japoniei. Dimensiunea non-materială a războiului scoate în evidență implicații fundamentale pe termen lung: prospectul modificării mediului de securitate global. În acest sens, agresiunea rusă evidențiază relevanța continuă a puterii militare. Creșterea exponențială a bugetului apărării în ultimii ani este marcată de depășirea pragului simbolic de 1% din PIB. Mai mult decât atât, Tōkyō a prezentat public perspectiva unei creșteri constante a alocărilor pentru apărare până la 2% din PIB (standardul NATO) până în 2027.

Concluzii

În concluzie, lucrarea scoate în evidență diverse episoade de criză ale sistemului global, dar și reacția Japoniei la acestea. Mai mult decât atât, prin cadrul teoretic Neo-Idealist și Socio-Constructivist, lucrarea s-a axat pe importanța elementelor ideationale, non-materiale. În competiția Marilor Puteri, China a adoptat discursul multilateralismului (promovat prin globalizare) ca unealtă strategică. Japonia, prin eforturile sale de construire a relațiilor bilaterale și multilaterale, și-a sporit rolul în regiunea Asia-Pacific, consolidându-și statutul de actor cheie în stabilitatea regională. În ceea ce privește pandemia, deficiențele în manifestarea conceptului de guvernare globală au generat o serie de tensiuni acute pe scena politică internațională. Tōkyō a jucat un rol activ în mecanismele de adresare a discrepanțelor de capacitate, deși mediul politic intern a fost unul extrem de tumultuos. În final, războiul din Ucraina a readus în prim plan relevanța puterii militare (*hard power*). Un lucru semnificativ este alinierea fundamentală a Japoniei cu aliații occidentali, acțiune determinată de accentuarea mediului de securitate. Aceste evoluții reconfirmă rolul crescut al Japoniei în ordinea internațională în schimbare și conturează direcțiile strategice viitoare pe care țara le va aborda pe termen scurt și mediu.

Bibliografie

- Abe, Shinzō. „Asia's Democratic Security Diamond.” Project Syndicate, 27 decembrie, 2012, disponibil la: [<https://www.project-syndicate.org/magazine/a-strategic-alliance-for-japan-and-india-by-shinzo-abe?barrier=accesspaylog>] accesat la data de 14 aprilie 2023.
- „Access to COVID-19 Tools Funding Commitment Tracker.” World Health Organization, 17 martie, 2023, disponibil la [<https://www.who.int/publications/m/item/access-to-covid-19-tools-tracker>], accesat la data de 17 aprilie 2023.
- Barker, Chris. *The Sage Dictionary of Cultural Studies*. Londra: SAGE, 2004.
- „China's Intentions for the Asian Infrastructure Investment Bank,” Australian Institute of International Affairs, disponibil la [<https://www.internationalaffairs.org.au/chinas-intentions-for-the-asian-infrastructure-investment-bank/>], accesat la data de 29 martie 2023.
- „Covid-19 Vaccine Doses Donated to COVAX.” Our World in Data, martie 2023, disponibil la [<https://ourworldindata.org/grapher/covax-donations>], accesat la data de 17 aprilie 2023.
- „令和 4 年における難民認定者数等について” [Despre numărul persoanelor cu statut de refugiat în 2022], Immigration Services Agency, 2022.
- Dian, Matteo și Silvia Menegazzi. *New Regional Initiatives in China's Foreign Policy: The Incoming Pluralism of Global Governance*. Cham: Springer International Publishing, 2018.
- „Diplomatic Bluebook 2022: Japanese Diplomacy and International Situation in 2021”, Ministerul Afacerilor Externe a Japoniei, decembrie 2021.
- „ウクライナ避難民に関する情報” [Informații privind refugiații ucraineni], Immigration Services Agency, mai 2023.
- „Japan's effort for a 'Free and Open Indo-Pacific'”. Ministerul Afacerilor Externe a Japoniei, martie 2021.
- Kegley, Charles W. „Neo-Idealism: A Practical Matter.” în *Ethics & International Affairs* 2, 1988, pp. 173–197. [<https://doi.org/10.1111/j.1747-7093.1988.tb00534.x>], accesat la data de 17 aprilie 2023.
- Koga, Kei. „Japan's 'Free and Open Indo-Pacific' Strategy: Tokyo's Tactical Hedging and the Implications for ASEAN.” în *Contemporary Southeast Asia* 41, no. 2, august 2019, pp. 286–313. [<https://doi.org/10.1355/cs41-21>].
- McGrew, Anthony. „Globalization and Global Politics.” în John Baylis, Steve Smith, și Patricia Owens (editori). *The Globalization of World Politics*, ediția a 8-a, pp. 19–34. Oxford: Oxford University Press, 2020.

- Nagy, Stephen R. și Hanh Nguyen, „Deterrence, Resilience, and Engagement: Tokyo's Response to the Ukraine War and Russia-China Alignment” [version 1; peer review: 3 approved]. în *Stosunki Międzynarodowe – International Relations* 3:4, 2023, pp. 1–14 .
- Naumescu, Valentin. „Introduction: Great-Power Competition, Revisionism and War: How Putin's Invasion Reinvented the West.” în Valentin Naumescu (editor). *Great Powers' Foreign Policy: Approaching the Global Competition and the Russian War against the West.*, pp. 1–22. Leiden: Brill, 2023.
- „Project List - Approved Projects.” AIIB, disponibil la [<https://www.aiib.org/en/projects/list/index.html?status=Approved>], accesat la data de 29 martie 2023.
- Pyle, Kenneth B. „Japan's Return to Great Power Politics: Abe's Restoration.” în *Asia Policy* 13, no. 2, 18 aprilie 2018: pp. 69–90.
- „Quad Setting Itself up as Core of Divisive, Disruptive 'Asian NATO.'” China Daily, 6 martie 2023, disponibil la [<https://www.chinadaily.com.cn/a/202303/06/WS6405d400a31057c47ebb2941.html>], accesat la data de 16 aprilie 2023.
- „Quad Summit 2021: Why Is China Rattled?,” The Financial Express, 14 martie 2021, disponibil la [<https://www.financialexpress.com/defence/quad-summit-2021-why-is-china-rattled/2212544/>], accesat la data de 16 aprilie 2023.
- Sahasi, Ryo. „Japan's Search for Order and Stability: Navigating Chinese-Japanese-US Triangular Relations.” în *Diplomaatia Lennart Meri Conference 2020 Special Edition*, mai 2020, pp. 10–11.
- Suzuki, Kazuto. „International Politics and Japan During the COVID Pandemic and Beyond –Redefining Solidarity.” *Policy Brief: Japan's Global Health Strategy in the Post COVID-19 Era*, vol. 1, 10 august 2021.
- „我が国における難民庇護の状況等” [Statutul refugiaților și al solicitanților de azil în Japonia], Immigration Services Agency, 2021.
- Trading Economics, disponibil la [<https://tradingeconomics.com/>], accesat la data de 29 martie 2023.
- Trebesch, Christoph, Arianna Antezza, Katelyn Bushnell, Andre Frank, Pascal Frank, Lukas Franz, Ivan Kharitonov, Bharath Kumar, Ekaterina Rebinskaya, Stefan Schramm. "The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how?" *Kiel Working Paper*, No. 2218, 2023.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics*. Sydney: Addison-Wesley Publishing Company, 1979.
- Wendt, Alexander. *Teoria Socială a Politicii Internaționale*. Trad. Mihai Cristian Brașoveanu. București: Polirom, 2011.

„What Is the Quad, and How Did It Come about?.” The Guardian, 24 mai 2022, disponibil la [<https://www.theguardian.com/world/2022/may/24/what-is-the-quad-and-how-did-it-come-about>], accesat la data de 15 aprilie 2023.

Economia globală și regândirea globalizării.

De la globalizare la slowbalizare:

Își pierde globalizarea farmecul?

ANIS BENABED

*Școala Doctorală de Economie și Afaceri Internaționale
Academia de Studii Economice din București*

La globalisation a été jusqu'à présent un phénomène très important pour l'économie et la société depuis sa création, elle a fait du monde un lieu global pour divers processus et connexions entre les nations, les économies, les sociétés, les entreprises et les marchés. Cet article étudie et analyse le fait de la globalisation et son utilité pour l'économie et la société globales. La méthodologie de recherche était principalement axée sur une analyse descriptive des données à partir d'une approche quantitative qualitative. Les questions de recherche sont « La mondialisation a-t-elle perdu son charme ? » et « quel est son impact sur l'économie et la société ? » et « si c'est important, pourquoi s'est-elle tournée vers la slowbalisation ? » Les résultats ont montré que le découplage économique peut devenir une réalité difficile, en particulier pour les entreprises. Pour résumer, la fin de la globalisation semble quelque peu impossible car tout le monde en dépend, sauf si un autre ordre international commence avec un changement radical. En tout cas, il devrait y avoir une nouvelle stratégie résiliente pour surmonter ses obstacles, plus de négociations et un mouvement vers plus de durabilité seront plus importants aussi, même la résilience serait nécessaire en temps de risques et de crises et pourquoi pas une évolution vers une globalisation durable si elle peut aider le monde entier avec de nouveaux objectifs qui aideront à réduire le large fossé entre les riches et les pauvres et de se débarrasser de toutes sortes de divergences politiques et économiques aussi.

Cuvinte-cheie: Globalizare, economie globală, companii, afaceri, decuplare, Slowbalizare, societate globală.

Introducere

Globalizarea este un fenomen important pentru economia și societatea globală. Încă de la apariția sa, a făcut din lume un loc global prielnic pentru diferite procese și conexiuni între națiuni, economii, societăți, afaceri și piețe. Globalizarea a fost introdusă cu scopul de a crea o interdependență între economiile și națiunile lumii. Cu toate acestea, unele sale aspecte au reprezentat, cumva, amenințări și riscuri pentru societățile globale și locale.

Astăzi trăim o perioadă unică în istorie, datorită globalizării și proceselor sale care se dezvoltă de ani de zile. Multe dintre țări au creat organizații și acorduri cu intenția clară de a stabili relații economice și politice între ele. Globalizarea este un fenomen caracterizat prin interdependență economică, politică, dar și culturală, între oameni și țări ale lumii, iar datorită acesteia, multe națiuni sunt mai conectate ca niciodată. Aceasta a sporit dezvoltarea diferitelor procese istorice, iar unul dintre ele a fost însăși revoluția industrială, care a permis consolidarea sistemului economic capitalist cu care se desfășoară activități comerciale și financiare între țările din întreaga lume, a impulsionat și sporit foarte mult dezvoltarea revoluției tehnologice de la sfârșitul secolului XX, și care, a fost până acum, foarte importantă și cu invenții remarcabile, precum internetul și laptopul. Globalizarea a facilitat acordurile între națiuni, contribuind, în plus, la răspândirea unui lanț economic internațional între țări.

Din punct de vedere economic, globalizarea a permis dezvoltarea unei economii globale, în care producția, distribuția și vânzarea produselor se desfășoară la nivel global, comerțul liber fiind, până acum, o componentă mai importantă, deoarece obiectivul principal al globalizării economice este reducerea barierelor care împiedică comerțul internațional precum tarifele, taxele de export și cotele de import; motivul pentru care multe țări au decis să accentueze integrarea economică, să înființeze organizații ori să semneze acorduri, a fost pentru a căuta și stimula comerțul între ele, iar cel mai cunoscut exemplu de acest tip de integrare economică este, fără îndoială,

Uniunea Europeană. Alți actori fundamentali ai globalizării economice sunt corporațiile transnaționale, care sunt companii cu divizii în diferite țări ale lumii, și care domină o mare parte din capitalul investițional mondial, tehnologic și al piețelor. În plus, corporațiile internaționale sunt responsabile pentru producția industrială a lumii.

Organizațiile internaționale sunt cheia globalizării economiei și una dintre aceste organizații este Banca Mondială, care se ocupă cu acordarea de împrumuturi, donații și consiliere pentru creșterea economică a țărilor aflate în curs de dezvoltare. Un alt tip de organizații de globalizare este Fondul Monetar Internațional. (FMI), care supraveghează sistemul financiar global și oferă asistență financiară și tehnică țărilor în curs de dezvoltare și țărilor care au nevoie. Un alt instrument și instituție a globalizării este Organizația Mondială a Comerțului care se ocupă de supravegherea acordurilor comerciale și de rezolvarea problemelor care pot apărea în cadrul acestora.

Generalități și perspective

Dicționarul Cambridge definește globalizarea drept „fenomenul de creștere a comerțului în întreaga lume, în special de către companiile mari care produc și comercializează bunuri în multe și diferite țări”¹. Globalizarea reprezintă modul în care economiile s-au dezvoltat pentru a funcționa împreună, ca un singur sistem². Globalizarea este definită ca o fiind o deschidere către lume, ceea ce duce la creșterea conexiunii și a interconectivității și, în același timp, înseamnă dorința și conștientizarea statelor, orașelor și oamenilor de a participa în cadrul interconectării globale³.

¹ Dicționar Cambridge, Globalizare, 2023, disponibil la: [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/globalization>], accesat la data de 15.03.2023.

² *Ibidem*.

³ Figge Lukas, Pim Martens, *Globalisation Continues: The Maastricht Globalisation Index Revisited and Updated*, în Taylor&Francis Online, Globalizations, 2014, pp. 875-893, disponibil la: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14747731.2014.887389>, accesat la data de 15.03.2023.

De fapt, globalizarea, de asemenea, se percepe ca o nouă amenințare pentru indivizi, societăți și ecosisteme. Există temeri că ar putea exacerba decalajul dintre bogați și săraci, atât în interiorul țărilor, cât și între țări, creând noi amenințări la adresa securității umane în ceea ce privește volatilitatea financiară, insecuritatea politică și culturală, dar și degradarea mediului.

Cu alte cuvinte, aspectele benefice, inovatoare și dinamice ale globalizării sunt temperate, mai ales că în acord cu unii specialiști, sunt mai mult decât compensate de forțe care creează perturbări și marginalizare, precum creșterea populației și migrația, apariția bolilor infecțioase, creșterea disparităților de dezvoltare la nivel mondial, schimbările climatice, pierderea accelerată a biodiversității, deficitul și poluarea resurselor de apă – o privire de ansamblu asupra nemulțumirilor globalizării⁴. În sensul cel mai larg, globalizarea se referă la interconectarea și inter-relația dintre toate aspectele societății. Mai mult decât locurile de muncă create, există locuri de muncă distruse, iar creșterea în epoca globalizării este mai lentă decât cu decenii înainte. Ca urmare, toată creșterea a aparținut întotdeauna altora, cu alte cuvinte globalizarea este mult mai atractivă pentru ei, dar mai puțin atractivă pentru restul societății.⁵

Potrivit Investopedia, globalizarea se referă la răspândirea fluxului de produse financiare, bunuri, tehnologie, informații și locuri de muncă peste granițele și culturile naționale. În termeni economici, descrie o interdependență a națiunilor de pe tot globul prin promovarea comerțului liber⁶. „Globalizarea a făcut ca lumea să devină din ce în ce mai interconectată. Datorită unor factori precum călătoriile aeriene, transportul maritim în containere, internetul, acordurile comerciale internaționale și tratatele legale, țările de astăzi sunt mai conectate decât oricând”. În lumea afacerilor, globalizarea este asociată cu tendințe precum externalizarea,

⁴ Stiglitz Joseph, *Globalization and Its Discontents*, New York: Publishing W.W. Norton, 2003.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Jason Fernando, *Globalizarea în afaceri cu istorie și argumente pro și contra*. Investopedia, disponibil la: [<https://www.investopedia.com/terms/g/globalization.asp>], accesat la data de 15.03.2023.

comerțul liber și lanțurile internaționale de aprovizionare. Aceasta este importantă, deoarece crește dimensiunea pieței globale și permite producerea și vânzarea mai multor bunuri diferite la prețuri mai ieftine⁷.

Globalizarea este, de asemenea, importantă pentru că este una dintre cele mai puternice forțe și fenomene care afectează lumea modernă, multe dintre cele mai mari corporații din lume sunt de fapt organizații cu adevărat multinaționale, cu birouri și lanțuri de aprovizionare întinse în întreaga lume. Aceste companii nu ar putea exista dacă nu ar exista o rețea complexă de rute comerciale, acorduri juridice internaționale, de telecomunicații și infrastructură, care au fost posibile datorită globalizării, iar tensiunile geopolitice și conflictul comercial în curs dintre Statele Unite și China sunt, de asemenea, direct legate de globalizare⁸. Fenomenul globalizării este în primul rând vinovat pentru tendința fără precedent de interconexiuni sociale, economice, culturale și politice pe care societatea globală o experimentează în viața de zi cu zi⁹. Viteza cu care acest fenomen afectează societatea globală este destul de greu de descris, unii cercetători care au prezentat conceptualizări și înțelegeri contradictorii ale consecințelor, îl fac unul dintre cele mai discutate și contestate subiecte din studiile epocii moderne¹⁰. Mai mult decât atât, au constatat că globalizarea joacă un rol semnificativ în expansiunea economiei datorită oportunităților de angajare pe care le creează și ușurinței cu care tehnologia poate fi accesată¹¹. Sunt diverse studii care demonstrează efectele negative ale globalizării, în special asupra statelor în curs de dezvoltare. Întrucât acest studiu privește globalizarea dintr-un unghi economic, definiția globalizării utilizată în această lucrare este preluată de la Jenkins¹², care a definit-o ca „un proces de

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Grossman Gene, Helpman Elhanan, „Endogenous Product Cycles”, în *The Economic Journal*, Royal Economic Society, vol. 101(408), pp. 1214-1229, 1991, disponibil la: [<https://ideas.repec.org/a/ecj/econjl/v101y1991i408p1214-29.html>], accesat la data de 5.03.2023.

¹⁰ Grossman Gene, Helpman Elhanan, *op. cit.*, 1991.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Jenkins Ryths, *Globalization, production, employment and poverty: Debates and evidence*, în: *Journal of International Development*, 16(1), 2004, disponibil la: [<https://www.researchgate.net/>]

integrare mai mare în economia mondială, prin mișcări de bunuri și servicii, capitaluri, tehnologie și forță de muncă, ceea ce duce, din ce în ce mai mult, ca deciziile economice să fie influențate de condițiile globale”.

Globalizarea a condus la schimbări dramatice în întreaga lume, a interconectat și a transformat diferite piețe și economii într-o economie globală. Globalizarea economică se referă la mobilitatea globală a bunurilor și serviciilor, oamenilor, tehnologiei și capitalului, și este vorba despre faptul că blocurile comerciale și economiile, dar și țările și regiunile devin interdependente. Deoarece economiile depind unele de altele pentru mărfuri, alimente, servicii etc., valoarea de piață a unei companii ar trebui să reflecte cât de mult investitorii. Dacă este posibil ca schimbările din economia mai largă să afecteze performanța companiei, atunci acest lucru ar trebui să conducă la modificări ale prețurilor acțiunilor. Dar este important de subliniat că investitorii vor lua în considerare nu numai ceea ce se întâmplă acum, ci și ceea ce este probabil să se întâmple în viitor¹³.

Decuplarea se poate referi la o deconectare între piața de investiții a unei țări și starea economiei sale subiacente¹⁴. Atât petrolul, cât și gazele naturale sunt expuse fluctuațiilor prețurilor, lucru care le face pe ambele importante în economie. O decuplare se poate întâmpla atunci când, de exemplu, petrolul se mută într-o direcție, în timp ce gazele naturale se mută în alta¹⁵. Deoarece piețele sunt de obicei cuplate cu o piață principală în globalizare, orice piață care se mișcă opus traiectoriei globale este cunoscută ca o piață decuplată sau o economie decuplată¹⁶.

publication/23992265_Globalization_production_employment_and_poverty_Debates_and_evidence], accesat la data de 10.03.2023.

¹³ Gareth Campbell, *Does the stock market reflect the economy?*, în *Observatorul Economic*, 2021, disponibil la: [https://www.economicsobservatory.com/does-the-stock-market-reflect-the-economy], 2021, accesat la data de 15.03.2023.

¹⁴ Hayes Adam, *Decoupling: Definition and examples in Finance*, în *Investopedia*, 2022, disponibil la: [https://www.investopedia.com/terms/d/decoupling.asp], accesat la data de 15.03.2023.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

Metodologie și întrebarea de cercetare

Lucrarea de față a fost redactată în conformitate cu rigorile specifice cercetării doctorale și în conformitate cu tema tezei, iar sursele au fost citate corespunzător și în concordanță cu relevanța temei de cercetare și cu cerințele în vigoare. Sursele din notele de subsol sunt, de asemenea, citate în bibliografia finală menționată. Metodologia cercetării sa concentrat în principal pe o analiză descriptivă a datelor pornind de la cele cantitative și calitative.

Întrebările de cercetare sunt „Și-a pierdut globalizarea farmecul? Cât de mult a progresat globalizarea și ce impact are? și dacă este importantă, de ce s-a îndreptat spre slowbalizare?

Contextul globalizării în variabilitate și noi realități

Odată cu procesul de globalizare, apariția unei noi paradigme organizaționale sub forma sistemului de piață, o nouă logică a schimbului comercial s-a extins în tot mai multe sfere ale activității umane, după faptul că oamenii și guvernele fac alegeri în context politic. Astăzi, economiile din întreaga lume sunt mai puțin guvernate de alegerile instituțiilor lor politice și de regulile economiei, piețelor și fluxurilor de capital financiar. Acest transfer cu adevărat radical de putere și de luare a deciziilor a luat loc în câteva decenii scurte, cu implicații de mare anvergură. Cu alte cuvinte, tot mai multe societăți din întreaga lume și mai multe aspecte ale acestor societăți devin deschise pentru a fi organizate prin logica sistemului de piață. Deci, lucrurile au devenit din ce în ce mai organizate cu rețele globale de schimb economic. Până la jumătatea secolului al XX-lea, ierarhiile au fost văzute aproape în unanimitate ca singura metodă eficientă de organizare a producției cu mari societăți de masă, atunci a apărut o nouă ideologie a pieței libere ca mecanism de coordonare distribuită în sine. Apoi, odată cu munca, Friedrich Hayek a recunoscut că prețul produs numai de cerere și ofertă ar putea fi un semnal de informare precis și suficient pentru a permite coordonarea descentralizată, întocmai pentru a realiza alocarea optimă a resurselor cu societatea. Deși statul a fost privit drept o necesitate pentru a

oferi sprijin de bază. Hayek a văzut piața ca pe un sistem optim de auto-susținere și, pentru a-l permite, a considerat că era necesară convertirea cât mai mult posibil a proprietății în proprietate privată și crearea de contracte care să permită acelor semnale să ordoneze economia în mod spontan. A doua jumătate a secolului al XX-lea a fost martorul realizării viziunii lui Hayek în Statele Unite și în alte economii dezvoltate, odată cu accelerarea procesului de transfer al organizațiilor socio-economice de la organizațiile sociale ierarhice la structurile de piață, așa cum acest proces a fost promovat de o nouă ideologie a neoliberalismului în anii 1970, 1980 și 1990. Previziunile publice au început să se retragă, iar producția privată prin intermediul pieței a început să se extindă în aproape toate zonele.

Paradigma neoliberală este logica sistemului pieței. Deși, inițial ar fi fost o teorie economică, neoliberalismul a devenit mult mai mult decât atât, ajungând să cuprindă un set de idei sau paradigme despre natura umană, organizarea economică și socială.

Neoliberalismul este ideologia pieței libere bazate pe libertatea individuală și guvernarea limitată, fiind vorba despre libertatea umană conectată la acțiunea actorului rațional interesat de piața competitivă. Neoliberalismul format, a creat o rațiune conceptuală pentru a muta organizația economică de la oameni și ierarhii către o logică impersonală a pieței, iar pentru a realiza acest lucru, puterea și capacitățile statului național au fost reduse, iar organizațiile economice au fost mutate pe piață prin privatizare și dereglementări ale economiilor naționale.

Mai mult, prin schimbarea puterii democrațiilor naționale și a parlamentelor sau organizației acestora în organisme executive și internaționale care nu erau controlate de proceduri democratice precum FMI sau OMC. Dereglementarea instituțiilor financiare la sfârșitul anilor 80 a permis formarea unei structuri financiare globale, întocmai pentru a muta investițiile în întreaga lume, iar investițiile străine directe au început să curgă către economiile emergente, pe măsură ce banii au devenit relativ liber disponibili pe piețele de capital. Acesta a fost punctul culminant al economiei neoliberale. De asemenea, globalizarea din anii 1990 și 2000, a avut un impact semnificativ, manifestându-se prin dezvoltarea lanțurilor globale de

aprovizionare și o creștere superioară în ciclurile economice și ale mărfurilor. Globalizarea a condus la schimbări dramatice în întreaga lume. De altfel, a interconectat și a transformat diferite piețe și economii într-o economie globală. Globalizarea economică se referă la mobilitatea globală a bunurilor și serviciilor, oamenilor, tehnologiei și capitalului, fiind vorba despre faptul că blocurile comerciale și economiile, țările, dar și regiunile devin interdependente – deoarece economiile depind unele de altele pentru mărfuri, alimente, servicii și diverse produse.

Apariția globalizării și tendința revoluțiilor industriale

Întrucât lumea a cunoscut până acum diferite transformări, trecând prin diverse revoluții industriale, începând de la prima revoluție industrială pentru mecanizare și mașini cu abur, și continuând cu a doua revoluție industrială, care s-a desfășurat în perioada anilor 1800 până la începutul Primului Război mondial, și care a pus accentul pe electrificare, producția de oțel, și motoare cu ardere. Apariția globalizării a avut loc în jurul anilor 1980, în cea de-a treia revoluție industrială, odată cu apariția computerelor, digitalizării și internetului. Din secolul 21, lumea globalizării a trecut în era digitalizării, în a patra revoluție industrială, după apariția unei societăți globale care se bazează pe apariția inteligenței artificiale AI, robotică, IoT, blockchain și cripto. A cincea revoluție industrială care este introdusă încetul cu încetul în lume pentru o viitoare economie și societate globală își propune să se concentreze pe interacțiunea dintre oameni și mașini la locul de muncă. (Fig. 1).

Fig. 1. Linia revoluțiilor industriale odată cu apariția globalizării

Sursa: Elaborarea și cercetarea autorului, 2023

Globalizarea a dus la crearea unor organizații politice internaționale precum Organizația Națiunilor Unite, Uniunea Europeană sau Statele Unite. În aceste organizații se discută problemele actuale ale regiunilor lor și se întocmesc acorduri internaționale pentru îmbunătățirea relațiilor dintre țările membre. În plus, globalizarea a contribuit la răspândirea democrației în întreaga lume și la o mai mare conștientizare a drepturilor omului. Pe de altă parte. Din punct de vedere cultural, globalizarea a condus, treptat, la o cultură globală cu posibilitatea de schimb cultural între oameni din diferite părți ale lumii, ceea ce nu este un fenomen recent; cu toate acestea, crearea de noi tehnologii și rețele sociale a accelerat schimburile culturale pe întreaga planetă. Astăzi, comunicarea și legătura dintre oameni și națiuni a depășit granițele naționale, astfel încât, datorită globalizării, lumea se confruntă în prezent cu un amestec semnificativ de tradiții. Dar astăzi, globalizarea este între susținători și critici, cu alte cuvinte, între cei care afirmă că aceasta este utilă și, deopotrivă, inutilă. Pe de o parte, globalizarea a contribuit la creșterea dimensiunii piețelor, întocmai prin facilitarea comerțului între națiunile lumii, dar a jucat un rol important și în promovarea valorilor și a drepturilor omului. Pe de altă parte, ar putea fi criticată deoarece unele dintre politicile sale recomandate sau aplicate de către Banca Mondială spre exemplu sau Fondul Monetar Internațional, nu au avut succes. În plus, globalizarea a avut și efecte negative, în sensul că unele țări au fost determinate să se împrumute și să rămână în situații cu venituri mici sau în sărăcie. De asemenea, decalajul dintre țările bogate și țările sărace a crescut recent. În plus, globalizarea a crescut concurența, dar a supraexploatat și mediul. A făcut ca corporațiile transnaționale să devină prea puternice, existând și mai multă expansiune a culturii occidentale, lucrul care a făcut ca alte țări să înceapă să-și abandoneze tradițiile locale de când au fost înlocuite de cele străine.

Globalizarea a interconectat și a transformat diferite piețe și economii într-o economie globală. Globalizarea economică se referă la mobilitatea globală a bunurilor și serviciilor, a oamenilor, a tehnologiei și a capitalului, este vorba despre tranzacționarea de blocuri și economii. Odată cu aceasta, putem spune că țările și regiunile au devenit interdependente.

După căderea zidului Berlinului, țările din întreaga lume au început, cu seriozitate, să-și industrializeze economiile, aducând muncitori din alte țări în centrele lor urbane, pentru a lucra în producția de bunuri slab calificate, care acum puteau fi exportate în lanțurile globale de aprovizionare. Acordurile comerciale globale au eliminat limitările economiei naționale, deoarece economia mondială putea observa o cantitate mult mai mare de producție. Odată cu încorporarea digitalizării, mai multe produse și informații au început să se miște mai rapid între mai multe noduri. Dereglementarea instituțiilor financiare la sfârșitul anilor 80 a permis formarea unei structuri financiare globale pentru a muta investițiile în întreaga lume, investițiile străine directe au început astfel să curgă către economiile emergente, pe măsură ce banii au devenit relativ liber disponibili pe piețele de capital, acesta fiind punctul culminant al economiei neolibérale. Globalizarea care a avut loc în anii 1990 și 2000, odată cu dezvoltarea lanțurilor globale de aprovizionare și creșterea hiperactivă, a condus la ciclurile economice ale mărfurilor.

După criza financiară din 2008, pandemia provocată de Covid-19 și conflictul geopolitic ruso-ucrainean din 2022, scepticismul cu privire la beneficiile globalizării a crescut, dat fiind faptul că evenimentele au scos în evidență fragilitatea relațiilor economice și comerciale ale participanților la sistemul global de liber schimb de bunuri și capital.

Impactul globalizării și valul de fragmentare și decuplare economică

Este vorba despre o regândire a globalizării, care presupune o reconsiderare a integrării economice globale în favoarea creării de blocuri economice rivale și abordarea unor probleme precum schimbările climatice, ori chiar revenirea inflației, care necesită soluții multilaterale. Această regândire a venit ca urmare a creșterii sărăciei extreme din întreaga lume, care s-a produs pe parcursul procesului de globalizare. Sunt multe comunități care nu au putut beneficia de îmbunătățiri tehnologice sau de investiții mai bune, fiind lăsate în afara lor. În plus, tendința sau fragmentarea, așa cum a fost în 2008 de exemplu, dar și în manifestările recente precum barierele și restricțiile în comerțul internațional din cauza

tensiunilor geopolitice și a conflictelor de interese, au făcut multe companii să se regândească și să își mute investițiile în străinătate. Această tendință și fragmentare în globalizare pot dăuna țărilor emergente și a luptei împotriva sărăciei, deoarece oportunitățile de dezvoltare economică vor fi reduse, fragmentarea economică punând bariere în calea circulației oamenilor și mai multe probleme în ceea ce privește imigrația, precum și în privința circulației capitalului, putând reduce investițiile, și existând frecvent posibilitatea unui cost mai mare al importurilor, a piețelor mai greu de accesat, acces mai puțin la tehnologia dezvoltată, care este cumva mai costisitoare pentru multe țări, dar și dificultăți cu forța de muncă etc. Toate acestea pot reduce productivitatea și scăderea nivelului de trai. Fragmentarea poate duce, de asemenea, la reglementări divizate, iar realizarea de investiții ar putea fi mai costisitoare. Prin urmare, este întotdeauna necesar să se reconstruiască încrederea internațională.

Decuplarea economică poate deveni o realitate dificilă în special pentru firme, consecințele economice ale conflictului ruso-ucrainean și pandemia provocată de Covid-19 s-ar putea dovedi a fi o experiență de încălzire, dar și o cale către o decuplare economică globală. Divergența relațiilor dintre SUA și China, la nivel global, instabilitatea politică economică, creșterea ratelor inflației și alte riscuri, cum ar fi atacurile cibernetice, au reprezentat, în final, o amenințare pentru economii, companii, afaceri și piețe.

De la Globalizare la Slowbalizare

Slowbalizarea se referă la noile modele ale comerțului mondial, care se caracterizează printr-un ritm mic de creștere, o reducere a pieței, a investițiilor străine directe, dispute comerciale nerezolvate, tensiuni geopolitice și împrumuturi bancare în scădere. În timpul globalizării a existat întotdeauna posibilitatea de a intra într-o perioadă de recesiune și depresie. Fluctuațiile economiei mondiale sunt întruchipate în ciclul economic, care trece prin patru faze principale, precum vârful, recesiunea, depresia și redresarea economiei sau a afacerilor. În timpul globalizării, există frecvent o mulțime de transmisii. Astfel, dacă ceva se întâmplă în orice parte a lumii,

se transmite automat în alte părți ale lumii, iar cel mai bun exemplu sunt conflictele geopolitice și modul în care acestea ar putea afecta stabilitatea accesului la alimente și comerțul cu lumea din jur. În vremurile globalizării, a avut loc o mare expansiune a pandemiei, iar economia globală a devenit tot mai dependentă de China, care s-a poziționat ca platformă de producție a lumii, devenind producătorul tuturor produselor importante pentru economia globală, ajungând, deci, la o mare satisfacție internă a producției, lucrul care a facilitat exporturile și care, în final, a contribuit la un dezechilibru al profiturilor comerciale la nivel global.

Fondul Monetar Internațional¹⁷, identifică într-un raport cinci perioade principale prin care a trecut mecanismul economic global și fluxul de exporturi și importuri (Industrializare, protecționism de războaie, rate de schimb fixe, liberalizare și Slowbalizare). În figura 2, observăm că există o fluctuație între cele cinci perioade. IFM¹⁸ (2023), definește că în perioada de industrializare din 1870 până în 1914 a avut loc o creștere a volumului comerțului, dar și progrese în transport, dominate de Europa, SUA, Australia și Canada. După aceea, în perioada interbelică din 1914 până în 1945, epoca a fost martoră la o inversare dramatică a globalizării. Din cauza creșterii protecționismului și a diferitelor conflicte internaționale de influență, au apărut bariere comerciale și la destrămarea etalonului aur în blocuri valutare. După aceea, până în era schimbului cu rate fixe din 1945 până în 1980, așa cum era cunoscută sub numele de „Bretton Woods”, Statele Unite au devenit o putere economică globală dominantă, iar dolarul ca monedă principală a sistemului financiar de schimb valutar. Recuperarea de după război și liberalizarea comerțului au stimulat o expansiune rapidă în Europa, Japonia și în economiile aflate în curs de dezvoltare, iar multe țări au relaxat controalele asupra capitalului. Cu toate acestea, Statele Unite au pus capăt convertibilității dolar-aur la începutul anilor 1970 și multe țări au trecut la cursuri de schimb flotante.

¹⁷ Shekhar Aiyar, Anna Ilyina, *Charting Globalization's Turn to Slowbalization After Global Financial Crisis*, în IMF Blog, 2023, disponibil la: [<https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/02/08/charting-globalizations-turn-to-slowbalization-after-global-financial-crisis>], accesat la data de 10.03.2023.

¹⁸ *Ibidem*.

Din 1980 până în 2008, epoca liberalizării a fost martoră la eliminarea treptată a barierelor comerciale în China și în alte mari economii de piață emergentă, dar și la o cooperare economică internațională fără precedent, inclusiv integrarea fostului bloc sovietic. Liberalizarea s-a caracterizat printr-o astfel de creștere a comerțului, și a facilitat înființarea Organizației Mondiale a Comerțului în 1995, care a reprezentat, de departe, o nouă platformă multilaterală, bazată pe negocieri și acorduri comerciale, având ca scop interconectarea sistemului financiar global. Din 2008 până în 2021, apariția Slowbalizare, care semnifică, cu alte cuvinte, încetinirea globalizării, arată o perioadă caracterizată de creșterea tensiunilor geopolitice și politice, o încetinire prelungită a reformei comerciale cu un sprijin politic slab pentru comerțul deschis începând de după criza financiară globală din 2008 și pandemia de Covid-19. (Fig. 2. și 3.)

Fig. 2. De la Industrializare la Globalizare la Slowbalizare

Sursa: Proiectarea și cercetarea autorului, 2023

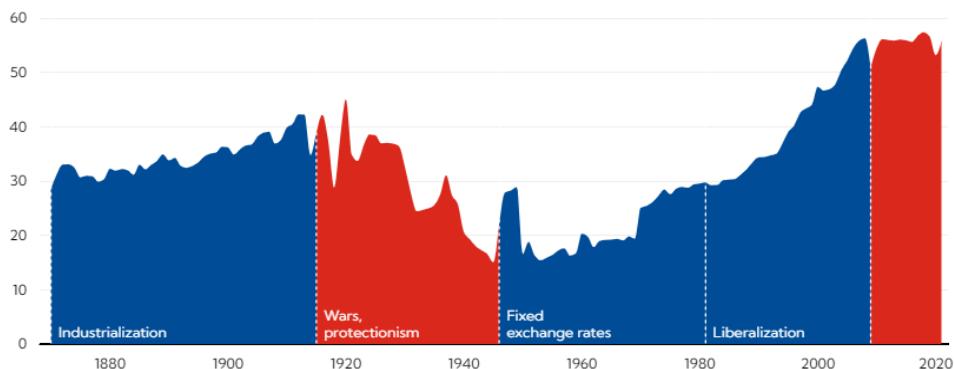

Fig. 3. Epocile globalizării și suma exporturilor și importurilor ca procent din PIB în urma deschiderii comerciale

Sursa: Adaptat din FMI 2023

Ce riscuri recente are globalizarea?

Deoarece globalizarea are avantaje, aceasta are și riscuri care trebuie evaluate și atenuate, unele dintre mărcile locale sunt foarte competitive și dacă sunt scumpe, pot fi întotdeauna amenințări atât pentru țările bogate, cât și pentru țările cu venituri mici.

Companiile și întreprinderile ar trebui să își îmbunătățească serviciile și calitățile mărcii, lucru care necesită timp. În plus, cererea consumatorilor este întotdeauna legată de satisfacția și nevoile lor, iar odată cu pătrunderea rețelelor sociale și a internetului, este obligatoriu ca afacerile și companiile, care ar dori să își desfășoare activitatea în străinătate, să își îmbunătățească calitățile și imaginea pentru a-și crește reputația, și care ar putea fi necesare pentru o creștere mai stabilă a profitabilității.

Globalizarea și riscul inflației globale

Rata inflației globale trece de la un an la altul, de la o perioadă la alta, prin mai multe fluctuații. Analizând graficul 3, observăm că cele mai mari rate ale inflației au fost în 2000, 2008, 2021, 2022 și primul trimestru al anului 2023. În 2000, rata inflației globale a atins 4,84%, apoi în 2008, în timpul crizei financiare globale, rata inflației a atins 6,34%, aproximativ cea mai mare rată din acel deceniu. Rata inflației globale a trecut prin creșteri și scăderi după criza globală provocată de Covid-19 până în 2021, atingând o altă rată istorică de 4,7%, după care în 2022, după izbucnirea conflictului geopolitic ruso-ucrainean, a ajuns la 8,73% cea mai mare rată din 22 de ani, dar a scăzut ușor în primul trimestru din 2023 până la 6,97 %. (Fig. 4.)

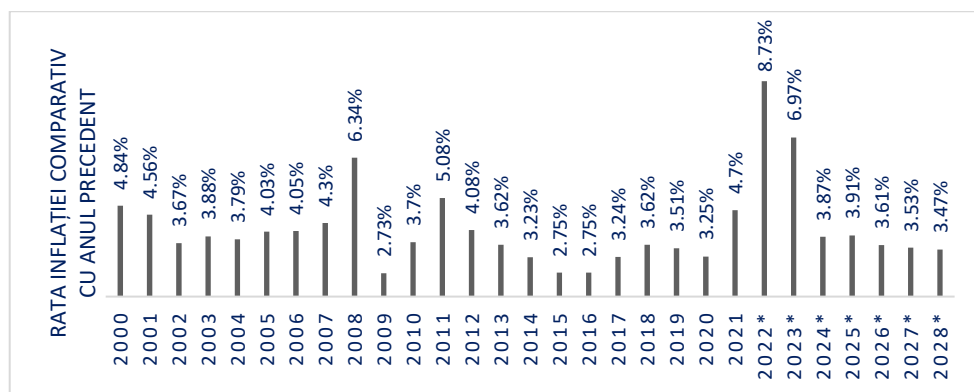

Fig. 4. Rata inflației globale din 2000 până în 2022, cu previziuni până în 2028 (Procentuală față de anul precedent)

Sursa: Contribuția autorului 2022, Date Statista 2022

Concluzii

În concluzie, globalizarea a suferit suișuri și coborâșuri de la apariție, lucrul care ar putea duce la încetinirea proceselor sale. Pe de o parte, ar putea fi util pentru societatea globală, să fie scoase în evidență toate aspectele pozitive din aceasta, și din interconectarea societăților.

Pe de altă parte, ar putea conduce la mai multe dificultăți și conflicte. Cuvântul Slowbalizare se referă la nivelul lent al comerțului internațional și al globalizării, dar nu există, până acum, definit în niciun dicționar.

Încetinirea globalizării a început să apară în jurul anului 2008 și a continuat să crească, încetul cu încetul, până când a devenit vizibilă, cumva, la nivel global, după răspândirea pandemiei de Covid-19 în 2020, care a provocat o criză globală de sănătate, o recesiune economică, o creștere a inflației și a altor factori, dar și după seria de conflicte geopolitice și conflicte de interese, cum ar fi izbucnirea războiului ruso-ucrainean din 2022 și consecințele acestui conflict asupra lanțului global de aprovizionare și a stabilității securității globale, dar și a economiei atât la nivelul global, cât și la nivelul societăților. Toți indicatorii care au evidențiat, în mod constant, o încetinire economică globală, asigură că există mai multe dificultăți în societatea globală luând exemplul diferenței mari de venit și calitatea vieții dintre țările avansate și cele în curs de dezvoltare.

Globalizarea își pierde puțin câte puțin farmecul după toate evenimentele și riscurile globale de la nivel internațional și trece la un alt nivel, dar nimeni nu știe dacă se va termina, căci finalul ei înseamnă dizolvarea uniunilor dintre națiuni și a comerțului global, a acordurilor și chiar dizolvarea sistemului financiar global, care este susținut de instituții precum Națiunile Unite, Organizația Mondială a Comerțului, Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional etc. Sfârșitul Globalizării pare oarecum imposibil, deoarece toată lumea depinde de ea. Doar dacă va veni o altă ordine internațională, la care va fi posibil alte tipuri de războaie, pe care încă le ignorăm și nu vrem să le avem. Globalizarea este necesară pentru lume și pentru societatea globală, dar ar trebui să existe mai multă dezvoltare în cadrul acesteia, și o concentrare mai pronunțată pe decalajul dintre economiile avansate și cele în curs de dezvoltare. Soluțiile la orice tip de criză de conflict sunt întotdeauna posibile pentru a ajuta lumea și națiunile pentru a trece la un nivel de dezvoltare. Din moment ce principalele dimensiuni ale globalizării sunt economice, politice și culturale, ar trebui să existe o strategie, mai multe negocieri și o trecere către mai multă durabilitate și rezistență în perioade de riscuri și criză, sau înainte ca acestea să se întâmple și, de ce nu, o trecere înspre o globalizare durabilă, dacă va fi de ajutor întregii lumi, cu noi obiective care să ajute la reducerea marelui decalaj dintre bogați și săraci și să depășească tot felul de diferențe politice.

Bibliografie

Dicționar Cambridge, Globalizare, [<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/globalization>], accesat la data de 15.03.2023.

Figge, Lukas, Pim, Martens, *Globalisation Continues: The Maastricht Globalisation Index Revisited and Updated*, în Taylor&Francis Online, Globalizations, 2014, pp. 875-893, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14747731.2014.887389>, accesat la data de 15.03.2023.

Gareth, Campbell, *Does the stock market reflect the economy?*, în Observatorul Economic, 2021, [<https://www.economicsobservatory.com/does-the-stock-market-reflect-the-economy>], 2021, accesat la data de 15.03.2023.

Georgieva, Kristina, *Confruntarea fragmentării acolo unde contează cel mai mult: comerț, datorii și acțiuni climatice*, în IMF Blog, 2023, [<https://www.imf.org/en/Blogs/>

- Articles/2023/01/16/Confronting-fragmentation-where-it-matters-most-trade-debt-and-climate-action], accesat la data de 2.03. 2023.
- Grossman, Gene, Helpman, Elhanan, „Endogenous Product Cycles”, în *The Economic Journal*, Royal Economic Society, vol. 101(408), pp. 1214-1229, 1991, [https://ideas.repec.org/a/ecj/econj/v101y1991i408p1214-29.html], accesat la data de 5.03.2023.
- Hayes, Adam, *Decoupling: Definition and examples in Finance*, în Investopedia, 2022, disponibil la: [https://www.investopedia.com/terms/d/decoupling.asp], accesat la data de 15.03.2023.
- Jackson, Jane, „Globalizarea, internaționalizarea și șederea pe termen scurt în străinătate”, în *Jurnalul Internațional de Relații Interculturale*, 2008, 32(4), pp 349-358.
- Jason, Fernando, *Globalizarea în afaceri cu istorie și argumente pro și contra*, în Investopedia, 2023, [https://www.investopedia.com/terms/g/globalization.asp], accesat la data de 15.03.2023.
- Jenkins, Ryths, Globalization, production, employment and poverty: Debates and evidence, în. *Journal of International Development*, 16(1), 2004, [https://www.researchgate.net/publication/23992265_Globalization_production_employment_and_poverty_Debates_and_evidence], accesat la data de 10.03.2023.
- Jones, Andrew, *Globalization: Key Thinkers*, în Hoboken: John Wiley & Sons, 2010, [https://www.wiley.com/en-us/Globalization:+Key+Thinkers-p-9780745643229], accesat la data de 8.03.2023.
- Michael, Robert, *Has globalisation ended?*, [https://thenextrecession.wordpress.com/2022/04/27/has-globalisation-ended/], accesat la data de 2.03.2023.
- Noel, Gaston, Douglas, Nelson, *Structural Change and the Labor-market Effects of Globalization*, în *Review of International Economics*, Volume 12, Issue 5, 2004, pp. 769-792, [https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9396.2004.00481.x], accesat la data de 8.03.2023.
- Shekhar. Aiyar, Anna, Ilyina, *Charting Globalization's Turn to Slowbalization After Global Financial Crisis*, în IMF Blog, 2023, [https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/02/08/charting-globalizations-turn-to-slowbalization-after-global-financial-crisis], accesat la data de 10.03.2023.
- Stiglitz, Joseph E, *Globalization and Its Discontents*, New York: Publishing W.W. Norton, 2003.
- Swarup, Bob, *It is too late for hand-wringing-globalisation is already dead*, în Economiscs blog (Globalisation), 2016, [https://www.theguardian.com/business/economics-blog/2016/dec/02/too-late-for-hand-wringing-globalisation-dead], accesat la data de 2.03.2023.

Index

11 septembrie 2001, 66, 68

A

abilități, 101, 102, 104, 273
abordări transnaționale, 100
acord, 25, 27, 28, 37, 38, 39, 69, 73, 75,
129, 140, 146, 148, 155, 158, 181, 282
acțiuni militare, 74, 76, 139, 140
active ageing, 82
actor, 71, 177, 183, 208, 219, 261, 262,
272, 274, 286
afaceri, 8, 41, 49, 88, 102, 194, 210,
217, 231, 279, 280, 290
Africa, 34, 37, 42, 170, 171, 172, 173,
179
Al Doilea Război Mondial, 75
alfabetizarea digitală, 106, 107
alianță transatlantică, 76
Al-Qaeda, 66, 67, 69
amenințări cibernetice, 113, 115, 123
armament nuclear, 74, 268
Asia, 37, 208, 213, 259, 264, 266, 268,
269, 274
asistență umanitară, 35, 272
atacuri cibernetice, 112, 113, 114, 116,
118, 119, 120, 121, 122, 123, 290
atacurile teroriste, 67
azil, 34, 37, 42

B

Balkanii de Vest, 37, 38
Banca Europeană de Investiții, 108
Biroul pentru Programul de
Criminalitate Cibernetică al
Consiliului Europei, 117
branding, 229, 230
Bulgaria, 15, 104, 118, 145, 146, 147,
149, 150, 151, 152, 157, 158, 159,
160, 161

C

Capitală Europeană, 229, 230, 236,
237
CERT-EU, 118
cetățenii europeni, 60, 108, 146
ChatGPT, 54
China, 67, 71, 72, 73, 74, 76, 207, 209,
210, 211, 213, 215, 216, 218, 219,
220, 221, 222, 223, 224, 254, 260,
264, 265, 266, 267, 271, 273, 274,
283, 290, 291, 292
colaborare, 8, 18, 19, 29, 48, 72, 86, 94,
123, 271
combaterea schimbărilor climatice,
56
Comisia Europeană, 38, 56, 105, 107,
109, 129, 158

companii, 59, 60, 116, 231, 232, 242,
279, 281, 283, 284, 290

competențe, 101, 102, 106, 107, 108,
202

competențe digitale, 101, 102, 106,
107, 108, 109

comunitate, 9, 15, 26, 82, 87, 88, 94,
103, 172, 177, 192, 213, 214, 217,
218, 219, 223, 270

Comunitate Europeană, 14

conflict, 18, 33, 35, 72, 76, 113, 119,
129, 170, 171, 174, 177, 180, 185,
193, 208, 213, 216, 218, 222, 223,
259, 261, 283, 289, 290, 293, 294, 295

Consiliul European, 113, 150, 158,
159, 160

Consiliul UE, 147, 149, 151

cooperare, 7, 15, 24, 34, 40, 72, 74, 80,
81, 117, 129, 149, 179, 197, 254, 255,
261, 263, 265, 268, 269, 270, 271, 292

Corpul European de Solidaritate, 108

creativitate, 101, 106, 107, 236

criză, 7, 8, 9, 14, 22, 23, 26, 27, 33, 34,
35, 39, 41, 42, 48, 49, 130, 131, 136,
139, 180, 197, 198, 200, 222, 247,
248, 249, 251, 254, 260, 270, 272,
274, 289, 292, 293, 294, 295

criza economică, 48, 200

criză politică, 14

CSIRT, 117, 122

Cyber Europe, 121, 122

D

decalaje, 105, 109

decizii, 18, 57, 66, 67, 74, 75, 112, 135,
138, 149, 150, 232, 268, 284, 285

declin, 92

decuplare, 279, 284, 290

democrație, 67, 68, 71, 75, 76, 181,
207, 210, 214, 215, 218, 221, 272, 288

destabilizare, 20, 68, 128, 136, 138,
139, 140, 218, 221

Dezvoltare Durabilă, 36, 109

dialog, 28, 66, 69, 71, 178, 180, 221

digital, 7, 52, 79, 85, 91, 92, 99, 106,
107, 108, 109, 120, 242

digitalizare, 102, 103, 107, 110, 117,
251, 252, 287, 289

Directiva NIS, 117

E

echilibru, 27, 48, 61, 248, 268

economia globală, 279, 284, 287, 288,
291

educația, 8, 26, 36, 49, 53, 54, 56, 90,
101, 102, 103, 104, 105, 106, 107,
108, 110, 118, 209

educație, 8, 26, 36, 49, 53, 54, 56, 90,
101, 102, 103, 104, 105, 106, 107,
108, 110, 118, 209

emancipare, 16

ENISA, 115, 117, 119, 120, 121, 122

Erasmus+, 108

Europa, 14, 34, 35, 73, 75, 76, 82, 100,
108, 113, 115, 116, 118, 119, 123,
128, 150, 196, 197, 199, 201, 202,
217, 219, 242, 243, 254, 255, 291

Europa Digitală, 108

europeni, 102, 148, 153, 158, 159, 199

extindere, 8, 19, 152, 157, 161, 197,
232, 239, 248, 251

F

flancul estic al NATO, 76
 Fondul Social European, 108
 foruri internaționale, 72, 75
 Franța, 76, 132, 150, 159, 197, 198, 201, 255
 Frontex, 38, 129

G

gerontehtnologie, 80
 globalizare, 7, 8, 9, 48, 49, 61, 80, 83, 92, 93, 94, 95, 100, 101, 102, 106, 108, 190, 191, 194, 195, 196, 199, 200, 201, 202, 247, 250, 251, 252, 253, 256, 260, 262, 263, 264, 270, 274, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295
 granițe, 7, 61, 70, 100, 192, 195, 208, 213, 221, 263, 270, 282, 288
 grupări de criminalitate cibernetică, 112, 118, 123
 grupuri rebele, 170, 175, 178, 180
 guvernare privată, 170, 171, 172, 173, 182, 184

H

hazard moral, 247, 255

I

îmbătrânire demografică, 80, 83, 86, 93
 incluziune socială, 82, 95
 independență, 14, 41, 87, 91, 137, 175, 176, 192, 207, 210, 211

India, 67, 88, 266, 269, 273

influență, 41, 61, 71, 72, 75, 80, 81, 86, 87, 132, 139, 190, 191, 194, 209, 213, 216, 253, 256, 264, 266, 267, 268, 269, 291

infrastructuri critice, 118

integrare, 15, 17, 22, 24, 25, 26, 28, 82, 85, 87, 90, 94, 95, 131, 140, 190, 194, 207, 209, 223, 280, 284, 289

Inteligență Artificială, 48, 49, 52

interacțiuni sociale, 95, 190

interconectate, 36, 87, 146, 194

internaționalizare, 83, 207, 208, 213, 216, 218

L

libera circulație, 148

lifelong learning, 82

M

Metavers, 48, 51, 52, 55, 56, 59

migranți, 34, 35, 37, 42

migrație, 34, 35, 38, 81, 159, 195, 197, 198, 200, 282

modernitate, 81, 100, 191, 192, 193, 195

multilateral, 73, 74

N

naționalism, 190, 192, 193, 196, 201, 202

naționalități, 100

NATO, 25, 68, 71, 76, 269, 274

negocieri, 17, 40, 66, 151, 152, 159, 178, 185, 292, 295

negocieri de aderare, 40

Neo-Idealism, 259, 261

NextGenerationEU, 106

O

Oraș Inteligent, 229

ordinea internațională, 8, 71, 76, 274, 295

Organizația Mondială a Sănătății, 85, 90, 271

Organizației Națiunilor Unite, 36, 288

Orient Mijlociu, 34, 37, 42, 69, 70, 219

P

pace, 25, 28, 48, 69, 70, 73, 135, 170, 181, 182, 269

pandemia de Covid-19, 48, 222, 292, 294

Parlament European, 14, 118, 149, 158, 199, 220

parteneriat, 21, 38, 184, 271

parteneriate strategice, 76, 232

Pax Universalis, 247

platforme, 55, 85, 91, 92, 103, 119

PNRR, 106

politica de extindere, 38

politici europene, 8

politici publice, 80, 84

principii, 50, 61, 67, 151, 248, 250, 254, 268

propaganda, 127, 128, 131, 138, 140, 215

provocări, 7, 8, 61, 81, 84, 140, 175, 197, 199, 232, 268

putere, 18, 20, 21, 24, 39, 68, 69, 80, 83, 170, 171, 173, 175, 178, 179, 181, 185, 197, 202, 213, 220, 222, 243, 249, 255, 260, 261, 264, 265, 266, 267, 273, 274, 285, 286, 291

R

Raport de Țară, 106

război, 20, 26, 34, 49, 66, 67, 69, 72, 113, 117, 118, 119, 128, 131, 133, 138, 139, 170, 182, 215, 260, 272, 273, 274, 291, 294

războiul din Ucraina, 49, 260, 273, 274

rebranding, 229, 232, 239, 243, 244

reforme, 27, 38, 39, 41, 86, 94, 106, 138

reglementare, 38, 48, 50, 55, 59, 60, 61, 256

relații bilaterale, 14, 15, 18, 19, 20, 70, 71, 75, 76, 156, 273, 274

relații internaționale, 8, 50, 260, 261, 262, 264, 265, 271

relațiilor internaționale, 8, 50, 260, 261, 262, 264, 265, 271

Republica Democrată Congo, 170, 175

Republica Moldova, 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 128, 130, 131, 132, 134, 135, 137, 138, 139, 140

rețele, 51, 55, 83, 84, 88, 91, 92, 117, 121, 140, 212, 214, 223, 255, 285, 288, 293

rețele sociale, 55, 84, 91, 92, 214, 288, 293

reziliență, 106, 115, 155

reziliență cibernetică, 115

România, 8, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 27, 28, 29, 76, 84, 102, 104, 105, 106, 107, 109, 110, 118, 129, 131, 132, 134, 137, 140, 145, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 229, 230, 235, 236, 238, 241, 242

România Educată, 107

Rusia, 16, 26, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 113, 117, 118, 119, 130, 131, 132, 139, 140, 156, 197, 201, 272

ruta balcanică, 34, 37

S

scenă internațională, 71, 73, 74, 215, 262, 270, 272

Schengen, 20, 130, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 157, 158, 160, 161

schimbări climatice, 8, 282, 289

securitate, 7, 8, 22, 25, 28, 49, 53, 56, 57, 58, 67, 75, 82, 90, 92, 94, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 121, 122, 123, 128, 129, 130, 133, 140, 173, 180, 195, 198, 199, 211, 218, 263, 267, 268, 269, 272, 273, 274, 282, 294

securitate cibernetică, 7, 56, 57, 58, 112, 113, 115, 116, 117, 121, 122, 123, 269

securitate energetică, 22, 128, 133

securitate națională, 112, 129, 211

Serbia, 15, 33, 34, 37, 38, 39, 41, 42, 139, 201, 219

simulare, 55, 121

Sistem Internațional, 7, 8

sisteme educaționale, 100

Smart City, 229, 230, 239, 241, 242, 243

SMART Lab, 107

societate egalitară, 36

societate globală, 36, 279, 280, 283, 287, 294, 295

Socio-Constructivism, 259, 262

spațiu cibernetic, 49, 112, 113, 116

standarde, 8, 14, 19, 38, 129, 150

stat, 15, 16, 17, 18, 20, 23, 34, 39, 41, 42, 43, 67, 69, 71, 73, 74, 94, 113, 118, 128, 136, 138, 139, 140, 145, 146, 147, 149, 151, 156, 157, 159, 161, 170, 171, 172, 179, 181, 182, 184, 185, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 202, 214, 260, 268, 273, 285, 286

stat-națiune, 190, 194

Strategia de securitate cibernetică a Uniunii Europene, 116

strategie, 14, 69, 74, 82, 85, 88, 116, 140, 160, 185, 212, 230, 232, 239, 240, 262, 267, 268, 269, 295

strategie națională, 14, 74

SUA, 89, 132, 137, 190, 217, 254, 264, 268, 269, 272, 273, 290, 291

sustenabilitatea, 8, 56, 84, 243, 251, 253, 255

T

talente, 102

tehnologii, 48, 49, 51, 52, 55, 56, 59, 60, 61, 85, 91, 106, 107, 109, 114, 115, 195, 240, 241, 249, 288

tehnologii disruptive, 48, 49, 56, 61

tineri, 72, 104, 105, 106, 200, 201, 210,
236, 238, 243

transformare digitală, 56

Tratatului de aderare, 149

Turcia, 36, 37, 131

U

Ucraina, 15, 23, 49, 71, 113, 117, 118,
119, 122, 128, 129, 130, 131, 133,
134, 137, 138, 139, 197, 253, 254,
260, 264, 272

UE, 14, 15, 19, 21, 24, 25, 28, 50, 52,
56, 59, 60, 61, 99, 101, 102, 104, 105,
106, 113, 116, 119, 121, 122, 129,
130, 131, 132, 134, 135, 146, 147,
151, 157, 158, 159, 197, 219, 220

Ungaria, 15, 37, 151, 197, 201, 219, 248

Uniunea Europeană, 8, 14, 15, 25, 37,
38, 40, 41, 42, 48, 50, 81, 82, 112,
113, 116, 119, 122, 123, 129, 130,
131, 140, 146, 158, 190, 196, 197,
199, 202, 208, 219, 223, 272, 281, 288

Melania-Gabriela Ciot este Profesor universitar dr. la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (România), Facultatea de Studii Europene. Este directorul Școlii Doctorale de *Relații Internaționale și Studii Europene* și al *Centrului de Negocieri Internaționale* al Universității Babeș-Bolyai. Are două doctorate, unul obținut în domeniul Relații Internaționale și Studii Europene, distins cu calificativul *Summa cum laudae/Excelent*, în 2012, de către Universitatea Babeș-Bolyai (România), și unul în domeniul Științe ale Educației, obținut la Universitatea Gent (Belgia), în 2009. De asemenea, a urmat studii postdoctorale la Academia Română (2015).

Dr. Melania-Gabriela Ciot are o intensă activitate științifică și de cercetare, care cuprinde cărți și volume coordonate (25), capitole în volume colective (42), articole și studii în reviste internaționale și naționale (48), precum și lucrări publicate în volume ale conferințelor internaționale și naționale (21). Interesele ei de cercetare sunt negocierile, afacerile europene, Green Deal, procesul decizional, idiosincrazii și diplomația culturală. A participat la numeroase conferințe științifice naționale și internaționale și la proiecte, în calitate de manager, coordonator sau membru al echipelor de cercetare.

A fost Secretar de Stat pentru Afaceri Europene la Ministerul Afacerilor Externe al României, în perioada 2017-2019, fiind numită Reprezentant Special al Guvernului României pentru Relația cu Parlamentul European pentru perioada în care România deținea Președinția Consiliului Uniunii Europene (2019).

ISBN: 978-606-37-1864-9